

Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Національного університету оборони України

№ 1 (45)

Видання університету – 2022

УДК 355(477) (066)
ББК 68.4(4 УКР) я 43
В 42

Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ. – 2022. – № 1 (45). – 292 с.

Збірник призначений для керівного складу, науково-педагогічних (наукових) працівників, докторантів та ад’юнктів (аспірантів) вищих навчальних закладів і наукових установ системи військової освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет вченою радою Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ (протокол № 4 від 30 травня 2022 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Осьодло В.І., доктор психологічних наук, професор (голова редакційної колегії)

Рахманов В.О., доктор педагогічних наук, доцент (заступник голови редакційної колегії)

Горбачевський С.К., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник (відповідальний секретар)

Бобрицька В.І., доктор педагогічних наук, професор

Валат В., доктор хабілітований з педагогіки, професор (Республіка Польща)

Лагодинський О.С., доктор педагогічних наук, професор

Ковтун О.В., доктор педагогічних наук, професор

Мурзалінова А.Ж., доктор педагогічних наук, професор (Республіка Казахстан)

Вітер Д.В., доктор філософських наук, старший науковий співробітник

Височіна Н.Л., доктор наук з фізичного виховання

Кокарева А.М., кандидат педагогічних наук, доцент

Аббасов Акиф Нурага оглу, доктор педагогічних наук, професор (Республіка Азербайджан)

Артемов В.Ю., доктор педагогічних наук, доцент

Вітченко А.О., доктор педагогічних наук, професор

Зельницький А.М., кандидат педагогічних наук, професор

Гребенюк М.В., кандидат історичних наук

Мамченко С.М., доктор педагогічних наук, професор

Торічний О.В., доктор педагогічних наук, професор

Свістун В.І., доктор педагогічних наук, професор

Ягунов В.В., доктор педагогічних наук, професор

Усі права застережені.

У разі передруку матеріалів посилання на збірник обов’язкове.

Адреса редакції: Україна, 03049, м. Київ-49, пр-т Повітрофлотський, 28, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, тел.: (044) 271-09-76, E-mail: nuou_str@ukr.net, www.znp-vo.nuou.org.ua.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 21.02.2014 р., серія КВ, № 20600-10400 ПР.

Загальнодержавне видання.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 червня 2020 р. № 886).

ISSN: 2617-1775
ISSN: 2617-1783 (online)

© Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, 2022

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

VIISKOVA OSVITA

Collection of Scientific Papers of the
National Defence University of Ukraine

No 1 (45)

University Print – 2022

УДК 355 (477) (066)
ББК 68 4(4 УКР) я 43
В 42

VIISKOVA OSVITA, Collection of Scientific Papers of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi. – 2022. – No 1 (45). – 292 pgs.

The Collection of scientific papers is intended for commanding staff, scientific and pedagogical staff, postdoctoral and postgraduate students of higher educational institutes and scientific institutions of military education system.

Recommended for printing and distributing through the Internet by the Scientific Council of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi (Protocol No 4 dated 30 May 2022)

EDITORIAL BOARD:

Osiodlo V.I., Dr. (Psychological Sciences), professor (Chief Editor)

Rakhmanov V.O., Dr. (Pedagogical Sciences), associate professor (Deputy Chief Editor,)

Horbachevsky S.K., Ph.D.(Technical sciences), Senior Researcher (Executive Secretary)

Bobrytska V.I., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Walat W, Dr. (Pedagogical Sciences), professor (Republic Poland)

Lahodynskyi O.S., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Kovtun O.V., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Murzhalinova A.Zh., Dr. (Pedagogical Sciences), professor (Republic Kazakhstan)

Vysochina N.L., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Kokarieva A.M., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Abbasov Akif Nuraga oglu, Dr. (Pedagogical Sciences), professor (Azerbaijani Republic)

Artemov V.Y., Dr. (Pedagogical Sciences), associate professor

Vitchenko A.O., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Zelnytskyi A.M., (Pedagogical Sciences), professor

Hrebeniuk M.V., Ph.D. (Historical Sciences)

Mamchenko S.M., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Torychnyi O.V. Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Svystun V.I., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

Viter D.V., Dr. (Philosophical Sciences), senior researcher

Yahupov V.V., Dr. (Pedagogical Sciences), professor

All rights are reserved.

When reprinting the materials, the reference to the *Collection of scientific papers* is mandatory.

Editorial Address: 03049, Kyiv, Povitroflotskyi ave. 28, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, E-mail: nuou_str@ukr.net, www.znp-vo.nuou.org.ua

Certificate of State Registration of Print Media KB, № 20600-10400 IIP-21.02.2014 p.

National issue.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine issued on June 02, 2020, No 886, the Collection of scientific papers was included into the Ukrainian List of specialized scientific publications in pedagogics.

ISSN: 2617-1775

ISSN: 2617-1783 (online)

© National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

ЗМІСТ

<i>Олександр Васильєв</i> Теоретичні аспекти інноваційного розвитку військової освіти	9
<i>Борис Вороч, Микола Бутенко, Олександр Мезенцев, Петро Рогов</i> Основні напрями підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу з охорони арсеналів, баз та складів ракет і боеприпасів Збройних Сил України	23
<i>Тетяна Ворона, Анна Ворона, Марія Ворона</i> Мовна підготовка військовослужбовців: закордонний досвід	40
<i>Сергій Горбачевський</i> Автоматизація обліку публікацій наукових підрозділів на основі використання API ORCID	52
<i>Андрій Забора, Олександр Соколов, Олена Лопатюк, Олександр Хацаюк, Тарас Шевченко</i> Актуальні напрями удосконалення системи фізичної підготовки слухачів та курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання	59
<i>Андрій Зельницький, Олег Заболотний, Олександр Васильєв, Валерій Корнієнко</i> Особливості формування військового кадрового потенціалу Збройних Сил України із залученням іноземних інструкторів-викладачів	71
<i>Андрій Зельницький, Олег Заболотний, Олександр Васильєв, Валерій Корнієнко</i> Особливості підготовки офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу в умовах воєнного стану	85
<i>Ігор Козубцов, Леся Козубцова, Юрій Хлапонін</i> Сучасна теорія та практика підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах на засадах методологічної культури	102
<i>Олександр Кошлань, Олег Колдов, Леонід Олійник</i> Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: досвід провідних закладів вищої освіти України	112
<i>Ольга Красницька</i> Мотиваційна промова командира як засіб формування психічної стійкості військовослужбовців та спонуки до дії	123
<i>Ганна Красота-Мороз</i> Поняття кроскультурної комунікації військовослужбовців Збройних Сил України під час підготовки для участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки	136
<i>Володимир Михайлов, Юлія Коростильова, Віталій Михайлов</i> Точність обчислення оптимальної маси тіла студенток за рівнянням регресії	144
<i>Дмитро Оленєв, Станіслав Присяжнюк, Вадим Шемчук, Оксана Юденко, Олександр Старчук</i> Взаємозв'язок між показниками біологічного віку та фізичної підготовленості курсантів ВВНЗ	154
<i>Микола Полторак, Сергій Горбачевський, Ганна Красота-Мороз, Віктор Мацьовитий, Ігор Плохута</i> Політика НАТО у сфері воєнної науки: організація наукової і науково-технічної діяльності, принципи та підходи	168
<i>Юрій Приходько</i> Актуальні проблеми трансформації стану та якості системи вищої військової освіти	179
<i>Дар'я Проноза</i> Аналіз тестових завдань стандартизованих мовних тестів на визначення рівня володіння іноземною мовою відповідно до вимог НАТО СТАНАГ 6001	197

<i>Віталій Рахманов, Лариса Тимчук</i> Основні етапи системного підходу до навчання у вищому військовому навчальному закладі	207
<i>Анатолій Рибидайло, Олександр Прокопенко, Тетяна Уварова, Галина Руденська, Ірина Цимбал</i> Аналіз існуючих систем оцінювання військово-вослужбовців в арміях Франції, Великобританії, США	219
<i>Микола Саїнчук, Назарій Вербин, Анна Саїнчук</i> Діджиталізація фізичного виховання: бар'єри та можливості	234
<i>Юрій Самсонов, Євген Гарбар, Євген Безбородов, Володимир Толокнеєв, Артем Литовченко</i> Програма формування готовності курсантів ВВНЗ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності	249
<i>Олег Цевельов, Дмитро Вітер, Олег Мітягін, Надія Шабатіна</i> Talent Management в системі військової освіти України	265
<i>Олег Цевельов, Володимир Оліферук, Олег Кітура</i> Підходи та методи Talent management у стратегії управління кадровими ресурсами Збройних Сил України	274
<i>Василь Ягунов, Денис Коновалов</i> Сутність і зміст фізичної готовності майбутніх офіцерів сухопутних військ до професійної діяльності	283
<i>Порядок оформлення та подання статей до збірника наукових праць "Військова освіта" Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського</i>	295

CONTENTS

<i>Oleksandr Vasyliev</i> Theoretical aspects of the innovative development of military education	9
<i>Boris Vorovich, Petro Rogov, Nikolaj Butenko, Oleksandr Mezentsev</i> The main directions of training, retraining and advanced training of personnel for the protection of arsenals, bases and warehouses missiles and ammunition of the Armed Forces of Ukraine	23
<i>Tetiana Vorona, Anna Vorona, Mariia Vorona</i> Language training of military personnel: foreign experience	40
<i>Serhii Horbachevsky</i> Automation of scientific departments publications' accounting on the based of API ORCID using	52
<i>Andrii Zabora, Oleksandr Sokolov, Olena Lopatiuk, Oleksandr Khatsaiuk, Taras Shevchenko</i> Current directions of improving the system of physical training of officers and cadets of higher education institutions with specific training conditions	59
<i>Andrii Zelnytskyi, Oleg Zabolotnyi, Oleksandr Vasyliev, Valerii Kornienko</i> Peculiarities of building military personnel potential of the armed forces of Ukraine with the involvement of foreign instructors-teachers	71
<i>Andrii Zelnytskyi, Oleg Zabolotnyi, Oleksandr Vasyliev, Valerii Kornienko</i> The peculiarities of the senior and higher level officers training under conditions of martial law status	85
<i>Igor Kozubtsov, Lesja Kozubtsova, Yuri Khlaponin</i> Modern theory and practice of training applicants for higher education with the degree of Doctor of philosophy in higher military educational institutions based on the principles of methodological culture	102
<i>Oleksandr Koshlan, Oleh Koldov, Leonid Oliinick</i> System of higher education internal quality assurance: experience of leading institutions of higher education of Ukraine	112
<i>Olha Krasnytska</i> Commander's motivational speech as a means of forming servicemen mental stability and urge for action	123
<i>Hanna Krasota-Moroz</i> The concept of cross-cultural communication of the military servants of the armed forces of Ukraine during preparation for participation in the international operating operation	136
<i>Volodymyr Mykhaylov, Yuliya Korostylova, Vitaliy Mykhaylov</i> The accuracy of estimation of the female students optimal body weight according to the regression equation	144
<i>Dmytro Oleniev, Stanislav Prysiazhniuk, Vadym Shemchuk, Oksana Yudenko, Oleksandr Starchyk</i> Relationship between indicators of biological age and physical fitness of cadets of HMEI	154
<i>Mykola Poltorak, Serhii Horbachevsky, Ganna Krasota-Moroz, Vyktor Matsovytyi, Plokhuta Igor</i> NATO military science policy: organization of scientific and scientific and technical activities, principles and approaches	168
<i>Yuri Pryhod'ko</i> Current problems of the higher military education system's state and quality transformation	179
<i>Daria Pronoza</i> Analysis of test items of standardized language proficiency tests in accordance with NATO STANAG 6001	197

<i>Vitaliy Rakhmanov, Larysa Tymchuk</i> Main stages of a systematic approach to studying in a higher military educational institution	207
<i>Anatolii Rybydajlo, Alexander Prokopenko, Tatyana Uvarova, Halyna Rudenska, Irina Tsimbal</i> Analysis of existing systems for evaluating military personnel in the armies of France, Great Britain and the USA	219
<i>Mykola Sainchuk, Nazarii Verbyn, Anna Sainchuk</i> Digitalization of physical education: barriers and opportunities	234
<i>Yuri Samsonov, Eugene Garbar, Eugene Bezborodov, Volodymyr Tolokneev, Artem Litovchenko</i> The program of formation the readiness of HMEI cadets for competitive in practical shooting	249
<i>Oleg Tsevelyov, Dmitry Viter, Oleh Mitiagin, Nadiya Shabatina</i> Talent management in the system professional military education	265
<i>Oleg Tsevelyov, Volodymyr Oliferuk, Oleh Kitura</i> Approaches and methods of talent management in the strategy of the armed forces of Ukraine' personel management	274
<i>Vasiliy Yahupov, Denys Konovalov</i> Essence and content of physical readiness of future officers of land forces for professional activity	283
<i>Порядок оформлення та подання статей до збірника наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського</i>	295

УДК 355.233 (477)

Олександр Васильєв,
Національний університет оборони
України імені Івана Черняховського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-9492-5594>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/09-22

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти інноваційного розвитку військової освіти, особливості інноваційної політики та інноваційної діяльності у сфері військової освіти. Розглянуто суперечності внутрішнього та зовнішнього впливу на інноваційний розвиток військово-освітнього процесу. Визначено зміст етапів реалізації інноваційних перетворень у системі підготовки військових фахівців.

Ключові слова: система військової освіти; інноваційний розвиток; інноваційна політика; інноваційна діяльність; інноваційні технології та методики.

Постановка проблеми. Освіта як соціальний інститут держави виконує значні функції із забезпечення формування людського капіталу й інтелектуально-інформаційного середовища суспільства, передачі культурних цінностей і традицій, сприяння соціальної мобільності, здійснення академічної та професійної освітньої підготовки персоналу на засадах її безперервності впродовж життя людини. Важлива особливість освіти полягає у її тісному взаємозв'язку із іншими сферами життєдіяльності суспільства, зокрема з оборонною сферою.

У Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, одним із шляхів досягнення необхідних оперативних та інших спроможностей складових сектору безпеки і оборони визначено підвищення рівня індивідуальної фахової підготовки персоналу органів державного та військового управління, їх відповідальності за прийняття рішень, а також інтенсифікація та професіоналізація такої підготовки [1]. Політика Міністерства оборони України у сфері військової освіти є важливою складовою державної політики національної безпеки та оборони і відіграє вирішальну роль у підготовці військових фахівців для Збройних Сил України (далі ЗС України), інших складових сил оборони та спрямована на інноваційний розвиток військової освіти.

У сучасних умовах досягнення в галузі освіти, науковій, науково-технічній і інноваційній діяльності визначають динаміку політичного, соціально-економічного, технологічного, гуманітарного, оборонного, інтелектуального та культурного розвитку країн, їх можливості до інтеграції у світове співтовариство.

Національна система освіти, у тому числі військова освіта, є одним із провідних інститутів реалізації послідовної державної політики активізації інноваційних процесів, формування інноваційної культури суспільства, підвищення інноваційно-інтелектуального потенціалу країни, її

конкурентоспроможності на світовому ринку технологій, наукових знань і людського капіталу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовне висвітлення актуальних проблем та питань національної і зарубіжної освітньої інноваційної політики та діяльності міститься в наукових публікаціях і монографіях В.П. Андрущенко, Г. Бекера, І.Д. Беха, Е. Брукінга, Л.І. Даниленко, І.А. Зязюна, С.М. Ніколаєнка, В.М. Князева, Г.П. Клімової, В.Г. Кременя, В.І. Лугового, Н.Г. Ничкало, М.Х. Саїдова, С.О. Сисоєвої, Є.В. Сірого, Р.М. Федосової, А.В. Хуторського та ін.

До їх творчого доробку слід віднести дослідження стану модернізації змісту, форм і методів навчання та виховання молоді; управління освітніми закладами інноваційного типу; проектування інноваційних педагогічних технологій; підготовки фахівців з різних галузей знань; розвитку творчого потенціалу особистості; особистісно-орієнтованого навчання та виховання; гуманістично-демократичного спрямування змісту освіти; моніторингу якості освіти та освітньої діяльності; визначення термінів “інновація”, “інноваційна педагогічна діяльність”.

Значний вклад у дослідження інноваційних процесів у сфері військовій освіти внесли відомі вчені М.І. Нещадим, Ю.І. Приходько, В.М. Телелим, В.В. Ягупов, а також науковці Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба В.В. Сідаш, А.М. Алімпієв, Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський – автори монографії “Інноваційний розвиток вищої військової освіти України: досвід, тенденції, перспективи, особливості підготовки військових льотчиків” [3].

Метою статті є теоретичне обґрунтування напрямів удосконалення системи військової освіти на основі розроблення і впровадження інноваційної політики, творчої освітньої діяльності закладів військової освіти із використанням інноваційних педагогічних технологій та методик, що адаптовані до сучасного досвіду підготовки військових фахівців у провідних країнах світу.

Методи дослідження. Для дослідження проблеми, якої присвячена стаття, використовувалися такі загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід до розв’язання проблеми.

Виклад основного матеріалу.

Розглянемо зміст понять “інновація”, “інноваційна діяльність” у загальному та освітньому трактуванні. Саме поняття “інновація” походить від латинського слова “*innovatio*” (оновлення, новизна, зміна) і розглядаються науковцями в цілому як нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки різноманітні установи і організації, але й певні галузі соціальної життєдіяльності людей [4, с. 11]. Відповідно до міжнародних стандартів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що його було втілено у вигляді нового або вдосконаленого продукту, нового або вдосконаленого технологічного процесу, які використовуються в практичній діяльності, або у новому підході до

соціальних послуг.

Інновація у соціально-психологічному аспекті – це створення різного роду новин, продуктів, які призводять до значущих змін у соціальній практиці [5, с. 192]. У словнику “Професійна освіта” “педагогічна інновація – суттєвий елемент розвитку освіти, визначається як процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язувалися по-іншому” [6, с. 125].

Науковець Хуторської А.В. педагогічну інноватику відносить до сфери науки, вчення про нерозривну єдність та взаємний зв’язок трьох основних компонентів інноваційного процесу в галузі освіти: створення педагогічних новацій, їх запровадження та освоєння, застосування та поширення. На сьогоднішній день, стверджує науковець, – це молода галузь педагогіки, яка знаходиться на стадії виявлення закономірностей, уточнення понятійного апарату, формулювання принципів та інших наукових атрибутів [7, с. 7].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що освітня інновація – це результат творчої діяльності, що передбачає поєднання інтелектуального та освітнього, інформаційного та матеріально-технічного потенціалу з метою отримання додаткового реального результату в процесі підготовки фахівців щодо ідей, продуктів, змісту освіти, технологій, засобів навчання, форм і методів організації управління в освітній сфері, у тому числі у системі військової освіти.

Система військової освіти (далі – СВО) є складною соціальною, динамічною, ієрархічною освітньо-науковою структурою, що створюється та функціонує з метою забезпечення якісної підготовки військових фахівців, наукових і науково-педагогічних працівників, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів відповідно до потреб Міноборони, ЗС України та інших складових сил оборони.

Головною метою функціонування СВО є забезпечення її сталого інноваційного розвитку на основі набуття спроможностей з формування і нарощування професійного військового кадрового потенціалу, створення та поширення знань у сфері військової освіти та науки для задоволення реальних і потенційних потреб сил оборони з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів. Основними принципами функціонування сучасної СВО є:

пріоритетність військово-професійної спрямованості та національно-патріотичного виховання військових фахівців у системі освітньої діяльності військових навчальних закладів;

гнучкість і прогностичність військової освіти;

ступеневість системи підготовки військових фахівців, безперервність освіти протягом усього терміну служби;

випереджувальний характер підготовки військових фахівців відносно потреб розвитку ЗС України та інших складових сил оборони;

забезпечення інтеграції освітнього процесу з науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю;

незалежність здобуття військової освіти від впливу політичних партій, громадських та релігійних організацій;

органічний зв'язок функціонування військових навчальних закладів з діяльністю військ (сил).

Основні завданнями інноваційного розвитку СВО є:

приведення нормативно-правових актів з питань функціонування і розвитку військової освіти у відповідність до динаміки змін у законодавчій базі України в сфері освіти і науки, у доктринальній базі сил оборони з урахуванням передового вітчизняного досвіду та досвіду країн-членів НАТО;

створення єдиної інтегрованої системи військової освіти для структур сил оборони з їх міжвідомчою координацією і взаємодією з питань оборонного планування, спільного планування і проведення операцій;

розроблення та впровадження сучасних технологій ефективного та гнучкого управління змінами в системі військової освіти відповідно до методології оборонного менеджменту;

удосконалення професійної військової освіти (L-курсів і курсів підвищення кваліфікації) як складової СВО;

поетапне нарощування якості кадрового, інноваційного та ресурсного потенціалу військової освіти, забезпечення інтеграції вітчизняної військової науки і освіти відповідно до перспектив розвитку сил оборони та інтеграції СВО в європейський та євроатлантичний військово-освітній і правовий простір.

Інноваційний розвиток СВО здійснюється на основі реалізації *інноваційної політики*. У статті інноваційна політика розглядається як вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку освіти, науки, технологій та інноваційних процесів.

Філософський енциклопедичний словник визначає політику як “діяльність, що має своєю метою регулювання взаємин між людьми для забезпечення певного стану деякої суспільної одиниці (суспільного утворення)” [8, с. 494]. На нашу думку, таке тлумачення категорії “*політика*” дає можливість розглядати її також з позиції поведінкового підходу, через поведінку та діяльність персоналу, тобто з позиції активної ролі людини в процесі пошуку та запровадження інновацій.

З урахуванням вимог законодавства України інноваційну політику військової освіти доцільно розглядати на двох рівнях: зовнішньому та внутрішньому. До основних принципів зовнішньої інноваційної військово-освітньої політики, на нашу думку, можна віднести такі:

єдність освітнього та наукового процесів, управлінської діяльності, їх спрямованість на зміцнення обороноздатності держави та розвиток ЗС України;

орієнтація на інноваційний, продуктивний шлях розвитку;

формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної військово-освітньої діяльності;

створення в науково-педагогічних колективах умов для плідної інноваційної діяльності;

оптимальне поєднання державного, відомчого регулювання та самоуправління;

формування інноваційних проектів, завдань з пріоритетних напрямів

досліджень щодо динамічного розвитку системи підготовки військових фахівців усіх ступенів вищої освіти;

підтримка провідних учених, наукових і науково-педагогічних шкіл;

здійснення комплексних військово-освітніх досліджень з практичною реалізацією в освітньому процесі інноваційних наукових продуктів;

співробітництво з провідними вищими військовими та цивільними закладами вищої освіти держави;

міжнародне співробітництво в сфері військової освіти з країнами-членами НАТО.

Внутрішня інноваційна військово-освітня політика, на нашу думку, має формуватися та здійснюватися на основі таких принципів:

неперервність розвитку інноваційного потенціалу ВВНЗ як засобу продукування, розроблення та запровадження інновацій;

комплексність інноваційних досліджень з проблем підготовки військових фахівців та їх реалізація у військово-освітньому процесі;

активізація виконання ініціативних і договірних досліджень;

інноваційність підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів;

створення у закладах військової освіти структурних підрозділів для координації дій щодо формування та реалізації інноваційної політики;

матеріальне, моральне та військово-соціальне стимулювання інноваційної діяльності наукових і науково-педагогічних працівників;

інформаційне, логістичне та матеріально-технічне забезпечення процесу продукування та реалізації інновацій;

співробітництво в сфері підготовки військових фахівців з Зкладами військової освіти країн-членів НАТО.

Важливою складовою інноваційного руху України в галузі безпеки та оборони є система вищої військової освіти, у якій в процесі підготовки офіцерських кадрів для ЗС України та інших складових сил оборони виконуються такі основні завдання та функції:

проведення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері оборони;

неперервне накопичення наукових знань і досвіду;

продукування нових знань і військових технологій;

розробка та удосконалення змісту освітньо-професійних і освітньо-наукових програм;

розробка та запровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій;

удосконалення процедури та інструментарію оцінки компетентностей (знань, умінь, навичок) тих, хто навчається;

удосконалення механізмів управління освітнім процесом на основі моніторингу якості військової освіти та освітньої діяльності.

Виконання зазначених задач і функцій з високою ефективністю в значною мірою залежить від того, як повно вони спираються на інноваційну складову. Саме тому дослідження розвитку системи підготовки військових фахівців з вищою освітою, напрямів і шляхів інноваційної діяльності ВВНЗ є актуальною проблемою і зумовлюється такими чинниками:

новими соціально-економічними перетвореннями у суспільстві, реформуванням ЗС України, що обумовило необхідність корінних змін в організації системи вищої військової освіти, методології і технології організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) і потребою підготовки нової генерації науково-педагогічних кадрів;

посиленням тенденції гуманітаризації змісту освіти, появою нових навчальних дисциплін та виникненням потреб у викладачах, які б могли забезпечити творчій, інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій;

необхідністю вдосконалення і трансформації традиційного освітнього процесу (модернізація, модифікація, раціоналізація);

отриманням викладачем можливості творення власної педагогічної лабораторії, на відміну від умов жорсткої регламентації змісту і організації освітнього процесу, що вимагає набуття досвіду інноваційної діяльності;

бурхливими змінами в інформатизації суспільства, активізації потреб оновлення інформаційно-освітнього середовища;

змінами у національній законодавчій базі щодо освіти, наближенням її до європейського освітнього та інформаційного простору [9 – 11];

прийняттям протягом останніх років низки нормативно-правових актів з безпекової та оборонної політики держави [12, 13];

міжнародними та внутрішніми воєнно-політичними факторами, подальшим розвитком сектору безпеки та оборони, ЗС України;

реалізацією курсу на поглиблення партнерства з НАТО в питаннях підготовки офіцерських кадрів;

необхідністю коригування дидактики військово-освітнього процесу, підвищення якості підготовки військових фахівців на основі компетентнісного підходу;

зростанням значення професійної та мовної підготовки науково-педагогічних працівників, підвищенням рівня їх кваліфікації у комплексі із заходами ротації;

потребою зміни підходів щодо фінансування та матеріально-технічного забезпечення освіти і науки.

Закон України “Про вищу освіту” серед основних завдань закладів вищої освіти передбачає “забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності” [10]. Крім того, більшість законодавчих документів, національних програм стосовно вищої освіти наголошують на недопущенні зниження якості освіти, падінні рівня знань, моральному старінні методів і методик навчання.

Одним із шляхів модернізації вищої військової освіти є впровадження в освітній процес ВВНЗ інноваційних педагогічних технологій і методик. Інновації в освітньої діяльності пов’язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів навчання для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу [14].

В умовах трансформаційних змін у вищій військовій освіті потребують постійного ретельного вивчення та науково-практичного обґрунтування питання щодо поширення кращого досвіду інноваційної освітньої діяльності, інтерактивних форм навчання, індивідуалізованих, командних, проектних технологій отримання знань, інформаційно-комунікаційних засобів навчання, онлайн-освіти та інших нововведень.

Інноваційну діяльність як технологію можна представити такими складовими: *проектна* (місія, мета, структура, суб'єкти діяльності); *процесуальна* (планування, організація, умови, заходи зі стимулювання, створення, освоєння та застосування новацій); *аналітична* (оцінка, аналіз, прогноз, розроблення варіантів рішень); *коригувальна* (на основі аналітичних матеріалів і зворотного зв'язку). Слід також мати на увазі, що при цьому мають ураховуватись такі чинники: соціально-економічні, оборонні, психолого-педагогічні, технологічні, інформаційні, матеріально-технічні, фінансові, організаційно-управлінські.

Об'єктом інноваційної освітньої діяльності є процес виникнення, розвитку, створення та застосування інновацій у підготовці військових фахівців, тобто цілеспрямованих змін, що вносять у військову освіту нові елементи та викликають її перехід на якісно більш високий рівень.

Предметом інноваційної освітньої діяльності є система відносин і взаємодії, що виникає у процесі освітньої діяльності, та спрямована на підвищення психолого-педагогічної і методичної компетентностей науково-педагогічних працівників, на покращення показників якості освіти та освітнього процесу, якості підготовки військових фахівців, на становлення їх самодостатності, суб'єктності та лідерської орієнтації.

До основних функцій інноваційної освітньої діяльності можна віднести підходи до формування таких узагальнених складових: місія; цілі; зміст військової освіти; форми, методи, технології підготовки військових фахівців; засоби навчання; наукова діяльність; науково-педагогічні працівники; матеріально-технічна база; система управління тощо.

Інноваційна реалізація зазначених функцій, як відзначає Клімова Г.П., вимагає розв'язання низки таких завдань: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів як суб'єктів інноваційних процесів; підготовка науково-педагогічних працівників, що мають володіти інноваційними технологіями навчання; виховання інноваційної культури у суб'єктів інноваційних процесів, зокрема корпоративної; генерація та впровадження інноваційних технологій у навчальний процес; активізація участі вищих навчальних закладів в інноваційних процесах [4, с. 207]. Слід зазначити, що наведені завдання потребують відповідного інформаційного, фінансового, матеріально-технічного та управлінського забезпечення.

Система підготовки військових фахівців має оперативно й гнучко реагувати на запити суспільства, ЗС України, особистості, що здобуває освіту, враховувати основні тенденції й перспективи становлення та розвитку зазначених запитів, урахувати та прогнозувати ризики. До найважливіших напрямів продукування інновацій у сфері вищої військової освіти на

сучасному етапі можна віднести такі:

концептуальні засади військової освіти (місія, мета, закономірності, принципи, основні напрями та шляхи реалізації);

організаційне та інформаційне забезпечення відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ;

підготовка наукових і науково-педагогічних працівників;

дидактичні основи підготовки військових фахівців;

оновлення змісту навчання, підвищення якості стандартів вищої військової освіти;

військово-професійна спрямованість підготовки фахівців;

інтеграція освітнього процесу ВВНЗ з бойовою та повсякденною діяльністю військ (сил);

підвищення якості військово-освітньої діяльності та підготовки військових фахівців, особистісна орієнтованість навчання;

запровадження нових педагогічних технологій у військово-освітній процес;

формування ефективної системи мотивації і стимулювання діяльності наукових, науково-педагогічних працівників, курсантів (слухачів);

удосконалення нормативно-правової бази військової освіти

формування позитивного морально-психологічного стану у навчальних колективах і підрозділах;

удосконалення системи управління військовою освітою;

дієвість контрольних та моніторингових процедур;

створення та використання новітніх засобів навчання.

Джерелом інноваційного розвитку військово-освітнього процесу, його рушійною силою є притаманні йому *суперечності* [15]. Вони виражають його специфіку, багатоманітність і спонукають до інноваційної діяльності. Важливо відмітити, що способи розв'язання суперечностей за наслідками можуть мати як конструктивний, так і деструктивний характер, коли недостатньо враховуються всі чинники, фактори та обставини.

Суперечності в системі підготовки військових фахівці можна розглядати в таких вимірах: ефективність функціонування; структура; ресурсне забезпечення; нормативно-правове регулювання; система управління; освітній процес і розвиток здобувачів військової освіти.

У свою чергу, зазначені виміри суперечностей за впливом на систему підготовки військових фахівців мають подвійний характер – зовнішній і внутрішній. Суперечності зовнішнього впливу мають прояв між:

діючими концептуальними поглядами на розвиток військової освіти та сучасними тенденціями, притаманними функціонуванню світових цивільних і військових освітніх систем;

сучасним станом управління системою підготовки військових фахівців, заходами та результатами контрольних-коригувальних дій і науковими поглядами на складові та сутність процесу управління;

існуючою мережею ВВНЗ, навчальних центрів і системним підходом до формування державного замовлення на підготовку військових фахівців для ЗС

України та інших складових сил оборони;

нормативними засадами інтеграції військової освіти з цивільною освітою та вимогами щодо якості теоретичної і практичної військово-професійної підготовки військових фахівців;

передбаченим фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним забезпеченням, оснащенням ВВНЗ, навчальних центрів озброєнням, військовою технікою, тренажерами, засобами імітаційного моделювання, інтегрованими навчальними комплексами тощо та сучасними вимогами і потребами щодо якості підготовки офіцерських кадрів, спроможних виконувати поставлені завдання в динамічних умовах застосування сучасних видів і систем озброєння.

Суперечності внутрішнього впливу пов'язані з управлінськими та процесуальними чинниками функціонування ВВНЗ. Вони в цілому відбивають стан неповної відповідності складових процесу підготовки військових фахівців щодо виконання ними кваліфікаційних вимог та якісного засвоєння освітньо-професійних програм. Основними причинами суперечностей внутрішнього впливу є такі:

недостатній рівень вимогливості щодо: організації військово-освітнього процесу, його інформаційного, науково-методичного, матеріального-технічного забезпечення, виховної роботи, повсякденної діяльності підрозділів ВВНЗ; стану території, навчальних корпусів, аудиторій, полігонів, містечок, спортивних споруд, музеїв, їдалень тощо;

зниження мотивації і активності постійного та змінного складу на всіх рівнях навчальної, методичної, наукової, повсякденної діяльності, недостатнє вжиття заходів щодо надання цьому процесу позитивної, інноваційної спрямованості;

відсутність системних засад у проектуванні та реалізації компетентнісної моделі військового фахівця за обраною спеціальністю (спеціалізацією) підготовки, особливо її військово-професійної складової;

спрямованість змісту оперативно-тактичних, тактичних, військово-технічних, загальноінженерних навчальних дисциплін на відносно застарілі зразки озброєння, військової техніки, принципи їх побудови, умови експлуатації, бойового застосування, що не відповідають сучасному стану військової науки та практики, організації ведення збройної боротьби;

низька ефективність застосовуваних технологій навчання, їх невідповідність вимогам формування та розвитку у військових фахівців професійних компетентностей, системних знань, умінь, навичок;

невизначеність з підходами щодо теоретичної та практичної підготовки військових фахівців за часом, формами та методами організації, інформаційним і матеріально-технічним забезпеченням;

низька об'єктивність оцінки науково-педагогічними працівниками рівня знань, умінь, навичок курсантів (слухачів); нераціональність обраних при цьому методик та інструментарію;

зниження в діяльності науково-педагогічних працівників рівня навчально-методичної, наукової роботи; якості викладання навчальних дисциплін, розроблення та вдосконалення дидактичного забезпечення освітнього процесу;

вимогливості в процесі навчання; професійного зростання; наполегливості в підготовці науково-педагогічних працівників через ад'юнктуру та докторантуру.

Суперечності, що мають місце у військово-освітньому процесі, багатоманітні за формами вияву та розв'язання. Але всі вони виступають для учасників інноваційних процесів у вигляді певних труднощів, подолання яких вимагає великої напруги розумових і фізичних сил, творчого ставлення до справи. Зняття одних суперечностей військово-освітнього процесу, як свідчить досвід і практика, породжує інші, що знов виявляються та розв'язуються на новому, більш якісному рівні. На нашу думку, в цьому й полягає сутність неперервного, поступального та динамічного інноваційного розвитку системи підготовки військових фахівців.

Важливе місце в динамічному розвитку військової освіти посідають наукові підходи до здійснення інновацій, кожен із яких має свою технологію, що, в свою чергу, потребує знань, досвіду та творчості. Певні підходи до цього процесу дістали відображення в науковій літературі [16; 17].

Аналіз цих підходів дає змогу сформулювати певні етапи, яких доцільно дотримуватися, здійснюючи інноваційні перетворення в системі підготовки військових фахівців.

Перший етап. Слід переконатися в недосконалості, неефективності, застарілості тієї педагогічної структури (чи типу управлінської, педагогічної діяльності), що планується скоригувати чи змінити. При цьому ані “власне адміністративне передчуття”, ані спонтанне бажання “щось оновити” не можуть бути достатніми підставами для початку цієї діяльності. Об'єктивною основою в цьому разі є аналіз та оцінка військової освітньої системи за надійними критеріями, які й мають виявити, довести її недосконалість, застарілість чи неефективність. Такими показниками і критеріями можуть бути реальний розвиток курсантів (слухачів), готовність їх до служби в ЗС України, якість освіти та вихованості, здоров'я і культури тих, хто навчається, міра їх самореалізації тощо.

Другий етап здійснення інновацій передбачає широкий та ретельний аналіз з метою пошуку передових освітніх технологій, оновлення змісту та засобів навчання, що мають випереджувальний характер і можуть бути використані для впровадження новацій, які прийдуть на зміну застарілому та неефективному. При цьому передовий, прогресивний досвід слід віднаходити як у вітчизняній, так і у світовій, європейській практиці, використовуючи бази даних бібліотечних центрів, комп'ютерних мереж.

Важливо не тільки віднайти та описати досвід, що має локальне, місцеве значення й часто пов'язаний з персональними носіями цього досвіду – науковими, науково-педагогічними працівниками, педагогічними колективами. Потрібно також продуктивно перенести інноваційний, досвід у нові умови, наприклад, – у освітній процес ВВНЗ, зробити його набуток більш масовою військово-освітньої практики.

Третім етапом у ланці перетворень освітніх систем є проектування інноваційної моделі поновлюваної освітньої системи чи її окремої складової –

від її ескізу до дидактичних, методичних робочих проектів. Тобто створюється модель освітньої новації з конкретними, певним чином визначеними властивостями, що відрізняють її від традиційного варіанта, на зміну якому вона пропонується.

Четвертим етапом інноваційних перетворень в освітній системі є експериментальна перевірка інноваційного продукту, тобто практична реалізація інновації, побудова алгоритму втілення її у практику. Особливу увагу при цьому слід звернути на інтенсивність та ефективність новацій, тобто на те, які зміни в професійній діяльності учасників військово-освітнього процесу вони викличуть, чи приведуть до оптимальнішого використання робочого часу науково-педагогічних працівників і курсантів (слухачів), до кращого засвоєння останніми навчального матеріалу, до підвищення ефективності військово-освітнього процесу та якості підготовки військових фахівців.

Ініціювання та запровадження інновацій у ВВНЗ – багатовимірний процес, який залежить від низки чинників, зокрема:

- гнучкості організаційної структури ВВНЗ;
- організаційної культури закладу військової освіти та стиля керівництва;
- інформованості науково-педагогічних працівників щодо існуючих проблем і переваг, що мають бути досягнуті із запровадженням інновацій;
- залучення науково-педагогічних працівників, здобувачів військової освіти до планування інноваційної діяльності та запровадження інновацій;
- вмотивованості учасників військово-освітнього процесу;
- здатності керівництва ВВНЗ критично оцінювати прорахунки, приймати адекватні заходи щодо їх усунення, налагодити ефективний контроль діяльності з розроблення та запровадження інновацій;
- наявності дієвої системи комунікацій та зворотного зв'язку між учасниками військово-освітнього процесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Освіта, у тому числі і військова, є одним із головних факторів розвитку держави та її збройних сил, який дає поштовх до стратегічного вирішення завдань щодо реформування національної системи освіти й оборонного сектору, їх інтеграції до європейського економічного, культурного, інформаційного, освітнього та наукового просторів.

Інноваційна політика у сфері військової освіти в контексті викладеного у статті, є дієвим інструментом удосконалення системи підготовки військових фахівців, підвищення її ефективності і, водночас, – визначальним чинником її поступально зростаючого інноваційного розвитку. Вона має сприяти розкриттю інтелектуального, інноваційного потенціалу системи військової освіти, забезпеченню інноваційно-активної діяльності учасників військово-освітнього процесу.

Подальше дослідження за зазначеною проблематикою буде спрямовано на здійснення аналізу ролі військових викладачів в інноваційних перетвореннях та опрацювання методики використання кваліметричного підходу до оцінки інноваційної діяльності ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016 “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України”: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи” від 17.06.2009 року № 680-р // Офіційний вісник України. – 2009. – № 47. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-p>.
3. Інноваційний розвиток вищої військової освіти України: досвід, тенденції, перспективи, особливості підготовки військових льотчиків: монографія / В. В. Сідаш, А. М. Алімпієв, Г. В. Певцов, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, К. І. Хударковський. – Харків: Цифрова друкарня № 1, 2012. – 456 с.
4. Клімова Г.П. Державна інноваційна політика // Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – 2014. – № 2 (21). – С. 207–213.
5. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
6. Професійна освіта: [словник] / Уклад. С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
7. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика / А.В. Хуторской. – М.: Академия, 2008. – 256 с.
8. Філософський енциклопедичний словник. – Київ: Абрис, 2002. – 742 с.
9. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380.
10. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>
11. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2012, № 19-20, ст. 166.
12. Указ Президента України від 25 травня 2015 року № 555/2015 “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/>
13. Указ Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4732021>
14. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : Монографія / П. Ю. Саух та ін., під ред. П. Ю. Саух. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 443 с.
15. Приходько Ю.І. Суперечності в системі підготовки військових фахівців з вищою освітою / Ю.І. Приходько // Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогоднішня та майбутня”, 24 листопада 2017 р., Київ. – К.: ВІ КНУ. – С. 175–176.
16. Наукове та методичне забезпечення впровадження педагогічних інновацій: Збірник наукових праць / Редкол.: Л.І.Даниленко (відп. ред.) та ін. – Херсон: ЦНТЕІ, 1999. – 254 с.
17. Телелим В.М., Приходько Ю.І. Інноваційна спрямованість військової освіти: механізми, поняття та сутність / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта” Національного університету оборони України. – 2015. – № 1(31) – С. 3– 16.

REFERENCES

1. Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 14.03.2016 № 92/2016 “Pro Kontseptsiyu rozvitku sektoru bezpeki i oboroni Ukrayini”: [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>. (in Ukrainian)

2. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini "Pro shvalennya Kontseptsii rozvitku natsionalnoyi innovatsiynoyi sistemi" vid 17.06.2009 roku № 680-r // Ofitsiyniy visnik Ukrayini. – 2009. – № 47. – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-r>. (in Ukrainian)
3. Innovatsiyniy rozvitok vischoyi viyskovoyi osviti Ukrayini: dosvid, tendentsiyi, perspektivi, osoblivosti pidgotovki viyskovih lotchikiv: monografiya / V.V. Sidash, A. M. Alimpiev, G. V. Pevtsov, S. V. Zalkin, S. O. Sidchenko, K. I. Hudarkovskiy. – Harkiv: Tsifrova drukarnya № 1, 2012. – 456 s. (in Ukrainian)
4. Klimova G.P. Derzhavna innovatsiyna politika // Visnik Natsionalnogo universitetu "Yuridichna akademiya Ukrayini imeni Yaroslava Mudrogo". – 2014. – № 2 (21). – S. 207–213. (in Ukrainian)
5. Slovar prakticheskogo psihologa / Sost. S.Yu. Golovin. – Minsk: Harvest, 1998. – 800 s. (in Russian)
6. Profesiyna osvita: [slovník] / Uklad. S.U. Goncharenko, I.A. Zyazyun, N.G. Nichkalo ta in.; za red. N.G. Nichkalo. – K.: Vischa shkola, 2000. – 380 s. (in Ukrainian)
7. Hutorskoy A.V. Pedagogicheskaya innovatika / A.V. Hutorskoy. – M.: Akademiya, 2008. – 256 s. (in Russian)
8. Filosofskiy entsiklopedichniy slovník. – Kiyiv: Abris, 2002. – 742 s. (in Ukrainian)
9. Zakon Ukrayini "Pro osvitu" vId 05.09.2017 r. № 2145-VIII // Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR), 2017, № 38-39, st.380. (in Ukrainian)
10. Zakon Ukrayini "Pro vischu osvitu" vId 01.07.2014 r. № 1556-VII [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2> (in Ukrainian)
11. Zakon Ukrayini "Pro prioritetni napryami innovatsiynoyi diyalnosti v Ukrayini" // Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR), 2012, № 19-20, st. 166. (in Ukrainian)
12. Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 25 travnya 2015 roku № 555/2015 "Pro novu redaktsiyu Voennoyi doktrini Ukrayini" [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.president.gov.ua/documents/> (in Ukrainian)
13. Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 17 veresnya 2021 roku № 473/2021 "Pro rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 20 serpnya 2021 roku "Pro Strategichniy oboronniy byuleten Ukrayini". – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.president.gov.ua/documents/4732021> (in Ukrainian)
14. Innovatsiia u vischii osviti: problemi, dosvid, perspektivi : Monografiya / P. Yu. Sauh ta In., pid red. P. Yu. Sauh. – Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2011. – 443 s. (in Ukrainian)
15. Prihodko Yu.I. Superechnosti v sistemi pidgotovki viyskovih fahivtsiv z vischoyu osvitoju / Yu.I. Prihodko // Tezi dopovidey XIII Mizhnarodnoyi naukoivo-praktichnoyi konferentsii "Viyskova osvita i nauka: sгодennya ta maybutne", 24 listopada 2017 r., Kiyiv. – K.: VI KNU. – S. 175–176. (in Ukrainian)
16. Naukove ta metodichne zabezpechennya vprovadzhennya pedagogichnih innovatsiy: Zbirnik naukovih prats / Redkol.: L.I.Danilenko (vIdp. red.) ta In. – Herson: TsNTEI, 1999. – 254 s. (in Ukrainian)
17. Telelim V.M., Prihodko Yu.I. Innovatsiyna spryamovanist viyskovoyi osviti: mehanizmi, ponyattya ta sutnist / V.M. Telelim, Yu.I. Prihodko // Zbirnik naukovih prats "Viyskova osvita" Natsionalnogo universitetu oboroni Ukrayini. – 2015. – № 1(31) – S. 3–16. (in Ukrainian)

РЕЗЮМЕ

Александр Васильев,
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

Теоретические аспекты инновационного развития военного образования

В статье проанализированы теоретические аспекты инновационного развития военного образования, особенности инновационной политики и инновационной деятельности в сфере военного образования. Рассмотрены противоречия внутреннего и внешнего влияния на инновационное развитие военно-образовательного процесса. Определено содержание этапов реализации инновационных преобразований в системе подготовки военных специалистов.

Ключевые слова: *система военного образования; инновационное развитие; инновационная политика; инновационная деятельность; инновационные технологии и методики.*

SUMMARY

Oleksandr Vasyliiev,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovsky

Theoretical aspects of the innovative development of military education

Introduction. *In modern conditions, achievements in education, science, science and technology and innovation determine the dynamics of political, socio-economic, technological, humanitarian, defense, intellectual and cultural development of countries, their opportunities for integration into the world community. The national education system, including military education, is one of the leading institutions for implementing a consistent state policy of intensifying innovation processes, forming an innovative culture of society, increasing the country's innovation and intellectual potential, its competitiveness in the global market of technology, scientific knowledge and human capital.*

Purpose. *The aim of the article is to substantiate the directions of improving the military education system based on the development and implementation of innovation policy, educational activities of military educational institutions through the use of innovative pedagogical technologies and techniques adapted to modern experience of military training in leading countries.*

Methods. *The following general scientific methods were used to study the problem to which the article is devoted: analysis and synthesis, induction and deduction, a systematic approach to solving the problem.*

Results. *The article analyzes the features of innovation policy and innovation in the military education system. The contradictions of internal and external influence on the innovative development of the military-educational process are considered. The content of the stages of realization of innovative transformations in the system of military specialists training is determined.*

Originality. *The main tasks of innovative development of the military education system are determined. The principles of internal and external innovative military-educational policy are formulated. The technological components of innovation activity are analyzed, in particular: project (mission, purpose, structure, subjects of activity); procedural (planning, organization, conditions, measures to stimulate, create, develop and apply innovations); analytical (assessment, analysis, forecast, development of solutions); corrective (based on analytical materials and feedback).*

Conclusion. *Innovative politics in the field of military education in the context of the stated in the article, is the effective instrument of improvement of the system of preparation of soldiery specialists, increase of her efficiency and, at the same time, - by a determinative her forward growing innovative development. She must assist opening of intellectual, innovative potential of the system of military education, providing of innovative-active activity of participants of military-educational process. Further research after the marked range of problems will be sent to realization of analysis of role of soldiery teachers in innovative transformations and working of methodologies of evaluation of innovative activity of higher military educational establishments.*

Key words: *system of military education; innovative development; innovative politics; innovative activity; innovative technologies and methodologies.*

УДК 004.9.005.95

Борис Вороч,кандидат військових наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-4083-3707>**Петро Рогов,**кандидат технічних наук
<https://orcid.org/0000-0002-0641-3952>**Микола Бутенко,**старший науковий співробітник
<https://orcid.org/0000-0001-7272-5826>**Олександр Мезенцев,**голова правління
<https://orcid.org/0000-0002-4582-7137>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/23-39

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОСОБОВОГО СКЛАДУ З ОХОРОНИ АРСЕНАЛІВ, БАЗ ТА СКЛАДІВ РАКЕТ І БОЄПРИПАСІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Системи безпеки та підрозділи охорони потенційно небезпечних об'єктів Збройних Сил України (особливо зберігання бойового запасу) повинні бути спроможні ефективно своєчасно виявляти та протидіяти диверсійно-розвідувальним групам, розвідувальним та ударним БпЛА, ракетним ударам, стихійним лихам тощо, терористам, диверсантам, кримінальним елементам та ін., а вогневе та технічне обладнання військових об'єктів повинно забезпечити їх надійній захист, охорону та оборону.

У статті наведено аналіз існуючої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу з охорони арсеналів, баз та складів ракет і боєприпасів Збройних Сил України. Досліджено Державні стандарти професійно-технічної освіти щодо підготовки робітників за професією 5169 "Охоронник"; чинники, які впливають на стан охорони та забезпечення живучості арсеналів, баз та складів ракет і боєприпасів; надано рекомендації щодо основних напрямків, особливостей та подальшого розвитку системи підготовки особового складу з охорони арсеналів, баз та складів ракет і боєприпасів Збройних Сил України.

Ключові слова: підготовка; перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу; охорона арсеналів; баз та складів ракет і боєприпасів; захист; охорона та оборона об'єктів.

Постановка проблеми. Основні законодавчі акти України [1, 2, 3, 4] вимагають, враховуючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України та іншими законами України, досягнення таких цілей реалізації державної політики у военній сфері, сфері оборони і військового будівництва:

професійний особовий склад Збройних Сил України та інших складових сил оборони, який перебуває в центрі уваги держави та підтримується вдосконаленими системами кадрового менеджменту, підготовки до військової служби та військово-патріотичного виховання молоді, має бути в короткі строки посилений підготовленим і вмотивованим військовим резервом;

сучасне високотехнологічне озброєння, військова та спеціальна техніка

Збройних Сил України, інших складових сил оборони, яка забезпечує виконання ними покладених завдань;

розвинута військова інфраструктура, об'єднана логістика та достатні запаси матеріальних засобів, дієва система медичного забезпечення, що відповідають потребам сил оборони.

Таким чином, основним завданням кадрових органів ЗС України є – комплектування військ (сил) ЗС України добре підготовленим та мотивованим особовим складом.

Одними з основних вимог щодо ефективного управління особовим складом ЗС України є вирішення питань:

підвищення кваліфікації персоналу, планування професійних кар'єр, створення резерву кадрів;

забезпечення виховання і вдосконалення підготовки військових кадрів шляхом об'єктивного оцінювання професійного рівня, ділових та моральних якостей військовослужбовців, їх відповідності займаним посадам;

здійснення обґрунтованих кадрових заходів.

На жаль, управління кадровими процесами здійснюється не завжди послідовно через брак відповідного науково-методичного та аналітичного забезпечення. Потребує удосконалення нормативно-правове забезпечення в галузі військової кадрової політики, оскільки цей напрям визначає ефективність механізмів реалізації оборонних реформ в Україні загалом. Виникає необхідність розробки дієвих механізмів реалізації кадрової політики на державному рівні та, зокрема, в системі Збройних Сил України, Актуальність обраної теми дослідження зумовлена також прагненням України відповідати міжнародним стандартам і стандартам НАТО та сучасної військової сфери, що неможливо без вироблення нових підходів щодо роботи з управління персоналом. Враховуючи вищезгадане, проблема ефективного кадрового менеджменту в Збройних Силах України є дуже актуальною.

Актуальність поглиблюється тим, що на цей час формування військової кадрової політики України, зокрема з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з охорони потенційно небезпечних об'єктів Збройних Сил України, відбувається в період військового конфлікту в Україні, з використанням нових способів ведення бойових дій, переваженням інформаційної війни, ускладненнями геополітичних взаємовідносин наддержав. Досвід світових війн свідчить, що одними з основних об'єктів нанесення ударів є арсенали, бази та склади ракет і боєприпасів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На цей час в Україні існує необхідність створення в державі системи професійних, добре підготовлених та оснащених кадрів з питань забезпечення безпеки. Створення такої системи потребує якісних змін та реформ системи військової освіти та науки. Без реального підвищення якості навчання та підготовки фахівців з високим рівнем професійної майстерності, компетентності та готовністю виконувати завдання за призначенням, а також використання практичного військового та іноземного досвіду, неможливе ефективне функціонування сектору безпеки та оборони держави.

Розгляду проблем розвитку системи управління персоналом та державної кадрової політики присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних фахівців: М. Армстронга, М. Альберта, Г. Бекера, К. Вайса, Е. Ведунга, а також також В. Андрушка, В. Бакуменка, М. Білинської, О. Боровського, Н. Гончарук, Н. Грицяк, С. Дубенко, В. Князева, О. Крушельницької, В. Лугового, А. Михненко, Н. Нижник, Т. Пахомової, А. Рачинського, І. Розпутенка, С. Серьогіна, В. Трощинського та ін.

Однак в працях вищеназваних авторів не приділено належної уваги питанням підготовки фахівців з охорони потенційно небезпечних об'єктів Збройних Сил України, що і визначає актуальність порушеного питання.

Мета статті – аналіз системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з охорони потенційно небезпечних об'єктів (арсенали, бази та склади ракет і боєприпасів, підприємства військово-промислового комплексу) Збройних Сил України та рекомендації щодо їх впровадження у діяльність кадрових органів Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні існує необхідність створення в державі системи професійних, добре підготовлених та оснащених кадрів з питань безпеки. Створення такої системи потребує якісних змін та реформ системи військової освіти та науки. Без реального підвищення якості навчання та підготовки фахівців з високим рівнем професійної майстерності, компетентності та готовністю виконувати завдання за призначенням, а також використання практичного військового вітчизняного та іноземного досвіду, неможливе ефективне функціонування сектору безпеки та оборони держави.

Законом України “Про охоронну діяльність” [5] визначаються організаційно-правові принципи здійснення господарської діяльності у сфері надання послуг з охорони власності та громадян, у тому числі забезпечення охоронної діяльності, що передбачає охорону майна та фізичних осіб і забезпечується персоналом охорони шляхом здійснення наступних заходів:

використання пунктів централізованого спостереження, технічних засобів охорони, транспорту реагування, службових собак;

контроль за станом майнової безпеки об'єкта охорони;

запобігання загрозам особистій безпеці фізичної особи, яка охороняється;

реагування в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані з посяганням на об'єкт охорони.

В даному Законі визначається:

персонал охорони - працівники, які безпосередньо виконують функції з охорони майна або фізичних осіб відповідно до свого кваліфікаційного рівня;

фахівець з організації заходів охорони - керівник суб'єкта охоронної діяльності або його заступник, начальник філії, іншого відокремленого структурного підрозділу або його заступник, до посадових обов'язків якого належать організація та проведення заходів охорони, контроль за виконанням персоналом охорони покладених на нього обов'язків.

Згідно даного Закону охорона майна та фізичних осіб забезпечується персоналом охорони шляхом здійснення таких заходів:

використання пунктів централізованого спостереження та управління,

технічних засобів охорони, оперативних груп та транспорту реагування, службових собак;

контроль за станом майнової безпеки об'єкта охорони;

запобігання загрозам особистій безпеці фізичної особи, яка охороняється;

реагування в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані з посяганням на об'єкт охорони.

Даним Законом також регламентована підготовка та перепідготовка персоналу охорони, а саме:

персонал охорони навчається, проходить підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації в навчальних закладах різних форм власності. Представники центрального органу виконавчої влади у сфері охоронної діяльності можуть залучатися до складу кваліфікаційних комісій професійно-технічних навчальних закладів, які готують фахівців у сфері охоронної діяльності. Підготовка персоналу охорони 1-3 розряду може також здійснюватися суб'єктами охоронної діяльності;

навчальні програми, порядок і рівень підготовки, терміни підготовки, перепідготовки (спеціалізації) та підвищення кваліфікації персоналу охорони визначаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки, молоді та спорту за погодженням з центральним органом виконавчої влади у сфері охоронної діяльності.

Загальні вимоги до персоналу охорони: персоналом охорони можуть бути дієздатні громадяни України, які досягли 18-річного віку, пройшли відповідне навчання або професійну підготовку, уклали трудовий договір із суб'єктом господарювання та подали документи, що вони: не перебувають на обліку в органах охорони здоров'я з приводу психічної хвороби, алкоголізму чи наркоманії; не мають непогашеної чи незнятої судимості за скоєння умисних кримінальних правопорушень; не мають обмежень, встановлених судом щодо виконання покладених на них функціональних обов'язків; не мають обмежень за станом здоров'я для виконання функціональних обов'язків; зареєстровані за місцем проживання в установленому законодавством порядку.

Фахівець з організації заходів охорони та працівники, задіяні до роботи на пункті (пульті) централізованого спостереження та управління, повинні відповідати загальним вимогам до персоналу охорони, мати рівень освіти, визначений ліцензійними умовами та затвердженими Кабінетом Міністрів України, і установлені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері безпеки, освіти і науки, терміни та порядку підвищувати рівень кваліфікації.

Тому Міністерством освіти і науки України та Міністерством соціальної політики України розроблено Державний стандарт професійно-технічної освіти ДСПТО 5169-ОК.74.60-2014, професія: - Охоронник (кваліфікація: охоронник 1, 2, 3, 4-го розрядів [6].

Державний стандарт професійно-технічної освіти для підготовки (підвищення кваліфікації) робітників за професією 5169 "Охоронник" 1 - 4 розрядів розроблено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1238, ст. 7, 32; Закону України "Про професійно-технічну

освіту” (103/98 - ВР) та наказу Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Методики розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних робітничих професій” від 15.05.2013 № 511, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 29.05.2013 за № 832/23364, та є обов’язковим для виконання усіма професійно-технічними навчальними закладами, установами, підприємствами, та організаціями, що здійснюють або забезпечують підготовку (підвищення кваліфікації) кваліфікованих робітників з охорони, незалежно від їх підпорядкування та форми власності.

Чинники, які впливають на стан охорони та забезпечення живучості арсеналів, баз та складів ракет і боєприпасів.

Пріоритетними завданнями у сфері розвитку системи всебічного ресурсного забезпечення безпеки (живучості, охорони та захисту) потенційно небезпечних об’єктів Збройних Сил України є [7]:

впровадження нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки (ОВСТ) для забезпечення їх професійної діяльності та безпеки;

проведення повної та часткової модернізації, технічного переозброєння, оновлення парку озброєння та військової техніки, іншого військового майна, систем і зразків їх технічного забезпечення живучості, оборони та охорони;

прогнозування розвитку ОВСТ вітчизняного та іноземного виробництва, впровадження (реалізація) технічної тактики щодо охорони потенційно небезпечних об’єктів (ПНО);

проведення наукових досліджень в галузі створення новітніх традиційних і нетрадиційних засобів виявлення, ураження, розвідки, управління, технічного та кадрового забезпечення, включаючи комплекси охорони на нових фізичних принципах і зброю (засоби) не смертельної дії, у тому числі спеціальних технічних засобів протидії на ПНО;

підвищення ефективності комплексних досліджень і розробок в області створення та застосування сучасних зразків ОВСТ, вироблення напрямків військово-технічної політики, формування програм озброєння і державного оборонного замовлення;

проведення та супровід науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, спрямованих на модернізацію і створення нових зразків ОВСТ;

проведення державних (прирівняних до них) випробувань і сертифікації продукції військового призначення, вироблених нових зразків ОВСТ для потреб забезпечення безпеки потенційно небезпечних об’єктів різних міністерств та відомств;

удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу (офіцерів, молодшого персоналу та працівників) підрозділів управління безпекою (забезпечення живучості, охорони, вибухопожежобезпеки та оборони) потенційно небезпечних об’єктів у мирний час та в особливий період;

розвиток інституту військового приймання продукції, що виробляється, та підготовки особового складу щодо її правильної експлуатації та застосування.

Таким чином, для вирішення завдань управління безпекою ПНО (у тому числі всебічного ресурсного забезпечення) можна виділити основні напрямки

(проекти) в області розвитку систем безпеки (забезпечення живучості, охорони та захисту) ПНО:

розробка перспективних систем та зразків ОВСТ, перш за все високоточної (інтелектуального) зброї, нелетальної зброї (систем, засобів) та інших комплексів охорони, що використовують нові фізичні принципи дії;

створення інтегрованих систем і засобів розвідки, протиповітряної оборони тактичного рівня, управління та зв'язку, що реалізують принципи “технічної тактики” безпеки ПНО;

розробка та оснащення особливо важливих об'єктів сучасними і перспективними технічними засобами охорони, що дозволяють забезпечити їх надійну охорону, а також силам охорони ефективно протидіяти терористичним та кримінальним проявам (актам, диверсіям та ін.);

розвиток інформаційно-керуючих систем, систем моніторингу стану безпеки ПНО та їх інтеграція з системами ОВСТ нових поколінь;

удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу військових частин і підрозділів охорони потенційно небезпечних об'єктів у мирний час та в особливий період щодо реагування на нештатні ситуації.

Типова тривимірна модель комплексної системи безпеки об'єкта (державного, військового, підприємства, організації та ін.) наведена на рис. 1.

Рис. 1. Типова тривимірна модель комплексної системи безпеки об'єкта

Системи та підрозділи безпеки ПНО Збройних Сил України (особливо зберігання бойового запасу) повинні бути спроможні ефективно своєчасно виявляти та протидіяти диверсійно-розвідувальним групам, розвідувальним та ударним БпЛА, стихійним лихам, порушникам (нападникам - терористам, диверсантам, кримінальним елементам та ін.), а технічне обладнання об'єктів повинно забезпечити їх надійний захист, охорону та оборону.

Згідно Статуту вартової служби Збройних Сил України технічні засоби охорони (далі – ТЗО) та засоби автоматичної пожежної сигналізації (далі – АПС) застосовують для підвищення надійності охорони та захисту ПНО, їх використання є необхідними умовами для створення передумов для скорочення

кількості особового складу охорони об'єктів, що залучається до оперативного забезпечення їх безпеки.

Принципи, функції та пріоритети державної кадрової політики у сфері охорони потенційно небезпечних об'єктів Збройних Сил України.

Відповідно до завдань, визначених у Стратегії національної безпеки України, Военній доктрині України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, невід'ємною складовою підвищення національних безпекових і оборонних спроможностей виступає модернізація системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для сектору безпеки і оборони України з урахуванням стандартів ЄС та НАТО. Така модернізація покликана реально посилити спроможність нашої держави протистояти будь-якій агресії, гарантувати мирне майбутнє України як суверенної, демократичної і правової держави, а також забезпечити кадрами функціонування національної системи своєчасного виявлення, запобігання і нейтралізації зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці [8-10].

Політика безпеки та захисту ПНО (наведено на рис 2) має бути заснована на комплексному використанні технічних засобів охорони, пожежній сигналізації, системі технічного захисту інформації, методах і засобах забезпечення живучості та повинна відповідати вимогам законодавства України та міжнародним стандартам, а саме [7]:

забезпечення організаційними заходами та інженерно-технічними засобами надійної охорони і захисту потенційно небезпечних об'єктів, особливо тих, що впливають на рівень обороноздатності та безпеки держави;

забезпечення тільки санкціонованого доступу до ПНО, у тому числі на військові об'єкти – до зброї, боєприпасів, військової та іншої техніки, документів та інформації, що циркулює на об'єктах захисту, місць розташування особового складу;

захист військових об'єктів і персоналу обслуговування та охорони від можливих диверсій і терористичних актів, забезпечення особистої безпеки та захисту особового складу (обслуговуючого персоналу); охорони праці при виконанні завдань з охорони об'єкту та обслуговування технічних систем і засобів охорони;

адекватне реагування та вплив системи охорони на події і стихійні лиха, на дії порушників; технічний стан засобів, що використовуються для охорони об'єкту;

своєчасне автоматичне оповіщення персоналу обслуговування та охорони, керівництва об'єкту, правоохоронних органів, місцевих органів, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та місцевого населення про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій.

Рис. 2. Складові політики безпеки ПНО

Сучасна політика безпеки (охорони та захисту) військового об'єкта має бути заснована [8] на:

а) забезпеченні організаційними та інженерно-технічними засобами надійної охорони і захисту об'єктів, забезпечення безпеки обслуговуючого персоналу; охоронний моніторинг території, периметра та підступів до військових об'єктів в будь-яких погодних умовах, цілодобово;

б) забезпечення тільки санкціонованого доступу безпосередньо на об'єкти та до матеріальних цінностей, зброї, боєприпасів, військової техніки, документів та інформації, щодо об'єкту і його охорони (захисту);

в) захист об'єкту та особового складу від можливих диверсій і терористичних актів, забезпечення особистої безпеки та захист особового складу при здійсненні охорони об'єкта;

г) адекватне реагування та протидія системи безпеки (охорони та захисту) на події і стихійні лиха, на порушення та дії порушників.

д) забезпечення пожежної безпеки споруд, персоналу і техніки об'єкту;

ж) забезпечення виконання вимог керівних документів і рекомендацій НАТО, міжнародного досвіду по забезпеченню безпеки об'єктів, які підлягають обов'язковому обладнанню технічними засобами охорони, захисту і контролю;

з) підготовка та забезпечення високого рівня кваліфікації особового складу підрозділів охорони, що мають пройти підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації встановленим чином у навчальних закладах та ефективно використані у підрозділах управління безпекою (щодо живучості, охорони, вибухопожежобезпеки та оборони) потенційно небезпечних об'єктів, як у мирний, воєнний часи так і в особливий період.

Одним з ефективних методологічних методів (заходів) щодо гарантування нормального функціонування ПНО має бути розроблення нових підходів з забезпечення їх безпеки, спрямованих на створення автоматизованих систем безпеки, перехід від систем охорони та фізичного захисту периметру, окремих будівель та споруд всередині об'єкту до інтегрованих систем безпеки на основі впровадження систем і засобів дистанційного спостереження та раннього виявлення і активної протидії правопорушникам, аж до їх нейтралізації та / або

фізичного знищення.

Методологічними засадами розроблення та використання сучасних систем безпеки ПНО є концептуальне проектування та платформовий підхід [7 - 9] на основі сучасних досягнень у сфері технологій безпеки об'єктів, використання тактичної розвідки для цілей охорони, технічної тактики щодо охорони та захисту об'єктів, підготовки.

У цих системах не стає гостра потреба у створенні постової служби (варт) на периметрі об'єкта; натомість створюються чергові високопрофесійні оперативні (мобільні тривожні) групи реагування на події, що трапляються, які починають негайно діяти щодо припинення / нейтралізації порушень після отримання сигналу тривоги на пульті централізованого спостереження та управління (ПЦСУ); використовуються системи (спеціальні технічні засоби) активної протидії (бойові модулі). Таки підходи зводять до мінімуму вплив людського фактору і досягають високої ефективності захисту об'єкта за рахунок оперативного реагування на порушення, адекватного порушенням (впливу), та мінімальної кількості особового складу сил безпеки (підрозділу охорони) об'єкту.

Такий підхід, що розробляється, дає змогу також передбачати можливі порушення та дії порушників і враховує повною мірою вимоги замовників (власників об'єктів); використовує передові технології безпеки та засоби реагування на події, що відбуваються; реалізує всі можливості з охорони (захисту) об'єкту та накопичений вітчизняний і світовий досвід.

Важливим кроком використання сучасних систем безпеки ПНО є концептуальне проектування. Концептуальне проектування проводиться на підставі результатів обстеження об'єкту, аналізу його особливостей розташування та уразливостей; оцінки ефективності існуючої системи охорони; пропонується варіант (варіанти) обґрунтовується оцінкою ефективності системи безпеки та попередньої вартісною оцінкою проекту.

Метою проведення концептуального проектування є розробка технічних і організаційних рішень, спрямованих на досягнення максимальної ефективності системи безпеки на основі заданих замовником обмежень на фінансові та інші ресурси з урахуванням вимог, що висовуються до системи безпеки об'єкта в нормативних документах.

Роботи з концептуального проектування дозволяють досягти необхідного рівня безпеки об'єкта при мінімізації витрат матеріальних і людських ресурсів. При відсутності цього етапу можуть бути допущені помилки, виправлення яких на подальших стадіях буде пов'язане з великими витратами.

Основними напрямками підвищення рівня захищеності ПНО є:

забезпечення комплексного підходу до вирішення завдань безпеки з урахуванням необхідності диференціювання її рівнів;

розробка моделей загроз безпеки (паспортів небезпек – викликів, загроз, впливів), уразливостей самого об'єкту та її системи безпеки;

визначення технічних вимог і критеріїв категорювання особливо важливих об'єктів та зон об'єктів;

створення державного реєстру (державної системи паспортизації)

особливо важливих і потенційно небезпечних об'єктів, розробка перспективного плану удосконалення заходів і засобів забезпечення їх безпеки, фінансових витрат на модернізацію та утримання;

забезпечення ефективного моніторингу стану безпеки об'єктів;

вдосконалення нормативно-правової та методичної бази (концепцій) в області захисту особливо важливих об'єктів;

створення ефективно діючої системи раннього виявлення можливих надзвичайних ситуацій та оповіщення, ідентифікації та протидії негативним впливам, припинення їх дії.

До основних завдань забезпечення безпеки ПНО відносяться:

прогнозування, виявлення джерел та оцінка рівня небезпек (викликів, загроз, впливів, замовників та агентів впливу тощо);

розробка заходів державної політики забезпечення безпеки, комплексу заходів і механізмів її реалізації;

розробка нормативно-правової бази забезпечення безпеки, координація діяльності органів державної влади та управління, органів військового управління тощо, щодо забезпечення безпеки;

розвиток системи всебічного ресурсного (зокрема, кадрового) забезпечення безпеки, вдосконалення її організації, форм, методів і засобів запобігання, парирування та нейтралізації небезпек особливо важливим об'єктам, локалізації та ліквідації наслідків її порушення з використанням засобів та систем активної протидії порушенням режиму безпеки;

розвиток автоматизованих систем дистанційного спостереження територій і рубежів, сигналізаційних та радіолокаційних систем розвідки, виявлення і супроводження повітряних та наземних рухомих цілей, раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення персоналу охорони, керівного складу і місцевого населення;

забезпечення активної участі держави в процесах створення і використання передових технологій, систем і засобів забезпечення безпеки ПНО.

Комплексний підхід до забезпечення безпеки передбачає єдність концептуальних, теоретичних і технологічних основ її забезпечення на рівні безпеки всіх сфер державної та суспільної діяльності (політичної, економічної, соціальної, воєнної, екологічної, духовної тощо), а також сфер формування, обігу, накопичення і використання інформації (інформаційні ресурси, інформаційно-аналітичне забезпечення органів державного та військового управління у всіх різновидах їх діяльності тощо).

Широке використання різноманітних технічних засобів та систем безпеки обумовлює розроблення та застосування "технічної тактики" охорони і захисту (оборони) об'єктів підвищеної небезпеки, яка розробляється власниками об'єктів. Як правило, тактика застосування технічних засобів розробляється не підприємствами-виробниками, а користувачами технічних систем, спеціальних засобів протидії та зброї тощо. В той же час, технічні засоби та тактика охорони об'єкту органічно, нерозривно пов'язані між собою. При розробленні та прийнятті рішень під час техніко-економічного обґрунтування вибору технічних засобів та систем захисту (безпеки) об'єктів широко

використовується принцип аналогій - запозичення технічних рішень і тенденцій розвитку систем безпеки з інших розвиненіших областей науки та техніки безпеки, а саме: радіолокації, авіації, розвідки, обробки і передавання інформації та ін.

Основу комплексної системи безпеки ПНО становлять засоби виявлення, системи та технічні засоби розвідки і дистанційного спостереження (РЛС ближньої дії (виявлення малопомітні наземних рухомих та повітряних цілей), розвідувально-сигналізаційні системи, швидковстановлювані системи та засоби охорони, безпілотні авіаційні комплекси розвідувального та ударного типу, тепловізійні і тепловізорні системи тощо), системи передавання інформації та управління безпекою. Використання засобів тактичної розвідки (систем виявлення, дистанційного спостереження та ін.) реалізує перший принцип тактики й безпеки - "війна починається з розвідки", який незважаючи на усю його очевидність часто забувають та не реалізують на практиці.

Підхід щодо забезпечення безпеки об'єктів на основі аналізу уразливостей, пов'язаних з об'єктом безпеки, називають платформовим [8]. Він передбачає перехід від систем охорони об'єктів до платформ (систем) безпеки на основі інтегрованого превентивного підходу, який заснований при побудові системи охорони (безпеки) об'єктів на визначенні, аналізі та врахуванні уразливостей:

самого військового об'єкту;

автоматизованої системи охорони (безпеки) військового об'єкту;

можливих порушників та їх дій диверсантів, терористів та кримінальних елементів тощо (реальних та потенційних), можливих та реальних порушень;

рівня кваліфікації, професійної підготовки та морально-психологічного стану особового складу сил (підрозділів) охорони (цільової аудиторії забезпечення безпеки) військового об'єкту.

Платформовий підхід дозволить завчасно забезпечити гарантований рівень стану живучості, надійну охорону та оборону (захист) об'єктів, (у тому числі - превентивно) завчасно та ефективно зреагувати на будь-яку загрозу (вплив), мінімізувати втрати і збитки, зберегти об'єкт (майно, що зберігається) та особовий склад військової частини та сили забезпечення його безпеки, навколишнє середовище, своєчасно інформувати керівництво, відповідні служби та оповіщати місцеве населення, уникнути надзвичайну ситуацію.

Крім того, комплексна система безпеки, яка має реалізувати даний підхід, повинна дати вичерпну відповідь на питання - наскільки ефективна система безпеки об'єкту і підготовлений особовий склад військової частини щодо охорони об'єкту відносно до можливих протиправних дій (впливів) порушників (порушень).

При створенні та застосуванні системи безпеки військових об'єктів при платформовому підході повинні бути реалізовані на практиці різні організаційні, організаційно-технічні, технологічні та практичні завдання (цілі), зокрема - забезпечення високого рівня кваліфікації особового складу військових частин (офіцерів, молодшого персоналу та працівників підрозділів охорони тощо), що мають пройти підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації встановленим чином у навчальних закладах та ефективно

використані у підрозділах управління безпекою (щодо живучості, охорони, вибухопожежобезпеки та оборони) потенційно небезпечних об'єктів у мирний час та в особливий період.

Технічне забезпечення безпеки досягається за рахунок використання особовим складом сил (підрозділів) охорони ПНО систем (платформ) безпеки, які мають у своєму складі взаємозв'язані та / або автономні елементи системи та технічні засоби охорони, оговорені в [10].

До складу систем технічних засобів охорони (ТЗО) арсеналів, баз та складів ракет і боєприпасів відносяться допоміжні ТЗО, а саме: службовий зв'язок у системах охорони, навчальні засоби, засоби електроживлення, технічні засоби діагностики комплексів та елементів ТЗО, охоронне освітлення, кабельні мережі і комунікації, нестандартизоване обладнання, а також комплекси запасних частин, інструменти та прилади.

Навчальні технічні засоби охорони (НТЗО) – технічні засоби охорони різного призначення, у тому числі і ТЗО, що були в експлуатації, які призначені для забезпечення навчання у військових частинах молодших спеціалістів з ТЗО.

Таким чином, до суб'єктивних факторів щодо охорони військових об'єктів відносяться фактори, що залежать винятково від укомплектованості, кваліфікації та правильності дій особового складу персоналу охорони. До суб'єктивних факторів також відносяться розміщення, завантаженість, матеріально-технічне забезпечення арсеналів, баз і складів та укомплектованість фахівцями підрозділів обслуговування та охорони.

Варто відзначити, що іноземний досвід свідчить про те, що значні зусилля спрямовані саме на процес відбору кандидатів для роботи в галузях безпеки, розвідки, охорони та спецслужбах. Для цього витрачаються значні зусилля та засоби. В результаті такого підходу суттєво знижується вірогідність потрапляння до лав цих спецпідрозділів випадкових осіб. Крім того, система підготовки кадрів забезпечення безпеки і оборони у іноземних країнах націлена на міцне засвоєння особами, що навчаються, тих професійних знань, вмінь та навичок, які необхідні в практичній роботі, адекватного реагування та події, що трапляються. Більш того, особи, що навчаються, мають практичне спрямування навчання та чітко виражену спеціалізацію, інтенсивність та короткостроковість навчального процесу. Враховуючи аналіз іноземного досвіду підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони особливої уваги заслуговує і діяльність щодо підвищення кваліфікації кадрів.

Завданням системи військової освіти у вищих військових навчальних закладах України та у військових частинах є розкриття здібностей кожного, хто навчається; виховання особистості, приготовленої до життя та дій у критичних ситуаціях та у високотехнологічному, конкурентному світі. Зазначене потребує підготовки висококваліфікованих морально стійких фахівців, що володіють критичним та страатагемним мисленням, високою мобільністю, компетентністю та схильністю до системного аналізу і постійного професійного зростання. Зазначені вимоги пов'язані з необхідністю формування їх у особового складу Збройних Сил України та органів військового управління, що є невід'ємною і

необхідною частиною їх професійної компетентності. Формування критичного та стратегічного мислення слухачів у вищих військових навчальних закладах України (ВВНЗ) дозволить майбутнім фахівцям гнучко адаптуватися в сучасному інформаційному просторі та передбачає розгляд різноманітних підходів до вирішення проблемної (нештатної) ситуації.

Таким чином, система військової освіти у ВВНЗ має враховувати необхідність пояснення механізмів маніпуляції свідомістю та принципів ефективної реалізації пропаганди населенню, запровадження спеціалізованих навчальних курсів у ВВНЗ “Медіа-освіта”.

Робота по підготовці фахівців та персоналу для сектору безпеки та оборони, зокрема спеціалістів з безпеки арсеналів, баз та складів озброєння, ракет і боєприпасів, військової розвідки та спеціального призначення, має бути спрямована на комплексний розвиток складових інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього офіцера в процесі навчання в ВВНЗ.

Тільки підготовлений офіцер (заступник командира військової частини, начальника арсеналу з безпеки) з досвідом і мотивацією може ефективно управляти підрозділом охорони і виконувати певні завдання.

Крім того, важливим етапом у підготовці фахівців для сектору безпеки та оборони є чітке розуміння можливих диверсій та тероризму, у тому числі інформаційного тероризму. Поняття – інформаційний тероризм - це прямий вплив на психіку та свідомість людей з метою формування потрібних думок, суджень та їх поведінки.

Практичні навички майбутніх офіцерів військовими спеціальностями мають здобуватися при взаємодії з іншими навчальними групами з урахуванням досвіду інших ВВНЗ. Практичні навички майбутніх офіцерів військовими спеціальностями мають здобуватися при взаємодії з іншими навчальними групами та з урахуванням досвіду інших ВВНЗ. Отже, для формування та підготовки фахівців з високим рівнем професійної майстерності необхідно враховувати багаторівневу структуру підготовки кадрів для якісного виконання майбутніми офіцерами завдань за призначенням [11, 12].

Сучасні інноваційні засоби навчання та їх широке застосування в системі підготовки забезпечують поетапне навчання військових фахівців за принципом “від простого – до складного”. Застосування в навчальному процесі сучасних навчально-тренувальних засобів забезпечує:

можливість розподілу складних елементів на прості дії для їх послідовного засвоєння з поступовим ускладненням умов тренування; можливість негайної об’єктивної оцінки якості виконання прийомів (дій), фіксації допущених помилок, одночасного показу вірних дій та повторення вправи (завдання) до безпомилкового його виконання;

повну безпеку навчання, що дозволяє збільшити самостійність персоналу, що навчається, в його діях та рішеннях в штатних і нештатних (критичних та аварійних) ситуаціях;

створення умов для підготовки та перепідготовки спеціалістів на нові та перспективні зразки озброєння та військової техніки.

Висновки

1. Забезпечення комплексної безпеки ПНО є одним із найважливіших напрямів підвищення обороноздатності держави, вирішення проблеми забезпечення високого рівня оборонного, економічного та інших потенціалів держави. Сутністю охорони ПНО є протидія злочинним намірам порушників, які намагаються його знищення будь-якими способами.

2. В сучасних умовах військові об'єкти потребують застосування сучасних та перспективних систем і технічних засобів охорони ПНО та залучення високо підготовленого персоналу безпеки (особового складу). В результаті охорона та оборона об'єктів забезпечується як особовим складом підрозділів охорони, так і системами та технічними засобами охорони (платформами безпеки).

3. Концептуальне проектування та платформовий підхід до забезпечення безпеки дозволить забезпечити гарантований рівень живучості, надійну охорону та оборону (захист) ПНО; завчасно реагувати на будь-яку небезпеку; мінімізувати втрати і збитки; зберегти об'єкт та особовий склад, навколишнє середовище; своєчасно оповіщати (інформувати) відповідні служби та місцеве населення.

4. Навчально-виховна робота щодо підготовки спеціалістів з безпеки в процесі навчання в ВВНЗ має бути насичена підвищенням їх інформаційно-аналітичної компетентності, вмінням прогнозування та моделювання воєнно-політичної обстановки; використовувати методи експертних оцінок; протидіяти тероризму, особливо інформаційному; знати технічні засоби протидії диверсіям та тероризму.

Подальші дослідження доцільно зосередити на розробці та удосконаленні нормативних, регламентуючих і методичних документів щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу з охорони арсеналів, баз та складів ракет і боєприпасів Збройних Сил України

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія національної безпеки України. Затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

2. Стратегія воєнної безпеки України. Затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0022525-21>.

3. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : аналіт. доп. / О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, В.О. Паливода, С.В. Дрьомов, С.В. Сьомін. – К. : НІСД, 2015. – 58 с.

4. Основи воєнної безпеки держави: підруч. / Ю.В. Пунда, В.П. Грищенко, П.М. Грицай та ін. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2017. – 204 с.

5. Закон України “Про охоронну діяльність”. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 2, ст. 8).

6. Державний стандарт професійно-технічної освіти ДСПТО 5169-ОК.74.60-2014, професія: - Охоронник (кваліфікація: охоронник 1, 2, 3, 4-го розрядів).

7. Рогов П.Д., Мезенцев О.Г., Онопрієнко О.А. Концептуальне проектування і платформовий підхід – основа сучасної технічної тактики та військового способу забезпечення безпеки особливо важливих і потенційно небезпечних об'єктів. – Бизнес и безопасность, № 2 / 2021. – с. 48 – 55.

8. Eder W.E., Hosnedl St. Design Engineering. A Manual for Enhanced Creativity. CRC Press. London, New York, 2008. 588 p.
9. Эдванс Э. Предметно ориентированное проектирование (DDD): структуризация сложных программных систем. Пер. с англ., М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2011. - 448 с.
10. Система підготовки кадрів для сил безпеки України: проблеми та перспективи розвитку: аналітична доп. / С.В. Сьомін, О.О. Резнікова; за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2016. – 50 с.
11. Настанова з підготовки персоналу у Збройних Силах України, затверджена Начальником Генерального штабу ЗС України 25.09.2020 року.
12. Система кадрового менеджменту в Збройних Силах України: особливості розвитку. Монографія / За редакцією А.П. Медвідя, І.М. Половінкіна – К.: Департамент кадрової політики Міністерства оборони України, Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, 2009. – 108 с.

REFERENCES

1. National Security Strategy of Ukraine. Approved by the Decree of the President of Ukraine of September 14, 2020 № 392. Electronic resource. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.
2. Military Security Strategy of Ukraine. Approved by the Decree of the President of Ukraine of March 25, 2021 № 121/2021. Electronic resource. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0022525-21>.
3. Conceptual principles of development of the system of national security of Ukraine: analyst. ext. / O.O. Reznikova, V.Yu. Цюкало, B.O. Palivoda, S.V. Дрьомов, С.В. Seven. - К.: НІСД, 2015. - 58 с.
4. Fundamentals of military security of the state: textbook. / Ю.В. Punda, V.P. Грищенко, П.М. Gritsay and others. - К.: NUOU them. Ivan Chernyakhovsky, 2017. - 204 p.
5. Law of Ukraine "On Security Activities" (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2013, № 2, Art. 8).
6. State standard of vocational education DSPTO 5169-OK.74.60-2014, profession: Security guard (qualification: security guard 1, 2, 3, 4th categories).
7. Rogov PD, Mezentsev OG, Onoprienko OA Conceptual design and platform approach are the basis of modern technical tactics and military methods of ensuring the safety of particularly important and potentially dangerous objects. _ Business and Security, № 2 / 2021. - p. 48 - 55.
8. Eder W.E., Hosnedl St. Design Engineering. A Manual for Enhanced Creativity. CRC Press. London, New York, 2008. 588 p.
9. Advance E. Subject Oriented Design (DDD): Structuring complex software systems. Per. with English, М.: LLC "ID Williams », 2011. 448 p.
10. Training system for the security forces of Ukraine: problems and prospects for development: analytical add. / S.V. Semin, O.O. Reznikov; for the head ed. VP Gorbulin. - К.: НІСД, 2016. - 50 с.
11. Guidelines for the training of personnel in the Armed Forces of Ukraine, approved by the Chief of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine on 25.09.2020.
12. Personnel management system in the Armed Forces of Ukraine: features of development. Monograph / Edited by AP Medvidya, IM Polovinkina - К.: Department of Personnel Policy of the Ministry of Defense of Ukraine, Scientific and Methodological Center for Personnel Policy of the Ministry of Defense of Ukraine, 2009. - 108 p.

РЕЗЮМЕ

Борис Вороч,
кандидат военных наук, доцент
Петр Рогов
кандидат технических наук

Николай Бутенко,
старший научний співробітник
Олександр Мезєнцев

**Основные направления подготовки, переподготовки и повышения
квалификации личного состава по охране арсеналов, баз и складов
ракет и боеприпасов Вооруженных Сил Украины**

Системы безопасности и подразделения охраны потенциально опасных объектов Вооруженных Сил Украины (особенно хранения боевого запаса) должны быть способны эффективно своевременно выявлять и противодействовать диверсионно-разведывательным группам, разведывательным и ударным БПЛА, ракетным ударам, стихийным бедствиям, террористам, диверсантам и др., а огневое и техническое оборудование объектов должно обеспечить надежную защиту, охрану и оборону.

В статье представлен анализ существующей системы подготовки, переподготовки и повышения квалификации личного состава по охране арсеналов, баз и складов ракет и боеприпасов Вооруженных Сил Украины. Исследованы Государственные стандарты профессионально-технического образования для подготовки рабочих по профессии 5169 «Охранник», факторы, влияющие на состояние охраны и обеспечения живучести арсеналов, баз и складов ракет и боеприпасов, предоставлены рекомендации по основным направлениям, особенностям и дальнейшему развитию подготовки личного состава по охране арсеналов, баз и складов с ракетами и боеприпасами Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: *підготовка; переподготовка и повышение квалификации личного состава; охрана арсеналов; баз и складов ракет и боеприпасов; защита; охрана и оборона объектов.*

SUMMARY

Boris Vorovich,
Candidate of Military Sciences,
Associate Professor

Petro Rogov,
Candidate of Technical Sciences

Nikolaj Butenko
Senior Research
Oleksandr Mezentsev

**The main directions of training, retraining and advanced training of personnel for the
protection of arsenals, bases and warehouses
missiles and ammunition of the Armed Forces of Ukraine**

Introduction *Security systems and security units of potentially dangerous objects of the Armed Forces of Ukraine (especially the storage of combat stocks) should be able to effectively and timely detect and counter sabotage and reconnaissance groups, reconnaissance and strike UAVs, missile strikes, natural disasters, terrorists, saboteurs, etc., and fire and the technical equipment of the facilities must ensure reliable protection, security and defense. The relevance of the chosen research topic is also due to Ukraine's desire to meet international standards of NATO and the modern military sphere, which is impossible without developing new approaches to personnel management. Given the above, the problem of effective personnel management in the Armed Forces of Ukraine is very relevant.*

The urgency is exacerbated by the fact that at present the formation of Ukraine's military personnel policy, in particular on training, retraining and advanced training of specialists in the protection of potentially dangerous objects of the Armed Forces of Ukraine, occurs during the military conflict in Ukraine, using new methods of combat, the predominance of information

warfare, the complications of geopolitical relations between the superpowers. The experience of the 1.5-month war against Ukraine shows that one of the main targets of attacks on the Armed Forces of Ukraine are arsenals, bases and depots of missiles and ammunition.

Purpose of the article is to analyze the system of training, retraining and advanced training of specialists in the protection of potentially dangerous objects (arsenals, bases and depots of missiles and ammunition, enterprises of the military-industrial complex) of the Armed Forces of Ukraine and recommendations for their implementation. .

Methods The basic general methods and approaches of research were used for research of the raised question: comparison, analysis, synthesis, abstraction, generalization and analogy.

Results. The article presents an analysis of the existing system of training, retraining and advanced training of personnel for the protection of arsenals, bases and warehouses of missiles and ammunition of the Armed Forces of Ukraine. Factors influencing the state of protection and survival of arsenals, bases and warehouses of missiles and ammunition are also identified. Particular attention is paid to the priority tasks in the field of development of the system of comprehensive resource security (survivability, protection and protection) of potentially dangerous objects of the Armed Forces of Ukraine and the main directions of development of security systems (survival, protection and protection).

Originality A typical three-dimensional model of the complex security system of the facility allowed to determine the principles, functions and priorities of the state personnel policy in the field of protection of potentially dangerous objects of the Armed Forces of Ukraine. Methodological bases of use of modern systems of safety of objects on the basis of conceptual designing and platform approach taking into account modern achievements in the field of technologies of safety of objects are developed. This approach makes it possible to anticipate possible violations and actions of violators and takes full account of the requirements of customers (owners of facilities); uses advanced security technologies and means to respond to events; realizes all possibilities for protection and protection of the object.

Conclusion Ensuring the comprehensive security of facilities is one of the most important ways to increase the state's defense capabilities, solving the problem of ensuring a high level of defense, economic and other potentials of the state. The essence of the protection of objects is to counteract the criminal intentions of violators. Conceptual design and a platform approach to security will ensure a guaranteed level of survivability, reliable protection and defense of objects. Educational work on the training of security specialists in the learning process should be saturated with increasing their information and analytical competence, the ability to predict and model the military-political situation; use methods of expert assessments; counter terrorism, especially information terrorism; know the technical means to combat sabotage and terrorism.

Further research should focus on the development and improvement of regulatory, regulatory and methodological documents for training, retraining and advanced training of personnel for the protection of arsenals, bases and depots of missiles and ammunition of the Armed Forces of Ukraine.

Key words: training; retraining and advanced training of personnel; protection of arsenals; bases and warehouses of missiles and ammunition; protection; protection and defense of objects.

УДК 378.14.014.13

Ворона Тетяна,Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-5544-3341>**Ворона Анна,**Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-4910-2249>**Ворона Марія,**Інститут Військово-Морських сил Національного
Університету «Одеська морська академія»
<https://orcid.org/0000-0001-7640-7323>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/40-51

МОВНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

***Анотація.** У статті обґрунтовано актуальність співпраці Збройних Сил України щодо мовної підготовки з провідними закордонними військовими відомствами й встановлено її роль в зміцненні національної безпеки та оборони України. Узагальнено, що нині у Збройних Силах України сформована ефективна система мовної підготовки, котра забезпечує неперервне вивчення курсантами вищих військових навчальних закладів іноземних мов на всіх етапах підготовки та в процесі виконання професійних обов'язків. Запропоновано аналіз останніх тематичних досліджень і публікацій.*

Схарактеризовано особливості реалізації принципу неперервної мовної підготовки як складової навчання військовослужбовців відповідно до освітніх програм США, Великобританії, Канади, Австралії, Австрії та Угорщини. Проаналізовано рівень забезпечення фахівцями з належною мовною підготовкою силових структур досліджуваних країн, встановлено провідні напрями діяльності центрів вивчення іноземних мов, наведено перелік мов, недостатній рівень знання яких перешкоджає своєчасному опрацюванню оперативної інформації. Узагальнено провідні заклади освіти країн, що забезпечують мовну підготовку представників різних видів збройних сил. Окремим предметом аналізу мовної підготовки військовослужбовців обрано: цільову аудиторію, кількість слухачів, форму навчання, тривалість курсів, викладацький склад, методичне та технічне забезпечення. Наведено пріоритетні напрями підвищення якості мовної підготовки згідно з планами керівництва збройних сил Великобританії, що можуть слугувати перспективними векторами розвитку для вітчизняної військової освіти.

***Ключові слова:** мовна підготовка; збройні сили; іноземна мова; мовленнєва компетенція.*

Постановка проблеми. Умови протистояння збройній агресії, розширення міжнародних контактів та активізація військової співпраці України з іншими країнами, активна участь Збройних Сил України в операціях щодо підтримки миру й безпеки, а також орієнтація на стандарти НАТО у процесі підготовки військ, актуалізують проблему мовної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів. Глобалізаційні процеси наділяють інформацію ознаками атрибуту, від якого значною мірою залежить ефективність функціонування сучасного суспільства, а досвід актуальних воєнних конфліктів вказує на зростання ролі інформаційної боротьби, котру вирізняє активний стратегічний

характер, відсутність обмежень для поширення у часі й просторі, що вказує на потребу у високій воєнно-політичній інформованості країни й високопрофесійній мовній підготовці військовослужбовців [6]. Таким чином комунікативний простір стає полем протистояння концептуальних картин світу, моделей соціального устрою, систем аксіологічних орієнтацій.

Активне розширення Альянсу в останні десятиліття, а також зростання активності взаємодії представників збройних сил різних країн у межах ООН, миротворчих сил та інших міжнародних організацій і структур, сформували об'єктивну реальність, котра очевидно вказує на необхідність організації і забезпечення мовної комунікації між учасниками багатонаціональних проєктів. Очільники військової структури НАТО наголошують: чим складніші завдання, які доводиться вирішувати в процесі міжнародної співпраці, тим вищим рівнем якості має вирізнятися мовна підготовка військовослужбовців, котрі долучаються до їх вирішення [1]. Водночас це додає актуальності питанню її організації та забезпечення, особливо зважаючи на те, що міжнародні військові контингенти нині періодично створюються для вирішення раптових завдань, тож значна частка їх успішного вирішення залежить від уміння відповідного військового відомства чи підрозділу тієї чи іншої країни забезпечити цілеспрямовану мовну підготовку своїх представників якнайшвидше.

Нагальність пошуку шляхів удосконалення мовної підготовки українських військовослужбовців, а також завдання підвищення її якості до відповідного професійного рівня, зумовлюють потребу у ґрунтовному аналізі зарубіжного досвіду, сучасних, прогресивних міжнародних поглядів на досліджуваний процес, а також застосування інтегрованих підходів й інноваційних методик, що підвищують спроможність мотиваційних ресурсів курсантів. Співпраця України в цьому напрямі з військовими відомствами прогресивних країн світу нині постає обов'язковою складовою міжнародної співпраці й посилює перспективу зміцнення національної безпеки й оборони України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шляхи розв'язання проблем мовної підготовки військових є предметом пошуку у наукових доробках А. Аббе, Р. Гріна, О. Чуксиної та ін. Особливостям реформування та удосконалення мовної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів присвячено наукові праці О. Єфімової, Л. Захарової, Л. Канової, А. Чирви, О. Щерби та ін. Проблема підвищення мовленнєвої компетентності досліджується в роботах Н. Андріянової, О. Величко, С. Голівця, П. Ткачука, Н. Шалигіної та ін. Проблема відбору та вдосконалення змісту професійно-орієнтованого іншомовного навчання курсантів вищих військових навчальних закладів знайшла відображення у роботах І. Біма, І. Зимового, Р. Мільруда, О. Полякова, О. Сафроненко та ін.

Мета статті полягає в аналізі передового закордонного досвіду організації мовної підготовки з перспективою подальшої імплементації ключових положень у вітчизняну практику професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України для підвищення якості їх мовленнєвої компетенції.

Виклад основного матеріалу. Чинна система мовної підготовки Збройних Сил України дає можливість вивчати та вдосконалювати знання іноземних мов

для військовослужбовців на всіх етапах проходження служби. Вона може об'єднувати як базову мовну підготовку, що пропонується курсантам та слухачам у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах, так і мовну підготовку військовослужбовців безпосередньо у процесі виконання службових обов'язків, котра забезпечується завдяки створеній останніми роками мережі курсів іноземних мов [5].

Для збройних сил США провідним навчальним закладом, де здійснюється різнобічна підготовка американських лінгвістів, є Військовий інститут іноземних мов, розташований у м. Монтерей (штат Каліфорнія). Його завдання – організація навчання іноземних мов на користь забезпечення належного рівня національної безпеки як в межах території Сполучених Штатів, так і поза ними; здійснення науково-дослідних розвідок у галузі лінгвістики для вдосконалення й підвищення ефективності процесу навчання; розробка типових стандартів тестування та оцінювання рівня здобутих знань студентів. Додаткова філія інституту розташована у Вашингтоні. Тут проходять навчання військовослужбовці різних видів та роду військ збройних сил США, співробітники ФБР, прикордонної служби, НАСА, управління боротьби з наркотиками, а також інших державних відомств. Навчання провадиться за наступними курсами: базовим, просунутим і спеціальним. У філії інституту навчаються переважно на контрактній основі представники різних військових відомств у чисельності близько 3000-3200 слухачів [4].

В інституті викладають близько 30 мов. Тривалість навчання становить від двох (для просунутого та спеціального курсів) до 63 (для базового курсу) тижнів. Залежно від складності вивчення мови, вони поділені на чотири категорії: найскладніші відносяться до 4-ї категорії (арабська, корейська, китайська, японська та ряд інших східних мов). У 3-ю категорію входять російська, фарсі, сербо-хорватська, пушту, дарі та інші, в 2-у – німецька, а в 1-у – романські мови. На базовому курсі зазвичай найбільша кількість курсантів (до 65% всіх слухачів), тривалість їхнього складає навчання (63 тижні) у мовних групах, що належать до 4-ї категорії. У групах вивчення мов, що належать до 3-ї категорії, навчається 25-30% слухачів, а тривалість навчання складає 47 тижнів. У групах 2-ї та 1-ї категорії мов тривалість навчання становить 34 та 26 тижнів відповідно. Крім занять з іноземних мов з посиленою мовною практикою, слухачі курсу мають можливість отримати додаткову інтенсивну підготовку у напрямі країнознавства: історії становлення, культури та сучасних проблем тих країн, мови яких вивчаються.

У філії інституту викладається понад 50 мов. Орієнтовна тривалість навчання складає від чотирьох до 63 тижнів. Постійний викладацький колектив складає понад 1300 осіб, серед яких близько 300 військовослужбовців, для більшість з яких мови, котрі вони викладають, є рідними. Інститут має потужну навчально-дослідницьку базу: понад 50 лінгафонних кабінетів та близько десяти комп'ютеризованих аудиторій; відеотека налічує близько 5 000 одиниць зберігання, у бібліотеці зберігається до 80 тис. томів іноземної літератури 40 мовами народів світу. Навчальне навантаження слухачів є досить значним. На заняття з мови відводиться щодня 7 годин аудиторних та 3-4 години

самостійних занять. Передбачається періодичне проведення контрольних занять із оцінкою рівня засвоєння програми навчання. Як свідчить досвід, близько 15% слухачів не здатні опанувати таке навантаження та залишають навчання на різних його етапах. Значна частина випускників Військового інституту іноземних мов прямує до підрозділів розвідки, служб безпеки різних видів збройних сил та підрозділів для спецоперацій, а також до інформаційно-аналітичних структур різних військових підрозділів [4].

Наступний компонент програми із забезпечення мовної підготовки військового відомства США – навчання англійської мови іноземців. Відповідальність за його реалізацію висувається до Центру англійської мови, організованому при міністерстві оборони США, що розташований на базі військово-повітряних сил Лекленд у Сан-Антоніо (штат Техас). Діяльність центру здійснюється за двома напрямками. Перший (основний) – це навчання англійської мови безпосередньо у центрі для іноземних військовослужбовців і службовців цивільної галузі, які перебувають у США для того, щоб отримати технічну чи професійну військову освіту. Рівень володіння мовою, що необхідний для вступу до того чи іншого військового навчального закладу, встановлюється відповідним міністерством конкретного виду збройних сил та визначається засобом тесту ECL [2]. До прикладу, курс, що спрямований на опанування технічними знаннями або пов'язаний з роботою з підвищеним рівнем небезпеки для життя чи здоров'я, вимагає, щоб результат тестування ECL перевищував 80 балів. Менш складні курси можуть вважати достатнім результатом в межах 65-75 балів. Іноземні військовослужбовці мають можливість пройти тестування у своїй країні безпосередньо перед початком навчання у Сполучених Штатах. Ті, чий рівень знань є недостатнім, спочатку вдосконалюють його в центрі.

Наступний напрям діяльності названого центру полягає у реалізації затверджених військовим відомством курсів чи-то програм навчання іноземних мов за межами США, де слухачі – це військовослужбовці збройних сил США, вихідці з інших країн, а також службовці цивільних підрозділів міністерства оборони та члени їхніх сімей, які не є носіями англійської мови. Групи викладачів англійської мови працюють в університетах та коледжах у Пуерто-Ріко за програмами курсів позавійськової підготовки для офіцерів резерву, зокрема на судноремонтних верфях військово-морських сил США в Японії (міста Іокосука, Сасебо та ін.) [4].

Загалом, як зазначає американське військово-політичне керівництво, нині силові структури, які відповідають за національну безпеку США, відчувають нестачу у фахівцях, які володіють іноземними мовами. Зокрема, в армійських формуваннях в Іраку невістачає перекладачів з арабської, що перешкоджає ефективному вирішенню поставлених завдань. Так, у підрозділах, що налічують кілька тисяч військовослужбовців, проходять службу лише декілька арабомовних фахівців [7].

Американські розвідувальні служби, згідно даних експертів з національної безпеки, мають систематичні проблеми з процедурою рекрутування фахівців, які достатньою мірою володіють арабською, турецькою та китайською мовами,

а також фарсі, хінді та урду. Зазначається, що навіть інноваційні інформаційні технології не дозволяють розв'язати цю проблему [14]. Попри існування вдалих електронних перекладачів, поза увагою залишаються інтонаційні особливості людей, які говорять іншими мовами, а також не розпізнаються численні діалекти, що існують на Близькому Сході, в Африці, Азії та інших країнах. Виходячи з актуальності проблеми, у збройних силах США з 2005 року розгорнуто широкомасштабну кампанію щодо активізації вивчення іноземних мов. Згідно повідомлень американської преси, у міністерстві оборони розроблено і вже діє комплекс заходів щодо значного збільшення в лавах збройних сил військових перекладачів та військовослужбовців зі знанням іноземних мов [8].

У Великій Британії мовна підготовка фахівців для міністерства оборони та інших силових структур здійснюється в Училищі іноземних мов, яке організаційно входить в управління з навчання та набору спеціальних військ і є провідним вузом, що займається підготовкою фахівців-лінгвістів вищої кваліфікації. В останні роки кількість випускників училища перевищує 350 осіб. Серед мов, що викладаються: албанська, арабська, голландська, англійська (для іноземців), французька, хінді, італійська, пушту, російська, сербська, іспанська та урду. Навчання кожній з них може здійснюватись за декількома курсами з різними цільовими установками [4].

Загальна кількість курсів та кількість слухачів змінюються відповідно до вимог оперативної обстановки. У випадках, коли виникає потреба у невеликій кількості фахівців зі знанням рідкісних мов, Училище іноземних мов практикує залучення студентів із профільних цивільних вузів. Так, протягом 2002 року для вирішення різних завдань на користь міністерства оборони було задіяно 80 студентів цивільних вузів зі знанням 35 іноземних мов [7].

З 2003 року у згаданому вище училищі особлива увага приділяється викладанню арабської мови. Значна кількість військовослужбовців різних категорій перед відбуттям до Іраку для дій у складі британських сил проходить навчання в Училищі іноземних мов. Терміни навчання варіюються: можуть тривати тиждень для вивчення базових словосполучень, привітань тощо; шість, дев'ять і дванадцять місяців для підготовки до виконання функцій усного перекладача та завдань напряму розвідувальних органів. Студенти місячних курсів, крім інтенсивного вивчення мови, знайомляться з основами арабської культури та ісламу, для них організовуються поїздки до центрів арабської культури, короткострокові виїзди до Йорданії та Оману. На думку військового керівництва країни, військовослужбовці, які володіють арабською мовою, відіграють ключову роль у діяльності британських збройних сил на Близькому Сході [9].

Крім очних форм навчання в Училищі іноземних мов є заочні, серед яких все більшої популярності набуває інтернет-навчання. Основна перевага останнього полягає в тому, що воно дозволяє тим, хто навчається в короткі терміни, відновити втрачені з тих чи інших причин знання з іноземних мов або поглибити і, що важливо, актуалізувати існуючі. Проте така форма навчання вважається непридатною для тих, хто тільки починає вивчення нової для себе

мови. На регулярній основі в училищі організуються семінари для представників закладів освіти країни, які займаються навчанням іноземних мов в інтересах або на замовлення міністерства оборони (для керівників, педагогів та лінгвістів-теоретиків) [4].

Як свідчить регулярний звіт про мовну підготовку, що є складовою огляду навчально-бойової підготовки збройних сил Великобританії, пріоритетними напрямками підвищення якості мовної підготовки є: оптимізація структури управління наявним педагогічним потенціалом та його використання; створення кількісного запасу лінгвістів, головним чином за допомогою залучення резервістів до участі у вирішенні оперативних завдань; виявлення та облік всіх наявних лінгвістичних сил та засобів; вдосконалення процедури ротації лінгвістів; обґрунтування та визначення пріоритетності конкретних завдань мовної підготовки тощо [11].

У Канаді організація навчання іноземних мов на користь збройних сил покладена на Училище іноземних мов. Навчання здійснюється в межах трьох різних програм, що розроблені у відповідності до специфіки поставлених цілей та завдань. Перша – це базова програма для вивчення іноземних мов. Впроваджуючи її, національне військове відомство має на меті підготовку фахівців-мовників, військових дипломатів та перекладачів, а також офіцерів для міжнародних комісій, офіцерів з керівництва навчальними стажуваннями (та низки інших фахівців) зі знанням іноземних мов в обсязі, який дозволяє ефективно вирішувати поставлені завдання. Нині діють п'ять основних курсів на яких викладається понад 30 іноземних мов. Наступний напрям – програма сприяння бойовій підготовці. Її мета полягає у навчанні англійської та французької мов офіцерами з країн програми «Партнерство заради миру» для забезпечення оперативної сумісності між силами (військами) під час проведення операцій під егідою НАТО, а також з метою ознайомлення їх з державним та соціальним устроєм, культурою та організацією збройних сил Канади. Курси навчання організуються для різних категорій військовослужбовців, відрізняються тривалістю (10-17 тижнів), представництвом (від 4 до 13 і більше країн) та кількістю учасників (від 40 до 200 осіб). Третій напрям – програма навчання другої іноземної мови. Основна її мета полягає у забезпеченні збройних сил Канади достатньою кількістю кадрів, що володіють двома мовами (переважно англійською та французькою), що набуває особливої значущості в умовах чисельного скорочення збройних сил та ускладнення завдань бойової підготовки й організації повсякденного життя військ. Як правило, навчання другій іноземній мові організовується в лінгвістичних центрах, що перебувають у підпорядкуванні командування конкретного виду збройних сил [13].

Популярністю серед військових лінгвістів користується Училище іноземних мов міністерства оборони Австралії. Воно засноване 1944 року в м. Сідней як підрозділ Королівських військово-повітряних сил для навчання військовослужбовців Австралії японської мови, а згодом було переведено до м. Мельбурн. З 1994 року училище забезпечує лінгвістами три види збройних сил, а також низку державних департаментів, зокрема міністерство закордонних

справ. З 1995 року в результаті досліджень ринку попиту лінгвістичних послуг, відповідно до урядової програми підтримки комерційних ініціатив, Училище іноземних мов міністерства оборони Австралії організовує свою діяльність за планами міністерства оборони, які відповідають вимогам поточного моменту. Прикладом умілої організації процесу навчання є той факт, що, незважаючи на обмежену кількість викладацького складу, училище змогло забезпечити раціональне використання асигнованих міністерством оборони фінансових засобів та підготовку військовослужбовців з мов, якими говорять жителі Східного Тимору (португальською та тетум прасу), завдяки чому Канберра успішно справляється зі своєю миротворчою роллю у рамках програми ІНТЕРФЕТ (Міжнародні сили у Східному Тиморі). В училищі близько 30 навчальних та навчально-методичних аудиторій, дві лінгафонні лабораторії, що оснащені сучасним мультимедійним обладнанням, а також конференц-зал для проведення відеоконференцій [10].

Збройні сили Австрії протягом багатьох років дотримуються єдиної базової концепції організації та здійснення лінгвістичної підготовки своїх військовослужбовців. Військове відомство має декілька навчальних закладів, де військовослужбовці опановують іноземні мови у потрібному обсязі. На постійній основі діє Академія національної оборони, Терезіанська військова академія, Академія унтер-офіцерського складу та оперативні курси англійської мови для сухопутних військ. На базі цих закладів періодично проводяться семінари з підвищення кваліфікації викладачів, організовуються короткострокові курси інтенсивного вивчення мови на користь вирішення конкретного завдання, підготовчі курси для іноземних слухачів. Значна увага приділяється розробці дидактичного матеріалу (німецько-албанський військовий розмовник для австрійського контингенту в Косово, аналогічний розмовник на фарсі/пушту для контингенту в Афганістані). Такі ж посібники створені для спілкування українською, словенською та словацькою мовами. Крім того, розроблено програму та багатомовну термінологічну базу даних для комп'ютерного перекладу, а також перероблено програму оперативних курсів англійської мови для сухопутних військ на користь контингенту австрійських військово-повітряних сил, що беруть участь у навчаннях за програмою «Партнерство заради миру» [12].

Вступ Угорщини до НАТО значною мірою сприяв зростанню її значущості та відповідальності у регіоні, активізації військово-політичного співробітництва з країнами договору у виконанні різних завдань під егідою НАТО, а також ООН. Два основні мовні військові навчальні заклади збройних сил Угорщини – Інститут іноземних мов та Військовий центр іноземних мов за програмою «Партнерство заради миру», які є структурними підрозділами Університету національної оборони ім. Миклоша Зріні. Їхнє головне завдання – забезпечення мовної підготовки слухачів з числа осіб офіцерського та сержантського складу, а також цивільних керівників та службовців, які працюють у збройних силах на договірній основі. Крім того, у місцях дислокації частини збройних сил Угорщини створено мережу регіональних центрів іноземних мов [3].

В Інституті іноземних мов існують різні форми навчання: повний курс, де слухачі вивчають іноземні мови так само, як в інших цивільних профільних закладах освіти; 10-місячний курс інтенсивного вивчення іноземних мов (курс, розрахований на 300 занять і дозволяє скласти іспит за стандартом НАТО STANAG 6001 рівнів 2222 та 3333) [12]; курс без відриву від служби (вісім занять на тиждень) для вивчення англійської, французької, німецької, російської, італійської, іспанської, а також мов сусідніх держав, наприклад української та хорватської.

Військовий центр іноземних мов за програмою «Партнерство заради миру» був створений у 1995 році для офіцерів командного складу збройних сил Угорщини та представників громадянської адміністрації, яким необхідно відновити або вдосконалити свої знання з англійської, французької чи німецької мови. У 1997 році він був включений до структури Університету національної оборони. Тут слухачі проміжного або високого рівня знань продовжують навчатися лише трьома мовами: двома офіційними мовами НАТО (англійською і французькою) та німецькою [3].

Висновки. Імплементация стандартизованого підходу до підвищення рівня знання іноземної мови свідчить, що військовослужбовець, претендуючи на участь в інтернаціональному проєкті, на призначення на певний пост у військових структурах НАТО чи на підвищення професійної кваліфікації в рамках міжнаціональних проєктів, повинен мати відповідний SLP (відповідно до вимог NATO STANAG). При цьому завдання мовної підготовки в кожній із країн-учасниць Альянсу нині вирішуються по-різному.

Загалом слід зазначити, що, незважаючи на різноманіття форм, варіантів та методів організації мовної підготовки в арміях іноземних держав, насамперед учасників Альянсу, оперативна сумісність національних військових контингентів у ході виконання завдань, які вимагають міжнародної участі, як і раніше, зводить перед військово-політичним керівництвом мовний бар'єр як основну перешкоду, що, так само, посилює необхідність пошуку нових шляхів організації та/або вдосконалення процесу навчання іноземних мов у Збройних Силах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріянова Н. Вільне володіння англійською мовою військовослужбовців Збройних Сил України – запорука сильної європейської армії. Військова освіта, 2020. № 1(41). С. 18–24.
2. Андріянова Н., Величко О., Кашук К. Аналіз сучасних міжнародних методик оцінювання рівня володіння іноземною мовою. Військова освіта. 2020. № 1(41). С. 25–34.
3. Клітченко О. С. Забезпечення внутрішньої безпеки країн у контексті нових загроз і викликів (Болгарія, Румунія, Словаччина та Угорщина) // Стратегічна панорама. 2015. № 2. С. 72–76.
4. Лагодинський О. Іншомовна підготовка у збройних силах Сполучених Штатів Америки та Великої Британії: досвід для України. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2019. Вип. 3. С. 164–179.
5. Пащук Ю. Дослідження шляхів підвищення ефективності мовної підготовки слухачів інтенсивних курсів іноземних мов Збройних Сил України // Збірник наукових праць

Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки, 24(1). 2021 С. 336–352.

6. Семененко Л., Целіщев І., Поливода М. Основні методичні особливості еволюції викладання іноземних мов у вищих військових навчальних закладах. Збірник наукових праць Військової академії. 2017. № 2(8). С. 178–186.

7. Юрчук І., Стрелецький А. Практика мовної підготовки військових навчальних закладів іноземних держав // Закордонна військова освіта. № 3, 2019. С.22–28.

8. Abbe A., Gulick L. Herman J. Cross-cultural competence in army leaders: A conceptual and empirical foundation. U.S. Army research institute for the behavioral and social sciences [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.defenseculture.org/Research/researchfile/Abbe,%20Gulick,%20&%20Herman%202008.pdf>

9. Green R., Wall D. Language testing in the military: Problems, politics and progress // Language Testing. 2015. № 22 (3). P. 379–398.

10. Poteet S. et al. Linguistic sources of coalition miscommunication // Proceedings of the NATO RTO-MPHFM-142 Adaptability in coalition teamwork. 2008 [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/RTO-TR-HFM-142/\\$\\$TR-HFM-142-ALL.pdf](https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/RTO-TR-HFM-142/$$TR-HFM-142-ALL.pdf)

11. Rao C. S. Trends in the Theories of Language Learning and Methods of Teaching. Journal for Research Scholars and Professionals of English Language Teaching. 2020. 19(4), P. 1–8.

12. The NATO Lessons Learned Handbook. / NATO Joint Analysis and Lessons Learned Centre. Third Edition. Feb 2016. 81 p.

13. Tom Dyson Organisational Learning and the Modern Army. A New Model for Lessons-Learned Processes. 1st Edition. 2020. 272 p.

14. U.S. Navy Language Skills, Regional Expertise and Cultural Awareness Strategy [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA503388.pdf>

REFERENCES

1. Andriianova, N. (2020) Vilne volodinia anhliiskoiu movoiu viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy zaporuka sylnoi yevropeiskoi armii. [Fluency in English of the Ukrainian military is a guaranty of strong European Army]. Viiskova osvita. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, № 1 (41), 18–24. [in Ukrainian]

2. Andriianova, N., Velychko, O., Kashchuk, K. (2020) Analiz suchasnykh mizhnarodnykh metodyk otsiniuvania rivnia volodinnia inozemnoiu movoiu [Analysis of modern international methods of evaluation of the proficiency level in foreign language]. Viiskova osvita. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, № 1 (41), 25–34. [in Ukrainian]

3. Klitchenko, O. S. (2015) Zabezpechennia vnutrishnoi bezpeky krain u konteksti novykh zahroz i vyklykiv (Bolhariia, Rumuniia, Slovachchyna ta Uhorschchyna) [Ensuring the internal security of countries in the context of new threats and challenges (Bulgaria, Romania, Slovakia and Hungary)]. Stratehichna panorama № 2. 72–76. [in Ukrainian]

4. Lahodynskyi, O. (2019) Inshomovna pidhotovka u zbroinykh sylakh Spoluchenykh Shtativ Ameryky ta Velykoi Brytanii: dosvid dlia Ukrainy [Foreign languages training in the Armed Forces of the United States and United Kingdom: experience for Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky. № 3, 164–179. [in Ukrainian]

5. Pashchuk, Iu. (2021) Doslidzhennia shliakhiv pidvyshchennia efektyvnosti movnoi pidhotovky slukhachiv intensyvnykh kursiv inozemnykh mov Zbroinykh Syl Ukrainy [Research of ways to increase the effectiveness of language training of students of intensive foreign language courses of the Armed Forces of Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky, № 24(1). 336–352. [in Ukrainian]

6. Semenenko, L., Tselishchev, I., Polyvoda, M. (2017) Osnovni metodychni osoblyvosti evoliutsii vykladannia inozemnyh mov v vyshchyh viiskovyh navchalnyh zakladah [The main methodological features of teaching foreign languages in the higher military education institutions]. Viiskova academiia, Odesa, № 2 (8), 178–186. [in Ukrainian]
7. Iurchuk, I., Streletskyi, A. (2019) Praktyka movnoi pidhotovky viiskovykh navchalnykh zakladiv inozemnykh derzhav [The practice of language training of military educational institutions of foreign countries]. Zakordonna viiskova osvita. № 3. 22–28. [in Ukrainian]
8. Abbe, A., Gulick, L. Herman, J. Cross-cultural competence in army leaders: A conceptual and empirical foundation. U.S. Army research institute for the behavioral and social sciences URL: <http://www.defenseculture.org/Research/researchfile/Abbe,%20Gulick,%20&%20Herman%202008.pdf> [in English]
9. Green, R., Wall, D. (2015) Language testing in the military: Problems, politics and progress // Language Testing. № 22 (3). 379–398. [in English]
10. Poteet S. et al. (2008) Linguistic sources of coalition miscommunication // Proceedings of the NATO RTO-MPHFM-142 Adaptability in coalition teamwork. URL: <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/RTO-TR-HFM-142/STR-HFM-142-ALL.pdf> [in English]
11. Rao, C. S. (2020) Trends in the Theories of Language Learning and Methods of Teaching. Journal for Research Scholars and Professionals of English Language Teaching. № 19(4), 1–8. [in English]
12. The NATO Lessons Learned Handbook. / NATO Joint Analysis and Lessons Learned Centre. Third Edition. Feb 2016. 81 p. [in English]
13. Tom Dyson (2020) Organisational Learning and the Modern Army. A New Model for Lessons-Learned Processes. 1st Edition. 272. [in English]
14. U.S. Navy Language Skills, Regional Expertise and Cultural Awareness Strategy URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA503388.pdf> [in English]

РЕЗЮМЕ

Ворона Татьяна,

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховського

Ворона Анна,

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховського

Ворона Марія,

Институт Военно-Морских сил Национального
университета «Одесская морская академия»

Языковая подготовка военнослужащих: зарубежный опыт

В статье обоснована актуальность сотрудничества Вооруженных Сил Украины по языковой подготовке с ведущими зарубежными военными ведомствами и установлена ее роль в укреплении национальной безопасности и обороны Украины. Обобщено, что в настоящее время в Вооруженных Силах Украины сформирована эффективная система языковой подготовки, обеспечивающая непрерывное изучение курсантами высших военных учебных заведений иностранных языков на всех этапах подготовки и в процессе выполнения профессиональных обязанностей. Предложен анализ последних тематических исследований и публикаций.

Охарактеризованы особенности реализации принципа непрерывной языковой подготовки как составляющей обучения военнослужащих в соответствии с образовательными программами США, Великобритании, Канады, Австралии, Австрии и Венгрии. Проанализирован уровень обеспечения специалистами с надлежущей языковой

подготовкой силовых структур изучаемых стран, установлены ведущие направления деятельности центров изучения иностранных языков, приведен перечень языков, недостаточный уровень знания которых препятствует своевременной обработке оперативной информации. Обобщены ведущие учебные заведения стран, обеспечивающие языковую подготовку представителей разных видов вооруженных сил. Отдельным предметом анализа языковой подготовки военнослужащих избраны: целевая аудитория, количество слушателей, форма обучения, продолжительность курсов, преподавательский состав, методическое и техническое обеспечение. Приведены приоритетные направления повышения качества языковой подготовки согласно плану руководства вооруженных сил Великобритании, которые могут служить перспективными векторами развития для военного образования.

Ключевые слова: языковая подготовка; вооруженные силы; иностранный язык; речевая компетенция.

SUMMARY

Tetiana Vorona,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Anna Vorona,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Mariia Vorona,

Institute of Naval Forces of National University
“Odessa Maritime Academy”

Language training of military personnel: foreign experience

Introduction. *The conditions for countering armed aggression, the expansion of international contacts and the intensification of military cooperation between Ukraine and other countries, the active participation of the Armed Forces of Ukraine in operations to maintain peace and security, as well as the orientation towards NATO standards in the process of training troops, actualize the problem of language training of cadets of higher military educational institution. Globalization processes endow information with the attributes of an attribute on which the effectiveness of the functioning of modern society largely depends, and the experience of current military conflicts indicates the growing role of information warfare, which distinguishes an active strategic nature, the absence of restrictions for distribution in time and space, which indicates the need for high military - political awareness of the country and highly professional speech training of military personnel [6].*

The need for a thorough analysis of foreign experience, modern, progressive international views on the process under study, as well as the use of integrated approaches and innovative methods that increase the ability of cadets' motivational resources. The cooperation of Ukraine in this direction with the military departments of the progressive countries of the world is currently an obligatory component of international cooperation and enhances the prospect of strengthening the national security and the defence of Ukraine.

Purpose. *The purpose of the article is to analyse the best foreign experience in organizing language training with the prospect of further implementation of key provisions in the domestic practice of professional training of military personnel of the Armed Forces of Ukraine to improve the quality of their speech competence.*

Methods. *At different stages of scientific research, the following research methods were used: theoretical (analysis and comparison of sources on the problem under study) and empirical.*

Results. *It should be noted that, despite the variety of forms, options and methods for organizing language training in the armies of foreign states, primarily members of the Alliance, the*

interoperability of national military contingents in the course of performing tasks requiring international participation still raises the military-political the leadership of the language barrier as the main obstacle, which also reinforces the need to find new ways to organize and / or improve the process of teaching foreign languages in the Armed Forces of Ukraine.

Originality. *There is no people without language. Language is a definite “identifier” of a nation even in a globalized world. Through it, respect for their people, their history and culture is instilled, the foundations of the integral inner world of the individual, its national self-education, and people's worldview are laid. These processes are not permanent and cannot end at a certain stage of education. But the issues of language education should be paid attention to throughout life.*

Conclusion. *The implementation of a standardized approach to improving the level of knowledge of a foreign language indicates that a serviceman, applying for participation in an international project, for appointment to a certain post in NATO military structures or professional development within the framework of international projects, must have the appropriate SLP (in accordance with the requirements of NATO STANAG). At the same time, the tasks of language training in each of the NATO member countries are now being solved in different ways.*

Key words: *language training; armed forces; foreign language; speech competence.*

УДК: 004.422.83

Сергій Горбачевський,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-8890-1580>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/52-58

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ ПУБЛІКАЦІЙ НАУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ API ORCID

Розглянуто алгоритм автоматизації обліку публікацій наукових підрозділів на основі використання API ORCID, а також переваги та недоліки використання саме ORCID.

Ключові слова: автоматизація обліку; ідентифікатор; публікаційна активність; науковий підрозділ; API; ORCID.

Постановка проблеми. Публікаційна активність наукових підрозділів та ВНЗ в цілому є одним із головних показників наукової роботи закладу. Автоматизація обліку наукових публікацій може суттєво скоротити працевтрати на формування інформаційних довідок та дати змогу проводити якісні аналітичні дослідження з зазначеного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки публікаційної активності науковців досліджувала Фамілярська Л.Л.[1], яка пропонувала використовувати Google Scholar як інструмент моніторингу. Такій підхід гарний для вивчення публікаційної активності окремих науковців, але він не припускає можливість автоматизації моніторингу або обліку, оскільки Google Scholar не надає API. Резниченко О.С., Сиваков С.І. та Резниченко Т.А. [2] розглядали задачу автоматизованого формування відомостей щодо наукових публікацій університету за даними різних наукометричних баз, проте цей підхід є громіздким. Водночас питання вибору універсального ідентифікатора науковця та автоматизація обліку публікацій наукового підрозділу залишаються актуальними.

Мета статті – сформулювати підходи щодо вибору програмної платформи, яку можна задіяти для автоматизації обліку публікацій наукових підрозділів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині відсутні готові програмні рішення щодо отримання інформації з наукометричних баз та її агрегування з метою отримання кількісних показників публікаційної активності наукових підрозділів. У той же час є вже усталені та загальноприйняті унікальні цифрові ідентифікатори авторів наукових статей у тій чи іншій наукометричній базі. Одним з таких ідентифікаторів авторів, які широко використовуються в наукових публікаціях, є ORCID [3]. ORCID або Open Researcher and Contributor ID (з англ.—відкритий ідентифікатор дослідника та учасника) — незапатентований літерно-цифровий код, який однозначно ідентифікує наукових авторів. ORCID вирішує проблему, що полягає в тому, що внесок конкретного дослідника, його публікації важко однозначно

розпізнати, так як більшість особистих імен не унікальні, вони можуть змінюватись (наприклад, у шлюбі), мати культурні відмінності в порядку імен, а також проблеми з використанням ініціалів та різних систем письма. Цей код забезпечує постійну ідентифікацію для людей, аналогічну до тієї, яка створюється для пов'язаних з контентом об'єктів у цифрових мережах за допомогою ідентифікаторів цифрових об'єктів (DOI).

Одноійменною організацією ORCID Inc. пропонується відкритий та незалежний реєстр, який має стати стандартом де-факто для ідентифікації учасників у дослідницьких та академічних виданнях. 16 жовтня 2012 року ORCID Inc. запустила свою службу реєстру та розпочала випуск ідентифікаторів користувачів. З цього часу унікальний ідентифікатор ORCID було присвоєно понад 10 мільйонам дослідників у всьому світі. Переважна більшість наукових видань використовують ORCID у системах подання рукописів. Одні з найбільших та престижних грантодавців, як Національний інститут здоров'я (США) та Wellcome Trust, інтегрували ORCID у свої робочі процеси для оптимізації роботи з даними та полегшення процесу подання заявок. Десятки грантодавчих організацій у всьому світі наслідують цей приклад. Отримання ідентифікатора для дослідника безкоштовне.

Переваги ORCID для науковців:

- дозволяє досліднику вирізнити свою дослідницьку діяльність від інших зі схожими чи однаковими іменами та прізвищами;
- дозволяє встановлювати взаємозв'язок між особистістю дослідника з широким спектром його дослідницької діяльності та об'єктів, таких як публікації, монографії, набори даних, обладнання, цитування, патенти тощо.
- скорочення ручного введення даних за рахунок автоматичного імпорту пов'язаних видів діяльності та об'єктів;
- полегшує виконання адміністративних питань, які супроводжують процес проведення досліджень, міжнародної співпраці оскільки позбавляє необхідності вводити дані знову і знову. Дані, пов'язані з дослідником, можуть «переміщуватися» зі своїм ідентифікатором між організаціями та національними кордонами;
- полегшує взаємодію дослідника з організаціями, видавцями, грантодавцями через єдиний ідентифікатор;
- наявність онлайн-профілю покращує представлення дослідника та його наукового доробку в мережі.

Переваги ORCID для наукових установ/ закладів вищої освіти:

- Наявність API дозволяє автоматизувати збір даних, які є стратегічно важливі для прийняття управлінських рішень на рівні організації та відстеження результатів досліджень наукових працівників;
- покращує дослідницький профіль установи завдяки оптимізації видимості та доступності результатів дослідження та їх впливовості;
- скорочує часові витрати введення даних та створює зручний механізм для підтримки наукових даних у актуальному стані.

Переваги для країни в цілому:

Впровадження ідентифікаторів ORCID на національному рівні сприятиме:

- зменшенню бюрократичних процедур та дублювання зусиль під час повторного введення даних, шляхом забезпечення автоматизованого обміну даних між різними системами та установами на будь-якому етапі життєвого циклу наукового дослідження (наприклад, заповнення грантової заявки чи подання рукопису до автоматизованої системи видавництва OJS, тощо);
- покращенню якості метаданих (точність, узгодженість, повнота, актуальність);
- забезпечення ефективного збору даних та проведення звітності, що слугуватиме кращому розумінню національної наукової сфери та розробленню ґрунтовних політик;
- покращенню дослідницького іміджу країни завдяки оптимізації видимості та відкритості результатів наукових досліджень тим самим створюючи можливості для міжнародного співробітництва та забезпечення доступу до української науки для кінцевих користувачів та представників бізнесу;
- позиціонування українських дослідницьких установ та українських дослідників як світових лідерів у використанні загальноприйнятих практик управління даними досліджень, створювати можливості впливати та формувати майбутні напрямки глобальних досліджень та інноваційних систем.

До **недоліків** ORCID можна віднести відсутність розрахунку індексу цитування, як у Google Scholar.

Після реєстрації на сайті orcid.org дослідник отримує унікальний ідентифікатор та обліковий запис або особистий кабінет. Обліковий запис ORCID включає:

- Прізвище та ім'я автора
- Альтернативні написання ПІБ автора
- Контактну інформацію автора (email, website)
- Назва організації, у якій працює автор
- Займану посаду в організації
- Інші ідентифікатори автора (наприклад, Scopus)
- Список робіт автора (із зазначенням DOI та/або посилання на Scopus)
- Список грантів, у яких брав участь автор

В особистому кабінеті дослідник може встановити налаштування приватності. При цьому існують три рівні приватності даних:

Загальнодоступний. Інформація, зазначена як Public, доступна для перегляду будь-яким користувачем сайту ORCID.org, а також усім, хто використовує відповідне доступне програмне забезпечення ORCID, яке називається інтерфейс API (Application Programming Interface). API дозволяє приймати запити від зовнішніх систем, обробляти їх та видавати інформацію в описаному форматі, використовуючи технології між машинної взаємодії на базі XML.

Для автоматизації публікаційної активності і потрібно отримати доступ до списку публікацій автора. І тут роботодавець має просити дослідників

виставляти саме такий рівень приватності.

Також ще є рівень приватності – *обмежений*, інформація, зазначена як *Limited*, доступна для перегляду так званими *Trusted Parties* (довіреними сторонами), які проходять через авторизацію дослідника.

І рівень приватності – *особистий*. Інформація, зазначена як *Private*, доступна для перегляду лише досліднику.

Для отримання загальнодоступного ORCID API необхідно зареєструвати публічного клієнта в інструментах розробника <https://orcid.org/developer-tools>. Після реєстрації розробник програми (додатку) отримує ID клієнта APP та шифр клієнта.

Далі, щоб використовувати API ORCID необхідно отримати токен доступу **/read-public** . І після цього можна читати весь запис ORCID повністю або конкретний розділ запису. Наукові праці дослідника зберігаються у розділі **/works/** . Кожний елемент розділу **/works/** містить тип роботи (книга, стаття у науковому журналі, дисертація, препринт тощо), заголовок (назва), ідентифікатори та дату додавання.

API ORCID відповідає обмеженням REST і використовує OAuth 2.0, поширений стандартний протокол для дозволів користувача.

ORCID також надає тестовий сервер Sandbox у пісочниці для того, щоб будь-який бажаючий міг безкоштовно протестувати свій API-інтерфейс і це є ще однією з переваг ORCID для організацій.

Тестовий сервер-пісочниця є копією програмного забезпечення ORCID Registry і містить лише тестові дані. Він був розроблений так, щоб надати місце для тестування програми, не торкаючись будь-яких реальних ідентифікаторів ORCID. Тестове середовище дозволяє створювати тестові облікові записи науковців та тестувати виклики API у пісочниці, не турбуючись про те, що це вплине на реальні дані або випадково розішле спам дослідникам.

По суті, завдання отримання даних про публікації наукового підрозділу за заданий період зводиться до циклу або перебору за ID дослідників записів ORCID в автоматичному режимі (рис. 1).

У репозиторії програмного забезпечення github є багато прикладів використання API ORCID на популярних мовах програмування, зокрема, на python [5]. Вочевидь, що корисною була б кооперація та обмін досвідом українських ВНЗ та наукових організацій щодо використання ORCID в автоматизованих облікових системах.

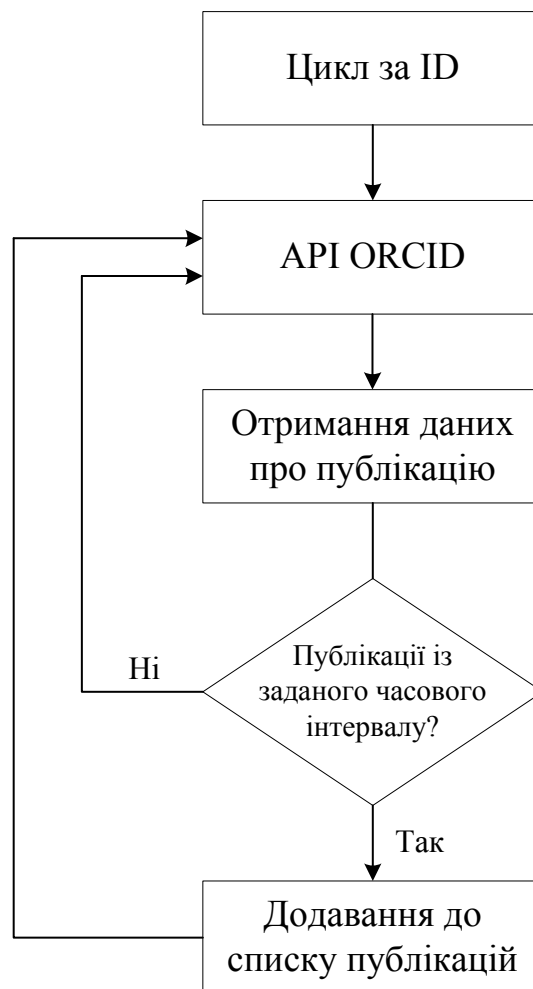

Рис.1 Блок-схема алгоритму формування списку публікацій наукового підрозділу в заданому часовому інтервалі

Висновки. Впровадження API ORCID для автоматизації обліку публікаційної активності наукових підрозділів є дуже перспективним. В Україні створений Консорціум з ORCID між закладами вищої освіти та науковими установами, що має покращити інтеграцію ORCID з інформаційними системами наукових установ.

Участь наукової установи у Консорціумі також дає можливість безкоштовного доступу до premium акаунту API ORCID.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фамілярська Л.Л. Google Scholar як інструмент моніторингу професійного розвитку викладача закладу вищої освіти/ Електронне наукове фахове видання “Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету” №5, - 2018. – С. 222-231
2. О.С. Резниченко, С.И. Сиваков, Т.А. Резниченко Методика автоматизированного формирования сведений о научных публикациях университета/ Университетское управление: практика и анализ № 24(2), -2020. – С. 44-58
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 р. № 32 “Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України” // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-21>.
4. Горбачевський С., Орда М., Напрямки використання сучасних технологій в інформаційному забезпеченні системи військової освіти/ Збірник наукових праць “Військова

освіта”– №1 (41), - 2020. – С. 103-109.

5. Програми для роботи з ORCID на python <https://github.com/ORCID/python-orcid>

REFERENCES

1. Familiarska L.L. Google Scholar yak instrument monitorinhu profesiinoho rozvytku vykladacha zakladu vyshchoi osvity/ Elektronne naukove fakhove vydannia “Vidkryte osvitnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu” №5, - 2018. – S. 222-231

2. O.S. Reznychenko, S.Y. Syvakov, T.A. Reznychenko Metodyka avtomatyzyrovannoho formuvannia svedenyi o nauchnykh publikatsiyakh unyversyteta/ Unyversytetskie upravlenye: praktyka y analiz № 24(2), -2020. – S. 44-58

3. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 15.01.2018 r. № 32 “Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia Pereliku naukovykh fakhovykh vydan Ukrainy” // [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-21> .

4. Horbachevskiy S., Orda M., Napriamky vykorystannia suchasnykh tekhnolohii v informatsiinomu zabezpechenni systemy viiskovoi osvity/ Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”– №1 (41), - 2020. – S. 103-109.

5. Prohramy dlia roboty z ORCID na python <https://github.com/ORCID/python-orcid>

РЕЗЮМЕ

Сергей Горбачевский,

кандидат технических наук, старший научный сотрудник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Автоматизация учёта публикаций научных подразделений на основе использования API ORCID

Рассмотрен алгоритм автоматизации учета публикаций научных подразделений на основе использования API ORCID, а также преимущества и недостатки использования ORCID.

Ключевые слова: автоматизация учета; идентификатор; публикационная активность; научное подразделение; API; ORCID.

SUMMARY

Serhii Horbachevsky,

PhD (technical sciences), Senior Researcher
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskyi

Automation of scientific departments publications' accounting on the based of API ORCID using

Introduction. *Publication activity of scientific departments and universities in general is one of the main indicators of scientific work of the institution. Automation of accounting for scientific publications can significantly reduce labor costs for the formation of information reports and allow for quality analytical research on this issue.*

Purpose – *Formulate approaches to the choice of software platform that can be used to automate the accounting of scientific departments publications'.*

Methods: *The system of general scientific, theoretical and empirical research special methods, methodological analysis of the problem, systematization and generalization of scientific information concerning the nature and content of certain tasks, monitoring of existing systems were used to solve the set research problems, method of information data processing.*

Results. *Algorithm for processing data on researchers' publications, which are stored in their accounts on the ORCID platform.*

Originality. *The article describes ways to automate the accounting of scientific departments publications' through the use of API ORCID.*

Conclusion. *The development of modern information technologies allows to move to the automation of accounting for the results of scientific and scientific-technical activities in higher education. Such automation will improve the quality of management decisions and provide easy and convenient access to information stored through various queries to the database.*

Key words: *accounting automation; identifier; publishing activity; research unit; API; ORCID*

УДК: 378.147:[351.743:796](477)(045)

Андрій Забора,
кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

<https://orcid.org/0000-0003-4952-1598>

Олександр Соколов,
кандидат психологічних наук,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

<https://orcid.org/0000-0002-2904-2760>

Олена Лопатюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Льотна академія Національного авіаційного
університету, м. Кропивницький

<https://orcid.org/0000-0003-2086-6250>

Олександр Хацаюк,
заслужений тренер України,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

<https://orcid.org/0000-0002-4166-9099>

Тарас Шевченко,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

<https://orcid.org/0000-0003-2800-4567>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/59-70

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ТА КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Розглянуто актуальну проблему удосконалення системи фізичної підготовки представників інституцій сектору безпеки і оборони України. Виконання завдань за призначенням представниками інституцій сектору безпеки і оборони України, зокрема працівниками Національної поліції України може відбуватися у різних екстремальних умовах, що потребує від них достатнього рівня професійної (службової) підготовленості. Враховуючи вище зазначене, актуальності набуває формування у правоохоронців різних категорій високого рівня фізичної (спеціальної фізичної) підготовленості – інтегрального показника сформованості професійних компетентностей, що на сьогодні є важливим напрямом наукової розвідки. У свою чергу, удосконалення нормативно-правової бази з фізичної підготовки слухачів та курсантів закладів вищої освіти, які готують кадри для Національної поліції України (військовослужбовців різних категорій та вікових груп сектору безпеки і оборони України) із урахуванням останніх досягнень військової науки, наявного бойового досвіду та передових світових стандартів в системі професійної освіти сприятиме формуванню у них ключових професійних компетентностей, що на сьогодні є важливим практичним завданням. В процесі дослідно-аналітичної роботи були використані наступні методи (на теоретичному рівні): аксіоматичні, ідеалізації, історичні і логічні, сходження від конкретного, формалізації тощо. В результаті теоретичного дослідження членами науково-дослідної групи розроблено проєкт «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання Національної поліції»

України». Розроблена «Інструкція» складається із 5 розділів (загальні положення; організація фізичної підготовки; зміст фізичної підготовки; форми та методи фізичної підготовки; критерії оцінювання рівня фізичної підготовленості постійного та перемінного складу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для Національної поліції України) та 6 додатків (зразки варіантів планів занять з фізичної (спеціальної фізичної) підготовки; зразки документації (протоколи, відомості, заявки) забезпечення організації та проведення фізичної підготовки; зразки форми одягу для проведення фізичної підготовки; типові вимоги до спортивних споруд, місць проведення фізичної підготовки (форм фізичної підготовки); нормативи з фізичної підготовки; технічні характеристики спеціальної смуги перешкод №1, №2). Нами очікується, що впровадження у систему фізичної підготовки майбутніх офіцерів (офіцерів оперативно-тактичного рівня) закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для Національної поліції України зазначеної вище «Інструкції», забезпечить формування у них достатнього рівня фізичного розвитку, що підвищить ефективність виконання ними завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності. Напрями подальших досліджень передбачають розроблення та апробацію нормативної бази для проекту «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання Національної поліції України».

Ключові слова: готовність; інструкція; курсанти; магістри; нормативна база; освітній процес; проектна діяльність; система; спеціальна фізична підготовка; фізична підготовка.

Постановка проблеми. На сьогодні спостерігається позитивна динаміка у напрямі якісної трансформації системи професійної освіти слухачів та курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (вищих військових навчальних закладів) інституцій сектору безпеки і оборони України. Необхідно підкреслити, що в освітній процес представників зазначеної вище категорії активно впроваджуються нові педагогічні методики, технології тощо, які ґрунтуються на останніх досягненнях військової науки та техніки, а також передбачають використання досвіду бойових дій. Крім цього, програми підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня, а також офіцерів оперативно-тактичного рівня передбачають використання окремих складових стандартів НАТО (інших прогресивних світових стандартів) в системі професійної освіти (підготовки) представників інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ), що забезпечує їхню готовність до виконання завдань за призначенням.

У свою чергу, виконання завдань за призначенням правоохоронцями (військовослужбовцями) інституцій СБОУ, зокрема працівниками Національної поліції України може відбуватися у різних екстремальних умовах, що потребує від них достатнього рівня професійної (службової) підготовленості. Враховуючи вище зазначене, актуальності набуває формування у працівників Національної поліції України (НПУ) різних категорій (військовослужбовців СБОУ) високого рівня фізичної (спеціальної фізичної) підготовленості – інтегрального показника сформованості професійних компетентностей, що на сьогодні є важливим напрямом наукової розвідки.

Таким чином, удосконалення нормативно-правової бази з фізичної підготовки слухачів та курсантів закладів вищої освіти, які готують кадри для НПУ (військовослужбовців різних категорій та вікових груп СБОУ) із урахуванням останніх досягнень військової науки, наявного бойового досвіду

та передових світових стандартів в системі професійної освіти сприятиме формуванню у них ключових професійних компетентностей, що на сьогодні є важливим практичним завданням.

Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету №3 (Превентивної діяльності) Харківського національного університету внутрішніх справ, а також профільних кафедр закладів вищої освіти відповідно до договорів про міжкафедральну співпрацю (ініціативний науковий проєкт «Уніфікація ФП»).

Аналіз останніх досліджень і публікацій у напрямі конструювання педагогічних моделей, технологій тощо, які забезпечують формування професійних компетентностей у слухачів та курсантів вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання), дозволив визначити низку наукових праць учених: С. Горбачевського, М. Орди [1], П. Мінеєва [2], В. Шемчука, О. Хацаюка, В. Соколовського, А. Ковтуненка, О. Корнієнка, Ю. Муштатова [3], Д. Шаршаткіна, О. Розмазніна, Ю. Душкіна, В. Маляганова [4], Ю. Самсонова, Н. Партико, К. Дяченка, М. Курилова, Б. Кушнарьова, А. Хоменко [5] та інших фахівців (В. Георгієва, Л. Маслій, С. Полторака, А. Турчинова, Д. Швеця). Зазначені вище наукові праці, будуть корисними для вирішення поставлених перед нами завдань упродовж другого етапу теоретичного дослідження та під час подальшої проєктної діяльності.

Цікавими за своїм змістом, сутнісними характеристиками, а також науковою новизною є роботи: О. Юденка, А. Мартиросяна, О. Петрачкова, А. Білоуса [6], О. Моргунова, О. Хацаюка, О. Соколова, О. Бондаровича, В. Оленченка [7], О. Кісілюка [8], О. Моргунова, О. Хацаюка, І. Ковальова, О. Соколова, Є. Лозового [9], О. Khatsaiuk, M. Medvid, V. Maksymchuk, O. Kurok, P. Dziuba [10] та інших учених і практиків (М. Левко, І. Максимчук, О. Євдокімова, В. Тюріної, П. Червоного) – у яких окреслені основні напрями організації системи фізичної підготовки слухачів та курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (вищих військових навчальних закладів), які готують кадри для інституцій СБОУ.

У відомчих нормативно-правових документах: Національної гвардії України [11], Міністерства оборони України [12], Національної поліції України [13, 14], й інших інституцій СБОУ – визначаються особливості організації системи фізичної підготовки, яка забезпечує виконання правоохоронцями (військовослужбовцями) завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

Не дивлячись на значну кількість робіт з обраного нами напрямку дослідження, питанням модернізації та уніфікації системи фізичної підготовки слухачів та курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для НПУ присвячено недостатньо досліджень, що потребує подальших наукових розвідок.

Мета дослідження – розроблення проєкту «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами

навчання Національної поліції України».

Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити наступні завдання:

- визначити ефективні педагогічні моделі (технології) тощо, які забезпечують формування професійних компетентностей у слухачів та курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (ЗВОСУН) інституцій СБОУ;

- проаналізувати науково-методичні, довідкові та спеціальні джерела у напрямі організації системи фізичної підготовки слухачів та курсантів ЗВОСУН, ВВНЗ, які готують кадри для інституцій СБОУ;

- здійснити аналіз діючих нормативно-правових документів, які регламентують організацію системи фізичної підготовки представників інституцій СБОУ.

Методи дослідження: аксіоматичні, ідеалізації, історичні і логічні, сходження від конкретного, формалізації тощо. Крім цього, використано багаторічний досвід організації системи фізичної, а також спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів інституцій СБОУ.

Виклад основного матеріалу. Теоретичне дослідження організовано упродовж двох етапів (червень 2021 р. – січень 2022 р.). В процесі дослідно-аналітичної роботи упродовж 1 етапу (червень 2021 р. – жовтень 2021 р.) створено науково-дослідну групу, до складу якої увійшли провідні учені та практики у обраному напрямі: О. Моргунов, А. Забора, О. Хацаюк, О. Соколов, Т. Шевченко, О. Лопатюк. У подальшому, членами науково-дослідної групи (НДГ) визначені мета та основні завдання дослідження.

В результаті аналізу науково-методичної, спеціальної та довідкової літератури у обраному напрямі наукової розвідки, а також відповідно до наявного стану фізичної (спеціальної) фізичної підготовленості правоохоронців досліджуваної категорії нами визначені наступні суперечності між:

1) потребою суспільства, а також відповідних інституцій СБОУ із правоохоронними функціями у висококваліфікованих офіцерських кадрах та браком (дефіцитом) людського ресурсу у формуванні якісного кадрового резерву;

2) потребою модернізації освітнього процесу майбутніх офіцерів (офіцерів оперативно-тактичного рівня) та повільним впровадженням в систему їх багаторічної підготовки сучасних педагогічних моделей, технологій тощо, які враховують наявний досвід бойових дій (досвід правоохоронної діяльності);

3) потребою підвищення ефективності виконання завдань за призначенням офіцерськими кадрами та їх підлеглими у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності та недостатнім рівнем функціональності, прикладності, комплексності, а також методичного підходу до формування рухових (спеціальних рухових) навичок існуючої нормативно-правової бази з фізичної (спеціальної фізичної) підготовки.

4) потребою визначення критеріїв готовності до виконання завдань за призначенням і кваліфікаційних ступенів фізичної (спеціальної фізичної) підготовленості майбутніх офіцерів (офіцерів оперативно-тактичного рівня)

інституцій СБОУ із правоохоронними функціями та існуючої методики оцінювання рівня професійної підготовленості майбутніх офіцерів (офіцерів оперативно-тактичного рівня);

5) потребою оптимального вибору моделі формування готовності майбутніх офіцерів (офіцерів оперативно-тактичного рівня) інституцій СБОУ із правоохоронними функціями до виконання завдань за призначенням в умовах ЗВОСУН (ВВНЗ) та існуючими освітньо-професійними програмами їхньої багаторічної підготовки.

Актуальність проблеми в умовах викликів сьогодення, потреба її теоретичного та практичного вирішення (систематизації), а також визначені суперечності зумовили вибір теми дослідження.

У динаміці 2 етапу (жовтень 2021 р. – січень 2022 р.) відповідно до результатів аналізу науково-методичної, спеціальної та довідкової літератури, враховуючи результати попередніх досліджень провідних учених і практиків у обраному напрямі наукової розвідки [3, 7, 9, 10], членами НДГ розроблено проект «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання НПУ» табл. 1.

Проект «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання НПУ»

Таблиця 1

№ розділу (підпункту, додатку)	Назва розділу, підпункту (додатку)
1	2
I.	Загальні положення.
1.1	Визначення та мета фізичної підготовки.
1.2	Загальні завдання фізичної підготовки.
1.3	Засоби фізичної підготовки.
1.4	Нормативно-правові документи регламентуючі організацію фізичної підготовки у закладах вищої освіти НПУ.
1.5	Заходи безпеки під час організації та проведення фізичної підготовки (форм фізичної підготовки).
II.	Організація фізичної підготовки.
2.1	Завдання кафедр (підрозділів) які забезпечують організацію та проведення фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для НПУ.
2.2	Планування, облік та контроль фізичної підготовки.
2.3	Відповідальність посадових осіб структурних підрозділів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для НПУ за рівень фізичної підготовленості постійного та перемінного складу.
III.	Зміст фізичної підготовки.
3.1	Загальна фізична підготовка.
3.2	Спеціальна фізична підготовка (тактика самозахисту).
IV.	Форми та методи фізичної підготовки.
4.1	Навчальні заняття.
4.2	Ранкова фізична зарядка.
4.3	Спортивно-масова робота.

Закінчення табл. 1

1	2
4.4	Індивідуальна фізична підготовка
4.5	Дистанційне навчання.
V.	Критерії оцінювання рівня фізичної підготовленості постійного та перемінного складу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для НПУ.
5.1	Загальні вказівки.
5.2	Перевірка та оцінка фізичної підготовленості особового складу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для НПУ (перемінний, постійний склад).
Додатки до «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання НПУ».	
1.	Зразки варіантів планів занять з фізичної підготовки (форм фізичної підготовки).
2.	Зразки документації (протоколи, відомості, заявки) забезпечення організації та проведення фізичної підготовки.
3.	Зразки форми одягу для проведення фізичної підготовки.
4.	Типові вимоги до спортивних споруд, місць проведення фізичної підготовки (форм фізичної підготовки).
5.	Нормативи з фізичної підготовки.
6.	Технічні характеристики спеціальної смуги перешкод №1, №2.
<i>Авторська розробка: О. Моргунов, А. Забора, О. Хацаюк, О. Соколов, Т. Шевченко, О. Лопатюк</i>	

Членами НДГ очікується, що впровадження у систему фізичної підготовки майбутніх офіцерів (офіцерів оперативно-тактичного рівня) ЗВОСУН, які готують кадри для НПУ зазначеної вище «Інструкції» (табл. 1), забезпечить формування у них достатнього рівня фізичного розвитку, що підвищить ефективність виконання ними завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті теоретичного дослідження членами науково-дослідної групи розроблено проект «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання Національної поліції України». Розроблена нами «Інструкція» складається із 5 розділів (загальні положення; організація фізичної підготовки; зміст фізичної підготовки; форми та методи фізичної підготовки; критерії оцінювання рівня фізичної підготовленості постійного та перемінного складу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для НПУ) та 6 додатків (зразки варіантів планів занять з фізичної (спеціальної фізичної) підготовки; зразки документації (протоколи, відомості, заявки) забезпечення організації та проведення фізичної підготовки; зразки форми одягу для проведення фізичної підготовки; типові вимоги до спортивних споруд, місць проведення фізичної підготовки (форм фізичної підготовки); нормативи з фізичної підготовки; технічні характеристики спеціальної смуги перешкод №1, №2).

Запропонована членами науково-дослідної групи «Інструкція з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами

навчання Національної поліції України» ґрунтується на досягненнях сучасних наукових поглядів стосовно організації системи фізичної підготовки військовослужбовців (правоохоронців) інституцій сектору безпеки і оборони України (представників правоохоронних органів провідних країн світу). В процесі дослідно-аналітичної роботи використано власний досвід участі в розроблені та апробації нормативно-правової бази з фізичної підготовки військовослужбовців Національної гвардії України, а також досвід бойових дій та охорони громадського порядку, тощо.

Результати дослідження надано на розгляд профільному департаменту МВС України, щодо можливості апробації результатів дослідження в освітньому процесі слухачів та курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують кадри для НПУ.

Напрями подальших досліджень передбачають розроблення та апробацію нормативної бази для проекту «Інструкції з організації фізичної підготовки у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання Національної поліції України».

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачевський С. Напрямки використання сучасних технологій в інформаційному забезпеченні системи військової освіти / С. Горбачевський, М. Орда. – Київ : Військова освіта, 2020. № 1 (41). – С. 103-108.
2. Мінеєв П. Рекомендації щодо викладання методики визначення рівня воєнної безпеки для слухачів оперативно-тактичного рівня навчання / Мінеєв П. – Київ : Військова освіта, 2021. № 1 (43). – С. 180-191.
3. Шемчук В. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки / В. Шемчук, О. Хацаюк, В. Соколовський, А. Ковтуненко, О. Корнієнко, Ю. Муштатов. – Київ : Військова освіта, 2021. № 1 (43). – С. 360-381.
4. Шаршаткін Д. Підготовка курсантів військових навчальних закладів до інформаційно-аналітичної діяльності / Д. Шаршаткін, О. Розмазнін, Ю. Душкін, В. Маляганов. – Київ : Військова освіта, 2021. № 1 (43). – С. 352-359.
5. Самсонов Ю. Результати дослідно-експериментальної перевірки педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до бойового застосування ПТРК «ФАГОТ» із використанням засобів СФП / Ю. Самсонов, Н. Партико, К. Дяченко, М. Курилов, Б. Кушнар'єв, А. Хоменко. – Київ : Військова освіта, 2021. № 2 (44). – С. 231-247.
6. Юденко О. Готовність фахівців спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» до використання засобів регбі в системі фізкультурно-спортивної реабілітації учасників бойових дій в Україні / О. Юденко, А. Мартиросян, О. Петрачков, А. Білоус. – Київ : Військова освіта, 2020. № 2 (42). – С. 363-377.
7. Моргунов О. А. Розроблення сучасних нормативів комплексної перевірки індивідуального рівня фізичної підготовленості поліцейських різних категорій та вікових груп / О. А., Моргунов, О. В., Хацаюк, О. А., Соколов, О. П., Бондарович, В. В. Оленченко. – Запоріжжя : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі, 2021. № 76 (Т. 2). – С. 29-37.
8. Кісілюк О. М. Методика розвитку силових якостей курсантів військових закладів вищої освіти засобами армспорту у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Кісілюк Олександр Миколайович. – Київ, 2021. – 22 с.
9. Моргунов О. А. Удосконалення нормативної бази навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» майбутніх офіцерів Національної поліції України та

поліцейських різних категорій / О. А., Моргунов, О. В., Хацаюк, О. А., Соколов, О. П., Бондарович, В. В. Оленченко. – Запоріжжя : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі, 2021. № 75 (Т. 2). – С. 38-45.

10. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.

11. Наказ Міністра внутрішніх справ України від 13.10.2014 № 1067 «Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України».

12. Наказ Міністра оборони України від 05.08.2021 № 225 «Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України».

13. Наказ Міністра внутрішніх справ України від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України».

14. Наказ Міністра внутрішніх справ України від 21.01.2020 № 51 «Про затвердження Змін до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України».

REFERENCES

1. Horbachevskiy S., Orda M. (2020). Napriamky vykorystannia suchasnykh tekhnologii v informatsiinomu zabezpechenni systemy viiskovoi osvity [Areas of use of modern technologies in the information support of the military education system]. *Viiskova osvita*, Vup. 1 (41), 103-108.

2. Mineev P. (2021). Rekomendatsii shchodo vykladannia metodyky vyznachennia rivnia voiennoi bezpeky dlia slukhachiv operatyvno-taktychnoho rivnia navchannia [Recommendations for teaching methods of determining the level of military security for students of operational and tactical level of training]. *Viiskova osvita*, Vup. 1 (43), 180-191.

3. Shemchuk, V., Khatsaiuk, O., Sokolovsky, V., Kovtunencko, A., Kornienko, O., Mushtatov, Yu. (2021). Formuvannia profesiinykh kompetentnostei maibutnikh ofitseriv do dii v umovakh radiatsiinoi, khimichnoi ta biolohichnoi nebezpeky [Formation of professional competencies of future officers to act in conditions of radiation, chemical and biological danger]. *Viiskova osvita*, Vup. 1 (43), 360-381.

4. Sharshatkin, D., Rozmaznin, O., Dushkin, Yu., Maliahanov, V. (2021). Pidhotovka kursantiv viiskovykh navchalnykh zakladiv do informatsiino-analitychnoi diialnosti [Preparation of cadets of military educational institutions for information and analytical activities]. *Viiskova osvita*, Vup. 1 (43), 352-359.

5. Samsonov, Yu., Partyko, N., Diachenko, K., Kurylov, M., Kushnarov, B., Khomenko, A. (2021). Rezultaty doslidno-eksperymentalnoi perevirky pedahohichnykh umov formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv do boiovoho zastosuvannia PTRK «FAHOT» iz vykorystanniam zasobiv SFP [The results of experimental testing of pedagogical conditions for the formation of readiness of future officers for combat use of anti-tank missile system "FAGOT" with the use of special physical training]. *Viiskova osvita*, Vup. 2 (44), 231-247.

6. Yudenko, O., Martyrosian, A., Petrachkov, O., Bilous, A. (2020). Hotovnist fakhivtsiv spetsialnosti 017 «Fizychna kultura i sport» do vykorystannia zasobiv rehbi v systemi fizkulturno-sportyvnoi rehabilitatsii uchasykiv boiovykh dii v Ukraini [Readiness of specialists of specialty 017 "Physical Culture and Sports" to use rugby in the system of physical culture and sports rehabilitation of combatants in Ukraine]. *Viiskova osvita*, Vup. 2 (42), 363-377.

7. Morhunov, O. A., Khatsaiuk, O. V., Sokolov, O. A., Bondarovich, O. P., Olenchenko, V. V. (2021). Rozroblennia suchasnykh normatyviv kompleksnoi perevirky individualnoho rivnia fizychnoi pidhotovlenosti politseyskykh riznykh katehorii ta vikovykh hrup [Development of modern standards for a comprehensive inspection of the individual level of physical fitness of

police officers of different categories and age groups]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*, № 76 (Т. 1), 29-37.

8. Kisiliuk, O. M. (2021). *Metodyka rozvytku sylovykh yakosti kursantiv viiskovykh zakladiv vyshchoi osvity zasobamy armsportu u protsesi fizychnoho vykhovannia* [Methods of development of strength qualities of cadets of military institutions of higher education by means of arm sports in the process of physical education]. (Abstract of PhD thesis), Kyiv.

9. Morhunov, O. A., Khatsaiuk, O. V., Sokolov, O. A., Bondarovykh, O. P., Olenchenko, V. V. (2021). *Udoskonalennia normatyvnoi bazy navchalnoi dystsypliny «Spetsialna fizychna pidhotovka» maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi politsii Ukrainy ta politseiskykh riznykh katehorii* [Improving the regulatory framework of the discipline "Special Physical Training" of future officers of the National Police of Ukraine and police officers of various categories]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*, № 75 (Т. 2), 38-45.

10. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). *Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training*. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.

11. *Nakaz Ministra vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 13.10.2014 № 1067 «Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii fizychnoi pidhotovky v Natsionalnii hvardii Ukrainy»* ["On approval of the Instruction on the organization of physical training in the National Guard of Ukraine"].

12. *Nakaz Ministra oborony Ukrainy vid 05.08.2021 № 225 «Pro zatverdzhennia Instruksii z fizychnoi pidhotovky v systemi Ministerstva oborony Ukrainy»* ["On approval of the Instruction on physical training in the system of the Ministry of Defense of Ukraine"].

13. *Nakaz Ministra vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 26.01.2016 № 50 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy»* ["On approval of the Regulations on the organization of in-service training of employees of the National Police of Ukraine"].

14. *Nakaz Ministra vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 21.01.2020 № 51 «Pro zatverdzhennia Zmin do Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy»* ["On approval of Amendments to the Regulations on the organization of in-service training of employees of the National Police of Ukraine"].

РЕЗЮМЕ

Андрей Забора,

кандидат наук по физическому
воспитанию и спорту, доцент
Харьковский национальный
университет внутренних дел

Александр Соколов,

кандидат психологических наук
Харьковский национальный
университет внутренних дел

Алена Лопатюк,

кандидат педагогических наук, доцент
Летная академия Национального
авиационного университета

Александр Хацаюк,

Харьковский национальный
университет внутренних дел

Тарас Шевченко,

Харьковский национальный
университет внутренних дел

Актуальные направления усовершенствования системы физической подготовки слушателей и курсантов высших учебных заведений со специфическими условиями обучения

Рассмотрена актуальная проблема усовершенствования системы физической подготовки представителей институций сектора безопасности и обороны Украины. Выполнение задач по назначению представителями институций сектора безопасности и обороны Украины, в частности, сотрудниками Национальной полиции Украины может происходить в различных экстремальных условиях, что требует от них достаточного уровня профессиональной (служебной) подготовленности. Учитывая вышеизложенное, актуальности приобретает формирование у правоохранителей различных категорий высокого уровня физической (специальной физической) подготовленности – интегрального показателя сформированности профессиональных компетентностей, что на сегодняшний день является важным направлением научных исследований. В свою очередь, усовершенствование нормативно-правовой базы по физической подготовке слушателей и курсантов высших учебных заведений, которые готовят кадры для Национальной полиции Украины (военнослужащих разных категорий и возрастных групп сектора безопасности и обороны Украины) с учетом последних достижений военной науки, имеющегося боевого опыта и передовых мировых стандартов в системе профессионального образования – будет способствовать формированию у них ключевых профессиональных компетентностей, что на сегодняшний день является важным практическим заданием. В процессе опытно-аналитической работы были использованы следующие методы (теоретические): аксиоматические, идеализации, исторические и логические, восхождение от конкретного, формализации и т.д. В результате теоретического исследования членами научно-исследовательской группы разработан проект «Инструкции по организации физической подготовки в учреждениях высшего образования со специфическими условиями обучения Национальной полиции Украины». Разработанная «Инструкция» состоит из 5 разделов (общие положения; организация физической подготовки; содержание физической подготовки; формы и методы физической подготовки; критерии оценки уровня физической подготовленности постоянного и переменного состава учреждений высшего образования со специфическими условиями обучения, которые готовят кадры для Национальной полиции Украины) и 6 приложений (образцы вариантов планов занятий по физической (специальной физической) подготовки; образцы документации (протоколы, сведения, заявки) обеспечения организации и проведения физической подготовки; образцы формы одежды для проведения физической подготовки; типовые требования к спортивным сооружениям, местам проведения физической подготовки (форм физической подготовки), нормативы по физической подготовке, технические характеристики специальной полосы препятствий №1, №2). Ожидается, что внедрение в систему физической подготовки будущих офицеров (офицеров оперативно-тактического уровня) заведений высшего образования со специфическими условиями обучения, которые готовят кадры для Национальной полиции Украины указанной выше «Инструкции», обеспечит формирование у них достаточного уровня физического развития, что повысит эффективность выполнения ими задач по назначению в разных условиях служебно-боевой (оперативной) деятельности. Направления дальнейших исследований предусматривают разработку и апробацию нормативной базы для проекта «Инструкции по организации физической подготовки в высших учебных заведениях со специфическими условиями обучения Национальной полиции Украины».

Ключевые слова: *готовность; инструкция; курсанты; магистры; нормативная база; образовательный процесс; проектная деятельность; система; специальная физическая подготовка; физическая подготовка.*

SUMMARY

Andrii Zabora,

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs
Oleksandr Sokolov,
Candidate of Psychological Sciences,
Kharkiv National University of Internal Affairs
Olena Lopatiuk,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Flight Academy of the National Aviation University
Oleksandr Khatsaiuk,
Honored Coach of the Ukraine,
Kharkiv National University of Internal Affairs
Taras Shevchenko,
Kharkiv National University of Internal Affairs

Current directions of improving the system of physical training of officers and cadets of higher education institutions with specific training conditions

Introduction. *Execution of tasks assigned by representatives of law enforcement agencies (servicemen) of institutions of the security and defense sector of Ukraine, in particular by employees of the National Police of Ukraine may take place in various extreme conditions, which requires a sufficient level of professional (service) readiness. Given the above, the formation of various categories of employees of the National Police of Ukraine is becoming relevant (servicemen of the security and defense sector of Ukraine) high level of physical (special physical) readiness – integrated indicator of the formation of professional competencies, which today is an important area of scientific intelligence. Despite the significant amount of work on our chosen area of research, the modernization and unification of the system of physical training of students and cadets of higher education institutions with specific training conditions that train staff for the National Police of Ukraine is insufficient research that requires further research. Thus, improving the legal framework for physical training of students and cadets of higher education institutions that train personnel for the National Police of Ukraine (servicemen of different categories and age groups of the security and defense sector of Ukraine) taking into account the latest achievements of military science, available combat experience and advanced world standards in the system of vocational education will contribute to the formation of key professional competencies, which is currently an important practical task.*

Purpose. *The purpose of the research is to development of a draft «Instruction on the organization of physical training in higher education institutions with specific training conditions of the National Police of Ukraine».*

Methods. *Research methods (at the theoretical level): axiomatic, idealizations, historical and logical, convergence from the concrete, formalization, etc. In addition, many years of experience in organizing the system of physical and special physical training of future officers of institutions of the security and defense sector of Ukraine were used.*

Results. *As a result of theoretical research, members of the research group developed a project "Instructions for the organization of physical training in higher education institutions with specific training conditions of the National Police of Ukraine." In the process of research and analytical work used our own experience in participating in the development and testing of the legal framework for physical training of servicemen of the National Guard of Ukraine, as well as experience in combat and protection of public order, etc. The results of the study were submitted to the relevant department of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine on the possibility of testing the results of the study in the educational process of students and cadets of higher education institutions with specific training conditions that train staff for the National Police of Ukraine.*

Areas of further research include the development and testing of the regulatory framework for the project "Instructions for the organization of physical training in higher education institutions with specific training conditions of the National Police of Ukraine."

Originality. *Members of the research group are expected to introduce into the system of physical training of future officers (officers of operational and tactical level) institutions of higher education with specific training conditions that train personnel for the National Police of Ukraine the above "Instructions", ensure the formation of a sufficient level of physical readiness in them, which will increase the efficiency of their tasks on purpose in different conditions of service and combat (operational) activities. The "Instruction" developed by us consists of 5 sections (general provisions; organization of physical training; content of physical training; forms and methods of physical training; criteria for assessing the level of physical readiness of permanent and variable staff of higher education institutions with specific training conditions that train personnel for the National Police of Ukraine) and 6 applications (samples of variants of plans of employment on physical (special physical) preparation; samples of documentation (protocols, information, applications) of providing the organization and carrying out physical training; samples of uniforms for carrying out physical training; standard requirements to sports constructions, places of carrying out physical training training), standards for physical training, technical characteristics of the special obstacle course №1, №2).*

Conclusion. *Proposed by members of the research group "Instruction on the organization of physical training in higher education institutions with specific training conditions of the National Police of Ukraine" is based on modern scientific views on the organization of physical training of servicemen (law enforcement) institutions of security and defense of Ukraine (representatives of law enforcement agencies of the world's leading countries).*

Keywords: *readiness; instruction; cadets; masters; regulatory framework; educational process; project activities; system; special physical training; physical training.*

УДК 355.233:006

Андрій Зельницький,
кандидат педагогічних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0002-3910-7329>

Олег Заболотний,
кандидат військових наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-5950-5068>

Олександр Васильєв
<https://orcid.org/0000-0002-9492-5594>

Валерій Корнієнко,
кандидат юридичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0003-3202-6013>
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/71-84

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ІНОЗЕМНИХ ІНСТРУКТОРІВ-ВИКЛАДАЧІВ

У статті розглянуто сутність, структуру і зміст процесу формування і нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил України в системі професійної військової освіти із залученням іноземних інструкторів-викладачів. Проаналізовано та уточнено категоріальний апарат і нормативно-правову базу щодо професійної підготовки військовослужбовців та представлено результати реалізації механізмів взаємодії ЗСУ з іноземними тренувальними місіями щодо формування в офіцерів визначених компетентностей та професійно важливих якостей.

Ключові слова: професійна військова освіта; кадровий потенціал Збройних Сил України; підготовка військових фахівців; якість військової освіти; іноземні інструктори; компетентність.

Постановка проблеми. 2014-й рік застав Збройні Сили України (далі – ЗСУ) недостатньо готовими до ведення бойових дій як за якісними, так і за кількісними показниками. Результати початкового етапу антитерористичної операції (далі АТО) наочно засвідчили певні прорахунки щодо розвитку оборонної сфери держави та ЗСУ. Насамперед це стосувалося недостатньої кількості сучасних зразків озброєння та військової техніки і недостатнього рівня підготовленості особового складу до ведення бойових дій та їх всебічного забезпечення. У 2022 році ЗСУ досягли більш високого рівня боєздатності і професіоналізму особового складу, про що свідчить досвід ведення операції об'єднаних сил (далі – ООС) та достатньо успішної діяльності ЗСУ в умовах введення воєнного стану й відбиттю широкомасштабної російської збройної агресії проти України, розв'язаної 24 лютого. Разом з тим у цих умовах актуалізувалися проблеми, пов'язані з реалізацією державної політики щодо технічного переоснащення армії, нарощування кадрового потенціалу ЗСУ і забезпечення ефективності військового кадрового менеджменту, модернізації системи професійної військової освіти, зокрема за рахунок більш активного залучення до цього процесу іноземних інструкторів-викладачів у контексті реалізації конституційно закріпленого стратегічного курсу України на

європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам формування кадрового потенціалу присвячено наукові праці вітчизняних вчених: Л. Беззубка, Б. Беззубка, Л. Гончарової, І. Дашка, О. Євсюкова, В. Лугового, О. Овчарука, А. Савченка, В. Циби, та ін, а щодо формування та нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил України, то основні підходи до розв'язання цієї проблеми викладено у документах оборонного планування: Стратегічному оборонному бюлетені України (далі – СОБ), Концепції військової кадрової політики у Збройних Силах України, а також наукових працях відомих військових учених, зокрема О. Загорки, І. Кириченка, В. Мірненка. І. Руснака, В. Телелима, Р. Тимошенка, П. Щипанського, де основну увагу сконцентровано на проблемах забезпечення національної безпеки та оборони України, боєздатності військ (сил) і зокрема, підготовки офіцерських кадрів ЗСУ.

Питанням дослідження якості вищої військової освіти присвячені роботи військових учених-педагогів і психологів: А. Вітченка, Л. Олійника, В. Осьодла, С. Салкуцана, Ю. Приходька, В. Свистун, О. Хміляра, В. Ягупова та ін., де розглядаються теоретичні та методологічні засади якості вищої військової освіти на основі застосування компетентнісного підходу, впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій та сучасних методів навчання у вищій військовій школі. Аналіз досліджень і публікацій згаданих авторів значною мірою сприяє виробленню наукових підходів до подальшого розвитку процесу підготовці офіцерських кадрів в системі професійної військової освіти України.

Мета статті. Проаналізувати сучасний стан формування та нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил України, механізми залучення іноземних інструкторів до підготовки військовослужбовців, а також основні напрями і шляхи удосконалення професійної військової освіти.

Методи дослідження: системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. Проведене в рамках комплексного огляду сектору безпеки і оборони оцінювання стану воєнної безпеки держави, а також набутий досвід участі ЗС України в антитерористичній операції, операції об'єднаних сил та досвід протистояння України російській агресії значною мірою актуалізувало проблему нарощування кадрового потенціалу ЗСУ, якості підготовки військових фахівців до виконання професійних обов'язків та сприяло внесенню певних змін у чинну законодавчу базу і розробленню відповідних програмних документів. Передусім це стосується введення в дію Указів Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” [1], “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” [2] (далі – СОБ), “Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України” [3] та ін.

Так, у СОБ визначено стратегічні й оперативні цілі оборонної реформи та шляхи їх досягнення. Зокрема, щодо збільшення спроможностей сил оборони до рівня, що дасть змогу забезпечити виконання завдань оборони держави і

відновлення її територіальної цілісності, активізації участі в реалізації Спільної безпекової і оборонної політики Європейського Союзу та активне співробітництво з НАТО з досягненням критеріїв, необхідних для набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору. Однією з представлених у СОБ стратегічних цілей розвитку Збройних Сил України є професіоналізація та створення необхідного військового резерву ЗСУ, де викладено низку основних завдань, з-поміж яких найбільш важливими у даному контексті є:

підвищення ефективності роботи системи військової освіти через удосконалення навчально-матеріальної бази, практичного спрямування навчання, впровадження в навчальний процес передових методик підготовки збройних сил держав-членів НАТО;

приведення змісту освіти та якості підготовки військових фахівців у відповідність до потреб сил оборони з урахуванням досвіду АТО, ООС, бойових дій та міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки;

підвищення ефективності підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів для якісного забезпечення наукової, науково-технічної та освітньої діяльності у ВВНЗ та науково-дослідних установах.

Чільне місце в системі підготовки військових фахівців посідає залучення до цього процесу іноземних інструкторів-викладачів відповідно до введеної Наказом Міністерства оборони України Інструкції з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі Міністерства оборони України [4] та особливості функціонування цієї системи в умовах введення в державі воєнного стану.

Реалізація зазначених завдань передбачає, перш за все, розуміння сутності і змісту таких ключових понять: “воєнний стан”, “кадровий потенціал”, “професійна військова освіта”, “якість вищої військової освіти”, “якість освітньої діяльності”, “система військової освіти” (далі – СВО), та їх взаємозв’язків, що на даний час чітко не визначено. Це потребує, насамперед, проведення дефінітивного аналізу даних понять та уточнення відповідного поняттєво-категоріального апарату.

Поняття “воєнний стан” відповідно до законодавства України визначається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, її територіальній цілісності. У цих умовах важливим завданням є проведення виваженої державної військової кадрової політики, нарощення військового кадрового потенціалу ЗСУ.

Поняття “кадровий потенціал” слід розглядати в контексті загальної категорії “потенціал” (від лат. *Potentia* – можливість, потужність, сила). У Великому тлумачному словнику сучасної української мови потенціал розглядається як “...приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що

можуть виявитися за певних умов” [5, с. 902]. Відповідно до Концепції військової кадрової політики у Збройних Силах України кадровий потенціал розглядається як “...сукупність кількісно-якісних характеристик кадрів, які визначають їх спроможність вирішувати поточні та перспективні завдання у сфері забезпечення боєздатності Збройних Сил” [6]. Наведене визначення містить два поняття “спроможність” і “боєздатність Збройних Сил”, що потребує певних уточнень. Щодо спроможності, то це загальне поняття несе в собі, у тому числі, відбиток природної здатності, здібності до будь-чого, обдарованості [5, с.1182] і більшою мірою характеризує індивідуально-психологічні особливості особистості та є лише однією з умов ефективної діяльності. Спроможність у воєнній сфері (оперативна, бойова, спеціальна) – характеризується здатністю структурної одиниці (елементу) Збройних Сил (сил оборони) або сукупності сил і засобів виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов обстановки та ресурсного забезпечення. Тобто, забезпечення боєздатності ЗС характеризується певними ознаками спроможності щодо командної роботи, у тому числі забезпечення сумісності структур організації спільної діяльності та керівництва, як доктринальної, оперативної та технічної сполуки сил і засобів у складі сил оборони, а також багатонаціональних формувань для ведення спільних дій з міжвідомчою координацією і взаємодією.

В основу нарощування військового кадрового потенціалу відповідно до сучасних поглядів покладається впровадження військового кадрового менеджменту, що передбачає управління процесом формування та всебічного інтелектуального і духовного розвитку особистості військовослужбовця як громадянина і військового фахівця – захисника Вітчизни, ефективне використання висококваліфікованих людських ресурсів в інтересах забезпечення національної безпеки і оборони держави, трансформацію професійної культури військовослужбовців на основі принципів і стандартів НАТО, де чільне місце посідає професійна військова освіта. Професійна військова освіта є спеціалізованою освітою, яка здобувається в межах формальної і неформальної освіти та здійснюється в системі підготовки військових фахівців у вітчизняних (закордонних) закладах військової (спеціалізованої) освіти на певному етапі професійного та кар’єрного зростання військовослужбовців з метою набуття ними фахових компетентностей, визначених освітніми та професійними програмами підготовки, і передбачає присудження професійних та/або часткових освітніх кваліфікацій. Професійна військова освіта проводиться на курсах лідерства перед призначенням офіцерів на певні посади.

На тактичному рівні (L-1A, L-1B, L-1C, L-2) – у видових ВВНЗ:

L-1A – базовий курс професійної військової освіти;

L-1B – фаховий курс професійної військової освіти;

L-1C – командний курс професійної військової освіти;

L-2 – командно-штабний курс за видовою належністю;

На оперативному та стратегічному рівнях (L-3, L-4, L-5) – у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського:

L-3 – підготовка офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня;

L-4 – підготовка вищого керівного складу стратегічного рівня;

L-5 – курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики.

Важливою складовою в системі підготовки військових фахівців є підвищення кваліфікації, що передбачає виконання вимог професійних стандартів і проводиться у процесі виконання офіцерами службових функцій на посадах у військах (силах) через систему проходження спеціалізованих курсів за певними спеціалізаціями: у роді військ; у виді збройних сил; на міжвидовому рівні та на рівні вищого керівного складу щодо формування військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей. У даному контексті під поняттям “компетентність” по відношенню до військового фахівця слід розуміти інтегральний показник якості його підготовки як доведена ним здатність до постійного самовдосконалення і самоосвіти та готовність до виконання функціональних обов'язків на посаді призначення у військах (силах) в умовах мирного і воєнного часу на основі творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій відповідно до стандартів вищої освіти та професійних стандартів [7]. Ступінь сформованості зазначених компетентностей є показником якості військової освіти – відповідності результатів навчання вимогам, визначеним освітнім стандартам. У свою чергу якість військової освіти є похідною від якості освітньої діяльності як сукупності вимог до рівня організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу [8, 9].

Якість освіти та підготовки військових фахівців у межах певних спеціальностей (спеціалізацій) протягом останнього часу здійснюється, у тому числі, із залученням до системи професійної військової освіти іноземних інструкторів-викладачів. При цьому досягнення необхідних для успішного виконання службових обов'язків результатів підготовки, має бути гарантовано органами військового управління у сфері освіти та закладами військової освіти, які несуть повну відповідальність за виконання відповідного державного замовлення [10–13].

Процедури залучення до системи професійної військової освіти іноземних інструкторів-викладачів реалізуються в рамках міжнародного співробітництва Міністерства оборони та Збройних Сил України з відповідними органами влади іноземних держав і міжнародними організаціями за воєнно-політичним, військово-технічним, військовим та іншими напрямками і визначається Інструкцією з організації та здійснення міжнародного співробітництва, затвердженою наказом МО України від 23.07.21 р. № 218 [4].

До заходів міжнародного співробітництва відносять узгоджену за конкретною метою, місцем, часом і завданнями спільну діяльність структурних підрозділів МО та ГШ ЗС України, інших органів військового управління, військових частин, військових навчальних закладів, установ і організацій Збройних Сил та іноземних партнерів, спрямовану на досягнення визначених цілей за напрямками міжнародного співробітництва.

Залучення іноземних інструкторів тренувальних та навчальних центрів або науково-педагогічних працівників закладів військової освіти є складовою

військового напряму співробітництва, оскільки саме він (відповідно до п. 2.6) спрямований на розвиток необхідних та критичних спроможностей ЗСУ, підвищення рівня їх оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та Європейського союзу, реалізацію відповідних міжнародних договорів та програм (з професійної військової освіти, підготовки військ (сил)).

У пункті 2.10 Інструкції зазначено, що міжнародне співробітництво здійснюється за такими видами: двостороннє, багатостороннє та з міжнародними організаціями. Наприклад, двостороннє співробітництво – зі збройними силами Королівства Данія, Швеція, Норвегія; багатостороннє – зі збройними силами скандинавських країн через організацію оборонного співробітництва NORDEFSCO.

Пунктом 2.11 Інструкції визначено класифікацію заходів міжнародного співробітництва за місцем проведення (на території України та за її межами), кількістю сторін та рівнем представництва. Відносно такої класифікації, навчально-тренувальні центри та заклади військової освіти України набули досвіду професійної підготовки військових фахівців із залученням іноземних представників як на території України, так й за її межами. Відповідно до пп. 8 і 9 пункту 2.13 Інструкції навчання (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації) в Україні та за кордоном, а також фахова (теоретична та практична) допомога іноземних спеціалістів (радників) визначені одними з форм заходів міжнародного співробітництва.

Отже, згадану Інструкцію доцільно застосовувати для визначення, планування, організації та залучення іноземних інструкторів до здійснення заходів професійної військової освіти. Порядок планування, передбачений у Розділі 3 Інструкції, поділяється на короткострокове та поточне.

Короткострокового планування:

1) зведений план заходів міжнародного співробітництва МОУ та ЗСУ на один рік;

2) плани (програми) заходів міжнародного співробітництва МОУ та ЗСУ з відповідними органами іноземних держав на один рік;

Поточного планування: перелік заходів міжнародного співробітництва МОУ та ЗСУ на два місяці.

Щодо реалізації механізмів залучення до системи професійної військової освіти іноземних інструкторів-викладачів, то на теперішній час діють чотири іноземні тренувальні місії та окремі інструктори ще з п'яти країн, які опікуються вдосконаленням знань і навичок українських військовослужбовців. Позитивним прикладом є діяльність в Україні починаючи з 2015 року тренувальних місій провідних країн світу для підвищення оперативних і бойових спроможностей підрозділів Збройних сил України. Лише у межах JMTG-U (Об'єднана багатонаціональна група з підготовки – Україна) за участю інструкторів з США підготовлено понад 30 батальйонів (батальйонних тактичних груп) та бригад.

За участю британських інструкторів (операція “Орбітал”) та канадських інструкторів (операція “Юніфайер”) підготовлено близько 30 тис. українських військовослужбовців. Литовська тренувальна місія допомагає готувати

особовий склад Сил спеціальних операцій та механізованих, десантно-штурмових підрозділів, а також снайперів. Актуальним завданням цієї місії є виховання лідерів із старшинсько-сержантського складу. Ця підготовка має циклічний та багаторівневий характер. Підрозділи, які пройшли підготовку у рамках іноземних тренувальних місій, виконують бойові завдання і збагачені бойовим досвідом знову повертаються для проходження нового циклу підготовки.

Варто також відзначити всебічну консультативно-дорадчу або менторську допомогу – від стратегічного (група радників стратегічного рівня – DRAB) до тактичного рівнів, що надається іноземними партнерами для напрацювання концептуальних засад розвитку української армії, керівних документів за різними напрямками діяльності.

За останні роки десятки іноземних радників та інструкторів передають ЗСУ міжнародний досвід, дозволяючи уникнути можливих помилок на складному шляху реформ. За їхньою допомогою наша армія суттєво просунулась на напрямі виконання завдання з трансформації системи об'єднаного керівництва сил оборони та управління Збройних Сил України.

Відповідно до затверджених планів короткострокового та поточного планування продовжені терміни діяльності іноземних тренувальних місій США, Литви, Канади, Великої Британії та інших країн-партнерів, зокрема:

США

Об'єднана багатонаціональна група з підготовки (JMTG-U), надає консультативно-дорадчу допомогу із залученням американських радників за різними функціональними напрямками. Продовжується діяльність американської складової Багатонаціонального об'єднаного координаційного комітету з питань військового співробітництва та оборонного реформування, а також професійної та мовної підготовки особового складу Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах і центрах підготовки США у рамках Міжнародної програми військової освіти і підготовки (IMET).

Сполучене королівство Великої Британії

Значно посилено підготовку військовослужбовців і підрозділів Збройних Сил України інструкторами британської тренувальної місії “Operation ORBITAL” та в рамках Багатонаціональної тренувальної місії з підготовки Військово-Морських Сил ЗСУ, що діє в її складі. Британські радники надають консультативно-дорадчу допомогу за різними напрямками. Продовжується фахова та мовна підготовка українських військовослужбовців у вищих військових навчальних закладах і центрах підготовки Великої Британії.

Канада

Здійснюється консультативно-дорадча допомога у рамках проєкту “Технічна експертиза та передача потенціалу для підтримки реформ” (Promoting Reform Objectives through Technical Expertise and Capacity Transfer – PROTECT) щодо проведення аудиту системи військової освіти в Україні та здійснення комплексного функціонального огляду системи оборонного менеджменту в Міністерстві оборони та Збройних Силах України. Для цього з канадською компанією “Алінея Інтернешнл” підписаний Меморандум про

наміри щодо співробітництва.

Франція

Французька сторона підтримала приєднання України до діяльності Об'єднаного центру передових технологій з кібербезпеки НАТО. Започатковано співробітництво між науково-дослідними установами в контексті вивчення аспектів майбутнього безпекового середовища. Продовжується фахова підготовка українських військовослужбовців у вищих військових навчальних закладах Французької Республіки.

Литовська Республіка

Підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Литовської Республіки щодо групи аналізу кіберзагроз при Регіональному центрі кіберзахисту. Забезпечено продовження підготовки військовослужбовців і підрозділів Збройних Сил України інструкторами Литовської військової тренувальної місії – Україна (LMTM-U). Для опанування та впровадження стандартів НАТО литовські інструктори залучалися до проведення курсів та семінарів для військовослужбовців Збройних Сил України.

Естонська Республіка

Продовжується навчання військовослужбовців Збройних Сил України на профільних курсах у Балтійському оборонному коледжі та Військовій академії Естонської Республіки. Одним з ключових напрямів двостороннього співробітництва залишається сфера кібероборони. Проводиться робота щодо приєднання України до Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО (NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence, м. Таллінн), що надає нашій країні значні можливості долучитися до розроблення сучасних методів протидії кіберзагрозам. Пріоритетними напрямками двостороннього співробітництва залишаються співробітництво у галузі Сил спеціальних операцій, розвитку сержантського складу Збройних Сил України, Військової служби правопорядку, цивільно-військового співробітництва, військової освіти, фахової, мовної та професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України.

Латвійська Республіка

Однією з основних та важливих сфер двостороннього співробітництва залишається фахова та мовна підготовка українських військовослужбовців у вищих військових навчальних закладах Латвійської Республіки.

Королівство Швеція

Шведська сторона активно долучається до підготовки військовослужбовців та підрозділів Збройних Сил України як в рамках канадської тренувальної місії UNIFIER, так і у складі британської Багатонаціональної місії з розвитку спроможностей ВМС ЗС України в рамках операції ORBITAL. Упродовж року представники Збройних Сил України брали участь у низці семінарів та робочих зустрічей на базі Центру знешкодження вибухонебезпечних предметів та розмінування збройних сил Королівства Швеції (SWEDEC), а також шведських національних навчань з протимінної діяльності.

Королівства Норвегія

Продовжується налагодження співпраці між збройними силами України і Королівства Норвегія у сферах кібернетичної безпеки, юридичного співробітництва і надання фахової курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України в рамках операцій ORBITAL та UNIFIER.

Королівством Данія

Данські інструктори активно долучаються до підготовки підрозділів Збройних Сил України в рамках канадської операції UNIFIER та британської операції ORBITAL, а також з питань розвитку підрозділів Сил спеціальних операцій Збройних Сил України та сержантського корпусу.

Грецька Республіка

Продовжується надання підтримки Збройним Силам України у проведенні фахової курсової підготовки особового складу Сил спеціальних операцій та Військово-Морських Сил на базі навчальних закладів та тренувальних центрів збройних сил Греції.

Королівства Бельгія

Уперше організовано навчання офіцерів Збройних Сил України на вищому курсі штабних офіцерів у Королівській військовій академії Королівства Бельгія.

Італійська Республіка

У системі двостороннього співробітництва України та Італійської Республіки продовжується сталий воєнно-політичний діалог та забезпечується реалізація заходів професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України в італійських вищих військових навчальних закладах.

Королівства Нідерланди

За ініціативою нідерландської сторони опрацьовується питання щодо розроблення програми для слухачів Академії оборони Королівства Нідерланди та започаткування міжнародного курсу з вивчення проблем безпеки у Чорноморському регіоні на базі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (далі НУОУ).

Одним з головних завдань міжнародних місій щодо надання допомоги у воєнній сфері із залученням іноземних інструкторів є перехід ЗСУ на стандарти НАТО. Загальна кількість стандартів складає 1 250, із них 65 відсотків – оперативні. Це доктрини, настанови, методики тощо (20 відсотків – стосуються озброєння, військової техніки та засобів зв'язку і 15 відсотків – адміністративні). На теперішній час у ЗСУ діє Центр стандартизації, зараз проводиться робота щодо створення й інших структурних підрозділів, які б займалися стандартизацією та напрацюванням відповідних документів.

Крім інструкторів, які опікуються безпосередньо навчанням особового складу, у структурі Міністерства оборони та Генерального штабу також працюють понад 20 іноземних радників. Зокрема, вони брали участь у відпрацюванні нашого Стратегічного оборонного бюлетеня, який є дорожньою картою реформування Збройних Сил і переходу на стандарти НАТО. Водночас НАТО корегує свої підходи з урахуванням досвіду застосування збройних сил України в антитерористичній операції та операції об'єднаних сил, а на теперішній час – й щодо відбиття Україною широкомасштабної російської

збройної агресії – для внесення відповідних коректив в навчання своїх військовослужбовців, що є своєрідною взаємодією Україна–НАТО в системі налагодження між ними ефективних зворотних зв'язків.

В умовах воєнного стану особливістю спільної діяльності України із структурами євроатлантичного альянсу є співробітництво переважно за межами України. На теперішній час підрозділи, та військові фахівці проходять підготовку у відповідних навчально-тренувальних центрах та закладах військової освіти, виконують певні бойові завдання із залученням до системи професійної військової освіти іноземних інструкторів-викладачів. Пріоритетом є практична підготовка за військово-технічним та військовим напрямом щодо освоєння та особливостей використання у бойових умовах сучасного озброєння та військової техніки, яка надається Україні країнами-членами НАТО, в тому числі – у межах запровадження ленд-лізу (програма передачі США зброї, боєприпасів та інших матеріальних ресурсів), адже саме техніка визначає тактику. Збагачені бойовим досвідом альянсу військові фахівці повертаються на батьківщину та передають його іншим військовослужбовцям і структурним підрозділам ЗС України. Подібна система, як свідчать результати її впровадження в бойову діяльність військ, є ефективною, сприяє підвищенню їх бойової та спеціальної спроможності, здатності виконувати певні завдання в умовах реальної обстановки та наявного ресурсного забезпечення.

Висновки. Пріоритетним напрямом міжнародного співробітництва Збройних Сил України є, в першу чергу, співробітництво з країнами-членами НАТО. Основним сенсом системи зазначеного співробітництва є узгоджена за конкретною метою, місцем, часом і завданнями спільна діяльність структурних підрозділів МО України, Генерального штабу ЗСУ, інших органів військового управління, військових частин, військових навчальних закладів, установ, організацій ЗСУ, іноземних партнерів та інструкторів-викладачів, що спрямована на досягнення визначених цілей.

Залучення іноземних інструкторів-викладачів тренувальних та навчальних центрів, науково-педагогічних працівників закладів військової освіти в умовах воєнного стану є складовою військового напряму співробітництва з нарощування військового кадрового потенціалу Збройних Сил України, розвитку необхідних та критичних спроможностей ЗСУ, підвищення рівня їх оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО та Європейського союзу, а головне – реалізації програм з професійної військової освіти щодо формування у військовослужбовців лідерських якостей і компетентностей з освоєння нових зразків озброєння та військової техніки та сучасних тактичних принципів ведення підрозділами бойових дій із застосуванням стандартів НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”.
2. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”.
3. Указ Президента України №1153 від 10.12.2008р. “Положення про проходження

громадянами України військової служби в Збройних Силах України”.

4. Наказ Міністерства оборони України від 23.07.21 р. № 218 “Про введення Інструкції з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі МО України”.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2001. 1440 с.

6. Наказ Міністерства оборони України від 14 вересня 2021 року № 280 “Про затвердження Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року”.

7. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах. Вісн. Черкаськ. ун-ту. Серія пед. науки. 2017, № 6. С. 71–83.

8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39. Ст. 380.

9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2> (дата звернення: 15.11.2017).

10. Руснак І. С., Мірненко В.І. та ін. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2021. – № 2 (44). – С. 7 – 17.

11. Щипанський П. В., Тимошенко Р. І., Салкуцян С. М. Формування нової парадигми військової освіти // Наука і оборона. – 2017. – № 2. – С. 37 – 42.

12. Зельницький А.М. Проблема якості підготовки офіцерів оперативної ланки управління в контексті проведення АТО / А.М. Зельницький, О.А. Мітягін, Ю.І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта”, НУОУ – 2015. – № 1 (31). – С. 91–102.

13. Зельницький А.М., Заболотний О.А., Васильєв О.А., Паламар М. Вища військова освіта як цілісна система: концептуальні засади її розвитку та управління змінами// Наука і оборона – 2020. – № 3. – С. 46 – 55.

14. Заболотний О. А., Зельницький А. М. та ін. Кадровий потенціал збройних сил і якість вищої військової освіти: аналіз понять та система зв'язків // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2018. – № 2 (38). – С. 92 – 103.

15. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах. Вісн. Черкаськ. ун-ту. Серія пед. науки. 2017, № 6. С. 71–83.

16. Зельницький А. М., Заболотний О. А. Наукові підходи до управління змінами в системі вищої військової освіти у Збройних Силах України // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2019. – № 3 (67). – С. 115 – 122.

17. Васильєв О. М., Заболотний О. А., Зельницький А. М. та ін. Модернізація системи військової освіти України та формування загального обрису офіцера майбутнього: реалії і перспективи // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2019. – № 1 (39). – С. 70 – 81.

REFERENCES

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 64/2022 “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini”.

2. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 serpnia 2021 roku “Pro Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy”.

3. Ukaz Prezydenta Ukrainy №1153 vid 10.12.2008r. “Polozhennia pro prokhozhenia hromadianamy Ukrainy viiskovoi sluzhby v Zbroinykh Sylakh Ukrainy”.

4. Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 23.07.21 r. № 218 “Pro vvedennia Instruksii z orhanizatsii ta zdiisnennia mizhnarodnoho spivrobotnytstva v systemi MO Ukrainy”.

5. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. ta holov. red. V. T. Busel.

Kyiv; Irpin : VTF Perun, 2001. 1440 s.

6. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy vid 14 veresnia 2021 roku № 280 “Pro zatverdzhennia Kontseptsiiviskovoikadrovoipolityky Ministerstva obrony Ukrainy na period do 2025 roku”.

7. Zelnytskyi A. M. Kontseptualni zasady harantuvannia yakosti pidhotovky maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh. Visn. Cherkask. un-tu. Seriya ped. nauky. 2017, № 6. S. 71–83.

8. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2017. № 38-39. St. 380.

9. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. Data onovlennia: 28.09.2017. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2> (data zvernennia: 15.11.2017).

10. Rusnak I. S., Mirnenko V. I. ta in. Innovatsiina viiskova osvita: stan ta perspektyvy rozvytku // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita” NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2021. – № 2 (44). – S. 7 – 17.

11. Shchypanskyi P. V., Tymoshenko R. I., Salkutsan S. M. Formuvannia novoi paradyhmy viiskovoi osvity // Nauka i oborona. – 2017. – № 2. – S. 37 – 42.

12. Zelnytskyi A. M. Problema yakosti pidhotovky ofitseriv operatyvnoi lanky upravlinnia v konteksti provedennia ATO / A. M. Zelnytskyi, O. A. Mitiahin, Yu. I. Prykhodko // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, NUOU – 2015. – № 1 (31). – S. 91–102.

13. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., Vasyliiev O. A., Palamar M. Vyshcha viiskova osvita yak tsilisna systema: kontseptualni zasady yii rozvytku ta upravlinnia zminyamy // Nauka i oborona – 2020. – № 3. – S. 46 – 55.

14. Zabolotnyi O. A., Zelnytskyi A. M. ta in. Kadrovyi potentsial zbroinykh syl i yakist vyshchoi viiskovoi osvity: analiz poniat ta systema zviazkiv // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita” NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2018. – № 2 (38). – S. 92 – 103.

15. Zelnytskyi A. M. Kontseptualni zasady harantuvannia yakosti pidhotovky maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh. Visn. Cherkask. un-tu. Seriya ped. nauky. 2017, № 6. S. 71–83.

16. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A. Naukovi pidkhody do upravlinnia zminyamy v systemi vyshchoi viiskovoi osvity u Zbroinykh Sylakh Ukrainy // Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2019. – № 3 (67). – S. 115 – 122.

17. Vasyliiev O. M., Zabolotnyi O. A., Zelnytskyi A. M. ta in. Modernizatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy ta formuvannia zahalnoho obrysu ofitsera maibutnoho: realii i perspektyvy // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita” NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2019. – № 1 (39). – S. 70 – 81.

РЕЗЮМЕ

Андрей Зельницкий,
кандидат педагогических наук, профессор
Олег Заболотный,
кандидат военных наук, доцент
Александр Васильев
Валерий Корниенко,
кандидат юридических наук, доцент
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

**Особенности наращивания военного кадрового потенциала вооруженных сил
Украины с привлечением иностранных инструкторов-преподавателей**

В статье рассмотрены сущность, структура и содержание профессионального военного образования в системе формирования и наращивания военного кадрового потенциала Вооруженных Сил Украины (далее – ВСУ), проанализирована нормативно-правовая база относительно особенностей привлечения иностранных инструкторов-преподавателей к внедрению этой системы в педагогическую практику и представлены результаты реализации используемых механизмов взаимодействия ВСУ с иностранными тренировочными миссиями, которые способствуют совершенствованию знаний, навыков и умений украинских военнослужащих и формированию у них определенных профессиональных компетентностей и ценностных ориентаций.

Ключевые слова: профессиональное военное образование; кадровый потенциал Вооруженных Сил Украины; качество военного образования; иностранные инструкторы; компетентность.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,

PhD (Pedagogical Sciences), Professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Oleg Zabolotnyi,

PhD (Military Sciences), Associate Professor

Oleksandr Vasyliiev

Valerii Kornienko,

PhD (Military Sciences), Associate Professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Peculiarities of building military personnel potential of the armed forces of Ukraine with the involvement of foreign instructors-teachers

Introduction. *The article considers the essence, structure and content of the process of formation and increase of personnel potential of the Armed Forces of Ukraine (hereinafter - AFU,) in the system of professional military education with the involvement of foreign instructors. The categorical apparatus and normative-legal base on professional training of servicemen are analyzed and specified and the results of realization of mechanisms of interaction of the AFU with foreign training missions on formation of certain competencies and professionally important qualities in officers are presented.*

Purpose. *To analyze the current state of formation and increase of personnel potential of the Armed Forces of Ukraine, features of functioning of the system of professional military education in Ukraine, mechanisms of involvement of foreign instructors in professional training of servicemen, and also the basic directions and ways of improvement of this preparation.*

Methods: *systems analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization*

Results. *Professional military education of servicemen of the Armed Forces of Ukraine is considered in the article as a component of the system of building its personnel potential, where the involvement of foreign instructors in the training of officers plays an important role and has a direct impact on strengthening the defense capabilities of the state and protection against threats to its sovereignty.*

Originality. *In accordance with the purpose of the article, the mechanisms of involvement of foreign instructors in the system of professional military education of servicemen of the Armed Forces of Ukraine in accordance with the Instruction on organization and implementation of international cooperation in the system of the Ministry of Defense of Ukraine are considered.*

Conclusion. *The article presents views on the further development of professional military*

education of servicemen of the Armed Forces of Ukraine in the system of international cooperation as a joint activity of structural units of the Ministry of Defense of Ukraine and foreign partners aimed at achieving certain goals in international cooperation. involvement of foreign instructors-teachers

Key words: *martial law; professional military education; personnel potential of the Armed Forces of Ukraine; training of military specialists; quality of military education; foreign instructors; competence.*

УДК 371.315.6:51

Андрій Зельницький,
кандидат педагогічних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0002-3910-7329>

Олег Заболотний,
кандидат військових наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-5950-5068>

Олександр Васильєв
<https://orcid.org/0000-0002-9492-5594>

Валерій Корнієнко,
кандидат юридичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0003-3202-6013>
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/85-101

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ СТАРШОГО ТА ВИЩОГО ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено проблеми підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу Збройних Сил України у контексті еволюції поглядів на проведення державної військової кадрової політики в умовах запровадження воєнного стану в державі, запропоновано внесення змін до змісту окремих базових понять категоріального апарату та розглянуто основні напрями і шляхи подальшого удосконалення підготовки офіцерів запасу на принципах централізації, децентралізації, ступневості, індивідуалізації, органічного зв'язку з бойовою діяльністю військ (сил).

Ключові слова: *військовий обов'язок; військова служба; воєнний стан; офіцери запасу; підготовка; післядипломна освіта; компетентність офіцера.*

Постановка проблеми. Зміни воєнно-політичної обстановки у світі у зв'язку із розв'язанням росією широкомасштабної воєнної агресії проти України і, як наслідок введення у дію Указу Президента України про воєнний стан [1], значною мірою актуалізувало проблему механізмів залучення офіцерів запасу на військову службу та її проходження умовах воєнного стану. Про важливість та необхідність оперативного вирішення даної проблеми свідчить досвід ведення антитерористичної операції (далі – АТО), операції об'єднаних сил (ООС) та більш як двомісячний досвід протистояння України російській навалі.

Аналіз здобутого досвіду свідчить як про певні успіхи у діяльності Збройних Сил України (далі – ЗСУ), так й про деякі недоліки, які зокрема пов'язані із процесами мобілізації та мобілізаційної підготовки та її складовими щодо організації призову та підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу в умовах воєнного стану. Зазначена проблема потребує комплексного вирішення на найвищому державному рівні, що передбачає подальше реформуванням ЗСУ, їх матеріально-технічне переоснащення, освоєння сучасного озброєння та військової техніки, а найголовніше – укомплектування компетентним особовим складом, здатним ефективно діяти в ході бойових дій. Це повною мірою стосується старшого та вищого офіцерського складу запасу, особливо щодо

забезпечення їх ефективної підготовки (перепідготовки) до діяльності на відповідних посадах в органах військового управління оперативного та стратегічного рівнів й формування в них найголовніших для виконання цієї місії компетентностей та професійно важливих якостей у найкоротші терміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам підготовки фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів, підвищення їхньої кваліфікації та перепідготовки присвячені наукові праці вітчизняних вчених-педагогів та психологів В. Андрущенка, І. Бабина, О. Євсюкова, В. Лугового, О. Овчарука, В. Циби, та ін. Щодо підготовки військових фахівців – наукові праці А. Вітченка, В. Мірненка, Л. Олійника, В. Осьодла, С.Салкуцана, В. Свистун, В. Телелима, Р. Тимошенка, П. Щипанського, В. Ягупова та ін., де розглядаються, переважно, теоретико-методологічні засади вирішення даної проблеми. Аналіз досліджень і публікацій згаданих авторів значною мірою сприяє виробленню наукових підходів до подальшого розвитку процесу підготовки військових фахівців, у тому числі – офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу в умовах воєнного стану.

Мета. Проаналізувати наявний стан здійснення підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу і розглянути основні напрями та шляхи удосконалення цієї підготовки в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України, які проходять військову службу відповідно до статті 65 Конституції України [2], зокрема – й офіцерів запасу, як воєннозобов'язаних осіб, які мають офіцерські звання і не знаходяться на дійсній військовій службі.

Призов офіцерів запасу на військову службу та її проходження визначається та регулюється Законом України “Про військовий обов'язок і військову службу” [3], Указом Президента України “Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України” [4], Наказом міністерства оборони України “Про призов громадян України на військову службу за призовом осіб офіцерського складу до Збройних Сил України за військово-обліковими спеціальностями” [5] та іншими нормативно-правовими актами. Метою призову офіцерів запасу на військову службу є підвищення рівня укомплектованості Збройних Сил України офіцерським складом, допідготовка та перепідготовка офіцерів за визначеними військовими спеціальностями, набуття ними практичних навичок, умінь та досвіду щодо збройного захисту Вітчизни. Офіцери, які перебувають у запасі, зобов'язані відповідно до чинного законодавства прибувати за викликом до територіального центру комплектування та соціальної підтримки для оформлення військово-облікових документів, проходження медичного огляду, направлення на підготовку з метою здобуття або вдосконалення військово-облікової спеціальності. Подальший розгляд зазначеної проблеми, зважаючи на її багатоаспектність і складність, має носити системний характер і базуватися

на певних теоретичних дослідженнях.

Дослідження теоретико-концептуальних засад розвитку будь-якої складної системи, у тому числі й системи призову офіцерів запасу на військову службу, їх допідготовки та перепідготовки за відповідними військовими спеціальностями, передбачає, перш за все, визначення (уточнення) або введення, у разі потреби, у науковий обіг понять і термінів певної предметної області. Будь-яке наукове поняття має свій обсяг та зміст і відображає істотні й необхідні ознаки окремого предмета, об'єкта, явища або процесу, а слова і знаки (формули), що їх виражають, є науковими термінами.

Основні терміни та поняття в контексті визначеної проблеми та її структурні складові:

1. Воєнна сфера

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. У зв'язку з введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачених статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [2], а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах і обсязі, які необхідні для забезпечення можливості впровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, передбачені частиною першою статті 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [6]. Серед цих прав і свобод – таємниця телефонних розмов і листування, недоторканність житла, свобода пересування і самовираження. Ці права можуть обмежуватися в обсязі, визначеному в ч. 1 ст. 8 зазначеного закону.

Оборонне планування – складова частина системи державного планування, що здійснюється з метою забезпечення обороноздатності держави шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, озброєння і військової техніки (далі – ОВТ), інфраструктури, підготовки військ (сил), а також розроблення відповідних концепцій, програм і планів з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері, демографічних та фінансово-економічних можливостей держави.

Сектор безпеки і оборони – сукупність органів державної влади, Збройних Сил, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань,

розвідувальних та правоохоронних органів, структур оборонно-промислового комплексу України, що координується єдиним керівництвом і спрямована на захист національних інтересів України від загроз.

Сили оборони – Збройні Сили України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, в частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави.

Спроможність (оперативна, бойова, спеціальна) – це здатність структурної одиниці (елементу) Збройних Сил (сил оборони) або сукупності сил і засобів виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов обстановки та ресурсного забезпечення.

Стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави: публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, інших заходів, спрямованих на просування цілей держави.

Сумісність – доктринальна, оперативна та технічна сполука сил і засобів у складі сил оборони, а також багатонаціональних формувань для ведення спільних дій з міжвідомчою координацією і взаємодією.

Структура органів військового управління Збройних Сил України:

Міністерство оборони України;

Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України;

Генеральний штаб Збройних Сил України;

Командування видів та окремих родів військ (сил):

командування сухопутних військ;

командування повітряних сил;

командування військово-морських сил;

командування десантно-штурмових військ;

командування сил спеціальних операцій;

командування військ зв'язку та кібербезпеки;

командування сил підтримки;

командування логістики;

командування медичних сил.

2. Сфера військової освіти та підготовки особового складу

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій (з видачею відомчого свідоцтва) та включає такі складові:

професійна військова освіта (тактичний, оперативний, стратегічний рівні);

підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань.

Професійна військова освіта – це спеціалізована освіта, яка здобувається в межах формальної і неформальної освіти та здійснюється в системі підготовки військових фахівців у вітчизняних (закордонних) закладах військової (спеціалізованої) освіти на певному етапі професійного та кар'єрного зростання військовослужбовців з метою набуття ними фахових компетентностей, визначених освітніми та професійними програмами підготовки, і передбачає присудження професійних та/або часткових освітніх кваліфікацій. Професійна військова освіта проводиться на курсах лідерства перед призначенням офіцерів на нові посади з видачею їм після успішного завершення навчання відповідного свідоцтва. Що стосується офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу, то курси лідерства оперативного та стратегічного рівні включають:

L-3 – підготовка офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня;

L-4 – підготовка вищого керівного складу стратегічного рівня;

L-5 – курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики.

Підвищення кваліфікації передбачає виконання вимог професійних стандартів (формування військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей) і проводиться у процесі виконання офіцерами службових функцій на посадах у військах (силах) через систему проходження спеціалізованих курсів за певними спеціалізаціями: у роді військ; у виді збройних сил; на міжвидовому рівні; на рівні вищого керівного складу з видачею їм після успішного завершення навчання відповідного відомчого свідоцтва.

Компетентність офіцера оперативного та стратегічного рівнів в умовах воєнного стану – доведена ним здатність до практичного творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій та готовність на посаді призначення брати участь у плануванні і забезпеченні за своєю військово-обліковою спеціальністю ведення операцій сил оборони та організації ведення бойових дій відповідними структурними підрозділами ЗСУ.

Проблеми підготовки офіцерів запасу вищого керівного складу стратегічного рівня в умовах воєнного стану

Підготовка офіцерів запасу вищого керівного складу стратегічного рівня здійснюється відповідно до реалізації змісту таких структурних складових:

Галузь знань: 25 – Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка офіцера.

Спеціальність: 256 – Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності).

Професійна кваліфікація: професіонал у сфері оборони, офіцер стратегічного рівня (державний службовець вищого рівня).

Для вирішення проблем підготовки офіцерів запасу в умовах воєнного стану у найкоротші терміни важливо зосередити зусилля у першу чергу на пріоритеті формування найважливіших компетентностей та професійно важливих якостей, що мають бути притаманні конкретній особі, призначеній на відповідну посаду в органи військового управління (далі – ОВУ). При цьому

доцільно спиратися на загальні компетентності, що визначені у Стратегічному оборонному бюлетені [7], зокрема:

1. Державна політика у сфері національної безпеки та оборони України
2. Бойове стримування
3. Мобільність та автономність
4. Розвідувальні, аналітичні та ударні спроможності
5. Безпека операцій
6. Оперативне обладнання території
7. Радіоелектронна боротьба
8. Інформаційні технології, у тому числі електронні комунікації
9. Спроможності для дій у ближній морській зоні
10. Охорона повітряного простору та протиповітряне прикриття важливих державних і військових об'єктів
11. Територіальна оборона
12. Рух опору
13. Асиметричні та непрямі дії

Представлені вище загальні компетентності диференціюються на окремі професійно важливі якості, що формуються в ході підготовки офіцерів запасу вищого керівного складу стратегічного рівня і становлять цілісну систему органічно пов'язаних між собою складових [7]:

1. Державна політика у сфері національної безпеки та оборони України

1.1. Здатність і готовність надавати вищому керівництву держави та ЗС України аргументовані пропозиції щодо формування державної політики у сфері національної безпеки та оборони України.

1.2. Здатність оцінювати ситуаційний вплив міжнародних відносин на формування державної політики у сфері національної безпеки та оборони України.

1.3. Здатність оцінювати міжнародно-правові наслідки розроблених проєктів стратегічних рішень у сфері національної безпеки та оборони України.

1.4. Здатність аналізувати можливий вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на спроможність реалізації розробленої стратегії національної та воєнної безпеки.

2. Бойове стримування

2.1. Здатність у фазі стримування воєнного конфлікту організувати діяльність щодо завдання ураження критично важливих об'єктів противника ударними засобами, засобами радіоелектронної боротьби, протиповітряної оборони, підрозділами Сил спеціальних операцій ЗС України, інтегрованими в єдину систему управління.

2.2. Здатність організувати заходи щодо своєчасного приведення у готовність визначеного складу сил оборони у фазі стримування воєнного конфлікту.

2.3. Здатність організувати діяльність щодо захисту власних критично важливих об'єктів інфраструктури від можливого впливу противника.

3. Мобільність та автономність

3.1. Здатність організувати діяльність щодо швидкого створення (нарощування), розгортання угруповань військ (сил) на загрозованих напрямках для виконання завдань за призначенням, стримування противника, забезпечення зосередження вогневої потужності на необхідному напрямку.

3.2. Здатність організувати та забезпечувати швидке пересування військ (сил) своїм ходом та доставку різними видами транспорту.

4. Розвідувальні, аналітичні та ударні спроможності

4.1. Здатність організувати та забезпечувати безперервність збору розвідувальної інформації з різних джерел (із застосуванням існуючих та нових видів розвідки), її оброблення, аналіз та своєчасне доведення до споживачів усіх рівнів.

4.2. Здатність використовувати можливості систем розвідки щодо формування достовірної розвідувальної оцінки імовірних змін у спроможностях противника, його можливих контрдій та контрзаходів.

4.3. Здатність ефективно використовувати можливості автоматизації процесів добування (збору), обробки, аналізу та відображення розвідувальної інформації.

4.4. Здатність прогнозувати та оцінювати широке коло поточних, потенційних та майбутніх безпекових аспектів у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому часових горизонтах з використанням аналітичного потенціалу органів управління розвідки, їх системної взаємодії (обміну) з правоохоронними органами України, органами державного та військового управління, науковими установами, підприємствами (організаціями) та з відповідними структурами держав-членів НАТО та держав-партнерів НАТО.

4.5. Здатність ефективно використовувати можливості щодо єдиного автоматизованого автономного управління технічними засобами розвідки та засобами ураження разом із комплексним застосуванням військових частин (підрозділів) розвідки ЗС України, безпілотної авіації та ракетних військ і артилерії (створення та розгортання розвідувально-ударних та розвідувально-вогневих комплексів), які діятимуть в єдиному розвідувально-інформаційному середовищі.

5. Безпека операцій

5.1. Здатність організувати та забезпечувати живучість військ (сил) зі складу сил оборони (використання імітаційних макетів озброєння і військової (спеціальної) техніки, маскувальних комплектів, укриття тощо та введення противника в оману).

5.2. Здатність організувати та забезпечувати захист критично важливої інформації, яка відображає характер дій військ (сил), угруповань своїх військ в ході підготовки і ведення операцій сил оборони (операцій об'єднаних сил).

5.3. Здатність організувати та забезпечувати моніторинг та оповіщення

складових сил оборони про прольоти іноземних космічних апаратів розвідки та дистанційного зондування землі подвійного призначення в інтересах підготовки і ведення операцій сил оборони.

6. Оперативне обладнання території

6.1. Здатність керувати заходами щодо підготовки місцевості та визначених об'єктів оборонної інфраструктури в межах військово-адміністративних зон (адміністративно-територіальних одиниць) з метою створення сприятливих умов для своєчасного і прихованого висування військ (сил), органів військового управління (органів управління) ЗС України та інших складових сил оборони, їх розгортання, маневру, виконання завдань під час операцій (бойових дій) та ведення територіальної оборони, підвищення захисту військ (сил) та об'єктів оборонної інфраструктури, а також ускладнення дій угруповань військ (сил) противника (агресора).

6.2. Здатність організовувати взаємодію з державними органами влади та приватним сектором, спрямовану на організацію здійснення заходів оперативного обладнання території, їх ресурсного забезпечення, недопущення втрати чи заподіяння невідправної шкоди важливим об'єктам оборонної інфраструктури з урахуванням дії негативних чинників будь-якого походження (воєнного, техногенного, природного, інформаційного, соціально-політичного тощо).

7. Радіоелектронна боротьба

7.1. Здатність організовувати та забезпечувати ефективне виконання завдань щодо радіоелектронної боротьби у різних видах операцій та боїв шляхом створення цілісної системи радіоелектронної боротьби з уніфікованими підсистемами управління.

7.2. Здатність організовувати залучення сил і засобів радіоелектронної боротьби до кібероперацій та ведення інформаційної боротьби під час проведення операцій сил оборони (операцій об'єднаних сил).

7.3. Здатність організовувати ведення радіоелектронної боротьби з безпілотними авіаційними комплексами противника різних типів.

7.4. Здатність організовувати подавлення каналів стільникового радіозв'язку.

7.5. Здатність організовувати радіоподавлення бортових радіолокаційних станцій засобів повітряного нападу, протиповітряної оборони та головок самонаведення високоточної зброї, що використовують GPS-навігацію

8. Інформаційні технології, у тому числі електронні комунікації

8.1. Здатність організовувати та забезпечувати взаємосумісність інформаційних систем сил оборони під час виконання спільних місій (операцій).

8.2. Здатність організовувати та забезпечувати контроль за станом криптографічного та технічного захисту державних (відомчих) інформаційних ресурсів та інформації.

9. Спроможності для дій у ближній морській зоні

9.1. Здатність організувати взаємодію складових сил оборони під час проведення операцій для встановлення контролю над територіальними водами та поза їх межами від узбережжя України.

9.2. Здатність забезпечувати створення дієвої системи спостереження, розвідки та висвітлення у ближній морській зоні надводної, підводної і повітряної обстановки в межах Чорного та Азовського морів та її постійного моніторингу з можливістю обміну даними з національними користувачами, з державами-членами НАТО та державами-партнерами НАТО.

9.3. Здатність організувати взаємодію складових сил оборони щодо здійснення прикриття ближньої морської зони всіма наявними береговими засобами ураження (корабельні та берегові засоби ураження, берегова артилерія, постановка мін).

9.4. Здатність організувати та забезпечувати ефективний захист портів України (забезпечення судноплавства у ближній морській зоні та гирлах річок, створення ефективної системи захисту портової інфраструктури).

9.5. Здатність організувати здійснення заходів з обмеження будь-яких дій противника, у тому числі – недопущення можливості розгортання сил для здійснення актів агресії з морського напрямку.

10. Охорона повітряного простору та протиповітряне прикриття важливих державних і військових об'єктів

10.1. Здатність організувати та забезпечувати охорону повітряного простору та протиповітряне прикриття важливих державних і військових об'єктів, відбиття збройної агресії з повітря.

10.2. Здатність організувати та забезпечувати нарощування системи протиповітряної оборони та створення інтегрованої системи управління і розвідки.

10.3. Здатність організувати та забезпечувати мобільність та захищеність систем управління, розвідки та зенітного ракетного прикриття.

10.4. Здатність організувати та забезпечувати обмін інформацією про повітряну обстановку з державами-членами НАТО та державами-партнерами НАТО.

11. Територіальна оборона

11.1. Здатність організувати діяльність органів військового управління (органів управління) сил оборони, сил і засобів (військових частин, органів, загонів, підрозділів) сил оборони виконувати завдання територіальної оборони.

11.2. Здатність організувати та здійснювати заходи щодо оборони території та захисту населення на визначеній місцевості до моменту розгортання в межах такої території угруповання військ (сил) або/чи угруповання об'єднаних сил, призначених для ведення воєнних (бойових) дій з відсічі збройній агресії проти України.

11.3. Здатність організувати заходи щодо надання допомоги із захисту

населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків ведення воєнних (бойових) дій.

11.4. Здатність організувати заходи щодо безпечного функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів військового управління.

11.5. Здатність організувати заходи щодо стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил) або їх перегрупування.

11.6. Здатність організувати заходи щодо протидії диверсійно-розвідувальним силам, іншим збройним формуванням противника (агресора) та не передбаченим законами України воєнізованим або збройним формуваннями.

11.7. Здатність організувати заходи щодо здійснення охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій, інших критично важливих об'єктів інфраструктури, визначених Кабінетом Міністрів України, та об'єктів обласного, районного, сільського, селищного, міського значення, порушення функціонування та виведення з ладу яких становлять загрозу для життєдіяльності населення.

11.8. Здатність організувати та забезпечувати координацію з органами територіальної оборони у проведенні інформаційних заходів, спрямованих на підвищення рівня обороноздатності держави та протидію інформаційним операціям противника (агресора).

12. Рух опору

12.1. Здатність організувати заходи щодо перешкоджання діям військ (сил) противника (агресора)

12.2. Здатність організувати та забезпечувати виконання завдань у ході проведення спеціальних (розвідувальних, інформаційно-психологічних тощо) операцій

12.3. Здатність організувати та забезпечувати завчасне формування осередків руху опору та набуття ними відповідних спроможностей.

12.4. Здатність організувати та здійснювати заходи щодо підготовки громадян України до руху опору.

13. Асиметричні та непрямі дії

13.1. Здатність організувати заходи щодо протидії переважаючим силам противника з істотно нерівним військовим потенціалом шляхом застосування визначених сил та засобів по найбільш вразливих об'єктах противника з використанням маневру, раптовості, нетрадиційних (спеціальних) дій, а також із застосуванням дипломатичних, інформаційних та економічних інструментів держави одночасно з використанням методів та інструментів впливу, які важко передбачити або неможливо нейтралізувати, з метою завдання противнику (агресору) неприйнятних втрат.

13.2. Здатність організувати заходи щодо впливу на фізичний та морально-психологічний стан противника шляхом використання нестандартних підходів, оперативних та технічних рішень, інновацій, несподіваності та організаційної вишуканості.

За аналогічними підходами здійснюється призов й допідготовка офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня (оперативний рівень військової освіти).

Система загально-професійних та спеціалізовано-професійних компетентностей.

1. Загально-професійні компетентності:

1.1. Здатність вирішувати задачі і проблеми у сфері безпеки та оборони.

1.2. Володіння основами підготовки і ведення операцій оперативно-тактичних угруповань сил, інших форм і способів застосування військових підрозділів з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

1.3. Здатність аналізувати та об'єктивно оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку міжнародних відносин, їх вплив на національну безпеку і оборону України, характер європейських та євроатлантичних інтеграційних процесів.

1.4. Здатність застосовувати основні принципи та процедури забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері.

2. Спеціалізовано-професійні компетентності:

2.1. Здатність вирішувати завдання у сфері управління військовими підрозділами, міжвидовими органами військового управління оперативного та тактичного рівнів.

2.2. Здатність організувати повсякденну діяльність військових підрозділів (органу військового управління) та підтримувати їх бойову та мобілізаційну готовність, спроможність вживати заходи щодо відновлення боєздатності, об'єктивно оцінювати досягнуті результати, узагальнювати та впроваджувати у практику військ передовий досвід.

2.3. Здатність організувати бойову підготовку, навчати офіцерів, штабів, військових частин.

2.4. Здатність організувати застосування військових підрозділів видів Збройних Сил України (родів військ) та їх взаємодію під час спільного виконання завдань в операціях (бойових діях).

2.5. Здатність організувати всі види забезпечення дій сил в операціях (бойових діях).

2.6. Здатність управляти комплексними діями у непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

2.7. Здатність оцінювання противника, забезпечувати функціонування системи розвідки у бою (операції).

2.8. Здатність використовувати автоматизовані системи управління та зв'язку.

2.9. Здатність організувати морально-психологічне забезпечення дій військ (сил) в операціях (бойових діях).

Призов та підготовка (перепідготовка) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів до виконання

обов'язків на посадах в ОВУ за конкретними військово-обліковими спеціальностями в умовах воєнного стану передбачає впровадження в освітню діяльність певних організаційних і методичних заходів, які регламентовані нормативно-правовими актами України [1 – 14], а також теоретичним доробком військових учених, представленим у джерельній базі даної статті [15 – 22].

Організаційні заходи, на наш погляд, слід упроваджувати за двома принципами – централізації і децентралізації.

Принцип централізації: підготовка здійснюється під загальним керівництвом призначених посадових осіб відповідного органу військового управління ЗСУ з використанням досвіду і потенціалу Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. До підготовки також залучаються іноземні інструктори та навчені за стандартами НАТО вітчизняні інструктори, інші фахівці, які набули досвіду бойової діяльності в АТО, ООС та діяльності в рамках міжнародного співробітництва з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями за воєнно-політичним, військово-технічним, військовим та іншими напрямками. Подібна діяльність здійснюється відповідно до Інструкції з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі МО України, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 23.07.21 р. № 218 [8].

В основу підготовки (допідготовки) покладаються навчальні програми курсів L-3 і L-4. Програми скорочуються за змістом до найнеобхідніших компетентностей відповідно до посади, на яку офіцер призначається, та ущільнюються за терміном реалізації програм до одного-двох тижнів, виходячи із здобутого кожним офіцером досвіду під час проходження ним дійсної військової служби на відповідній посаді та результатів попереднього діагностування рівня сформованості в офіцерів необхідних компетентностей.

Принцип децентралізації: допідготовка офіцерів проводиться у ході їх професійної діяльності на посадах призначення під керівництвом безпосередніх начальників із залученням військових фахівців структурних підрозділів оперативних командувань, командувань видів, родів військ і спеціальних військ.

Дидактичні принципи. Окрім наведених організаційних принципів допідготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів важливе місце посідають й дидактичні принципи, зокрема: індивідуалізація підготовки; особистісна активність офіцера; гнучкість, прогностичність та ступеневість підготовки; випереджувальний характер підготовки відповідно до перспектив розвитку ЗС України; органічний зв'язок підготовки з бойовою діяльністю військ (сил).

Поєднання організаційних і дидактичних принципів підготовки зазначеної категорії офіцерів запасу мають сприяти якнайшвидшому їх введенню у стрій в умовах воєнного стану та ефективній діяльності на посадах призначення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів в умовах воєнного стану є складовою

системи професіоналізації і нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил України, що чинить безпосередній вплив на зміцнення обороноздатності держави, забезпечення захищеності від загроз її державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України. Зазначена підготовка здобувається в межах неформальної освіти та здійснюється з метою набуття офіцерами фахових компетентностей, визначених професійними програмами, що цілком відповідає вимогам діючої нормативно-правової бази з питань оборонного планування.

Розглянуті у статті теоретичні аспекти підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів в умовах воєнного стану цілком можуть бути застосовані й для підготовки офіцерів запасу тактичного рівня із залученням викладачів видових ВВНЗ та інструкторів, де в основу доцільно покладати формування необхідних навичок і умінь із засвоєння нових зразків озброєння та військової техніки й сучасних тактичних принципів ведення підрозділами бойових дій із застосуванням стандартів НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”.
2. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (Редакція від 01.01.2020).
3. Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ (Редакція станом на 21.03.2022) “Про військовий обов’язок і військову службу”// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>;
4. Указ Президента України №1153 від 10.12.2008р. “Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України”.
5. Наказ МОУ від 24. 05. 2021 № 126 “Про призов громадян України на військову службу за призовом осіб офіцерського складу до Збройних Сил України за військово-обліковими спеціальностями”.
6. Закону України № 389-VIII “Про правовий режим воєнного стану” (зі змінами) Документ 389-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.04.2022, підстава - 2158-IX
7. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”// [Електронний ресурс].
8. Наказ МОУ від 23.07.21 р. № 218 “Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі МО України”.
9. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року” від 14 вересня 2021 року № 280. Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/280_nm.PDF.
10. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про Департамент військової освіти і науки Міністерства оборони України” від 19.05.2020 № 160. Режим доступу : https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/160_nm.pdf.
11. Закон України від 01.04.2022 № [2158-IX](#) “ Про оборону України”.
12. Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX “Про основи національного спротиву”// [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>;
13. Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022 “Про загальну

мобілізацію” – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>;

14. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти” від 9.01.2020 № 4. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>.

15. Руснак І. С., Мірненко В. І. та ін. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2021. – № 2 (44). – С. 7 – 17.

16. Щипанський П. В., Тимошенко Р. І., Салкуцян С. М. Формування нової парадигми військової освіти // Наука і оборона. – 2017. – № 2. – С. 37 – 42.

17. Зельницький А. М. Проблема якості підготовки офіцерів оперативної ланки управління в контексті проведення АТО / А. М. Зельницький, О. А. Мітягін, Ю. І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта”, НУОУ – 2015. – № 1 (31). – С. 91–102.

18. Зельницький А. М., Заболотний О. А., Васильєв О. А., Паламар М. Вища військова освіта як цілісна система: концептуальні засади її розвитку та управління змінами // Наука і оборона – 2020. – № 3. – С. 46 – 55.

19. Заболотний О. А., Зельницький А. М. та ін. Кадровий потенціал збройних сил і якість вищої військової освіти: аналіз понять та система зв’язків // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2018. – № 2 (38). – С. 92 – 103.

20. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах. Вісн. Черкаськ. ун-ту. Серія пед. науки. 2017, № 6. С. 71–83.

21. Зельницький А. М., Заболотний О. А. Наукові підходи до управління змінами в системі вищої військової освіти у Збройних Силах України // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2019. – № 3 (67). – С. 115 – 122.

22. Васильєв О. М., Заболотний О. А., Зельницький А. М. та ін. Модернізація системи військової освіти України та формування загального обрисів офіцера майбутнього: реалії і перспективи // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2019. – № 1 (39). – С. 70 – 81.

REFERENCES

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 64/2022 “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini”.

2. Konstytutsiia Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR // Verkhovna Rada Ukrainy.(Redaktsiia vid 01.01.2020).- Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254k/96-vr> (Redaktsiia vid 01.01.2020).

3. Zakon Ukrainy vid 25.03.1992 № 2232-XII (Redaktsiia stanom na 21.03.2022) “Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu”.

4. Ukaz Prezydenta Ukrainy №1153 vid 10.12.2008r.“Polozhennia pro prokhodzhennia hromadianamy Ukrainy viiskovoi sluzhby v Zbroinykh Sylakh Ukrainy”.

5. Nakaz MOU vid 24. 05. 2021 № 126 “Pro pryzov hromadian Ukrainy na viiskovu sluzhbu za pryzovom osib ofiterskoho skladu do Zbroinykh Syl Ukrainy za viiskovo-oblikovymy spetsialnostiamy”.

6. Zakonu Ukrainy № 389-VIII “Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu” (zi zminamy) Dokument 389-VIII, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 01.04.2022, pidstava - 2158-IX

7. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrainy vid 20 serpnia 2021 roku “Pro Stratehichniy obronnyi biuletен Ukrainy”.

8. Nakaz MOU vid 23.07.21 r. № 218 “Instruktsiia z orhanizatsii ta zdiisnennia mizhnarodnoho spivrobotnytstva v systemi MO Ukrainy”.

9. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy “Pro zatverdzhennia Kontseptsii viiskovoi kadrovoi polityky Ministerstva obrony Ukrainy na period do 2025 roku” vid 14 veresnia 2021 roku №

280. Rezhym ostupu: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/280_nm.PDF.

10. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Departament viiskovoi osvity i nauky Ministerstva obrony Ukrainy" vid 19.05.2020 № 160 Rezhym dostupu: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/160_nm.pdf.

11. Zakon Ukrainy vid 01.04.2022 № 2158-IX " Pro obronu Ukrainy".

12. Zakon Ukrainy vid 16 lypnia 2021 roku № 1702-IX "Pro osnovy natsionalnogo sprotyvu" // [Elektronnyi resurs].- Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>;

13. Ukazu Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 69/2022 "Pro zahalnu mobilizatsiiu" // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>;

14. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osoblyvosti orhanizatsii osvitnoi diialnosti u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva obrony Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity" vid 9.01.2020 № 4. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>.

15. Rusnak I. S., Mirnenko V. I. ta in. Innovatsiina viiskova osvita: stan ta perspektyvy rozvytku // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita" NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2021. – № 2 (44). – S. 7 – 17.

16. Shchypanskyi P. V., Tymoshenko R. I., Salkutsan S. M. Formuvannia novoi paradyhmy viiskovoi osvity // Nauka i obrona. – 2017. – № 2. – S. 37 – 42.

17. Zelnytskyi A. M. Problema yakosti pidhotovky ofitseriv operatyvnoi lanky upravlinnia v konteksti provedennia ATO / A. M. Zelnytskyi, O. A. Mitiahin, Yu. I. Prykhodko // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita", NUOU – 2015. – № 1 (31). – S. 91–102.

18. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., Vasyliiev O. A., Palamar M. Vyshcha viiskova osvita yak tsilisna systema: kontseptualni zasady yii rozvytku ta upravlinnia zminamy // Nauka i obrona – 2020. – № 3. – S. 46 – 55.

19. Zabolotnyi O. A., Zelnytskyi A. M. ta in. Kadrovyi potentsial zbroinykh syl i yakist vyshchoi viiskovoi osvity: analiz poniat ta systema zviazkiv // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita" NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2018. – № 2 (38). – S. 92 – 103.

20. Zelnytskyi A. M. Kontseptualni zasady harantuvannia yakosti pidhotovky maibutnykh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh. Visn. Cherkask. un-tu. Serii ped. nauky. 2017, № 6. S. 71–83.

21. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A. Naukovi pidkhody do upravlinnia zminamy v systemi vyshchoi viiskovoi osvity u Zbroinykh Sylakh Ukrainy // Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2019. – № 3 (67). – S. 115 – 122.

22. Vasyliiev O. M., Zabolotnyi O. A., Zelnytskyi A. M. ta in. Modernizatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy ta formuvannia zahalnoho obrysu ofitsera maibutnoho: realii i perspektyvy // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita" NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2019. – № 1 (39). – S. 70 – 81.

РЕЗЮМЕ

Андрей Зельницкий,

кандидат педагогических наук, профессор

Олег Заболотный,

кандидат военных наук, доцент

Александр Васильев,

Валерий Корниенко,

кандидат юридических наук, доцент

Национальный университет обороны Украины

имени Ивана Черняховского

Особенности подготовки офицеров запаса старшего и высшего офицерского состава в условиях военного положения

В статье исследованы проблемы доподготовки офицеров запаса старшего и высшего офицерского состава Вооруженных Сил Украины в контексте эволюции взглядов на проведение государственной военной кадровой политики в условиях введения военного положения в государстве, предложено внесение изменений в содержание отдельных базовых понятий категориального аппарата и компетентностных моделей, рассмотрены основные направления и пути дальнейшего совершенствования доподготовки офицеров запаса на принципах централизации, децентрализации и индивидуализации.

Ключевые слова: воинская обязанность; военная служба; военное положение; офицеры запаса; подготовка; последипломное образование; компетентность офицера.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,

PhD (Pedagogical Sciences), Professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Oleg Zabolotnyi,

PhD (Military Sciences), Associate Professor

Oleksandr Vasyliev

Valerii Kornienko

PhD (Military Sciences), Associate Professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

The peculiarities of additional training of senior reserve officers under conditions of martial law status

Introduction. *The article deals with problems of additional training of senior reserve officers of the Armed Forces of Ukraine in the context of the views' evolution concerning the implementation of the state military personnel policy under conditions of the state martial law introduction. It is proposed to amend the content of certain basic concepts of the categorical apparatus and components of competency models, the main directions and ways of further improvement of reserve officers additional training on the principles of centralization, decentralization and individualization.*

Purpose. *To analyze the current state of implementation of additional (retraining) of senior reserve officers and to consider the main directions and ways in order to improve this training in martial law status.*

Methods. *The study was conducted using the following theoretical methods: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results. *Additional training (retraining) of senior reserve officers at the operational and strategic levels in martial law status is a part of the professionalization system and staffing of the Armed Forces of Ukraine, which has a direct impact on strengthening the state's defense capabilities, protection from threats to its sovereignty, democratic and constitutional order and other national interests of Ukraine.*

Originality. *In accordance with the purpose of the work, the tendencies of further improvement of additional training of senior reserve officers of the Armed Forces of Ukraine on the principles of centralization, decentralization and individualization are considered.*

Conclusion. *The article presents views on the further development of the training system of senior reserve officers of operational and strategic levels in order to perform their functional duties in positions of martial law status and offers approaches to improve training on the following*

organizational principles as: centralization - at the premises of the National University of Defense of Ukraine and decentralization - on the basis of domestic military educational institutions according to types and branches of troops with the involvement of military teachers, military instructors and other specialists with combat experience.

Key words: *military duty; military service; martial law; reserve officers; preparation; postgraduate education; competence of the officer.*

УДК [001.8/.816/.817] + 001.92 + [371.315.5/.315.6/.335] +655.52

Ігор Козубцов,

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
Військовий інститут телекомунікацій і
інформатизації імені Героїв Крут,
<https://orcid.org/0000-0002-7309-4365>

Леся Козубцова,

кандидат технічних наук,
Військовий інститут телекомунікацій і
інформатизації імені Героїв Крут
<https://orcid.org/0000-0002-7866-8575>

Юрій Хлапонін,

доктор технічних наук, професор,
Київський національний університет
будівництва і архітектури
<https://orcid.org/0000-0002-9287-0817>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/102-111

СУЧАСНА ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НА ЗАСАДАХ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статті проаналізовано особливості організації науково-педагогічних експериментів у вищих військових навчальних закладах з підготовки ад'юнктів. Дослідження обумовлено недостатньою увагою вчених до обговорення питання реформування, модернізації системи підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів для потреб Збройних Сил України через ад'юнктуру. Проаналізовано вищі навчальні заклади та визначено в яких здійснюється підготовка ад'юнктів за науковою спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Проаналізовано вищі навчальні заклади за яким зареєстровано наукові журнали з метою з'ясування можливості апробації наукових результатів за напрямком педагогічні науки. В рекомендаціях надано пропозицію щодо доцільності у всіх фахових наукових журналах запровадити окрему рубрику дослідження в галузі військової освіти та зараховувати як фахову публікацію здобувачам вченого ступеня доктора філософії та доктора наук з галузі педагогічних наук. Привернуто увагу на показник рівень розвиненості методологічної культури ад'юнктів як кількісний показник коефіцієнта готовності ад'юнктів до організації професійної діяльності.

Ключові слова: ад'юнкт; ад'юнктура; методологія; організація; науково-педагогічний експеримент; апробація; результат; методологічна культура; науковий керівник.

Постановка проблеми і зв'язок її з важливими науковими завданнями.

Проблема забезпечення якісної підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах на разі не вирішена до кінця про що свідчить розпорядження Директор Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони України №402/2/1315 від 16.12.2020 щодо необхідності розробки низки методичних рекомендацій з організації підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (ад'юнктів). Як один з можливих шляхів вирішення поставленої задачі є запропоноване

рішення щодо удосконалення системи підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (ад'юнктів) ґрунтуються на культурологічному підході подані в дисертації [1].

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій за напрямком. Проблематика підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії була і залишається предметом уваги широкого кола науковців. Так, сучасні погляди на підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах розглядають Ю.В. Ольшевський, В.І. Колесник, Р.М. Серветник в роботі [2]. Питання підготовка докторів філософії (PhD) у ВНЗ досліджував В.І. Меньяло [3], які попри єдність цих систем, але відрізняються на складову феномену військової системи [4].

Проте аналіз науково-методичної літератури та періодичних видань виявив відсутність результатів та оцінки ефективності запропонованих та впроваджених рішень з підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у ВНЗ.

Мета статті полягає у висвітленні сучасної теорії та практика підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах на засадах методологічної культури.

Результат дослідження. Слід відзначити, що на сьогоднішній час педагогічна система ад'юнктури в Україні продовжується реформуватися з національною особливістю. Ця національна особливість збільшила розрив реального від очікуваного стану, внаслідок зберігання негативної тенденції через недостатнє фінансування, виникнення колізій у системі законодавства (невідповідності Болонському процесу), як результат, необґрунтованих, з наукової позиції, рішень щодо вибору вектора реформування вищої освіти та науки України. Результатом реформ стала лише зміна загальної канви на державному рівні, а на методологічному рівні все відбувається на стереотипному застарілому фундаменті [5]. Це на нашу думку не відповідає сучасним глобальним викликам культурологічної парадигми у військовій освіті. Тому в дисертаційній роботі [1] обґрунтовано необхідність реалізації підготовки ад'юнктів на засадах культурологічної освітньої парадигми, що на думку дослідників О. Діденка, Л. Доценко, Л. Петренко, В. Рахманіна, А. Степанюка, Б. Суся має бути логічним розвитком інституту ад'юнктури, як наукової течії «Наукова школа розвитку методологічної культури вчених» у складі наукової спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

«Методологічна культура ад'юнктів» – наявність в ад'юнкта соціально здобутих знань військово-професійної методології, сформованих умінь, набутого досвіду, сформованого світогляду, цінностей, традицій, норм, етики і правил поведінки, притаманних ученому, що виявляється в ефективному виконанні завдання організації науково-дослідної, науково-педагогічної та військово-професійної діяльності, а також форм взаємного спілкування, трансляції і виховання їх у наступному поколінні.

Таким чином, за рахунок введення нового поняття «методологічна культура ад'юнкта» ми заповнили логічне місце у часовому просторі навчання та розвитку людини, а саме «курсант», «офіцер», «науковий чи/або науково-педагогічний працівник», оскільки у цій логічній послідовності було воно відсутнім для цієї

категорій з числа офіцерів «аспірант» та «ад'юнкт».

Розглянемо сучасну теорію та практику підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах на засадах методологічної культури.

Сучасна теорія підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах ґрунтується на нормах постанови Кабінету Міністрів України [6].

Нами запропоновано модель педагогічної системи підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах на засадах розвитку методологічної культури ад'юнктів у науковій школі (рис. 1), яка втілює в практику ідею щодо реалізації цілісного педагогічного процесу (ЦПП) ад'юнктури та наукової школи, в ідеальному випадку можна одержати результируючий ефект (1):

$$U_{\text{var1}} = R_{y1}(\text{МКА})\text{opt}(Y_1) + R_{y2}(\text{МКА})\text{opt}(Y_2) \quad (1)$$

де $R_{y1}(\text{МКА})\text{opt}(Y_1)$ – реалізація науково-педагогічними працівниками оптимальних організаційно-педагогічних умов планового педагогічного процесу ад'юнктури в аудиторний час; $R_{y2}(\text{МКА})\text{opt}(Y_2)$ – реалізація науковим керівником оптимальних організаційно-педагогічних умов науково-методичного супроводження в позааудиторний час педагогічного процесу в науковій школі.

Тому серцевиною наукової школи є науково-методичний супровід навчання ад'юнктів. Потреба у оновленні педагогічної технології науково-методичного супроводу ад'юнктів (НМСА) підтверджуються результатами опитувань соціологічних досліджень [7]. Безумовно, що НМСА ґрунтується результатах вивчення феномену наукових шкіл (Н. Бора, В. Вернадського, А. Ейнштейна, Є. Резерфорда), в яких процвітало бездоганне виховання своїх учнів особистим прикладом, тобто при суб'єктно-суб'єктної взаємодії наукового керівника та ад'юнкта (фундаментальні ідеї Б. Ананьєва, Р. Майєра, Л. Толстого, А. Дістервега). На даний час НМСА обумовлений національними традиціями наукових шкіл, які на думку вчених В. Кравець, Г. Мешко, Л. Петренко, В. Рахманіна, Г. Терешук, В. Чайка потрібно осучаснити.

Для набуття практичного досвіду методологічної культури застосовано підхід суб'єкт-суб'єктної квазіпрофесійної діяльності ад'юнктів.

Розглядаючи модель (рис. 1) варто відзначити на нові зміни пропозиції до освітньо-наукової програми (ОНП), яка і на далі має залишатися двокомпонентною з освітньою та науковою складовими.

Згідно пункту 27 [4] ОНП спеціальності має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом (ад'юнктом) компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант (ад'юнкт) проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

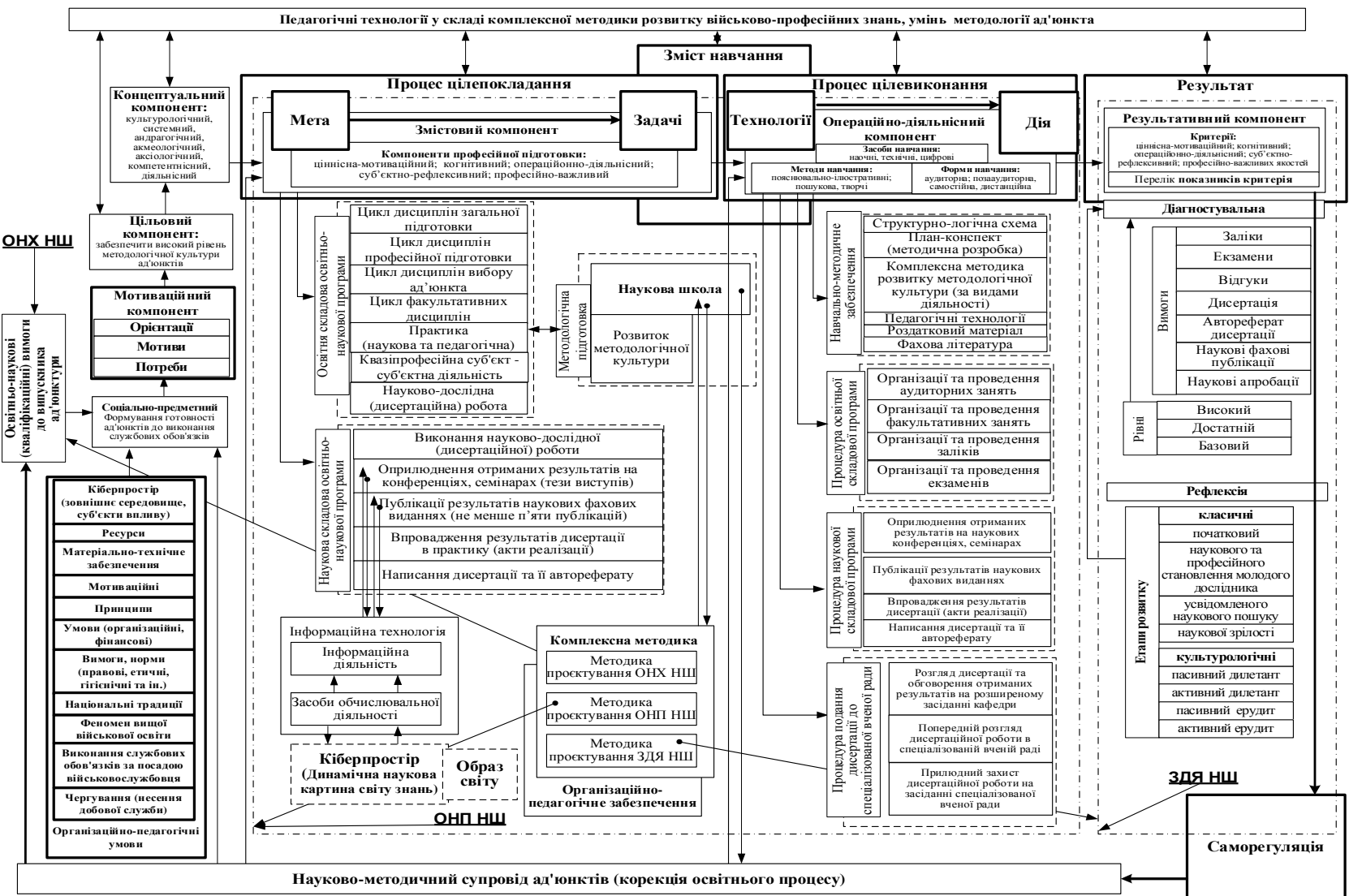

Рис. 1. Модель педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів

оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою,

застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

здобуття мовних компетентностей достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти.

В реаліях вбачається освітню складову ОНП згуртовувати за циклами навчальних дисциплін. Аналізуючи викладені у вільний доступ силабуси, відверто кажучи складається враження, що програми розраховані на студентів (курсантів) і ніякого відношення не мають до третього освітньо-наукового рівня. Сформулюємо загальні пропозиції щодо переліку навчальних дисциплін до циклів дисциплін (див. наприклад рис. 1 [2, с. 166], результат подано в табл. 1. Назви дисципліни є орієнтовними.

Пропозиції до переліку навчальних дисциплін та розподіл за циклами

Таблиця 1

№ п/п	Найменування дисципліни	Вид звітності
1.	Цикл дисциплін загальної підготовки	
1.1	Філософія (Істрія розвитку науки і техніки за напрямком наукових досліджень)	Екзамен
1.2	Методологічні основи наукових досліджень	Екзамен
1.3	Організація наукових досліджень	Екзамен
1.4	Нормативно-правові основи наукової науково-дослідницької діяльності	Екзамен
1.5	Нормативно-правові основи вищої освіти	Екзамен
2.	Цикл дисциплін професійної підготовки	
2.1	Спеціальність (за профілем підготовки)	Екзамен
2.2	Педагогіка та психологія вищої школи	Екзамен
2.3	Організація та проведення навчально-виховного процесу, методичної, наукової, та науково-технічної діяльності	Екзамен
3.	Цикл дисциплін вибору ад'юнкта	
3.1	Іноземна мова	Екзамен
3.2	Вища математика (окремі розділи)	Залік
3.3.	Факультатив наукової школи «Методика розвитку методологічної культури»	Залік
4.	Практична складова	
4.1.	Педагогічна практика	Залік
4.2.	Наукова практика	Залік

Наукова складова ОНП відповідно до вимог [4] має оформлятися у вигляді індивідуального плану наукової роботи ад'юнкта і є невід'ємною частиною навчального плану ад'юнктури. Фактично наукова складова ОНП має не лише підтвердити набуття суб'єктом вмінь та спроможності, як майбутнього суб'єкта

наукової та науково-технічної діяльності, але і головним чином виконання умов з порядку [8]. Безумовно, що перш ніж вимагати від ад'юнктів виконання наукової складової ОНП, слід її пояснити, донести до усвідомлення. Опанування її вбачається під час вивчення з циклу дисциплін загальної підготовки освітньої складової ОНП, а саме «Методологічні основи наукових досліджень».

Безумовно відсутність наукової спеціальності «Військова педагогіка» є передумовою до витоку наукових результатів за окремими показниками, можуть містити відомості, що, відповідно [9, п. 1.9.1; п. 1.9.2; п. 1.9.5; п. 4.3.1], віднесені до державної таємниці, а тому заборонено їх висвітлювати у відкритих джерелах за відсутності грифу «таємності». Виходячи з цього варто розглянути сучасну практику опублікування результатів дисертацій. Необхідність її обумовлено Наказом МОН України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 № 1220 [10], а саме зобов'язує здобувачів до опублікування для кандидатів наук (докторів філософії) щонайменше однієї статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача. Згідно пункту 3 цього наказу визначено, що основні наукові результати дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук, яка містить державну таємницю, висвітлюються у наукових публікаціях, у тому числі призначених для опублікування матеріалів, що містять державну таємницю, відповідно до законодавства. Ця норма і пояснює про обов'язкове опублікування у спеціалізованих наукових виданнях, що містять державну таємницю, відповідно до законодавства не засвідчує прямим текстом заборону опублікування у Web of Science Core Collection та/або Scopus або у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу.

Однак сучасна практика свідчить про зворотне, що спеціалізовані вчені ради приймаючи до розгляду дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук не повній мірі враховувати вимоги пункту 4 наказу [2002] і надалі безпідставно перестраховуючись вимагають від здобувачів публікацій не зважаючи на пункт 7, що цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування, крім абзацу четвертого підпункту 1 пункту 2, який набирає чинності з 01 вересня 2021 року, та абзацу другого підпункту 2 пункту 2, який набирає чинності з 01 вересня 2020 року згідно офіційного листа роз'яснення МОН України [11].

Для ознайомлення наукової громадськості з доробком здобувача готувався автореферат дисертації. Із впровадженням нових вимог [12] та після введення привила, що текст дисертації має публікуватися в Інтернеті та в Національному репозитарії академічних текстів, необхідність написання автореферату майже зникла. Його роль відіграватиме анотація. Однак сучасна найкраща практика стверджує про зворотне, що автореферат не лише потрібно вміти писати, але його писати потрібно починати з перших днів в продовж всього навчання в ад'юнктурі. Лише з його написанням можна забезпечити відшліфовування майстерності у ад'юнктів, а крім того, початкова версія служить концепцією

впродовж всього дослідження, яка за необхідності оперативна корегується. Такий підхід було запропоновано в науковій школі «Методика розвитку методологічної культури вченого» [13].

Висновки з даного дослідження. Таким чином, можна сформулювати наступні висновки:

пропонується наступним етапом підвищити професійний рівень методологічної культури суб'єктів наукового керівництва, тобто наукових керівників, щоб вони відповідали новим вимогам. Для цього запропоновано модель курсів підвищення кваліфікації наукових керівників та їх обізнаності з нормативно-правовою сферою наукової та науково-технічної діяльності, науково-технічної експертизи, а також опанування методів виховання. Адже без цього буде залишатися складна ситуація у ВВНЗ (НУ), яка проявляється у недостатній розвиненості в ад'юнктів методологічної культури, і як наслідок – у майбутніх наукових керівників незадовільний рівень вихованості, досвіду з трансляції методологічної культури своїм учням-ад'юнктам. Також це негативно позначається на якості їхньої подальшої військово-професійної діяльності і відповідно знизиться рівень підтримки і гарантування національної безпеки України;

оскільки всі наукові дослідження у ВВНЗ окрім напрямку педагогічних наук, носить інформацію з обмеженим доступом, а гриф як правило не нижче «для службового користування», то всім учасникам задіяних до освітнього процесу і атестації усвідомлювати розуміти пункти 3, що основні наукові результати дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук, яка містить державну таємницю, висвітлювати лише у відповідних виданнях, що призначені для опублікування матеріалів, що містять державну таємницю, відповідно до законодавства. Ця ж норма засвідчує прямим текстом заборону опублікування у Web of Science Core Collection та/або Scopus або у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу.

Практичне значення дослідження полягає у поширенні науково обґрунтованого рішення щодо підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у ВВНЗ на засадах методологічної культури.

Найближчою перспективою подальшого дослідження. Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Теоретичні та практичні результати, що одержані в процесі наукового пошуку, становлять підґрунтя для подальшого її вивчення та вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козубцов І.М. Теоретичні і методичні основи розвитку методологічної культури ад'юнктів: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Козубцов Ігор Миколайович ; Національний авіаційний ун-т ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка ; наук. консультант Ю. І. Хлапонін. Київ; Тернопіль, 2021. 737 с. додатки. Бібліогр.: с. 437-499.

2. Ольшевський Ю.В., Колесник В.І., Серветник Р.М. Сучасні погляди на підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах. Зб. наук. праць. Військова освіта. 2016. №2(34). С. 162 – 170.

3. Меньяло В.І. Підготовка докторів філософії (PhD) у Запорізькому національному університеті : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 152 с.
4. Козубцов І.М., Козубцова Л.М. Феномен методологічної основи діяльності аспірантів у системі вищої військової освіти: аналітико-порівняльне обґрунтування. Науково-практичний журнал. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. НУОУ. 2015. №1(22). С. 119 – 122.
5. Булдаков С.К., Субетто А.И. Философия и методология образования: Научное издание. Кострома: Изд-во КГУ им. Н.А. Некрасова, 2002. 444 с.
6. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах). Постанова Кабінетів Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261.
7. Балабанов С.С., Бедный Б.И., Козлов Е.В. Барьеры на пути в науку (социологический анализ проблем подготовки научных кадров) образования. Сохранение и развитие научного потенциала Приволжского федерального округа: опыт высших учебных заведений. Н.Новгород: ННГУ, 2004. С. 29 – 44.
8. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567.
9. Звод відомостей, що становлять державну таємницю. Наказ СБУ від 12.08.2005 №440.
10. «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук». Наказ МОН України від 23.09.2019 №1220.
11. «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук». Лист МОН України від 30.10.2019 р. №1/11-9518. Щодо роз'ясненню наказу Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року №1220
12. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації. Наказ МОН України від 12.01.2017 № 40.
13. Yagupov V.V., Kozubtsov I.N. Szkoła naukowa «Rozwój kultury metodologicznej młodego naukowca». Edukacja ustawiczna dorosłych. Polish journal of continuing education. 2017. №1(96). S. 166 – 172.

REFERENCES

1. Kozubtsov I.M. (2021) Teoretychni i metodychni osnovy rozvytku metodolohichnoi kultury adiunktiv [Theoretical and methodological foundations of the development of methodological culture of adjuncts]: dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 - teoriia i metodyka profesiinoi osvity / Kozubtsov Ihor Mykolaiovych ; Natsionalnyi aviatsiinyi un-t ; Ternopil'skyi nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka ; nauk. konsultant Yu. I. Khlaponin. Kyiv; Ternopil. 737. dodatky. Bibliohr.: 437-499.
2. Olshevskiy Yu.V., Kolesnyk V.I., Servetnyk R.M. (2016) Suchasni pohliady na pidhotovku zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii u vyshchychk viiskovykh navchalnykh zakladakh [Modern views on the training of applicants for higher education for the degree of Doctor of philosophy in higher military educational institutions]. Zb. nauk. prats. Viiskova osvita. №2(34). 162 – 170.
3. Meniailo V.I. (2017) Pidhotovka doktoriv filosofii (PhD) u Zaporizkomu natsionalnomu universyteti [Training of doctors of Philosophy (PhD) at Zaporozhye National University]: navch.-metod. posib. Zaporizhzhia: ZNU. 152.
4. Kozubtsov I.M., Kozubtsova L.M. (2015) Fenomen metodolohichnoi osnovy diialnosti aspirantiv u systemi vyshchoi viiskovoi osvity: analytyko-porivnialne obgruntuвання [The phenomenon of the methodological basis of postgraduate students ' activities in the system of Higher Military Education: analytical and comparative justification]. Naukovo-praktychnyi zhurnal. Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony. NUOU. №1(22). 119 – 122.
5. Buldakov S.K., Subetto A.I. (2002) Filosofiya i metodologiya obrazovaniya [Philosophy and methodology of education]: Nauchnoe izdanie. Kostroma: Izd-vo KGU im. N.A. Nekrasova. 444.

6. Poriadok pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u vyshchych navchalnykh zakladakh (naukovykh ustanovakh) [Procedure for training applicants for higher education with the degree of Doctor of philosophy and Doctor of Science in higher educational institutions (scientific institutions)]. Postanova Kabinetiv Ministriv Ukrainy vid 23 bereznia 2016 roku № 261.

7. Balabanov S.S., Bednyj B.I., Kozlov E.V. (2004) Bar'ery na puti v nauku (sociologicheskij analiz problem podgotovki nauchnyh kadrov) obrazovaniya. Sohranenie i razvitie nauchnogo potenciala Privolzhskogo federal'nogo okruga: opyt vysshih uchebnyh zavedenij [Barriers on the way to science (sociological analysis of the problems of training scientific personnel) of education. Preservation and development of the scientific potential of the Volga Federal District: the experience of higher educational institutions]. N.Novgorod: NNGU. 29 – 44.

8. Pro zatverdzhennia Poriadku prysudzhennia naukovykh stupeniv [On approval of the procedure for awarding academic degrees]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.07.2013 №567.

9. Zvod vidomostei, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu [Summary of information constituting a state secret]. Nakaz SBU vid 12.08.2005 №440.

10. «Pro opublikuvannia rezultativ dysertatsii na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora i kandydata nauk» [On publication of the results of dissertations for the degree of Doctor and candidate of Sciences]. Nakaz MON Ukrainy vid 23.09.2019 №1220.

11. «Pro opublikuvannia rezultativ dysertatsii na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora i kandydata nauk» [On publication of the results of dissertations for the degree of Doctor and candidate of Sciences]. Lyst MON Ukrainy vid 30.10.2019 r. №1/11-9518. Shchodo roziasnenniu nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 23 veresnia 2019 roku №1220.

12. Pro zatverdzhennia Vymoh do oformlennia dysertatsii [On approval of requirements for the design of the dissertation]. Nakaz MON Ukrainy vid 12.01.2017 № 40.

13. Yagupov V.V., Kozubtsov I.N. (2017) Szkoła naukowa «Rozwój kultury metodologicznej młodego naukowca». Edukacja ustawiczna dorosłych. Polish journal of continuing education. №1(96). 166 – 172.

РЕЗЮМЕ

Игорь Козубцов,

доктор педагогических наук,

старший научный сотрудник

Военный институт телекоммуникаций
и информатизации имени Героев Крут

Леся Козубцова,

кандидат технических наук,

Военный институт телекоммуникаций
и информатизации имени Героев Крут

Юрий Хлапонин,

доктор технических наук, профессор,

Киевский национальный университет
строительства и архитектуры

Современная теория и практика подготовки соискателей высшего образования степени доктора философии в высших военных учебных заведениях на основе методологической культуры

В статье проанализированы особенности организации научно-педагогических экспериментов в высших военных учебных заведениях по подготовке адъюнктов. Исследование обусловлено недостаточным вниманием ученых к обсуждению вопроса реформирования, модернизации системы подготовки научных и научно-педагогических

кадров для нужд Вооруженных Сил Украины через адъюнктуру. Проанализированы высшие учебные заведения и определены в которых осуществляется подготовка адъюнктов по научной специальности 13.00.04 – «теория и методика профессионального образования». Проанализированы высшие учебные заведения в которых зарегистрированы научные журналы с целью выяснения возможности апробации научных результатов по направлению педагогические науки. В рекомендациях представлено предложение о целесообразности во всех профессиональных научных журналах ввести отдельную рубрику исследования в области военного образования и зачислять как профессиональную публикацию соискателям ученой степени доктора философии и доктора наук из области педагогических наук. Привлечено внимание на показатель уровень развитости методологической культуры адъюнктов как количественный показатель коэффициента готовности адъюнктов к организации профессиональной деятельности.

Ключевые слова: ад'юнкт; ад'юнктура; методология; организация; научно-педагогический эксперимент; апробація; результат; методологическая культура; научный руководитель.

SUMMARY

Igor Kozubtsov,
lieutenant colonel, Dr of Pedagogical Sci.,
Senior Researcher
Military institute of telecommunications and
informatization named after Heroes of Krut

Ltsja Kozubtsova,
Candidate of Engineering Sciences,
Military institute of telecommunications and
informatization named after Heroes of Krut

Yuri Khlaponin,
Doctor of Technical Sciences, Professor
Kiev National University of Civil
Engineering and Architecture

Modern theory and practice of training applicants for higher education with the degree of Doctor of philosophy in higher military educational institutions based on the principles of methodological culture

The article analyzes the peculiarities of organizing scientific and pedagogical experiments in higher military educational institutions for the training of adjuncts. The research is due to the lack of attention of scientists to the discussion of the issue of reforming and modernizing the system of training scientific and scientific-pedagogical personnel for the needs of the Armed Forces of Ukraine through an adjunct course. The article analyzes higher educational institutions and determines where adjuncts are trained in the scientific specialty 13.00.04 – "theory and methodology of professional education". The article analyzes the higher educational institution for which scientific journals are registered in order to find out the possibility of testing scientific results in the direction of Pedagogical Sciences. The recommendations suggest that it is advisable to introduce a separate category of research in the field of military education in all professional scientific journals and classify it as a professional publication for applicants for the degree of Doctor of philosophy and Doctor of Science in the field of Pedagogical Sciences. Attention is drawn to the indicator level of development of methodological culture of adjuncts as a quantitative indicator of the coefficient of readiness of adjuncts to organize professional activities.

Key words: adjunct; adjunct; methodology; Organization; scientific and pedagogical experiment; testing; result; methodological culture; scientific supervisor.

УДК 371.233.2

Олександр Кошлань,

доктор філософії

Національний університет оборони України

імені Івана Черняхівського, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0001-9678-6463>**Олег Колдов,**

Національний університет оборони України

імені Івана Черняхівського, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-2329-1563>**Леонід Олійник,**

доктор педагогічних наук,

старший науковий співробітник

Національний університет оборони України

імені Івана Черняхівського, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-7375-1281>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/112-122

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ПРОВІДНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано діяльність провідних закладів вищої освіти України щодо забезпечення якості освіти задля виокремлення перспективних напрямів використання досвіду при організації освітнього процесу у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського. Дослідження здійснювалося на основі вивчення і порівняльного аналізу систем внутрішнього забезпечення якості у провідних закладах вищої освіти нашої держави, а саме: Національного університету “Кієво-Могилянська академія”, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”. Авторами виокремлено перспективні напрями використання досвіду провідних закладів вищої освіти України, серед яких: концептуальний, нормативно-правовий, організаційний.

Ключові слова: військова освіта; якість освіти; якість вищої освіти; система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; професійна діяльність.

Постановка проблеми. Забезпечення якості вищої освіти виступає основним пріоритетом розвитку сучасної вищої освіти. Зазначимо, що якість освіти варто розглядати як практичний результат, траєкторія якого визначається цілями та цінностями, які лежать в основі суто людської діяльності у сфері освіти [1].

В. І. Луговий акцентує увагу на тому, що від початку дії Закону України “Про вищу освіту” не до кінця вдалося створити повноцінну систему мотивації досягнення якості. Основні стейкхолдери не в повній мірі вмотивовані або слабо мотивовані боротися за конкурентоспроможну якість освіти. Серед основних причин В. І. Луговий виокремлює: брак об’єктивного оцінювання результатів діяльності закладів вищої освіти; брак конкурентних засад існування закладів вищої освіти; нехтування кращим світовим досвідом. Вважаємо, що досвід провідних закладів вищої освіти України, щодо створення системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти є особливо цінним для

Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення якості вищої освіти є предметом досліджень, як вітчизняних (І. І. Тригуб, Н. Г. Батечко, Н. Г. Пономаренко, В. І. Луговий, Л. А. Шеремет та інші), так і зарубіжних дослідників (М. Тутко, А. П'ясецька, Є. Хмелеска, І. Хорга та інші). Проте досі відсутній цілісний аналіз проблеми дослідження системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні. Такий аналіз видається особливо доцільним, коли йдеться про модернізацію освіти в контексті цивілізаційних і транснаціональних змін (С. О. Сисоєва) [2].

Мета статті здійснити аналіз діяльності провідних закладів вищої освіти України, щодо забезпечення якості освіти задля виокремлення перспективних напрямів використання досвіду при організації освітнього процесу у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського.

Методологічна основа дослідження. На рівні конкретно наукової методології – концептуальні ідеї порівняльної педагогіки з метою аналізу прогресивного досвіду закладів вищої освіти України, щодо забезпечення якості вищої освіти задля його впровадження в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського. Основне методологічне питання полягає у тому, якою мірою і в яких формах можливо та доцільно використовувати в університетській системі освіти досягнення сучасного досвіду створення системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в провідних закладах вищої освіти України. Дослідження здійснювалося на основі вивчення і порівняльного аналізу діяльності провідних закладів вищої освіти України щодо забезпечення якості освіти, а саме: Національного університету “Києво-Могилянська академія”, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”.

Виклад основного матеріалу. **Національний університет “Києво-Могилянська академія”** (далі – НаУКМА) має IV рівень акредитації. У НаУКМА діють: 26 освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; 35 освітньо-наукових програми другого (магістерського) рівня вищої освіти; 16 освітньо-наукових програм третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти; 6 факультетів; 35 кафедр; 27 наукових центрів і лабораторій; Києво-Могилянська бізнес-школа; 3027 вибіркових курсів; підготовче відділення; сім підбібліотек у науковій бібліотеці; 27 студентських організацій.

НаУКМА співпрацює з 120 університетами 35 країн світу, є членом Європейської Асоціації університетів. У середньому 20% студентів-могилянців беруть участь у міжнародних проектах: літніх школах, конференціях, стажуванні тощо [3].

НаУКМА вперше в Україні запровадив:

- бакалаврські програми (1992);
- вільну траєкторію навчання – формування студентом власного навчального плану (Liberal Arts Education – 1992);
- 100-бальну кредитно-рейтингову систему оцінювання знань (1992);
- триместрову систему організації навчального процесу (1992);

- власний університетський диплом (1995);
- можливість вступу на дві спеціальності (1995);
- магістерські дворічні програми (1996);
- докторські програми західного зразка;
- спеціальності та унікальні школи, у співпраці з провідними університетами: соціальна робота, екологія, охорона громадського здоров'я, бізнес-школа, школа журналістики, публічне адміністрування, урядові комунікації;
- єдині в Україні Центр мембранних технологій, Лабораторія генетики та клітинної біології.

Упроваджені НаУКМА освітні зміни були внесені до Закону України “Про вищу освіту” 2014 року. Першим серед університетів України НаУКМА прийняв Положення про протидію плагіату та академічній не добросовісності. НаУКМА має 25 будівель загальною площею 64 170,4 кв.м, в т.ч. чотири гуртожитки загальною площею 16 476,8 кв.м. В структурі НаУКМА працюють наукова бібліотека, інформаційно-комп'ютерний центр, центр електронної освіти, культурно-мистецький центр. При НаУКМА працює видавничий дім Києво-Могилянська академія”.

Внутрішнє забезпечення якості освіти у НаУКМА регламентується Положенням про внутрішнє забезпечення якості освіти Національного університету “Києво-Могилянська академія” [4].

Внутрішнє забезпечення якості освіти у НаУКМА є системою професійної взаємодії, що розглядає всі передбачені Статутом НаУКМА види діяльності університету з погляду досягнення академічної досконалості, включно з якістю освітньої діяльності та якістю вищої освіти.

В основу Положення покладені “Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти”, норми Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, інноваційний досвід НаУКМА.

НаУКМА несе відповідальність за якість своїх освітніх послуг, спираючись на понад 400-літні традиції, унікальну академічну культуру, інтеграцію наукових досліджень та освітнього процесу, на власні місію, візію та цінності.

Система внутрішнього забезпечення якості освіти ґрунтується на таких принципах: академічна свобода, відкритість до нових знань та критики, чесність і толерантність у ставленні до всіх своїх членів і партнерів, автономія всіх своїх підрозділів та всіх членів могилянської спільноти, взаємна вимогливість та довіра, ініціативність, лідерство, суспільна відповідальність.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (далі – Університет) – багатогалузевий класичний університет дослідницького типу. Основними завданнями Університету є освітня, науково-дослідницька та інноваційна діяльність. За 187 років своєї історії Університет випустив у світ десятки поколінь учених, дипломатів, педагогів, журналістів, політиків і громадських діячів, митців і літераторів, управлінців і виробничників, які були й залишаються гордістю України. Завданням Університету на найближчу перспективу є рівноправна участь в європейському та світовому освітньому та

науковому просторі. Саме на це спрямований Стратегічний план розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період 2018-2025 років [5].

Підтвердженням високих здобутків Університетської спільноти є:

1) високі місця у світових рейтингах університетів:

601-650 місце у World University Rankings компанії QS (Велика Британія); у регіональному рейтингу QS University Rankings: EESA (Східна Європа та Центральна Азія) університет посів 35 позицію; участь у предметних рейтингах QS (QS World University Rankings by Subject): у предметному рейтингу “Лінгвістика” – 251-300 місце, у предметному рейтингу “Сучасні мови” – 201-250 місце, у предметному рейтингу “Комп’ютерні науки та інформаційні системи” – 501-550 місце, у предметній галузі “Природничі науки” – 401-450 місце, у предметному рейтингу “Хімія” – 501-550 місце, у предметному рейтингу “Математика” – 401-450, “Фізика та Астрономія” – 401-450;

підтвердження позиції у Top-500 університетів світу Рейтингу QS із працевлаштування випускників на позиції 301-500, а за показником “Репутація серед роботодавців” – 287 місце;

у впливовому світовому рейтингу – Times Higher Education Університет посів позицію у сегменті 1201+ (серед 30 тис. закладів вищої освіти), при цьому в галузях “Бізнес і Економіка” – 601+, “Бізнес та Економіка” – 601+, “Біологічні науки” – 801+, “Фізичні науки” – 1001+, “Інженерія” – 801-1000, “Комп’ютерні науки” – 601-800; наук про життя – 801+, інженерія та технології – 1001+;

у впливовому освітньому ресурсі U.S. News & World Report, який розміщує наш Університет на 451 позиції в Європі, при цьому за спеціальностями фізика та хімія наші місця в глобальному рейтингу визначаються як 505 і 592, відповідно;

у впливових освітньому ресурсі Об’єднаних Арабських Еміратів CWUR і турецькому рейтингу URAP університет розташований на 1400 і 1338 місцях, відповідно;

2) найкращі серед українських університетів показники публікаційної активності (21 972 публікацій у наукометричній базі Scopus; індекс Гірша, рівний 105);

3) потужний викладацький склад – в освітньому процесі беруть участь (зокрема, за сумісництвом і через Відділення цільової підготовки НАН України) 3053 викладачі, серед яких – 801 доктор наук і 1828 кандидатів наук;

4) найбільші серед українських університетів обсяги наукових досліджень.

У 2021/22 навчальному році в Університеті освітній процес і науково-дослідницьку діяльність забезпечують:

13 факультетів: географічний; економічний; інформаційних технологій; історичний; комп’ютерних наук і кібернетики; механіко-математичний; психології; радіофізики, електроніки та комп’ютерних систем; соціології; фізичний; філософський; хімічний; факультет військової підготовки Військового інституту Університету;

7 навчально-наукових інститутів: високих технологій; геології, журналістики; міжнародних відносин; права, філології; публічного управління

та державної служби;

3 навчальні інститути: військовий, післядипломної освіти, управління державної охорони України;

Навчально-науковий центр “Інститут біології та медицини”;

Інститут психіатрії;

2 відокремлені структурні підрозділи: фаховий коледж геологорозвідувальних технологій; оптико-механічний фаховий коледж;

2 підготовчих відділення: для громадян України та іноземних громадян;

Український фізико-математичний лицей;

Астрономічна обсерваторія, Ботанічний сад, Канівський природний заповідник.

Інноваційну складову діяльності факультетам та інститутам, як і у минулі роки, допомагає реалізувати Науковий парк. Станом на 01.11.21 за всіма освітньо-кваліфікаційними, освітніми, освітньо-науковими та науковими рівнями фахової передвищої і вищої освіти в Університеті навчалось понад 32 тис. осіб:

майже 800 – за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста та фахового молодшого бакалавра;

понад 30 тис. – за освітніми рівнями (ступенями) бакалавра та магістра;

майже 1100 – за освітньо-науковим рівнем (ступенем) доктора філософії;

39 – у докторантурі.

Освітні, освітньо-професійні, освітньо-наукові та наукові програми підготовки факультетів, інститутів та коледжів Університету спрямовано на:

здобуття особами, що навчаються, фахової передвищої і вищої освіти;

підвищення слухачами кваліфікації (освітньої і/або професійної) у межах того самого рівня Національної рамки кваліфікацій;

підготовку до вступу до Університету через підготовчі відділення громадян України та громадян інших держав;

здобуття повної середньої освіти учнями Українського фізико-математичного лицю за профілями: фізика, математика, хімія.

Внутрішнє забезпечення якості освіти в Університеті регламентується Положенням про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка [6].

Якість освіти упродовж тривалого часу визнається ключовим питанням вищої освіти в світі. За аналогією з поняттям якості в цілому вона може бути визначена як сукупність рис та характеристик освітнього процесу, що дозволяють задовольнити наперед визначені потреби здобувачів освіти.

Проблема забезпечення якості освіти є наскрізною в усіх документах, що регулюють питання функціонування Європейського простору вищої освіти, відповідні програми заходів реалізуються як на загальноєвропейському, так і на національному і галузевому рівнях. Домінуючою тенденцією розвитку взаємодії сфери освіти і ринку праці є визначення провідної ролі оцінки результатів (а не процесу) навчання при визначенні якості підготовки. Мінімальний перелік показників, які має відстежувати система забезпечення якості освіти у закладі вищої освіти і порогів рівень вимог до освітньої

діяльності, визначається зовнішніми процедурами гарантування якості – національними процедурами ліцензування та акредитації, Стандартами та рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, критеріями загально визначених рейтингів закладів вищої освіти тощо.

Якість вищої освіти, яка згідно чинного законодавства, визначається як відповідність результатів навчання встановленим вимогам, забезпечується шляхом: здійснення процедур внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості; відповідності запланованих результатів навчання освітньої програми, стандартам вищої освіти, професійним стандартам, міжнародним стандартам (за наявності); урахування потреб заінтересованих сторін і суспільства при розробленні та періодичному перегляді освітніх програм, організації освітнього процесу; здійснення освітньої діяльності на засадах студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання; реалізації стратегії розвитку закладу вищої освіти щодо спроможності забезпечити досягнення випускниками запланованих освітніми програмами результатів навчання.

Університет керується Конституцією України та Законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, усвідомлюючи свою відповідальність перед здобувачами вищої освіти, піклуючись про їх всебічний особистий розвиток та якісну підготовку до майбутньої професійної діяльності, постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, дбаючи про свою конкурентоздатність в Україні та за її межами, дбаючи про збереження у здобувачів освіти і ринку праці свого позитивного іміджу та позитивного іміджу системи вищої освіти України в цілому, спираючись на європейський досвід розбудови вищої освіти, у тому числі на спільну декларацію міністрів освіти Європи “Європейський простір у сфері вищої освіти” і Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, розбудовує власну систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (систему внутрішнього забезпечення якості).

Система забезпечення якості освіти в Університеті, крім дотримання вимог чинного законодавства, спрямована на підтримку системи цінностей, традицій, норм (як загально університетського рівня, так і субрівнів академічних підрозділів – інститутів, центрів, кафедр), які й визначають ефективність функціонування Університету.

Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” (далі - КПІ ім. Ігоря Сікорського) засновано 1898 року. За роки існування в КПІ ім. Ігоря Сікорського було підготовлено майже 380 тисяч фахівців, з них понад 70 тисяч – у роки незалежності України. КПІ ім. Ігоря Сікорського входить до 4% кращих університетів світу за версією міжнародних рейтингів QS і Webometrics. Щорічно обіймає найвищі позиції у рейтингах вищих навчальних закладів України “Компас” та “ТОП-200 Україна”. Найпопулярніший у мережі Інтернет вищий навчальний заклад України останніх років за версією корпорації Google [7].

КПІ ім. Ігоря Сікорського є одним з найбільших навчальних закладів Європи. У ньому навчається майже 25 тисяч студентів, аспірантів і докторантів,

у тому числі й студенти-іноземці з країн близького та далекого зарубіжжя. Кожний шостий студент м. Києва здобуває освіту в КПІ, кожен двадцять п'ятий професор і доцент України – викладач КПІ, у технічних закладах вищої освіти країни кожний п'ятий факультет і кафедра – це факультет або кафедра КПІ.

В університеті працюють 16 факультетів, 11 навчально-наукових інститутів, декілька науково-дослідних інститутів і наукових центрів. Здійснюється підготовка бакалаврів, спеціалістів та магістрів, кандидатів (докторів філософії) і докторів наук. Університет має власне видавництво “Політехніка”. Серед викладачів КПІ – більше 500 професорів і понад 1300 доцентів.

Аудиторії та лабораторії оснащені сучасним обладнанням, упроваджуються новітні технології навчання з використанням комп'ютерних мереж. Усе це дозволяє забезпечити якість освіти, рівень якої відповідає стандартам кращих закордонних університетів.

Будівлі інститутів і факультетів КПІ ім. Ігоря Сікорського та університетські гуртожитки розкинулися на площі близько 120 гектарів. Це справжнє місто в місті. Університет має власний Центр культури та мистецтв, сучасний спортивний комплекс, поліклініку, чотири спортивно-оздоровчі бази на Дніпрі, Чорному морі та в Карпатах. Його науково-технічна бібліотека – одна з кращих в Україні.

КПІ ім. Ігоря Сікорського є базовою організацією Державної інформаційної мережі вищих навчальних закладів і інститутів Національної академії наук URAN, яка приєднана до Європейської освітньої мережі GEANT. Університет став також ініціатором створення в Україні “Центру суперкомп'ютерних обчислень і даних”.

Наукові розробки КПІ ім. Ігоря Сікорського щорічно відзначаються Державними преміями України в галузі науки і техніки. Провідну роль в організації комерціалізації результатів наукових досліджень і технічних розробок університету відіграє Науковий парк “Київська політехніка”.

КПІ ім. Ігоря Сікорського співпрацює з технічними університетами десятків країн світу, багатьма міжнародними організаціями (UNESCO, UNIDO, WIPO, NATO, EDNES, ICSU, CODATA та ін.) та найвідомішими корпораціями й фірмами (MOTOROLA, SIEMENS, FESTO, SAMSUNG, INTEL тощо), бере участь у міжнародних освітніх, наукових проектах і програмах.

Внутрішнє забезпечення якості освіти в КПІ ім. Ігоря Сікорського регламентується Положенням про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” [8].

Система якості вищої освіти спрямована на вдосконалення всіх напрямів діяльності Університету й має на меті забезпечення високої якості всіх складових освітнього процесу, відповідності міжнародним стандартам, формування в Університеті культури якості освіти як основи конкурентоспроможності Університету.

Положення розроблено на підставі Законів України “Про вищу освіту”, “Про освіту”, “Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в

Європейському просторі вищої освіти” Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти, національного стандарту України “Система управління якістю” ДСТУ ISO 9001:2015 та професійних стандартів.

Система якості вищої освіти в Університеті охоплює: політику й процедури забезпечення якості освіти, розподіл повноважень щодо забезпечення якості між усіма учасниками освітнього процесу; систему й механізми забезпечення академічної доброчесності, зокрема, шляхом використання ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових, навчально-методичних працях працівників Університету й роботах здобувачів вищої освіти; необхідну ресурсну матеріально-технічну базу для організації освітнього процесу, зокрема самостійної роботи здобувачів освіти, за кожною освітньою програмою; інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень; щорічне оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти, результативності роботи науково-педагогічних і педагогічних працівників та кафедр Університету, оприлюднення цих оцінювань в інформаційному просторі Університету; систему підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників Університету; забезпечення проведення маркетингово-моніторингових, соціологічних і соціально-психологічних досліджень стейкхолдерів; сукупність інших процедур і заходів, необхідних для підвищення якості освіти, що визначаються спеціальними документами Університету.

Забезпечення якості освітньої діяльності й вищої освіти в Університеті базується на таких принципах як: автономія Університету й академічна свобода учасників освітнього процесу; відповідальність Університету і його працівників за результати своєї діяльності; системність у забезпеченні якості освітньої діяльності й вищої освіти; відповідальність європейським і національним стандартам забезпечення якості вищої освіти, а також професійним стандартам; фундаментальність підготовки; академічна доброчесність; мобільність учасників освітнього процесу; прозорість, доступність і відкритість інформації, інноваційність освітньої діяльності; моніторинг і перманентність підвищення якості освіти на основі управління всіма компонентами освітнього процесу.

Висновки. У провідних закладах вищої освіти впровадження системи внутрішнього забезпечення якості є необхідною умовою для закладів вищої освіти та характеризується такими ознаками: прийняття внутрішніх нормативних актів; розроблення стратегії та процедури забезпечення якості освіти; створення адміністративних одиниць, що підтримують функціонування даної системи та здійснюють функцію контролю; створення умов для участі представників усіх категорій зацікавлених сторін у забезпеченні якості освіти.

Таким чином, серед перспективних напрямів використання досвіду провідних закладів вищої освіти можемо виокремити: концептуальний (визначення цілей та стратегії забезпечення якості освіти з урахуванням кращих освітніх практик, а також Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти); нормативно-правовий (створення внутрішніх нормативно-правових документів щодо забезпечення якості освіти); організаційний (створення процедури забезпечення якості освіти в університеті,

обов'язковими складовими якої є: звітність, контроль та моніторинг показників освітньої діяльності із забезпечення якості).

Забезпечення якості освіти є безперервним, систематичним та багатогранним процесом. Кінцевою метою є створення умов для побудови культури якості, яка складається як з культурнопсихологічних аспектів, так і з управлінських структур.

Виходячи з вище викладеного можна зробити наступний висновок що в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського забезпечення якості освіти базується на основі Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського, Статуту Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського та інших нормативно-правових актів, які регламентують освітній процес в Університеті. При організації освітньої діяльності Університету, щодо внутрішнього забезпечення якості вищої освіти мають місце досвід провідних закладів вищої освіти України в системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Луговий В. І. Роль стейкхолдерів у системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти відповідно до нового Закону України “Про вищу освіту”. URL: http://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/HERE_doc/Motivation_Luhovyi_2018.pdf (дата звернення: 28.05.2018).
2. Сисоева С. О. Освітні реформи: освітологічний контекст. Теорія і практика управління соціальними системами. 2013. №3. С. 44–55.
3. Національний університет “Києво-Могилянська академія”. URL: <https://www.ukma.edu.ua>
4. Положення про внутрішнє забезпечення якості освіти Національного університету “Києво-Могилянська академія” від 06 липня 2018 року № 299.
5. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.univ.kiev.ua>
6. Положення про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка від 08 липня 2019 року № 603-32.
7. Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”. URL: <https://kpi.ua>
8. Положенням про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” від 10 вересня 2020 року № 7/165.

REFERENCES

1. Lugovyi VI The role of stakeholders in the system of internal quality assurance of higher education in accordance with the new Law of Ukraine “On Higher Education”. URL: http://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/HERE_doc / Motivation_Luhovyi_2018.pdf (access date: 28.05.2018).
2. Sysoeva SO Educational reforms: educational context. Theory and practice of social systems management. 2013. №3. Pp. 44–55.
3. National University “Kyiv-Mohyla Academy”. URL: <https://www.ukma.edu.ua>
4. Regulations on internal quality assurance of education of the National University “Kyiv-Mohyla Academy” of July 6, 2018 № 299.
5. Taras Shevchenko National University of Kyiv. URL: <http://www.univ.kiev.ua>
6. Regulations on the system of quality assurance of education and the educational process at

the Taras Shevchenko National University of Kyiv from July 08, 2019 № 603-32.

7. National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky”. URL: <https://kpi.ua>

8. Regulations on the system of internal quality assurance of higher education at the National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky” of September 10, 2020 № 7/165.

РЕЗЮМЕ

Александр Кошлань,
доктор философии
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Олег Колдов,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Леонид Олейник,
доктор педагогических наук,
старший научный сотрудник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Система внутреннего обеспечения качества высшего образования: опыт ведущих заведений высшего образования Украины

В статье проанализирована деятельность ведущих учреждений высшего образования Украины по качеству образования для выделения перспективных направлений использования опыта при организации образовательного процесса в Национальном университете обороны Украины имени Ивана Черняховского. Исследование осуществлялось на основе изучения и сравнительного анализа систем внутреннего обеспечения качества в ведущих заведениях высшего образования нашего государства, а именно: Национального университета “Киево-Могилянская академия”, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального технического университета Украины “Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского”. Авторами выделены перспективные направления использования опыта ведущих учреждений высшего образования в Украине, среди которых: концептуальное, нормативно-правовое, организационное.

Ключевые слова: военное образование; качество образования; качество высшего образования; система внутреннего обеспечения качества высшего образования, профессиональная деятельность.

SUMMARY

Oleksandr Koshlan,
PhD
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy
Oleh Koldov,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy
Leonid Oliinick,
Dr. (Pedagogical Sciences), Senior Researcher
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

System of internal quality assurance of higher education experience of leading institutions of higher education of Ukraine

Introduction. Ensuring the quality of higher education is a major priority in the development of modern higher education. It should be noted that the quality of education should be considered as a practical result, the trajectory of which is determined by the goals and values that underlie purely human activities in the field of education. The experience of the leading institutions of higher education in Ukraine in creating a system of internal quality assurance of higher education is especially valuable for the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy.

Purpose. To analyze the activities of the leading institutions of higher education in Ukraine to ensure the quality of education in order to identify promising areas of experience in organizing the educational process at the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy.

Methodological. Question is to what extent and in what forms it is possible and appropriate to use in the university education system the achievements of modern experience in creating a system of internal quality assurance in higher education in leading higher education institutions of Ukraine. The research was carried out on the basis of a study and comparative analysis of the activities of the leading institutions of higher education in Ukraine to ensure the quality of education

Results. In the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy quality assurance of education is based on the Regulations on the system of internal quality assurance of educational activities and quality of higher education in the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy, Statute of the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy which regulate the educational process at the University. In the organization of educational activities of the University on internal quality assurance of higher education there is the experience of leading higher education institutions of Ukraine in the system of internal quality assurance of higher education.

Originality. Of the analysis of the system of internal quality assurance of higher education based on the experience of the leading institutions of higher education of Ukraine

Conclusion. In leading higher education institutions, the introduction of the internal security system is a necessary condition for higher education institutions and the characteristics of the following features: the adoption of internal regulations; developing a strategy and procedure for ensuring the quality of education; creation of administrative units that support the functioning of this system and the control function; creating conditions for participation in all categories of popular pages in ensuring the quality of education.

Key words: military education; quality of education; quality of higher education; internal quality assurance system of higher education; professional activity.

УДК 37.016:808.51:355.1(477)

Ольга Красницька,
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-0417-3318>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/123-135

МОТИВАЦІЙНА ПРОМОВА КОМАНДИРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА СПОНУКИ ДО ДІЇ

Стаття присвячена ролі мотиваційної промови командира у формуванні та підвищенні психічної стійкості військовослужбовців, зокрема під час ведення бойових дій. Розкрито сутність мотиваційної промови як засобу формування готовності воїнів до боротьби, роботи в деприваційних умовах, подолання страху, вияву сміливості й мужності, спонування до дій та вчинків, підняття бойового духу, мобілізації інтелектуальних, фізичних і поведінкових ресурсів, використання військовослужбовцями всіх своїх можливостей під час виконання бойового завдання для досягнення цілі. Визначено функції мотиваційної промови (лідерська, емоційна, згуртування, спонукально-вчинкова, мобілізаційна, результативна, піднесено-підкріплююча) та розкрито вимоги до неї. Психічну стійкість представлено як запоруку ефективності виконання завдань.

Ключові слова: командир; лідер; воїн; мотиваційна промова; психічна стійкість; бойові дії; страх; емоційна аргументація; управління увагою.

**Людське життя – наш найвищий пріоритет.
Цим ми кардинально відрізняємося від противника.**

Генерал Валерій Залужний,
Головнокомандувач Збройних Сил України

Постановка проблеми. Ніхто не має права вбивати іншу людину, бомбити міста, скидати ракети на житлові будинки, руйнувати інфраструктуру, побудовану руками людини. Якщо хтось хоче внести зміни в історію, закарбувати в ній своє ім'я, для цього є тисячі способів: займайтеся спортом і ставайте олімпійським чемпіоном, тренуйтеся й ставайте видатним футболістом, пишіть книги та ставайте автором світових бестселерів, створюйте музику і досягайте слави знаменитого піаніста, пишіть картини й ставайте відомим художником, займайтеся волонтерством, просто допомагайте іншим, садіть дерева, будуйте будинки, ведіть чесний бізнес, навчайте молоде покоління і т. д. Самостверджуйтеся в суспільно корисний спосіб.

24 лютого 2022 року назавжди увійде в історію нашої держави. Дату широкомасштабного агресивного нападу росії на мирну Україну пам'ятатиме кожен українець, який прокинувся о 5 год. ранку через лунаючі вибухи. Президент рф вирішив переписати історію, неправомірно посягнувши на територію країни з непереможним козацьким духом, і відповідно не очікував могутнього спротиву й нищівної поразки. Наші воїни – військовослужбовці Збройних Сил України першими стали на захист своєї держави, рідної землі та кожного українця. Вчасно піднявши авіацію в повітря, вони не дали росіянам навіть шансу втілити свої плани. За перші п'ять днів війни з'явилося 12 нових

Героїв України, мужніх і сильних духом офіцерів. Разом із ними проявили свою сміливість та рішучість тисячі військовослужбовців, нацгвардійців, поліцейських, бійців територіальної оборони й громадян.

Подвиги наших військовиків із кожною годиною, кожним днем підвищують мотивацію українців до боротьби. Не менш важливу роль у цьому відіграє слово – короткі мотиваційні промови, з якими командири звертаються до своїх підрозділів і всіх українців. Навіть кілька влучно сказаних фраз піднімають бойовий дух особового складу, спонукають його до дій, вирізьблюють психічну стійкість. Мотиваційна промова командира стала спонукою до дії й засобом підвищення психічної стійкості військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі психічну стійкість співробітників сектору безпеки та оборони розглядають у кількох аспектах, а саме: як фактор психологічного забезпечення службово-бойової підготовки офіцерів внутрішніх військ України (Н. Кучеренко, 2014), основу готовності до службової діяльності в екстремальних ситуаціях (Д. Швець, 2017), фактор організації ефективної діяльності фахівця в екстремальних умовах (С. Кучеренко, 2017), чинник психологічного забезпечення службової та бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України (А. Грибок). Специфіку її формування в поліцейських у процесі професійної підготовки аналізує О. Євдокімова (2018), вплив на формування копінг-стратегій військовослужбовців вивчає В. Скиданович (2016). Сутність, структуру, детермінанти розвитку психічної стійкості керівника органу охорони державного кордону розглядає О. Грицина (2016). Її особливості під час подолання критичних ситуацій окреслює Н. Сергієнко (2017). Психологічні особливості психічної стійкості військовослужбовців визначають К. Борщ і М. Чичуга (2017). Проте важливим питанням залишається її формування та підтримання під час бойових дій. Окремі дослідження присвячені розвитку психічної стійкості (В. Корольчук, 2013; Л. Прудка, 2013), розгляду різноманітних форм і засобів її підвищення (А. Левенець, 2017).

Відомо, що психічна стійкість не формується в один момент. Над нею військовослужбовцю потрібно постійно працювати у процесі професійної та бойової підготовки. Водночас воїн, який знаходиться в умовах ведення бойових дій, потребує додаткових засобів підвищення психічної стійкості й мотивації до дій, подолання страху, дій в умовах прямої загрози життю та здоров'ю. У психічно стійкого військовослужбовця відсутні фізіологічні порушення на поведінковому рівні. Мотиваційна промова командира у цьому разі стає одним із найефективніших засобів. Підтвердженням є публічні виступи, що ввійшли у список тих, що змінили світ і вплинули на хід історії людства. Серед них відомі мотиваційні промови командирів перед особовим складом, офіцерів перед студентською молоддю, звернення президентів та прем'єр-міністрів до політиків, військ, народу.

Варто звернути увагу на наступні виступи: Єлизавети I «Я сама буду вашим генералом» (8 серпня 1588 р.) – звернення перед боєм до англійських

ополченців у Тілбері; Дж. Гарібальді «А тепер – усі до зброї!» (вересень 1860 р.) – звернення до своїх військ; короля А. Бельгійського, який кинув виклик кайзерівській армії 4 серпня 1914 р.; В. Черчилля «Ми битимемося на узбережжі», «Це був їхній зоряний час» (1940 р.); Ш. де Голля «Полум'я французького спротиву не має згаснути, і воно не згасне» (18 червня 1940 р.) – радіозаклик до створення військових сил вільної Франції; Ф. Рузвельта «День, що назавжди залишиться символом підлості» (8 грудня 1941 р.) – промова перед Конгресом для отримання його згоди на оголошення війни; генерала Дж. С. Паттона «Я власноруч пристрелю цього сучого сина, жалюгідного шпалерника Гітлера» (5 червня 1944 р.) – мотиваційна промова командира перед боєм, напутнє звернення до Третьої армії США перед висадкою в Нормандії; Ф. Рузвельта «Вони воюють заради того, щоб припинити війну агресора» (6 червня 1944 р.) – молитва в день висадки союзницьких військ у Нормандії; Дж. В. Буша «Сьогодні наша країна побачила зло» (11 вересня 2001 р.) – звернення до країни після терористичного нападу; адмірала ВМС США В. Макрейвена «Зміни починаються тут» (21 травня 2014 р.) – виступ під час випускної церемонії в Техаському університеті.

У наукових дослідженнях учені мотиваційні промови здебільшого розглядають у філологічному ракурсі, а саме: засоби мовленнєвого впливу в мотиваційних промовах виокремлюють В. Юшак та І. Міщук (2020), лінгвопрагматичні домінанти мотиваційного виступу вивчають Т. Білецька й О. Гаврилюк (2021), гендерні маркери їх текстів визначають Н. Іваненко та О. Левченко (2021), лексико-семантичні аспекти мотиваційного дискурсу характеризує С. Пятаченко (2021), засоби вираження оцінки, лінгвістичні особливості персуазивності в мотиваційних виступах досліджують В. Бабич (2019), В. Якимчук і Н. Лопатюк (2021).

Окремі наукові розвідки присвячені ролі сторітелінгу в публічних виступах (Н. Бондаренко, 2019; І. Побідаш, 2019; А. Голячук, 2020; С. Ковпик, 2021). Варто звернути увагу на дослідження сторітелінгу як засобу розвитку психологічної пружності особистості (К. Гавриловська, Ю. Дем'янчук, 2020), що може бути використано під час підготовки мотиваційної промови. Водночас залишається недослідженим питання ролі мотиваційної промови у формуванні психічної стійкості військовослужбовців, мотивації їх до дій, здійснення героїчних вчинків.

Мета статті – розкрити сутність мотиваційної промови командира, визначити її функції, окреслити основні вимоги до неї, супутньо з'ясувавши її роль у підвищенні психічної стійкості військовослужбовців та спонуки до дій і вчинків.

Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння й систематизація наукових джерел, аналіз публічних виступів командирів.

Психічна стійкість як запорука ефективності виконання завдань. Військовослужбовець, як пише О. Хміляр, для досягнення перемоги над противником не лише повинен уміти користуватися зброєю та бойовою технікою, знати тактику ведення бойових дій, але й бути здатним застосувати всі свої знання та вміння в будь-яких умовах бойової обстановки [21, 318].

Також він зобов'язаний уміти долати стрес, «дивитися прямо в очі страхів», діяти в умовах небезпеки й невизначеності, проявляти креативність і винахідливість на полі бою, розумно враховувати переважаючу кількість ворога, приймати ефективні рішення. Усе це безумовно потребує високої психічної стійкості воїна.

Автори книги «Психологія бою» наводять статистичні показники невідворотних психологічних втрат серед американських військовослужбовців через психічну нестійкість і втрату бойової активності. Зокрема під час війни в Кореї вони склали 4, а у В'єтнамі – 7 випадків на кожну 1000 воїнів, у період агресії Ізраїлю проти Лівану – 9 % ізраїльських солдатів та офіцерів [14, 22]. На перший погляд незначні цифри насправді відображають досить вагомні втрати в підрозділах.

Психічна стійкість, згідно зі словником-довідником «Психологія діяльності в особливих умовах», є особливою морально-психологічною, вольовою та бойовою властивістю військовослужбовця, що зберігає його здатність продовжувати виконання бойового завдання в несприятливих, критичних, динамічних умовах [15, 91]. Як властивість особистості вона відіграє значну роль у підтриманні бойового духу воїнів, злагодженості їхніх дій, незламності, терплячості, витримці дії чинників бойового стресу на фізичному та психологічному рівнях, наполегливості у виконанні поставлених завдань, роботи в деприваційних умовах. Психічна стійкість, за даними П. Уотсон, значно знижує ризик появи проблем психічного здоров'я чи проблем функціонування військовослужбовців в умовах незчисленних бойових травм [18, 110]. Ч. Чу називає її наймовірною перевагою й відзначає: «загартовуючись там, де інші здаються, ми налаштуємо себе на успіх» [23].

Психічна стійкість дає змогу військовослужбовцю витримувати значні моральні та емоційні перенавантаження, адекватно сприймати реальність на полі бою, проявляти силу волі, не здаватися, долати біль, страх та ефективно виконувати поставлені завдання. Влучно зауважує О. Хміляр: «Особливість воїна, на відміну від інших людей, кориниться в його психологічній готовності розглядати бойові дії як спосіб життя. Воїну притаманна особиста, екзистенційна відданість війні. Готуючись до її ведення, він самостійно налаштує себе на щоденні надмірні страждання й позбавлення: голод, холод, захворювання, рани, відсутність сну. Для воїна ризик і готовність постійно стикатися з небезпекою є особливим даром, а не обов'язком» [22, 123].

Психічна стійкість, на наше переконання, значно знижує вплив на військовослужбовця деприваційних факторів, зокрема ізоляції, відсутності належних соціально-побутових умов, невизначеності й небезпеки, швидкоплинності змін і новизни бойової обстановки, обмеження в часовому еквіваленті, високого ступеня ризику, високого рівня амбівалентності й сумніву, виражених ананкастичних властивостей, схильності до сугестії, невміння бачити картину в цілому, відсутності попереднього досвіду або негативний досвід бойових дій, низького рівня критичного й креативного мислення, про які ми писали в окремій статті [8]. Лише військовослужбовець із належним рівнем психічної стійкості здатен витримати всі тягощі війни,

адекватно реагувати на загрози з боку противника, діяти в умовах прямої загрози його життю та здоров'ю, а командир – приймати рішення, ефективно управляти підрозділом і вести підлеглих у саме пекло бою.

Сьогодні прикладом для всіх військових і громадян стали наші захисники Маріуполя – полк «Азов» та бійці 36-ї окремої бригади морської піхоти, які демонструють високий рівень психічної стійкості, бойового духу, неймовірну мужність і сміливість. Не зважаючи на повний вплив деприваційних факторів на психіку військовослужбовців, переважаючи силу російського противника, постійні бомбардування «Азовсталі», азовці й морпіхи дають гідну відсіч ворогу, атакують його та знищують. Вони є уособленням справжньої мужності, терплячості, незламності сили духу, сильної волі, надзвичайної сміливості, героїзму та вчинковості.

Відомо, що в умовах бойових дій на психіку особистості впливає дуже багато негативних стрес-факторів. Навіть психічно стійка людина може «проявити слабину». Це спонукає до пошуку ефективних засобів «її підживлення». Отже, постає питання, як підвищити психічну стійкість воїнів до впливу екстремальних умов бойових дій, віру в себе та своїх побратимів, працездатність у складних умовах, спонукати їх до дій та активізувати свої мобілізаційні ресурси на інтелектуальному, фізичному, емоційному, поведінковому рівнях. Одним із таких ефективних засобів є мотиваційна промова командира.

Сутність мотиваційної промови командира. Промова, як говорив Р. Емерсон, – велика сила: вона переконує, привертає, спонукає. Оратор, на нашу думку, надихає, мотивує, змінює.

Мотиваційна промова – це форма мовленнєвого впливу, покликана в найкоротший час сформуванню необхідну емоційну установку, що сприяє вирішенню поставленого завдання [5, 174]. Вона має, як зауважують З. Куньч, Г. Городиловська та І. Шмілик, містити необхідні фактичні дані, пробуджувати психічну сприйнятливність, приводити до згоди. Також дослідниці зазначають, що лише їй «...властивий такий елемент, як примусити слухача відчутти потребу зробити те, про що його просить оратор» [10, 296]. Однак з останнім висловлюванням ми не погоджуємося. На нашу думку, по-перше, оратор нічого не просить в аудиторії, а спонукає її до певних дій. Командир не буде просити військовослужбовців піти на можливу смерть. Навпаки, він може озвучити цей факт, адже вони знаходяться на полі бою. Просити щось зробити під час публічного виступу – означає не досягнути мети. Командир за допомогою влучно підібраних слів і фраз спонукає військовослужбовців до дій таким чином, що останні самі «внутрішньо» погоджуються діяти. По-друге, оратор не має під час промови примушувати, оскільки примус породжує внутрішній спротив. У такому разі військовослужбовець не погодиться виконувати бойове завдання. Отже, мотиваційна промова через невидимий вплив на емоції має спонукати слухача до певних дій.

Серед основних рис мотиваційних виступів Ж. Кравчук і В. Марченко виділяють особистісний характер (оратор зазвичай опирається на власний досвід), аргументованість, емоційність. У таких промовах часто

використовуються особливі мовленнєві засоби, що здійснюють потрібний вплив на когнітивну діяльність аудиторії [6, 327]. Погоджуємося з цим, оскільки зміст мотиваційного виступу має будуватися на основі емоційної аргументації, впливати безпосередньо на емоції військовослужбовців, спонукати до задоволення соціальних та емоційних потреб, боротьби за власні цінності, волю, світле й вільне майбутнє. Мотиваційна промова спрямована на зміцнення віри в себе та свої можливості кожним військовослужбовцем, віри у своїх побратимів, ефективну командну роботу, віри в перемогу.

Мотиваційна промова, як відзначає С. Зверев, є засобом психологічної підготовки перед боєм, формування переконаності у виправданості й потрібності боротьби, підтримки високого бойового духу військ [4, 161]. Вона швидко формує необхідну емоційно-вольову установку у військовослужбовців, допомагає їм подолати психотравмуючу дію факторів сучасного бою, нейтралізувати інформаційно-психологічний вплив противника [5, 173–174].

Мотиваційна промова підбадьорює, викликає довіру, показує силу та стійкість воїнів, готовність до боротьби, навіть із переважаючою силою противника, спонукає долати страх і проявити сміливість, мужність та відвагу. Прикладом такого виступу наведемо записане в лютому 2022 р. відеозвернення одного з командирів, адресоване не лише нашим військовим, а й ворогу:

«Я, Салатенко Семен Павлович, старший лейтенант Збройних Сил України, командир піхотної роти. А це мої бійці. У нас немає ні страху, ні паніки. Ми не складемо зброю й не дозволимо жодним тиранам, жодним убивцям диктувати нам власну волю. Ми не віддамо жодного міліметра нашої землі. Можливо це наше останнє відео. Я не знаю, був я хорошою людиною чи поганою. Це скаже лише Бог. Але я знаю – я хороший громадянин і я хороший солдат. Я – захист своєї країни, її запорука в мирі, і щит, і меч під час війни! Хто б ви не були, скільки б вас не було, ідіть сюди! Ви пізнаєте наш гнів і нашу лють! Забирайтеся з нашої землі! Ми будемо битися до останнього набою. А коли вони скінчаться, ми будемо битися голіруч. Ми будемо битися на землі й на воді, і під землею, і в небі. Ніхто із вас не вернеться звідси живим! Ви всі здохнете, а наша країна буде квітуча та вільна. Слава Україні! Героям Слава!» [11].

Функції мотиваційної промови командира. О. Єфремов і С. Зверев серед них виділяють такі: розкриття образу військового керівника, роз'яснення завдань військ, мобілізація військ, зняття бойового стресу й оцінка роботи армії [5, 175–182]. Частково погоджуючись із дослідниками, вважаємо за необхідне спростувати перші дві функції. Мотиваційна промова спрямована на мотивацію військовослужбовців результативно виконувати бойові завдання. Її зміст не передбачає формування довіри до командира, демонстрацію його постаті та пояснення завдань. На постановку завдань спрямовані інформування особового складу, бойові інформування, накази.

Довіра завойовується протягом певного часу через слова, дії та вчинки керівника. Як ми вже відмічали, вона є основою для сприйняття командира, позитивного ставлення до нього, сприйняття від нього будь-якої інформації, переконання у справедливості його рішень, віри в його чесність,

справедливість, об'єктивність. Водночас довіра є основою для здійснення військовослужбовцями певних дій і вчинків [7, 342]. Якщо командир не довіряють підлегли, значить не довіряють його рішенням і він не зможе переконати їх піти в бій, ризикуючи власним життям та здоров'ям. Герой України генерал-лейтенант Сергій Шаптала підтверджує: «Найголовніший принцип – щоб командир завжди довіряли люди, які за ним ідуть. Якщо люди будуть довіряти своєму командир, вони будуть виконувати задачі, що перед ними стоять» [12, 15].

Розкривати образ командира під час мотиваційної промови недоречно, оскільки підлегли його й так знають, а наголошування на тому, що військовослужбовець займає керівну посаду (має певне звання) матиме зворотний ефект. Як зазначає Дж. Віллінк, «...лідери можуть бути вищими за своїх підлеглих у системі посадових звань, проте це не дає їм право вважати себе досконалішими чи видатнішими за тих, хто перебуває під ними в ланцюгу субординації» [2, 136]. Варто пам'ятати й те, що в бою всі рівні. Командирів, які знаходяться на полі бою поряд зі своїми підлеглими, поважають і цінують. На противагу функції розкриття образу керівника ми пропонуємо лідерську функцію.

Отже, на підставі аналізу численних мотиваційних промов та окремих наукових праць, їм присвячених, нами виділено такі їх функції: лідерська, емоційна, згуртування, спонукально-вчинкова, мобілізаційна, результативна, піднесено-підкріплююча.

Лідерська функція. Командир під час мотиваційної промови через власну постать (за умови володіння ним авторитетом серед особового складу), впевненість у собі та своїх підлеглих надихає військовослужбовців, спонукає їх до дій, викликає внутрішні мотиваційні спонукання йти в бій і бажання йти за ним. Прикладом є напутнє звернення до Третьої армії США перед висадкою в Нормандії генерала Дж. С. Паттона 5 червня 1944 р. «Я власноруч пристрелю цього сучого сина, жалюгідного шпалерника Гітлера». Закінчуючи свою промову, генерал наголосив: «...Є одна чудова річ, яку ви, хлопці, зможете сказати, коли ця війна скінчиться й ви повернетесь додому. Можливо вам поталанить і через два десятки років ви сидітимете біля каміна з онуком на колінах, і коли він запитає вас, що ви робили під час Другої світової війни, вам не доведеться, червоніючи й кахикаючи, сказати «Ну, твій дідусь розгрібав лопатою лайно в Луїзіані». Ні, хлопці, ви зможете, дивлячись йому прямо в очі, відповісти «Твій дідусь, онуче, хоробро воював разом із великою Третьою армією США й цим бісовим сучим сином на ім'я Джорджі Паттон» [13, 132].

Емоційна функція. Згідно з потребоно-інформаційною теорією емоцій П. Симонова, у бойовій обстановці боротьба між природним для людини інстинктом самозбереження та соціальною потребою дотримуватися певної етичної норми переживається військовослужбовцем у формі боротьби між страхом і почуттям обов'язку. Залежність емоцій як від величини потреби, так і ймовірності її задоволення надзвичайно ускладнює конкуренцію співіснуючих мотивів, унаслідок чого поведінка нерідко виявляється переорієнтованою на менш важливу, але легко досягну мету [16, 47–48]. Мотиваційна промова

передусім впливає на емоційну сферу військовослужбовців, заряджає їх позитивно-негативними емоціями (залежно від контексту виступу), викликає потребу подолати страх, знищити чи відтіснити зі своїх територій противника, спрямовує на досягнення потрібного результату, спонукає до активності, прояву сміливості, мужності, направляє поведінку в необхідне русло, піднімає бойовий дух.

Функція згуртування. Мотиваційна промова командира згуртовує військовослужбовців і спрямовує їх на спільність дій, командну ефективність. Як зазначають П. Уотсон та Б. Літц, чим сильнішим є відчуття колективної ефективності й чим вищі прагнення членів групи та вмотивованість їхніх дій, тим сильніша їхня спроможність впоратися з перешкодами й невдачами, вищий бойовий дух і стресостійкість, кращі досягнуті результати [18, 108]. У своєму зверненні 7 квітня 2022 р. президент України Володимир Зеленський наголосив на тому, що українці – найсміливіші у світі. Ця якість на сьогодні об'єднує та згуртовує. «...Ми ж завжди були такими... Ми завжди були сміливими. Найсміливішими у світі. Я у цьому впевнений. Бо хто ще робив би те, що роблять українці? Хто ще мав стільки сміливості постійно боротися проти будь-яких проявів тиранії й захищати саме свободу? ... Насправді ось це – наш бренд. Ось це – бути нами. Бути українцями. Бути сміливими» [1].

Спонукально-вчинкова функція. «Зважитися на вчинок – справа нелегка. Вона потребує неабиякої мужності, високорозвиненої потреби в самоактуалізації», – зазначає О. Хміляр [19, 21]. Вчинок зазвичай здійснюється людьми на межі їхніх фізичних, душевних, духовних можливостей, інколи навіть із ризиком для життя, – відмічає В. Татенко. Крім цього вчений зауважує, зважившись на вчинок, важливо бути готовим до його здійснення не тільки предметно, а й психологічно, щоб вистачило сил на його завершення [17, 57].

Командир через мотиваційну промову спонукає військовослужбовців до дій та вчинку, проявити себе, реалізувати потребу кожного в перемозі, самоствердитися через героїчний вчинок, зробити внесок у перемогу над ворогом, зберегти життя побратимам, захистити рідних і близьких, захистити майбутнє України. Варто звернути увагу на слова командира полку «Азов» підполковника Дениса Прокопенка: «Я вважаю, що ми досить міцні, щоб кров'ю і потом відвойовувати нашу землю, а не йти на якісь подачки від росії. Нам не потрібна як подарунок земля, що і так належить нам. Це неправильно. Ми повинні відстоювати свою землю й не маємо права віддавати Донбас у жодному разі» [12, 17].

Мобілізаційна функція. Мотиваційна промова на основі підвищеного емоційного фону мобілізує інтелектуальні, фізичні, поведінкові ресурси військовослужбовців, формує готовність іти в бій, забезпечує приплив енергії, спонукає проявити всі свої можливості під час виконання бойового завдання для досягнення цілі. Також вона викликає позитивне емоційне напруження, що згідно з потребо-інформаційною теорією емоцій П. Симонова супроводжується переходом до інших форм поведінки, ніж у спокійному чи пригніченому стані, а саме зміни оцінки зовнішніх сигналів та реагування на них [16, 49].

Мотиваційна промова здійснює мобілізуючий вплив на внутрішній стан

військовослужбовців, який за вченням О. Ухтомського є домінантою. Згідно з О. Хміляром, домінанта об'єднує організм в єдине ціле, забезпечує активне вибіркоче пристосування до зовнішніх умов і відповідно здійснює регуляцію дій воїна. До того ж вона захищає організм від непотрібних подразників і перетворює у значущі ті з них, що сприяють досягненню поставленої мети [20, 18]. Таким чином, командир через мотиваційну промову активізує всі ресурси організму військовослужбовців на боротьбу з противником, створює внутрішню готовність до дії, що, зі свого боку, знижує вплив деприваційних умов на психіку воїнів.

Результативна функція. Мотиваційна промова спрямовує на досягнення бажаного результату й підвищує самоефективність. С. Саусвік та Е. Річі підтверджують: «...допоки люди не повірять, що вони можуть досягати бажаних результатів завдяки своїм діям, у них обмаль мотивації діяти або протистояти труднощам. Частково саме завдяки вірі в самоефективність люди обирають, яким викликам вони можуть протидіяти, скільки зусиль можуть витратити, як довго триматися попри перешкоди та втрати й чи сприймати втрати як мотивуючі або демотивуючі» [18, 107]. Водночас у промові командир може окреслити очікувані та досягнуті результати, що приносять слухачам позитивні емоції в умовах воєнного часу.

Гарним наочним прикладом є відеозвернення голови Одеської військової адміністрації полковника Максима Марченка. 14 березня 2022 р. командиром було зазначено: «Добрий вечір, Одещина! Сьогодні в області все спокійно. Наразі існує загроза висадки морського десанту на наше узбережжя. Але наші військовослужбовці готові до цього і все, що побачить ворог, – це дно Чорного моря». І 16 березня 2022 р. його слова набули підтвердження: «Доброго ранку! Ранок сьогодні дійсно добрий. Як я і обіцяв, сьогодні два ворожих літаки Су-30 та їх пілоти побачили дно Чорного моря. Один літак наша протиповітряна оборона збила ще на підльоті, інший встиг розвернутися в напрямку окуповано Криму, але долетіти до бази йому не вдалося й він теж впав у море разом зі своїм екіпажем. Дякую нашим підрозділам протиповітряної оборони за чудову роботу. Слава Україні!».

Піднесено-підкріплююча функція. Командир у мотиваційній промові формує у військовослужбовців віру в себе, можливості підрозділу, можливості збройних сил, вселяє гордість, показує, що їм довіряють інші, доводить важливість кожного з них. Як зазначає Дж. Віллінк, одне з найважливіших завдань лідера – вселити гордість у команду [2, 179]. Військовослужбовці мають відчувати свою потрібність, свій внесок у перемогу, адже це додає сил, підвищує психічну стійкість, спонукає до дій. Прикладом є звертання генерала Дж. С. Паттона до воїнів у промові «Я власноруч пристрелю цього сучого сина, жалюгідного шпалерника Гітлера». Командир наголосив на важливості кожного солдата та офіцера: «...Усі справжні герої – це не казкові воїни. Кожен із вас, кожен солдат в нашій армії відіграє свою життєво важливу роль. Женіть геть зневіру, женіть геть думку, що ваша робота неважлива. У кожного є своя робота, яку він мусить виконувати. Кожен із нас – це важлива ланка одного величезного ланцюга» [13, 131].

Поряд з окресленими сутністю та функціями мотиваційної промови вважаємо за необхідне визначити вимоги до неї.

Вимоги до мотиваційної промови командира:

- речення короткі, лаконічні й водночас змістовні;
- правильно розставлені наголоси в реченнях (на відповідних словах);
- використання аудіальних технік управління увагою аудиторії, а саме: зміна гучності, висоти голосу, тону мовлення, інтонації, короткі паузи. Дж. Віллінк вважає здатність говорити далеко чутним резонуючим голосом перевагою будь-якого лідера, а для бойового командира – абсолютно критичною [2, 89]. Через аудіальні техніки командир приверне увагу, створить контрасти в мовленні, виділить головне, передасть емоції та почуття, зробить акцент на найважливішому [9, 311];
- зміст промови доступний і зрозумілий;
- зміст промови показує силу військовослужбовців та, можливо, слабкість противника (через силу волі, цінності, боротьбу за майбутнє тощо);
- промова підбадьорює. С. Зверев підтверджує, що командир має вміти короткими й сильними фразами підбадьорити «заляканих воїнів» [4, 243];
- сильна емоційна складова промови (в основі виступу – емоційна аргументація), оскільки мотиваційний виступ впливає найперше на емоції військовослужбовців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. «Ще з давніх-давен і до нашого часу людство шукало героїв. Люди завжди цінують героїв. Завжди підтримують тих, хто сміливий. І завжди відчують, хто бореться за добро. За 50 днів цієї війни Україна стала героєм для всього вільного світу. Для тих, хто має достатню сміливість, щоб називати речі своїми іменами. Для тих, хто не отруєний пропагандою. Ви всі стали героями. Усі українці та всі українки, які вистояли, які не здаються. І які переможуть. Які повернуть Україні мир. Я впевнений у цьому», – відзначив Володимир Зеленський 14 квітня 2022 р. під час вечірнього звернення до всіх українців [3].

Наші воїни – справжні герої, які захищають Україну та борються сьогодні за її майбутнє. Для подолання стресу, роботи в деприваційних умовах, ефективного виконання завдань у бойових умовах, адекватного сприйняття бойової обстановки військовослужбовцю необхідно мати високий рівень психічної стійкості й водночас постійно знаходити засоби її підвищення. Одним із них є мотиваційна промова командира, що в найкоротший час може активізувати діяльність воїнів, спонукати їх до дій та здійснення вчинків, сформуванню необхідну емоційну установку, мобілізувати ресурси організму, підняти бойовий дух, сформуванню готовності до боротьби, згуртувати особовий склад, спонукати подолати страх і проявити сміливість, мужність та відвагу, підвищити віру в себе й можливості свого підрозділу, спонукати до виконання бойового завдання та досягнення бажаного результату.

Перспективами подальших досліджень є вивчення питання ораторської діяльності офіцера-лідера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бути сміливими – це наш бренд; будемо поширювати нашу сміливість у світі : звернення Президента Володимира Зеленського, 7 квітня 2022 р. URL: <https://cutt.ly/mHmsncA>.
2. Віллінк, Джоко (2021). Стратегія і тактика лідерства. Київ : Форс Україна, 368.
3. За 50 днів цієї війни Україна стала героєм для всього вільного світу : звернення Президента Володимира Зеленського, 14 квітня 2022 р. URL: <https://cutt.ly/tHQk8F6>.
4. Зверев, С. Э. (2013). Речевое воспитание военнослужащих. 408.
5. Ефремов, О. Ю., Зверев, С. Э. (2014). Военное лидерство: психология, педагогика, риторика. 368.
6. Кравчук, Ж. В., Марченко, В. В. (2021). Англомовні мотиваційні промови: лінгвопрагматичний та перекладацький аспекти. Молодий вчений. Філологічні науки, 10 (98), 326–328. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-68>.
7. Красницкая, Ольга. (2020). Формирование доверия к оратору в публичном выступлении. Науката и дигитализацията в полза на бизнеса, образованието и туризма : сб. научни доклади, съобщения и статии XVI междунар. науч. конф. (Албена, България, 07–08 септември 2020 г.). Том XIII, 340–346. URL: <https://cutt.ly/HHc8Woa>.
8. Красницка, О. В. (2022). Депривація військовослужбовців, які виконують завдання у відриві від основних сил, та в умовах полону. Вісник Національного університету оборони України, 2 (66), 50–63. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-50-63>.
9. Красницка, Ольга. (2020). Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи : підручник. Київ : Кондор, 528.
10. Куньч, Зоряна, Городиловська, Галина, Шмілик, Ірина. (2018). Риторика : підручник. 2-ге вид., допов. Львів : вид-во Львівської політехніки, 496.
11. Мотиваційна промова командира. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MEqL5J0IHfo>.
12. Надихаюча книжка Українського Захисника / авт.-упор. Ольга Красницка, Олег Хміляр. Київ : вид-во Ліра-К, 2022, 116.
13. Промови, що змінили світ. Київ : вид. група КМ-БУКС, 2017, 328.
14. Психологія бою: діяльність командира підрозділу щодо підтримання морально-психологічного стану особового складу в ході бойових дій : навч.-метод. посіб. / А. М. Романишин, О. В. Бойко, Д. В. Богородицький та ін. Львів : НАСВ, 2015, 322.
15. Психологія діяльності в особливих умовах : словник-довідник / за заг. ред. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2021, 118. URL: http://books.ndcnangu.co.ua/knigi/Slovník_psihologiya_diyalnosti.pdf.
16. Симонов, П. В. (1982). Потребностно-информационная теория эмоций. Вопросы психологии, 6, 44–56.
17. Татенко, Віталій. (2017). Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ : Міленіум, 184.
18. Уотсон, Патрісія, Літц, Бретт, Саусвік, Стівен, Річі, Елспет. (2017). Підготовка до відправлення військ за кордон: зміцнення психологічної стійкості. Охорона психічного здоров'я в умовах війни. Київ : Наш формат, 103–122.
19. Хміляр, О. Ф. (2009). Вчинковий потенціал як провідний компонент у формуванні конкурентоспроможного фахівця. Актуальні проблеми сучасної освіти у світлі вимог Болонського процесу : матеріали міжнарод. наук. конф. Київ, 21–23.
20. Хміляр, О. Ф. (2019). Психомоторні властивості офіцера : монографія. Київ : КОМПРИНТ, 209.
21. Хміляр, О. Ф. (2013). Психологічна підготовка солдата і офіцера. Вісник Національного університету оборони України, 1 (32), 317–322.
22. Хміляр, О. Ф. (2022). Психологія бойової мотивації воїна. Вісник Національного університету оборони України, 2 (66), 121–131

23. Чу, Чарльз. Куленепробивний розум: 6 секретів психологічної стійкості від військово-морського спецназу. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=969901.0>.

REFERENCES

1. Buty smilyvymy – tse nash brend; budemo poshyriuvaty nashu smilyvist u sviti [Being brave is our brand; we will spread our courage in the world] : zvernennia Prezydenta Volodymyra Zelenskoho, 7 kvitnia 2022 r. URL: <https://cutt.ly/mHmsncA>.
2. Villink, Dzhoko (2021). Stratehiia i taktyka liderstva [Leadership strategy and tactics]. Kyiv : Fors Ukraina, 368.
3. Za 50 dnyv tsiiei viiny Ukraina stala heroiem dlia vsoho vilnoho svitu [During this war 50 days, Ukraine became a hero for the whole free world] : zvernennia Prezydenta Volodymyra Zelenskoho, 14 kvitnia 2022 r. URL: <https://cutt.ly/tHQk8F6>.
4. Zverev, S. E` (2013). Rechevoe vospitanie voennosluzhashhikh [Servicemen speech education]. 408.
5. Efremov, O. Yu., Zverev, S. E` (2014). Voennoe liderstvo: psikhologiya, pedagogika, ritorika [Military leadership: psychology, pedagogy, rhetoric]. 368.
6. Kravchuk, Zh. V., Marchenko, V. V. (2021). Anhломovni motyvatsiini promovy: linhvoprahmatychnyi ta perekladatskyi aspekty [English-language pep talks: linguopragmatic and translational aspects]. Molodyi vchenyi. Filolohichni nauky, 10 (98), 326–328. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-68>.
7. Krasnytska, Olha. (2020). Formirovanie doveriia k oratoru v publichnom vy`stuplenii [Formation of trust in orator during public speech]. Naukata i digitalizacziyata v polza na biznesa, obrazovanieta i turizma : sb. nauchni dokladi, s`obshheniya i statii XVI mezhdunar. nauch. konf. (Albena, B`lgariya, 07–08 septemvri 2020 g.). Tom KhГГГ, 340–346. URL: <https://cutt.ly/HHc8Woa>.
8. Krasnytska, O. V. (2022). Depryvatsiia viiskovosluzhbovtiv, yaki vykonuiut zavdannia u vidryvi vid osnovnykh syl, ta v umovakh polonu [Deprivation of military servicemen who perform tasks separately from the main forces, and in the captivity conditions]. Visnyk Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy, 2 (66), 50–63. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-50-63>.
9. Krasnytska, Olha. (2020). Pedagogichna maisternist vykladacha vyshchoi viiskovoi shkoly [Pedagogical skills of a higher military school teacher] : pidruchnyk. Kyiv : Kondor, 528.
10. Kunch, Zoriana, Horodylovska, Halyna, Shmilyk, Iryna. (2018). Rytoryka [Rhetoric] : pidruchnyk. 2-he vyd., dopov. Lviv : vyd-vo Lvivskoi politekhniki, 496.
11. Motyvatsiina promova komandrya [Commander's motivational speech]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MEqL5J0IHFo>.
12. Nadykhaiucha knyzhka Ukrainskoho Zakhysnyka [Ukrainian Defender's inspiring book] / avt.-upor. Olha Krasnytska, Oleh Khmiliar. Kyiv : vyd-vo Lira-K, 2022, 116.
13. Promovy, shcho zminyly svit [Speeches that changed the world]. Kyiv : vyd. hrupa KM-BUKS, 2017, 328.
14. Psykholohiia boiu: diialnist komandrya pidrozdilu shchodo pidtrymannia moralno-psykholohichnoho stanu osobovoho skladu v khodi boiovykh dii [Psychology of a battle: the activities of the unit commander to support moral and psychological conditions of personnel during hostilities] : navch.-metod. posib. / A. M. Romanyshyn, O. V. Boiko, D. V. Bohorodytskyi ta in. Lviv : NASV, 2015, 322.
15. Psykholohiia diialnosti v osoblyvykh umovakh [Psychology of activity in particular conditions] : slovnyk-dovidnyk / za zah. red. I. I. Prykhodka. Kharkiv : NA NHU, 2021, 118. URL: http://books.ndcnangu.co.ua/knigi/Slovník_psihologiya_diyalnosti.pdf.
16. Simonov, P. V. (1982). Potrebnostno-informaczionnaya teoriya e`moczij [Need-information emotions theory]. Voprosy` psikhologii, 6, 44–56.
17. Tatenko, Vitalii. (2017). Metodolohiia subiektno-vchynkovoho pidkhotu: sotsialno-psykholohichni vymir [Subject-action approach methodology: socio-psychological dimension] :

monohrafiia. Kyiv : Milenium, 184.

18. Uotson, Patrisiia, Litts, Brett, Sausvik, Stiven, Richi, Elspet. (2017). Pidhotovka do vidpravleniia viisk za kordon: zmitsnennia psykhologichnoi stiikosti [Preparation for sending troops abroad: psychological resilience strengthening]. Okhorona psykhichnoho zdorovia v umovakh viiny. Kyiv : Nash format, 103–122.

19. Khmiliar, O. F. (2009). Vchynkovyi potentsial yak providnyi komponent u formuvanni konkurentospromozhnoho fakhivtsia [Action potential as a leading component in the competitive specialist formation]. Aktualni problemy suchasnoi osvity u svitli vymoh Bolonskoho protsesu : materialy midnarod. nauk. konf. Kyiv, 21–23.

20. Khmiliar, O. F. (2019). Psykhomotorni vlastyivosti ofitsera [Officer psychomotor properties] : monohrafiia. Kyiv : KOMPRYNT, 209.

21. Khmiliar, O. F. (2013). Psykhologichna pidhotovka soldata i ofitsera [Psychological preparation of soldier and officer]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, 1 (32), 317–322.

22. Khmiliar, O. F. (2022). Psykhologhiia boiovoi motyvatsii voina [Psychology of warrior's combat motivation]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, 2 (66), 121–131. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-121-131>.

23. Chu, Charlz. Kuleneprobnyvnyi rozum: 6 sekretiv psykhologichnoi stiikosti vid viiskovomorskoho spetsnazu [Bulletproof Mind: 6 Secrets of Psychological Resilience from Naval Special Forces]. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=969901.0>.

SUMMARY

Olha Krasnytska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi

Commander's motivational speech as a means of forming servicemen mental stability and urge for action

Introduction. *A combatant in combat environment needs additional means of mental resilience increasing and motivation to act, to act in an environment of imminent life and health threat.*

Purpose – *to find out the role of commander's motivational speech in increasing servicemen mental resilience and urge to actions and deeds.*

Methods: *analysis, synthesis, comparison and scientific sources systematization, analysis of commanders public speeches.*

Results. *The essence of motivational speech is revealed as a means of forming soldiers' readiness to fight, acting in deprivation conditions, overcoming fear, showing courage and bravery, encouraging actions and deeds, raising morale, mobilizing intellectual, physical and behavioral resources, using all their capabilities during military service performing combat mission. The functions of motivational speech (leadership, emotional, cohesion, motivational, mobilizing, productive, sublime-reinforcing) are determined and the requirements to it are revealed. Mental resilience is presented as a guarantee of effective performance of tasks.*

Originality. *The analysis of commanders' and military leaders' motivational speeches, proves the effectiveness of their use as form of speech influence on servicemen and means that can quickly intensify the activities of soldiers, form the necessary emotional attitude, mobilize body resources, unite personnel, increase self-confidence and the unit capabilities.*

Conclusion. *To overcome stress, effectively perform tasks in combat conditions, adequate perception of combat situation, a serviceman must have a high level of mental stability and at the same time constantly find ways to increase it, one of which is commander motivational speech.*

Key words: *commander; leader; warrior; motivational speech; mental resilience; combat operations; fear; emotional argumentation; attention management.*

УДК 378.147+327+355

Ганна Красота-Мороз,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1990-305>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/136-143

ПОНЯТТЯ КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДЛЯ УЧАСТІ У МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена дослідженню сутності і визначенню кроскультурної компетентності та комунікації. Визначено основні компоненти кроскультурної компетентності та методи навчання крос-культурної взаємодії. Проаналізовано джерела кроскультурної комунікації у керівних документах Міністерства оборони України. Доведено необхідність подальшого дослідження кроскультурної взаємодії з подальшим її впровадженням до курсу підготовки військовослужбовців, які будуть залученими у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Ключові слова: кроскультурна компетентність; кроскультурна комунікація; військовослужбовці; міжнародні операції з підтримання миру і безпеки; міжкультурні комунікації; міжетнічні комунікації.

Постановка проблеми. У рамках міжнародного співробітництва в оборонній сфері перед Україною постають виклики, які можливо подолати маючи у своєму арсеналі підготовлених фахівців, які повинні володіти ключовими навичками для роботи та співпраці з представниками різних національностей. Успішна та результативна комунікація з носіями інших культур на міжнародній арені неможлива без знання та розуміння специфічних особливостей і відмінностей їх культур, а також практичних навичок міжкультурного спілкування. Тому з'являється необхідність у професійній підготовці військовослужбовців Збройних Сил України, які плануються до залучення в інтернаціональних тренуваннях, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, спеціальних моніторингових місіях Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі - ОБСЄ) тощо. Водночас, важливим чинником зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих процесів є міжкультурне співробітництво, яке набуло асиметричного характеру в умовах культурної експансії розвинутих країн та розповсюдження їх політичної ідеології на глобальному, регіональному та національному рівнях. Зокрема, поняття міжкультурного співробітництва відображає себе у формі політичної культури в мультикультурному середовищі, яке спрямоване на гармонізацію відносин між різними суб'єктами міжнародної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “міжкультурної (кроскультурної, міжетнічної) комунікації” було введено до наукового обігу Г. Трейгеромі Е. Холлом у праці “Культура і комунікація. Модель аналізу” (1954). Вони окреслили міжкультурну комунікацію як ідеальну мету, до якої повинна йти людина у своєму прагненні якомога краще та ефективніше

адаптуватися до навколишнього середовища.

Розвиваючи концепт міжкультурної комунікації значний вклад у сутність і визначення кроскультурної взаємодії зробили наступні науковці: С. Андреева, Ф. Бацевич, С. Безус, В. Біблер, Л. Гальчук, Ю. Таратухіна, Н. Якса та інші. Підсумовуючи їх погляди можна виділити, що кроскультурна комунікація – складна та багаторівнева компетенція, що є інструментом стратегічного мислення та планування, джерелом конкурентної переваги та додаткової значущості. Слід відмітити праці А. Солодкої щодо розроблення моделі формування готовності учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів до кроскультурної взаємодії та апробації відповідно цій моделі методичку[1]. Також значний внесок у розвиток кроскультурної взаємодії зробила В. Горлач, яка у своєму дослідженні розробила та обґрунтувала організаційно-педагогічні умови, що забезпечують успішне формування вмінь кроскультурної комунікації в майбутніх фахівців сфери обслуговування[2].

Метою статті є аналіз та визначення поняття кроскультурної комунікації військовослужбовців Збройних сил України під час підготовки для участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, системний аналіз і синтез, порівняння, систематизації та узагальнення.

Виклад основного матеріалу.

На даний час внаслідок глобалізації у різних сферах діяльності загострюється увага до ефективної взаємодії фахівців різних галузей поза межами країни, тобто зростає необхідність комунікації на міжнародній арені. Вже на етапі розуміння про можливий контакт різних культур виникає поняття кроскультурної комунікації.

А. Солодка відзначила, що кроскультурна взаємодія – принципово інші семантичні умови для інтеракції представників різних культур. Це – міжкультурне поле спілкування, на якому зароджується та реалізується низка новоутворень в індивідуальній сфері взаємодіючих сторін, що в системі може бути використано для виховання особистості на перетині культур. Залучення додаткових ресурсів інтерпретації смислу на основі ідентифікації загального по відношенню до специфічного (відмінного) в культурному досвіді сприяє точнішому розумінню учасниками взаємодії проблеми успішного функціонування особистості у світі. Це дає поштовх для їхнього самоусвідомлення своєї власної культурної особливості, оскільки у формуванні смислу під час кроскультурної взаємодії акцент робиться на виявленні інваріантів, єдиних основ у культурному різноманітті, виявленні принципових відмінностей, несхожості, а також певною мірою неможливості зіставлення різних культур, збереженні пластів самобутності серед наростаючої однорідності. Спрямованість на розуміння цінності інших культур на основі толерантності активізує моральні позиції її учасників, сприяючи їхній готовності змінюватися для досягнення взаєморозуміння.[1, с.52-53]

На думку Н. Самойленко, кроскультурна комунікація інтерпретується як особливий тип культури, характерними рисами якого є взаємодія етнокультури,

ектнокультурна компетентність особистості, толерантність, намагання досягти згоди у всіх сферах міжнаціонального спілкування. [3, с.14]

У своєму дослідженні В. Горлач прийшла до висновку, що кроскультурна комунікація – це процес інформаційного обміну між представниками різних культур, що здійснюється за допомогою різноманітних засобів і має на меті встановлення взаєморозуміння через досягнення відповідності різних культурно обумовлених систем цінностей. [2, с.36]

Професійна підготовка військовослужбовців має бути спрямована на формування в них розуміння факту різноманітності і відмінності існуючих культур, поваги і толерантного ставлення до їх проявів, бажання і готовності вирішувати неминучі в кроскультурному спілкуванні суперечності і конфлікти.

Для ефективної міжкультурної комунікації перш за все потрібно приділити увагу кроскультурній компетенції, яка є основоположною та своєрідним базисом для міжетнічної взаємодії.

За дослідженнями А. Солодкої, кроскультурна компетентність розуміється як інтегративна особистісна якість, що характеризується синтезом спеціальних знань (країнознавчих, соціокультурних, психологічних), умінь (вербальних, невербальних і паравербальних комунікативних умінь); соціально-ціннісної поведінки відповідно до іншомовних норм і цінностей (володіння механізмами імітації, ідентифікації, стереотипізації, узагальнення та ціннісних орієнтацій на іншомовну культуру) [9, с.87-88].

Е. Гріффіном визначено основні складові крос-культурної компетентності [4]:

- знання;
- мотивація;
- вміння;
- прихильність.

Під знаннями розуміється інформація про специфічні особливості певної культури. Такі знання мають віддзеркалюватися не просто у володінні інформацією, а розумінні того, що можуть значити для співрозмовника вербальні та невербальні жести, який стиль поведінки йому притаманний та якими інструментами комунікацій він може володіти. Також існує необхідність аналізу, з'ясування що є спільним і на чому варто робити акцент для знаходження спільної точки зору.

Мотивація - це бажання людей докласти максимальних зусиль з метою досягнення організаційних цілей, що зумовлена здатністю цих зусиль задовольняти певну індивідуальну потребу. У нашому випадку - це наявність бажання та необхідності взаємодіяти з представником іншої культури. За відсутності мотивації крос-культурна компетентність не зможе закріпитися у свідомості людини у зв'язку з неможливістю застосування її на практиці. Базисом для виникнення мотивації виступає потреба, наприклад, дізнатися важливу інформацію.

Володіння досвідом та навичками у побудуванні крос-культурних комунікацій знаходить своє відображення у вмінні. Варто розуміти, що навіть якщо людина не усвідомлювала, що бере участь у крос-культурних комунікаціях, то це усе одно відбувалося. Необхідно вказати у яких моментах

це відбувалося. Дуже корисно брати до уваги близькі і найбільш поширені приклади, а також стимулювати аналіз того, як відбувалися крос-культурні мотивації до отримання знань індивідом і як вони відбулися б вже після. Це допоможе не лише отримати бажаний результат від навчання, але й додати нову цінність.

Прихильність – позитивне, або ж об'єктивне ставлення до носія іншої культури. В першу чергу до побудови прихильності є усунення будь-яких стереотипів про інші культури та культурні відмінності.

Зазначені складові є фундаментальними для забезпечення отримання практичного досвіду у крос-культурній комунікації.

Міжкультурна компетентність зазвичай тягне за собою:

1. Розуміння способів мислення та дій інших людей (а не тільки їхнього управління системи або мовні традиції), що в свою чергу вимагає:

- постійне та активне навчання (включаючи самокритику);
- визнання та прийняття різноманітності як неминучого.

2. Перетворення цих знань у дії шляхом:

- культивування позитивної поведінки в певних обставинах,
- здатність адаптувати та інтегрувати усвідомлення до дії.

3. Баланс між спеціалізацією та узагальненням, наприклад:

– тверде розуміння концепції культури на відміну від досвіду в конкретній культурі;

– лінгвістичні здібності проти визнання важливості мови та/або здатності ефективно користуватися перекладачем.

4. Бажання підвищити якість та ефективність професії.

5. Політика, яка визнає важливість кроскультурної комунікації та пов'язує її з професійним духом.

Сутність кроскультурності ґрунтується з мовних навичок, спроможності адаптуватися до мінливих обставин і критично сприймати та реагувати на нові ситуації. Результат взаємодії цих складових залежить від уміння ідентифікувати та обмінюватися точками дотику (спільні цілі, пріоритети, цінності), які виходять за рамки відмінностей і дозволяють будувати стосунки та ефективно працювати разом.

Можна виділити наступні методи навчання крос-культурної взаємодії [5]:

1. Крос-культурна просвіта – набуття знань шляхом читання книг, перегляду фільмів.

2. Крос-культурне орієнтування. Прикладом може слугувати опис ситуацій, у яких приймають участь представники різних культур, у яких кожна обставина забезпечена різними варіантами, з яких потрібно вибрати правильну.

3. Крос-культурний тренінг – метод активного навчання. Він дає змогу сформувати практичні навички міжкультурної взаємодії, підготуватися до подолання культурного шоку.

Що стосується військової сфери, вона не є відокремленою від держави та суспільства, а є його частиною, і також вимагає від кожного військовослужбовця умінь ефективної взаємодії за допомогою вербального та невербального спілкування, обміном інформацією, як із супротивниками так і з

союзниками з інших держав.

Задля участі України в покращенні та розвитку загальноєвропейської та міжнародних систем колективної безпеки, а також у рамках конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими міжнародними організаціями у сфері безпеки, Україна розглядає участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки як важливу складову своєї зовнішньої політики [6].

За підсумками 2021 року більше 300 військовослужбовців Збройних Сил України взяли участь у 8 міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН, НАТО та у складі спільних миротворчих сил на території 7 країн світу (Демократична Республіка Конго, Косово, Республіка Південний Судан, Кіпр, Малі, Ісламська Республіка Афганістан, Республіка Молдова) та у районі Аб'ей. Упродовж 2021 року було організовано та практично проведено три ротації національних контингентів та 43 представників національного персоналу у складі міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки [7, с.78].

Участь Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки залишається дієвим інструментом нарощування оперативних спроможностей визначених сил та засобів Збройних Сил України, досягнення ними оптимального рівня взаємосумісності з підрозділами інших країн, а також дає змогу підтримувати активну позицію нашої держави у міжнародних зусиллях із забезпечення миру і стабільності у світі [7, с.78].

У 2021 році забезпечено участь підрозділів Збройних Сил України у 21 багатонаціональному навчанні, з яких вісім проводилися на території України [7, с.79].

У відповідності до керівних документів підготовка національних контингентів поділяється на загальну, попередню, безпосередню та підготовку в районі проведення міжнародної операції. У розрізі загальної підготовки здійснюється надання базових знань із миротворчої тематики підтримання миру і безпеки особовому складу Збройних Сил України; досягнення визначеного рівня взаємосумісності та бойової готовності, необхідного для повноцінної участі в міжнародних операціях. До програми загальної підготовки входять наступні теми, які опосередковано стосуються кроскультурній комунікації: культура країни перебування; правила поведінки миротворців; гендерні аспекти миротворчості; протидія сексуальній експлуатації та знущанням; взаємодія та проведення переговорів; управління стресом; робота із засобами масової інформації; мовна підготовка; правила ведення переговорів і посередництва та урегулювання кризових ситуацій (для кандидатів на посади, за відповідними фаховими (кваліфікаційними) вимогами) та інші [8].

Висновок та перспектива подальших досліджень. Серед керівного складу оборонного сектору зростає обізнаність, що знання самої мови недостатньо для ефективної комунікації. Виходячи із зазначеного слід дійти до наступного висновку, що кроскультурна комунікація військовослужбовців - соціально і професійно обумовлений процес обміну різною за характером і змістом інформацією, що відбувається за допомогою різноманітних засобів і

має на меті максимальне задоволення потреб держави в оборонній сфері шляхом досягнення взаєморозуміння і ефективної взаємодії між представниками різних культурних груп. Таким чином, проблема формування вмінь кроскультурної комунікації набуває особливого значення у професійній підготовці військовослужбовців Збройних Сил України, які плануються до залучення в інтернаціональних тренуваннях, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, які за специфікою служби мають стикатися з різноманітністю і нетотожністю національних культур. Даний аспект потребує поглибленого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солодка А.К. Теоретико-методичні засади кроскультурної взаємодії учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2015. 462 с.
2. Горлач В.В. Формування вмінь кроскультурної комунікації у майбутніх фахівців сфери обслуговування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2020. 285 с.
3. Самойленко Н.Б. Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Севастополь : Рібест, 2013. 412 с.
4. Griffin, Emory A. A First Look at Communication Theory (6 ed.). – McGraw-Hill, 2006. URL: <https://goo.gl/6JUdRr>. (дата звернення 26.04.2022).
5. Байша К.М. Формування навичок крос-культурної комунікації в студентів технічних і прирhttp://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/62/part_2/6.pdf. (дата звернення 26.04.2022).
6. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Закон України від 23.04.1999 № 613-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14/conv#Text>. (дата звернення 26.04.2022).
7. Біла книга 2021. Оборонна політика країни : Інформаційний бюлетень/ підготовлений робочою групою фахівців Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України та Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту; Київ, 2022. 124 с.
8. Про затвердження Інструкції з підготовки та застосування національних контингентів, національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : наказ Міністерства оборони України від 18.01.2016 р. № 23. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-16#Text>. (дата звернення 26.04.2022).
9. Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 12 квітня 2019 р. під заг. ред. В. Ф. Лисак. Маріуполь: МДУ, 2019. 179 с.
10. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ: КНЕУ, 2016. 233 с.
11. Щетініна Л., Рудакова С., Кравець О. Сутність крос-культурної компетентності: від теорії до практики. Ефективна економіка № 4, 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5537>. (дата звернення 26.04.2022).одничих спеціальностей. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах том 2, №62, 2019. URL :

REFERENCES

1. Solodka A.K. Theoretical and methodological principles of cross-cultural interaction of participants in the pedagogical process of higher educational institutions: dis. ... cand. ped. Science: 13.00.07. Kyiv, 2015. 462 p.
2. Gorlach V.V. Formation of cross-cultural communication skills in future service professionals: dis. ... cand. ped. Science: 13.00.04. Zaporozhye, 2020. 285 p.

3. Samoilenko N.B. Intercultural competence of future specialists in the humanities. Sevastopol: Ribest, 2013. 412 p.
4. Griffin, Emory A. A First Look at Communication Theory (6 ed.). – McGraw-Hill, 2006. URL: <https://goo.gl/6JUdRr>. (application date April 26, 2022).
5. Baisha K.M. Formation of cross-cultural communication skills in students of technical and natural specialties. Pedagogy of Creating a Creative Personality in Higher and Secondary Schools Volume 2, №62, 2019. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/62/part_2/6.pdf. (application date April 26, 2022).
6. On Ukraine's participation in international peacekeeping operations: Law of Ukraine of April 23, 1999 № 613-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14/conv#Text>. (application date April 26, 2022).
7. White Paper 2021. Defense Policy of the Country: Information Bulletin / prepared by a working group of specialists of the Ministry of Defense of Ukraine, the General Staff of the Armed Forces of Ukraine and the Administration of the State Special Transport Service; Kyiv, 2022. 124 p.
8. On approval of the Instruction on training and use of national contingents, national personnel in international peacekeeping and security operations: order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 18.01.2016 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-16#Text>. (application date April 26, 2022).
9. Intercultural communication and glocalization processes in the sociological dimension: Coll. materials All-Ukrainian scientific-practical Conf., Mariupol, April 12, 2019 under the general ed. VF Lisak. Mariupol: Moscow State University, 2019. 179 p.
10. Strategies of intercultural communication in language education of modern universities: Coll. materials International. scientific-practical conf., Kyiv: KNEU, 2016. 233 p.
11. Shchetinina L., Rudakova S., Kravets O. The essence of cross-cultural competence: from theory to practice. Effective Economy № 4, 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5537>. (application date April 26, 2022).

РЕЗЮМЕ

Анна Красота-Мороз
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Понятие кросскультурной коммуникации военнослужащих Вооруженных сил Украины во время подготовки к участию в международных операциях по поддержанию мира

Статья посвящена исследованию сущности и определению кросскультурной компетентности и коммуникации. Определены основные компоненты кросскультурной компетентности и методы обучения кросс-культурному взаимодействию. Проанализированы источники кросскультурной коммуникации в руководящих документах Министерства обороны Украины. Доказана необходимость дальнейшего исследования кросскультурного взаимодействия с дальнейшим его внедрением в курс подготовки военнослужащих, которые будут вовлечены в международные операции по поддержанию мира и безопасности.

Ключевые слова: кросскультурная компетентность; кросскультурная коммуникация; военнослужащие; международные операции по поддержанию мира и сохранности; межкультурные коммуникации; межэтнические коммуникации.

SUMMARY

Hanna Krasota-Moroz,
National University of Defense of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

The concept of cross-cultural communication of the military servants of the armed forces of Ukraine during preparation for participation in the international operating operation

The article is devoted to the study of the essence and definition of cross-cultural competence and communication. The main components of cross-cultural competence and methods of teaching cross-cultural interaction are identified. Sources of cross-cultural communication in the guiding documents of the Ministry of Defense of Ukraine are analyzed. The necessity of further research of cross-cultural interaction with its further introduction to the training course of servicemen who will be involved in international peacekeeping operations has been proved.

Key words: *cross-cultural competence; cross-cultural communication; military; international peacekeeping and security operations; intercultural communication; interethnic communications.*

Introduction. *An important factor in foreign and domestic policy in the context of state-building processes is intercultural cooperation, which has become asymmetric in the context of cultural expansion of developed countries and the spread of their political ideology at the global, regional and national levels. In particular, the concept of intercultural cooperation is reflected in the form of political culture in a multicultural environment, which aims to harmonize relations between different actors in international cooperation.*

Purpose : *is an analysis and definition of the concept of cross-cultural communication of servicemen of the Armed Forces of Ukraine in preparation for participation in international operations to maintain peace and security.*

Methods. *The article uses general scientific methods of analysis of scientific literature on the researched problem, system analysis and synthesis, comparison, systematization and generalization.*

Results. *The main components of cross-cultural competence and methods of teaching cross-cultural interaction are identified. Sources of cross-cultural communication in the guiding documents of the Ministry of Defense of Ukraine are analyzed. The necessity of further research of cross-cultural interaction with its further introduction to the training course of servicemen who will be involved in international peacekeeping operations has been proved.*

Conclusion. *Awareness is growing among the leadership of the defense sector that knowledge of the language itself is insufficient for effective communication. Based on the above, it should be concluded that cross-cultural communication of servicemen is a socially and professionally conditioned process of exchanging information of different nature and content, which takes place through various means and aims to meet the needs of the state in defense between representatives of different cultural groups. Thus, the problem of developing cross-cultural communication skills is of particular importance in the training of servicemen of the Armed Forces of Ukraine, who are planned to be involved in international training, international peacekeeping and security operations. This aspect needs in-depth study.*

УДК 796.011.2

Володимир Михайлов,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-2517-6016>

Юлія Коростильова,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту
Навчально-спортивна база літніх видів спорту
Управління фізичної культури і спорту
Міністерства оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-8939-3530>

Віталій Михайлов,

кандидат педагогічних наук, доцент
Навчально-спортивна база літніх видів спорту
Управління фізичної культури і спорту
Міністерства оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-7935-7579>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/144-153

ТОЧНІСТЬ ОБЧИСЛЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ МАСИ ТІЛА СТУДЕНТОК ЗА РІВНЯННЯМ РЕГРЕСІЇ

Мета: розробка методики оцінювання якості рівняння регресії, за яким одержали оптимальну масу тіла студенток. *Методи:* теоретичний аналіз та узагальнення; педагогічний експеримент; антропометрія; метод найменших квадратів; регресійний аналіз. *Матеріал:* На основі математичного моделювання визначили точність корекції оптимальної маси тіла студенток ($n = 116$) з урахуванням їхньої конституції, віку і зросту. *Результати:* з'ясовано, що якість поправок оптимальної маси тіла студенток можна встановити відносно опорних формул за коефіцієнтом детермінації і середньою похибкою апроксимації у відсотках. *Висновки:* поправки на конституцію, вік і зріст студенток мають максимально вдалий підбір ($D = 100\%$) і забезпечують корекцію оптимального значення маси тіла з високою точністю ($\bar{A} = 0\%$).

Ключові слова: маса і конституція тіла; вік; зріст; студентки; коефіцієнти детермінації і апроксимації.

Постановка проблеми. Математичне моделювання різних процесів морфологічного, функціонального і фізичного розвитку – перспективний напрям аналізу впливу фізичного виховання на допризовну молодь, в тому числі – на студенток, які, після здобуття вищої освіти, все частіше пов'язують своє життя з сектором безпеки і оборони України. Разом з широкими можливостями цього підходу у оцінюванні різних напрямків удосконалення людських можливостей, існують проблеми, що вимагають подальшого вирішення. Щодо рівнянь регресії, які широко застосовують у математичному моделюванні, то найбільшу стурбованість викликає оцінювання їхньої придатності до вирішення актуальних науково-практичних завдань.

Придатність рівнянь регресії спеціалісти рекомендують встановлювати за їхньою якістю, яка обумовлюється, в першу чергу, підбором і точністю розрахункових значень щодо фактичних показників [1; 3; 8; 9]. Останні представляють собою опорні елементи, які встановлені або за опорними точками, або за рівняннями регресії і які можуть бути обчислені у різний спосіб

[2; 6; 7]. Рівняння регресії застосовують, як правило, для розв'язання найбільш складних завдань, які потребують високої, але не завжди однакової точності побудови математичної моделі. Існування різноманітних вимог і різних способів укладання рівнянь регресії стимулює до пошуку адекватних конкретних шляхів для оцінювання їхньої якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій встановив, що підбір рівнянь регресії оцінюють за коефіцієнтом детермінації: $D = R^2 * 100\%$ [1; 8]. Чим більше D наближено до 100 %, тим краще підібрано рівняння регресії.

Точність рівняння регресії обчислюють за середньою похибкою апроксимації у відсотках (\bar{A} %), яка характеризується середнім відхиленням розрахункових значень від фактичних. Ця похибка може бути отримана за різними формулами [3; 9], але найбільш поширеною є:

$$\bar{A} = \frac{\sum |y - y_x|}{n} 100\% ,$$

де \sum – знак суми; $|y - y_x|$ – різниця за модулем; y – розрахункові значення, що здобуті за рівнянням регресії; y_x – показник, що обчислений між фактичними (x) і розрахунковими значеннями (y); n – обсяг вибірки.

Рекомендовані спеціальною літературою орієнтири якості підбору ($D > 80\%$) і точності рівнянь регресії ($\bar{A} < 5\%$) [1; 8] дають можливість обрати кращий спосіб оцінювання результатів у тестових вправах з фізичної підготовки студентів [6]. З'ясовано, що нарахування балів за рівняннями регресії значно точніше, ніж за рівняннями, призначеними для визначення фізичної підготовленості студентів [6; 7]. Перевага оцінювання результатів за рівняннями регресії буде також у більшій кількості нарахованих балів, які в середньому будуть на 17,1 % більше, ніж за рівняннями підготовки студентів. Укладене за цим способом оцінювання рівняння множинної регресії буде однаковим як для усієї вибірки студентів, так і для її окремих частин, має максимально вдалий підбір ($D = 100\%$) і незначну похибку апроксимації у відсотках ($\bar{A} = 0,0044\%$), яка практично не відрізняється від нуля [7].

Мета роботи – розробка методики оцінювання якості рівняння регресії, за яким одержали оптимальну масу тіла студенток.

Завдання дослідження – встановити точність поправок оптимальної маси тіла студенток за показниками конституції, віку і зросту студенток.

Матеріал і методи дослідження. На основі математичного моделювання визначали точність корекції оптимальної маси тіла студенток з урахуванням їхньої конституції тіла, віку і зросту. Обстежували студенток 1÷3 курсів основного навчального відділення ($n = 116$) Національного університету “Львівська політехніка” [5].

Стан проблеми вивчали на основі теоретичного аналізу та узагальнення даних спеціальної літератури. За методом антропометрії визначили масу і конституцію тіла студенток та їхній зріст. Метод найменших квадратів використали для того, щоб укласти формулу оптимальної маси тіла жінок (ОМТЖ) [4]:

$$ОМТЖ = (4,7619 * OЗ - 76,1905) * (0,07463 * вік + 19,8327) * L^2 / 100 + (0,07463 * вік + 19,8327) * L^2, \quad (1)$$

де $OЗ$ – обвід зап'ястка, см; $вік$ – вік у повних роках; L^2 – зріст², м.

Точність поправок на конституцію тіла, вік і зріст у формулі $ОМТЖ$ з'ясували відносно опорних формул, на основі яких вони укладені. Значення опорних формул, розглядалися як фактичні, а відповідні поправки $ОМТЖ$ – як розрахункові. Корекція $ОМТЖ$, вважалась достатньо точною, якщо якість її поправок були наближені до фактичних ($D = 100\%$ і $\bar{A} = 0\%$).

Оцінка якості тієї чи іншої поправки у формулі $ОМТЖ$ дана для широкого діапазону їхніх значень, у той час коли інші дві поправки були такими, що не впливали на значення оптимальної маси тіла студенток. Оскільки різниця між опорними і розрахунковими поправками була дуже малою, то для більшої наочності проміжні обчислення виконали з більшою точністю, ніж це представлено у підсумку.

Усі математичні розрахунки проведені у програмі *MS Excel*.

Виклад основного матеріалу. Точність поправок з урахуванням типів конституції тіла (астенік, нормостенік, гіперстенік) визначили для умов, коли зріст і вік були постійними, а у формулі $ОМТЖ$ змінювали тільки значення $OЗ$. Результати порівняли з опорною формулою [4]:

$$\% = 4,7619 * OЗ - 76,1905. \quad (2)$$

Оскільки формула (2) подає поправку маси тіла у відсотках, то для формули $ОМТЖ$ її також визначили у відсотках:

$$\% = ОМТЖ * 100 / 61,8457 - 100, \quad (3)$$

де 61,8457 – маса тіла у кілограмах, яка розрахована за формулою $ОМТЖ$ для $OЗ = 16$ см і віку = 21 рік, тобто за параметрами, які не передбачають корекцію маси тіла (табл. 1).

Для того, щоб отримати $D\%$ з'ясували статистичний зв'язок між відсотками, які отримані за формулами (3) і (2) у межах $OЗ = 12,0 \div 18,0$ см, що перекриває значення обводу зап'ястка у студенток (13,79 \div 0,68 см) [5]. Обчислення виконали для зросту 1,70 м (зріст може бути будь-який) і одержали лінійну регресію:

$$\% (y_x) = 0,999999 * x - 0,0001, \quad (4)$$

де x – це поправка за формулою (3).

Встановлено, що формула (4) підібрана максимально точно, оскільки $R^2 = 1,0000$ дає $D = 100\%$. Це рівняння регресії використали для обчислення точності поправок на конституцію тіла студенток у формулі $ОМТЖ$ за середньою похибкою апроксимації у відсотках відносно формули (2). Результати представлені у таблиці 1.

Точність поправок *ОМТЖ* з урахуванням конституції тіла студенток

Таблиця 1

n	ОЗ, см	ОМТЖ, кг	Відсоткова поправка маси тіла			y-y _x /y
			формула (3) (x)	формула (2) (y)	формула (4) (y _x)	
1	2	3	4	5	6	7
1	12,0	50,0656	-19,0476	-19,0477	-19,0477	1,87E-16
2	13,0	53,0106	-14,2857	-14,2858	-14,2858	7,46E-16
3	14,0	55,9557	-9,5238	-9,5239	-9,5239	3,73E-16
4	15,0	58,9007	-4,7619	-4,7620	-4,7620	7,46E-16
5	16,0	61,8457	0,0000	-0,0001	-0,0001	3,32E-11
6	16,5	63,3183	2,3810	2,3809	2,3809	7,27E-15
7	17,0	64,7908	4,7619	4,7618	4,7618	7,46E-16
8	17,5	66,2633	7,1429	7,1427	7,1428	2,49E-15
9	18,0	67,7358	9,5238	9,5237	9,5237	1,87E-15

$$\Sigma = 3,32E-11$$

У таблиці 2 подано:

1-й стовпчик – обсяг вибірки – $n = 9$;

2-й стовпчик – обвід зап'ястка;

3-й стовпчик – *ОМТЖ*, яку розраховували для зросту 1,70 м, 21 року і $ОЗ = 12,0 \div 18,0$ см;

4-й стовпчик – відсоткова поправка маси тіла, яку отримали за формулою (3);

5-й стовпчик – відсоткова поправка маси тіла, яку обчислили за формулою (2);

6-й стовпчик – відсоткова поправка маси тіла, що здобута за формулою (4);

7-й стовпчик – результати обчислення за формулою: $|y-y_x|/y$, а також їхня сума (Σ).

Точність відсоткової поправки маси тіла студенток з урахуванням їхньої конституції буде:

$$\bar{A} = \frac{3,32E-11}{9} 100\% = 3,69E-10\%.$$

Отримане $\bar{A} = 3,69E-10$ % практично не відрізняється від нуля.

Отже, поправка *ОМТЖ* на конституцію тіла студенток підібрана вдало ($D = 100$ %) і має високу точність ($\bar{A} = 0$ %).

Формула (2) укладена на опорних точках і характеризується дуже вдалим підбором ($D = 100$ %) і високою точністю ($\bar{A} = 0$ %) [4]. Оскільки поправка на конституцію тіла студенток у формулі *ОМТЖ* має такі ж самі показники якості, що і формула (2), то, отримані за цими формулами відсотки, повинні також бути однакові. Для перевірки цього припущення виконали обчислення, які представлені у таблиці 2.

Точність корекції *ОМТЖ* щодо опорних точок для осіб з різною конституцією тіла

Таблиця 2

Зріст, м	Вік, років	Опорні точки		<i>ОМТЖ</i> , кг	Поправка за формулою (3) %
		ОЗ, см	Поправка, %		
1	2	3	4	5	6
1,70	21	14,95	-5	58,7534	-5,000000
1,70	21	16,00	0	61,8457	0,000000
1,70	21	17,05	5	64,9380	5,000000

У таблиці 2 представлені опорні точки формули (2) для *OЗ* і відсотків. У 5-стовпчику *ОМТЖ* одержали для зросту, віку і конституції тіла, що подані у 1÷3-ому стовпчиках. Поправку *ОМТЖ* на конституцію тіла (6-й стовпчик) розраховували за формулою (3). Дані таблиці 2 засвідчують, що відсотки опорних точок і відсотки формули (3) є однаковими. Це підтверджує високу точність поправок на конституцію тіла студенток, що має місце у формулі *ОМТЖ*.

Точність корекції маси тіла за віком у формулі *ОМТЖ* встановили відносно вимог комплексної діагностичної системи (КОНТРЕКС-2) [4]:

$$0,2 * (\text{вік} - 21) . \quad (5)$$

Ця формула до 21 року щорічно зменшує оптимальну масу тіла на 0,2 кг, а після 21 року – її збільшує на 0,2 кг. Точність поправок обчислили для умов, коли зріст і конституція тіла не впливають на *ОМТЖ*, а основним фактором, який змінює масу тіла, є вік студенток. З цією метою за формулою *ОМТЖ* одержали масу тіла для зросту 1,637 м (середній зріст жінок України) і *OЗ* = 16 см для осіб різного віку від 16 до 25 років (вік обстежених студенток 16÷21 р.) [5]. Потім від отриманої маси тіла відняли масу тіла, яка обчислена за формулою *ОМТЖ* для 21 року, зросту 1,637 м і *OЗ* = 16 см. Здобуту різницю порівняли з поправками, що дає формула (5). Статистичний зв'язок між поправками на вік характеризується простим рівнянням лінійної регресії:

$$Kz(y_x) = 1,000447 * x . \quad (6)$$

Щоб отримати поправку за формулою (6) потрібно замість x вставити поправку, що дає формула *ОМТЖ*.

Встановлено, що ця формула підібрана дуже вдало, оскільки $R^2 = 1,0000$ дає $D = 100$ %. Її використали для обчислення точності поправок на вік у формулі *ОМТЖ* відносно формули (5) за середньою похибкою апроксимації у відсотках (табл. 3).

Точність поправок маси тіла студенток різного віку у формулі *ОМТЖ*

Таблиця 3

n	Вік, років	<i>ОМТЖ</i> , кг	<i>ОМТЖ</i> для 21 р., кг	Різниця, кг (x)	Формула (5), кг (y)	Формула (6), кг (y_x)	$ y-y_x /y$
1	2	3	4	5	6	7	8
1	16	56,3456	57,3451	-0,9996	-1	-1,0000	3,62E-07
2	17	56,5455	57,3451	-0,7996	-0,8	-0,8000	3,62E-07
3	18	56,7454	57,3451	-0,5997	-0,6	-0,6000	3,62E-07
4	19	56,9453	57,3451	-0,3998	-0,4	-0,4000	3,62E-07
5	20	57,1452	57,3451	-0,1999	-0,2	-0,2000	3,62E-07
6	22	57,5450	57,3451	0,1999	0,2	0,2000	3,62E-07
7	23	57,7449	57,3451	0,3998	0,4	0,4000	3,62E-07
8	24	57,9449	57,3451	0,5997	0,6	0,6000	3,62E-07
9	25	58,1448	57,3451	0,7996	0,8	0,8000	3,62E-07

$$\Sigma = 3,26E-06$$

У таблиці 3 подано:

1-й стовпчик – обсяг вибірки – $n = 9$;

2-й стовпчик – вік;

3-й стовпчик – *ОМТЖ*, яку обчислили для зросту 1,637 м, *OЗ* = 16 см і віку 16÷25 років;

- 4-й стовпчик – *ОМТЖ* за формулою (1) для 21 року, зросту 1,637 м і $OЗ = 16$ см;
 5-й стовпчик – поправка *ОМТЖ*, яку отримали за різницею між 3-м і 4-м стовпчиками;
 6-й стовпчик – фактична поправка, яку розрахували за формулою (5);
 7-й стовпчик – поправка маси тіла, що вираховані за формулою (6);
 8-й стовпчик – результати обчислення за формулою: $|y - y_x|/y$, а також їхня сума (Σ).
 Точність поправки *ОМТЖ*, що враховує вік студенток, буде:

$$\bar{A} = \frac{3,26E - 06}{9} 100\% = 3,62E - 05\%.$$

Отримане значення $\bar{A} = 3,62E - 05\%$, або $0,00004\%$ практично не відрізняється від нуля.

Отже, частина формули *ОМТЖ*, яка забезпечує корекцію маси тіла за віком студенток, характеризується вдалим підбором ($D = 100\%$) і максимально високою точністю ($\bar{A} = 0\%$).

Дані стовпчику 8 таблиці 3 засвідчують, що індивідуальна відносна похибка апроксимації для студенток різного віку є однакою ($3,62E - 07$). Це означає, що для різного віку студенток поправка обчислена однаково точно.

Точність поправки за зростом студенток визначили для умов, коли вік і конституція тіла не впливають на *ОМТЖ*, а основним чинником, якій її змінює, є зріст. Оцінка точності поправок на вік дана відносно опорної формули, яку запропонував І. П. Заневський [2]:

$$ОМТ = 21,4 * L^2, \quad (7)$$

де *ОМТ* – оптимальна маса тіла, кг; 21,4 – оптимальне значення індексу маси тіла (*ІМТ*) для жінок, од.; L^2 – квадрат зросту, m^2 .

За формулою *ОМТЖ* одержали масу тіла для $OЗ = 16$ см і віку 21 рік для зросту 1,50÷1,90 м (середній зріст студенток $1,65 \pm 0,06$ м) [5]. Отримані значення *ОМТЖ* порівняли з *ОМТ*. Встановлено, що статистичний зв'язок характеризується простим рівнянням лінійної регресії:

$$ОМТ(y_x) = 0,0000043 * x. \quad (8)$$

Щоб одержати $ОМТ(y_x)$ замість x потрібно вставити *ОМТЖ*.

Встановлено, що формула (8) підібрана дуже вдало, оскільки $R^2 = 1,0000$ дає $D = 100\%$. Цю формулу використали для обчислення точності поправок оптимальної маси тіла у жінок різного зросту щодо формули (7) за середньою похибкою апроксимації у відсотках (табл. 4).

Точність поправок маси тіла студенток різного зросту у формулі *ОМТЖ*

Таблиця 4

<i>n</i>	Зріст, м	<i>ОМТЖ</i> , кг (<i>x</i>)	<i>ОМТ</i> , кг (<i>y</i>)	Формула (8), кг (y_x)	$ y - y_x /y$
1	2	3	4	5	6
1	1,50	48,1498	48,1500	48,1500	2,90E-08
2	1,55	51,4133	51,4135	51,4135	2,90E-08
3	1,60	54,7838	54,7840	54,7840	2,90E-08
4	1,65	58,2613	58,2615	58,2615	2,90E-08
5	1,70	61,8457	61,8460	61,8460	2,90E-08
6	1,75	65,5372	65,5375	65,5375	2,90E-08
7	1,80	69,3357	69,3360	69,3360	2,90E-08

Закінчення табл.4

1	2	3	4	5	6
8	1,85	73,2412	73,2415	73,2415	2,90E-08
9	1,90	77,2537	77,2540	77,2540	2,90E-08

$$\Sigma = 2,61E-07$$

У таблиці 4 подано:

1-й стовпчик – обсяг вибірки – $n = 9$;

2-й стовпчик – зріст, м;

3-й стовпчик – *ОМТЖ*, що обчислена для $OЗ = 16$ см, 21 р. і зросту $1,50 \div 1,90$ м;

4-й стовпчик – *ОМТ*, що отримана за формулою (7);

7-й стовпчик – маса тіла, яку розраховували за формулою (8);

8-й стовпчик – результати, що вираховані за формулою: $|y - y_x|/y$, а також їхня сума (Σ).

Точність поправки маси тіла на зріст студенток у формулі *ОМТЖ*:

$$\bar{A} = \frac{2,61E - 07}{9} 100\% = 2,90E - 06\%.$$

Отримане значення $\bar{A} = 2,9E-06$ або 0,000003 практично не відрізняється від нуля.

Отже, та частина формули *ОМТЖ*, яка забезпечує корекцію маси тіла за зростом студенток, характеризується максимально вдалим підбором ($D = 100\%$) і максимально високою точністю ($\bar{A} = 0\%$).

Дані стовпчику 6 таблиці 4 засвідчують, що індивідуальна відносна похибка апроксимації (2,90E-08) для студенток будь якого зросту є однакою. Це означає, що поправка у формулі *ОМТЖ* для осіб різного зросту обчислена однакою точно.

Якщо у формулі *ОМТЖ* визначити *ІМТ* у межах зросту від 1,50 до 1,90 м для осіб з однакою конституцією тіла ($OЗ = 16$ см) і віку (21 р.), то отримаємо 21,3999 од, що буде на 0,0001 од. менше від рекомендованих оптимальних вимог для жінок – 21,4 од. За такої точності результати розрахунків за формулою *ОМТЖ* співпадають з формулою *ОМТ* до 2-3 знаку після коми. Це дозволяє використати формулу $ОМТ = 21,4 * L^2$ для контролю за точністю запису формули *ОМТЖ* у *MS Excel*. Отриманої точності цілком достатньо для обчислення індивідуальних та середнє арифметичних значень оптимальної маси тіла для певної групи студенток.

Тепер щодо впливу різного цифрового формату на точність формули *ОМТЖ*. Якщо складові формули *ОМТЖ*, за якими внесені поправки за віком, конституцією тіла і зросту представлені не чотирма а трьома знаками після коми, то для осіб, які мають 21 рік, $OЗ = 16$ см будь якого зросту, результати будуть однакові з *ОМТ* до 2-3 знаку, якщо двома, – то до 1-2 знаку. Формула *ОМТЖ* з одним знаком після коми дає масу тіла, яка буде менше від *ОМТ* на $0,5 \div 0,8$ кг. Чим більший зріст, тим більше різниця у масі тіла. Але, якщо цю різницю представити у відсотках, то для кожного зросту такий формат зменшує *ОМТЖ* на 0,98 % відносно формули *ОМТ*.

Висновки:

1. Визначено точність обчислення оптимальної маси тіла студенток щодо опорних формул за коефіцієнтами детермінації і середніми похибками апроксимації у відсотках.

2. Установлено, що авторські рівняння регресії, які коректують оптимальне значення маси тіла студенток з урахуванням їхньої конституції тіла, віку і зросту, максимально добре підібрані і мають високу точність поправок ($D = 100\%$; $\bar{A} = 0\%$). Отже, авторська формула дозволяє якнайкраще визначити оптимальну масу тіла у студенток за вказаними показниками.

3. Визначено, що авторська формула розрахунку оптимальної маси тіла у жінок, що представлена у цифровому форматі, характеризується високою точністю і дає значення, які будуть однакові з авторською формулою оптимальної маси тіла до 2-3 знаку після коми. Це цілком достатньо для обчислення індивідуальних та групових значень маси тіла студенток.

У подальших дослідженнях планується визначити точність шкали оцінювання оптимальної маси тіла у жінок за рівнянням регресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базака, Л. Н., Разинков, А. И. (2015). Статистическая обработка данных в среде пакетов Statistica, EViews и MS Excel : метод. указания по выполнению лабораторных работ. Пинск: Полес ГУ, 138.
2. Заневський, І. П. (2011). Точність шкал оцінювання рівня фізичного здоров'я. Частина 1. Інтер- та екстраполяція шкали оцінювання. Фізична активність, здоров'я і спорт, 2, 8–19.
3. Малова, Н. Н. (2017). Об одном подходе к расчету средней ошибки аппроксимации регрессионных моделей. Международный технико-экономический журнал, 5, 54–57.
4. Михайлов, Вол. В., Коростильова, Ю. С., Михайлов, Віт. В. (2013). Оптимальні показники норми маси тіла у жінок і чоловіків. Сучасний соціокультурний простір : зб. наук. праць Х міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. К., 65–73.
5. Михайлов, Віт. В., Михайлов, Вол. В., Коростильова, Ю. С. (2015). Взаємозв'язок та динаміка складових оздоровчої ефективності фізичного виховання студенток ВНЗ. Сучасні технології в галузі фізичного виховання і спорту : збірн. наук. праць ІХ міжн. наук.-метод. конф. Харків : НАНГУ, 9, 149-162.
6. Михайлов, Віт. В., Михайлов, Вол. В., Коростильова, Ю. С. (2019). Застосування рівнянь регресії для оцінювання ефективності виконання тестових вправ у фізичному вихованні студентів закладів вищої освіти. Спортивні ігри, 4 (14), 35–47.
7. Михайлов, Віт. В., Михайлов, Вол. В., Коростильова, Ю. С. (2020). Точність шкал оцінювання результатів у тестових вправах за рівняннями лінійної регресії і за рівнями фізичної підготовки студентів закладів вищої освіти. Спортивні ігри, 4 (18), 44–59.
8. Лещинський, О. Л., Рязанцева, В. В., Юнькова, О. О., Юртин, І. І. Практикум з економетрії: навч. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 94.
9. Рогачов, А. Ф., Мелихова, Е. В. (2014) Эконометрика : учеб. пособ. В.: ФГБОУ ВПО ВГТУ, 86.

REFERENCES

1. Bazaka, L. N., Razyнков, A. Y. (2015). Statystycheskaia obrabotka dannykh v srede paketov Statistica, EViews y MS Excel [Statistical data processing in the Statistica and the EViews packages in MS Excel]: metod. ukazaniya po vypolneniyu laboratornykh rabot. Pynsk: Poles HU, 138.
2. Zanevskiy, I. P. (2011). Tochnist shkal otsiniuvannia rivnia fizychnoho zdorovia. Chastyna 1. Inter- ta ekstrapoliatsiia shkaly otsiniuvannia [Accuracy of physical health assessment scales. Part 1. Inter- and extrapolation of the rating scale]. Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport, 2, 8–19.
3. Malova, N. N. (2017). Ob odnom podkhode k raschetu srednei oshybky approksymatsyy rehressyonnykh modelei [About one approach to calculate the average approximation error of regression models]. Mezhdunarodnyi tekhniko-ekonomycheskyi zhurnal, 5, 54–57.
4. Mykhaylov, Vol. V., Korostylova, Yu. S., Mykhaylov, Vit. V. (2013). Optymalni

pokaznyky normy masy tila u zhinok i cholovikiv [Optimal indices of female and male body mass norms]. Suchasnyi sotsiokulturnyi prostir : zb. nauk. prats Kh mizhn. nauk.-prakt. Internet-konf. K., 65–73.

5. Mykhaylov, Vit. V., Mykhaylov, Vol. V., Korostylova, Yu. S. (2015). Vzaiemozviazok ta dynamika skladovykh ozdorovchoi efektyvnosti fizychnoho vykhovannia studentok VNZ [Relationships and dynamics of components health-improving efficiency of female students' physical education]. Suchasni tekhnolohii v haluzi fizychnoho vykhovannia i sportu : zbirn. nauk. prats IKh mizhn. nauk.-metod. konf. Kharkiv : NANHU, 9, 149-162.

6. Mykhaylov, Vit. V., Mykhaylov, Vol. V., Korostylova, Yu. S. (2019). Zastosuvannia rivnian rehresii dlia otsiniuvannia efektyvnosti vykonannia testovykh vprav u fizychnomu vykhovanni studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Applicability of regression equations for evaluation of the effectiveness of physical education among students of higher education establishments]. Sportyvni ihry, 4 (14), 35–47.

7. Mykhailov, Vit. V. Mykhailov, Vol. V., Korostylova, Yu. S. (2020). Tochnist shkal otsiniuvannia rezultativ u testovykh vpravakh za rivnianniomy liniinoi rehresii i za rivniamy fizychnoi pidhotovky studentiv zakladiv vyshchoi osvity [The accuracy of the scales for results evaluation in test exercises using linear regression equations and levels of students' physical training in higher education establishments]. Sportyvni ihry, 4 (18), 44–59.

8. Leshchynskiy, O. L., Riazantseva, V. V., Yunkova, O. O., Yurtyyn, I. I. Praktykum z ekonometrii [Econometrics workshop]: navch. posib. K.: DP «Vyd. dim «Personal», 94.

9. Rohachov, A. F., Melykhova, E. V. (2014) Ekonometryka [Econometrics]: ucheb. posob. V.: FNBVOU VPO VHTU, 86.

РЕЗЮМЕ

Владимир Михайлов,

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Юлия Коростылева,

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту
Учебно-спортивная база летних видов спорта
Управление физической культуры и спорта
Министерства обороны Украины

Виталий Михайлов,

кандидат педагогических наук, доцент
Учебно-спортивная база летних видов спорта
Управление физической культуры и спорта
Министерства обороны Украины

Точность вычисления оптимальной массы тела студенток по уравнению регрессии

Цель: разработка методики оценивания качества уравнения регрессии, за которым получили оптимальную массу тела студенток. Методы: теоретический анализ и обобщение; педагогический эксперимент; антропометрия; метод наименьших квадратов; регрессионный анализ. Материал: На основе математического моделирования определили точность коррекции оптимальной массы тела студенток ($n = 116$) с учетом их конституции, возраста и роста. Результаты: выяснено, что качество поправок оптимальной массы тела студенток можно определить относительно опорных формул по коэффициенту детерминации и средней ошибке аппроксимации в процентах. Выводы: поправки на конституцию, возраст и рост студенток имеют максимально удачный подбор ($D = 100\%$) и обеспечивают коррекцию оптимального значения массы тела с

высокой точностью ($\bar{A} = 0\%$).

Ключевые слова: масса и конституция тела; возраст; рост; студентки; коэффициенты детерминации и аппроксимации.

SUMMARY

Volodymyr Mykhaylov,

PhD in Physical Education and Sports
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Yuliya Korostylova,

PhD in Physical Education and Sports
Educational and Sports Base of Summer Sports
Department of Physical Culture and Sports
Ministry of Defence of Ukraine

Vitaliy Mykhaylov,

PhD in Pedagogics, docent
Educational and Sports Base of Summer Sports
Department of Physical Culture and Sports
Ministry of Defence of Ukraine

The accuracy of estimation of the optimal body weight of female students according to the regression equation

Introduction. *Mathematical modeling of various processes of morphological, functional and physical development is a promising area of impact analysis of physical education of female students.*

The purpose of the article is to develop the assessment methodology of the quality of the regression equation, using which the optimal body weight of female students has been obtained.

The methods of the research are as following: theoretical analysis and generalization; pedagogical experiment; anthropometry; least squares method; regression analysis. **Material.** The accuracy of the optimal body weight correction of female students ($n = 116$) taking into account their constitution, age and height is determined using the basis of mathematical modelling.

Results. It was found that the quality of the optimal body weight corrections of female students could be established relative to the reference formulas by the coefficient of determination and the approximation average error in percent.

Originality. It is determined that the formula of women optimal body weight in the presented digital format is characterized by high accuracy and gives values that will be the same as the formula of optimal body weight up to 2-3 decimal places. This is quite enough to calculate the individual and group values of body weight of female students.

Conclusions. It was found that the regression equations that correct the optimal value of body weight of female students taking into account their body constitution, age and height have the most successful selection ($D = 100\%$) and have a high accuracy of corrections ($\bar{A} = 0\%$).

In further researches it is planned to determine the scale accuracy of estimating of female optimal body weight by regression equation.

Key words: body weight and constitution; age; height; female students; coefficients of determination and approximation.

УДК 613.6 – 796 – 355 – 378

Дмитро Оленєв,

доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-9685-725X>

Станіслав Присяжнюк,

доктор педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-3017-0268>

Вадим Шемчук,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-8873-0443>

Оксана Юденко,

кандидат педагогічних наук
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-8485-7794>

Олександр Старчук

кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова
<https://orcid.org/0000-0003-4488-5456>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/154-167

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ПОКАЗНИКАМИ БІОЛОГІЧНОГО ВІКУ ТА ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ КУРСАНТІВ ВВНЗ

В статті розглянуто питання взаємозв'язку показників біологічного віку курсантів вищих військових навчальних закладів як одного із чинників, що характеризують стан здоров'я, з показниками рівня розвитку основних фізичних якостей як інтегральної оцінки їх загальної фізичної підготовленості. З'ясовано, що переважна більшість сучасних досліджень діагностування біологічного віку різних верств населення спрямована на визначення кількісної характеристики функціональних систем організму людини, що не відображає динаміки його показників в залежності від рівня фізичної підготовленості. Результати проведеного авторами дослідження дозволили зробити попередні висновки щодо залежності показників біологічного віку від рівня фізичної підготовленості курсантів.

Ключові слова: біологічний вік; рівень фізичної підготовленості; курсанти вищих військових навчальних закладів; фізичні якості.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови Збройних Сил України проблема збереження здоров'я військовослужбовців особливо в умовах складної воєнно-політичної ситуації щодо стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей має першочергове значення. На сьогоднішній день, існує надзвичайно багато практичних способів та методів діагностики здоров'я, що проводяться під егідою ВООЗ. Основою таких методів, зазвичай, служать різні тестові вправи і

їхні відповідні цифрові показники. У якості одного із діагностичних критеріїв оцінки стану здоров'я використовується й біологічний вік [2, 15], який є інтегральним показником рівня здоров'я і характеризує розвиток, зростання, дозрівання, старіння людини, об'єктивно відображає зниження функціональних та адаптаційних можливостей організму, його працездатність, життєдіяльність [1, 10]. Саме тому, метою нашого дослідження стало визначення взаємозв'язку біологічного віку і показників фізичної підготовленості курсантів, які характеризуються, зокрема, рівнем розвитку основних фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальновідомо, що рухова активність людини сприяє покращенню її фізичного стану, психічного здоров'я, когнітивних функцій мозку, сну, координації [11], яка, в свою чергу, зменшує ризик падіння і отримання травм, пов'язаних з падінням [27]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2016 році більше чверті (1,4 мільярда) дорослого населення світу були фізично неактивними, що наражало їх на ризик неінфекційних захворювань та передчасної смертності; більше 80 % молодих людей віком від 15 до 24 років (0,94 мільярда) щоденно більше двох годин, і це тільки з розважальною метою, проводили за екраном комп'ютера, планшета, смартфона, інших електронних гаджетів, що у сукупності з малорухомим способом життя призводить до ключових проблем зі здоров'ям, включаючи кардіо-метаболічні та психічні розлади ожиріння, юнацьку гіпертонію, захворювання очей, а також зміну звичних вигинів хребта через нахил голови [9, 19, 22, 43]. Чисельними дослідженнями науковців вже визначено залежність показників біологічного віку від обсягу тижневих фізичних навантажень. На жаль, реалізація політики та розширення ефективних заходів щодо фізичної активності, особливо під час пандемії COVID-19 є недостатніми, що сприяє негативній тенденції збільшення різниці між показниками біологічного і календарного віку, насамперед у молодих людей [7, 20, 22, 24, 42, 43].

Мета статті є визначення впливу рівня розвитку основних фізичних якостей курсантів на показники їх біологічного віку.

Виклад основного матеріалу. Фізична підготовка як складова частина загальної системи навчання та виховання військовослужбовців спрямована на забезпечення їх фізичної готовності до професійної діяльності, на розвиток основних фізичних якостей, поліпшення фізичного розвитку та зміцнення здоров'я [12, 13, 17]. Здоров'я – важлива властивість живого організму, соціально-біологічна сутність життя. За визначенням ВООЗ, “здоров'я – це не відсутність хвороби чи фізичних вад, а стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя” [18]. Ґрунтовна мотивація до систематичних занять фізичною культурою і масовим спортом, підвищення рівня своєї фізичної підготовленості є одним із основних завдань процесу самовдосконалення особистості [14, 16]. Не випадково Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність □ здоровий спосіб життя – здорова нація” на основі результатів аналізу світового досвіду, сучасного стану розвитку вітчизняної системи оздоровчої рухової активності та

рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я і Ради Європи виокремлює конкретні завдання, спрямовані на створення умов для підвищення рівня залучення населення до оздоровчої рухової активності, що сприятиме розв'язанню гуманітарних і соціально-економічних проблем для особи, суспільства та держави.

При оцінці здоров'я населення використовуються широко відомі кількісні медико-статистичні показники – демографічні показники, показники захворюваності, інвалідності, фізичного розвитку, біологічного віку. Зазначимо, що останнім часом біологічний вік – найбільш широко використовувана індивідуальна оцінка здоров'я людини, яка відображає рівень функціональних, регуляторних та адаптаційних можливостей організму, а також застосовується для відстеження динаміки вікових змін та схильності до тих чи інших видів захворювань. Загальновідомим є факт, що крім паспортного віку, який навряд чи розповість про стан здоров'я людини, існує ще один – біологічний вік. Його почали вивчати ще з середини ХХ ст. [23, 28, 32]. Кожній людині притаманний свій темп розвитку – швидкість “розгортання” генетичної програми (індивідуальний розвиток організму) у конкретних умовах довкілля [22, 37]. Збільшення хронологічного віку відбувається рівномірно, тоді як біологічний вік може збільшуватися швидше для одних та повільніше для інших в залежності від тих чи інших чинників [4, 27, 29, 35, 40]. Різниця між ступенем зрілості організму та його календарним віком у деяких випадках може бути суттєвою. Збільшення хронологічного віку людини статистично достовірно корелює з накопиченням біологічних змін в її організмі і тому є домінуючим фактором, одним із найсильніших предикторів (провісників) хронічних захворювань та смертності [25, 45], але біологічні реакції на старіння у різних людей різняться [24].

Найпоширеніший спосіб звірити свій «біологічний годинник» з хронологічними – здати ДНК-тест на вік тіломір, або тіломірний тест. Тіломіри є специфічними ділянками на кінці хромосом в ДНК людини, своєрідні ковпачки які захищають нашу ДНК від руйнування і відповідають за збереження генома в процесі поділу клітини [37, 44]. Зазначимо, що число можливих поділів соматичної клітини лімітовано так званою межею Хейфліка [31]. Через скорочення тіломірів клітина втрачає здатність до поділу, розпочинається процес апоптозу, генетично запрограмованої загибелі клітин, в якій провідну роль відіграють внутрішньоклітинні механізми, що спричиняють “ретельне” розбирання і видалення клітини. Клітини, які не виконують своїх функцій (припинили ділитися), але з якоїсь причини не загинули і залишилися жити в організмі, так звані сенесцентні клітини, накопичуються в організмі, заважаючи регенерації, внаслідок чого організм в цілому і старіє [26]. З усього вищесказаного випливає, що за довжиною теломір можна побічно визначити, в якій формі знаходиться організм і чи збігається біологічний вік з хронологічним.

Ще одним способом визначення біологічного віку є тест на метилювання ДНК. Метилювання ДНК – це процес, що відображає епігенетичні зміни, що виникають у ДНК під впливом середовища протягом життя [30, 46]. Вони

накопичуються з роками – отже, що більше виражено метилювання в тканинах, то старший (з біологічної точки зору) організм. До речі, саме процес метилювання взяв за основу свого “епігенетичного годинника” Стів Хорват – один із авторів гучного дослідження, який “повернув” процес старіння назад [33, 34].

До поширених підходів щодо визначення біологічного віку також можна віднести методи множинної лінійної регресії [8], аналізу основних компонентів [41] та метод Клемери-Дубала [38].

Зазначимо, що розглянуті сучасні технології визначення показників біологічного віку через високу вартість дослідження у повсякденній практиці є малоприматними.

Аналіз досліджень біологічного віку вітчизняними та зарубіжними науковцями показав їх спрямованість на пошук: інформативних біомаркерів старіння, передчасної смертності людей середнього та похилого віку; методів оптимального визначення біологічного віку; залежності показників біологічного віку від регулярної фізичної активності і соціально-економічних умов життя [36, 39]. У роботах, присвячених вивченню біологічного віку молодих людей (особливо військовослужбовців), причини та механізми біологічного старіння розкрито недостатньо. Неповне висвітлення даної проблеми вимагає більш глибокого вивчення показників біологічного віку, зокрема, їх взаємозв'язку із рівнем розвитку загальних фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості), функціональним станом, статтю.

Ми дослідили біологічний вік у репрезентативній вибірці курсантів першого курсу вищого військового навчального закладу 2003-2005 років народження (юнаків – 159 осіб, дівчат – 46 осіб). Для визначення біологічного віку нами була використана методика, розроблена В. П. Войтенком [6], яка на наш погляд, більшою мірою відповідає, по-перше, можливостям проведення запропонованих тестів в умовах навчального закладу, по-друге, комплексній оцінці суб'єктивного стану військовослужбовця та об'єктивного стану життєздатності його організму, по-третє, безпечності, достатній простоті і надійності. Комплекс тестів дослідження біологічного віку курсантів включав визначення: систолічного, діастолічного та пульсового артеріального тиску, життєвої ємності легень, частоти серцевих скорочень, тривалості затримки дихання після глибокого вдиху – проба Штанге, і глибокого видиху – проба Генчі, статичного балансування, індексу самооцінки здоров'я, який розраховувався за спеціальною анкетною. Додатково вимірювалися маса тіла, зріст, динамометрія лівої і правої кисті та обчислювалися індекс маси тіла та силовий індекс.

Алгоритм оцінки “кількості” здоров'я (“темтів старіння”) курсантів передбачав порівняння розрахункових показників дійсного (1, 2) і належного (3, 4) значень біологічного віку для конкретної особистості. Розрахунок дійсного значення біологічного віку у проведеному дослідженні проводився за модифікованою нами, з урахуванням вказаних вище додаткових показників функціонального стану, формулою Войтенко:

$$\text{для чоловіків: } BV_{\text{чол}} = 44,3 + 0,68 \cdot CO_2 + 0,40 \cdot ATC - 0,22 \cdot ATD - 0,22 \cdot PAT -$$

$$0,004 \cdot ЖЄЛ - 0,11 \cdot ЗД_{вд} + 0,08 \cdot ЗД_{вид} - 0,13 \cdot СБ \pm 0,18 \cdot ІМТ \pm 0,03 \cdot СІ \quad (1)$$

$$\text{для жінок: } БВ_{жін} = 17,4 + 0,82 \cdot СОЗ + 0,005 \cdot АТС + 0,16 \cdot АТД + 0,35 \cdot ПАТ - 0,004 \cdot ЖЄЛ + 0,04 \cdot ЗД_{вд} - 0,06 \cdot ЗД_{вид} - 0,11 \cdot СБ \pm 0,11 \cdot ІМТ \pm 0,02 \cdot СІ \quad (2)$$

де: БВ – біологічний вік, АТС – артеріальний тиск систолічний (мм рт. ст.); АТД – артеріальний тиск діастолічний (мм рт. ст.); ПАТ – пульсовий артеріальний тиск (мм рт. ст.); ЖЄЛ – життєва ємність легень (мл); СОЗ – індекс самооцінки здоров'я (ум. од.); ЗД_{вд} – затримка дихання після глибокого вдиху (с); ЗД_{вид} – затримка дихання після глибокого видиху (с); СБ – статичне балансування (с); ІМТ – індекс маси тіла (ум. од.), якщо $18,5 < ІМТ < 24,99$ – коефіцієнт 0,18 для чоловіків і 0,11 для жінок береться зі знаком “–”, в інших випадках зі знаком “+”; СІ – силовий індекс (ум. од.), якщо для чоловіків $СІ > 50$ – коефіцієнт 0,03 береться зі знаком “–”, в інших випадках зі знаком “+”; для жінок $СІ > 30$ – коефіцієнт 0,02 береться зі знаком “–”, в інших випадках зі знаком “+”.

$$\text{для чоловіків: } НБВ_{чол} = 0,661 \cdot КВ + 16,9 \quad (3)$$

$$\text{для жінок: } НБВ_{жін} = 0,629 \cdot КВ + 15,3 \quad (4)$$

Курсанти першого курсу, що прийняли участь у дослідженні, за календарним віком розподілилися наступним чином. Юнаки: 16 років – 39 курсантів, 17 років – 99 курсантів, 18 років – 13 курсантів, 20 років – 1 курсант, 21 рік – 3 курсанти, 22 роки – 2 курсанти, 23, 24 роки – по 1 курсанту. Дівчата: 16 років – 12 курсанток, 17 років – 30 курсанток, 18 років – 4 курсантки. В результаті обстеження було встановлено, що середній біологічний вік курсантів-юнаків склав $44,6 \pm 7,2$ років, курсантів-дівчат відповідно $34,4 \pm 5,1$ років.

Розподіл курсантів-юнаків за шкалою відхилень біологічного віку від популяційного стандарту

Таблиця 1

“Темп старіння”	Межі відхилення БВ від НБВ (в роках)	Календарний вік				Σ
		16 років	17 років	18 років	20-24 роки	
Різко уповільнений	від -15 до -9	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %
Уповільнений	від -8,9 до -3	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 12,5 %	1 0,6 %
Відповідність БВ та НБВ	від -2,9 до +2,9	1 2,6 %	4 4,0 %	2 15,4 %	0 0 %	7 4,4 %
Прискорений	від +3 до +8,9	2 5,1 %	10 10,1 %	0 0 %	3 37,5 %	15 9,5 %
Різко прискорений	від +9 до +15	36 92,3 %	85 85,9 %	11 84,6 %	4 50,0 %	136 85,5 %
Всього		39	99	13	8	159
Середнє значення БВ (в роках)		$44,5 \pm 7,2$	$44,7 \pm 7,1$	$44,7 \pm 7,2$	$44,5 \pm 6,4$	$44,6 \pm 7,2$
Середнє відхилення БВ від популяційного стандарту (в роках)		17,0	16,6	15,9	13,1	15,7

Аналіз результатів обстеження виявив значні відхилення отриманих значень біологічного віку від належного, або так званого популяційного стандарту (табл. 1, 2). Тільки у 7 курсантів-юнаків, а це 4,4 % від загальної кількості, визначений біологічний вік відповідає популяційному стандарту, у 15 курсантів (9,5 %) “темпи старіння” характеризуються як прискорені, а 85,5 % курсантів мають різко прискорені “темпи старіння”. Таких осіб слід відносити до групи ризику, як таких, що мають недостатні функціональні та фізіологічні резерви організму.

До речі, отримані нами дані співпадають з результатами дисертаційного дослідження Б. П. Широкова [21], за якими до 86,1 % молодих військовослужбовців мають прискорений темп біологічного старіння організму та М. П. Боярської [3], яка проводила порівняльну характеристику біологічного віку юнаків у залежності від країни проживання.

Розподіл курсантів-дівчат за шкалою відхилень біологічного віку від популяційного стандарту

Таблиця 2

“Темп старіння”	Межі відхилення БВ від НБВ (в роках)	Календарний вік			Σ
		16 років	17 років	18 років	
Різко уповільнений	від -15 до -9	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %
Уповільнений	від -8,9 до -3	0 0 %	2 6,7 %	1 25,0 %	3 6,5 %
Відповідність БВ та НБВ	від -2,9 до +2,9	0 0 %	2 6,7 %	0 0 %	2 4,4 %
Прискорений	від +3 до +8,9	2 16,7 %	14 46,6 %	2 50,0 %	18 39,1 %
Різко прискорений	від +9 до +15	10 83,3 %	12 40,0 %	1 25,0 %	23 50,0 %
Всього		12	30	4	46
Середнє значення БВ (в роках)		34,3±5,3	34,3±5,1	34,6±5,0	34,4±5,1
Середнє відхилення БВ від популяційного стандарту (в роках)		8,9	8,3	8,0	8,4

Певну увагу в нашому дослідженні ми приділили порівнянню показників відхилення отриманих значень біологічного віку від належного у військовослужбовців чоловічої та жіночої статі. На відміну від юнаків, тільки у 50,0 % курсантів-дівчат показники біологічного віку відповідають різко прискореним “темпам старіння” (у юнаків 85,5 %), середнє значення біологічного віку у дівчат дорівнює $34,4 \pm 5,1$ роки, у юнаків відповідно $44,6 \pm 7,2$ роки, і нарешті, середнє відхилення показників біологічного віку від популяційного стандарту у дівчат склало 8,4 роки, у юнаків – 15,7 роки. Враховуючи те, що за даними О. М. Вайсермана та О. Г. Забуга [5], біологічний вік практично на 50 % залежить від способу життя людини, її фізичної активності та раціону харчування, можна заключити, що дотримання військовослужбовцями-жінками загальноприйнятих основ здорового способу життя має більш вмотивований характер.

Взаємозв'язок між показниками біологічного віку та рівнем розвитку загальних фізичних якостей

Таблиця 3

Рівень розвитку фізичних якостей		Курсанти-юнаки			Курсанти-дівчата		
		кількість	Середній БВ у підгрупі	Середній БВ групи юнаків	кількість	Середній БВ у підгрупі	Середній БВ групи дівчат
Швидкість	високий	48	43,4±6,5	44,6±7,2	14	34,3±4,6	34,4±5,1
	середній	17	42,5±6,9		10	36,1±4,2	
	низький	61	45,5±7,5		11	35,5±3,7	
	дуже низький	16	49,1±6,1		2	32,1±5,9	
Сила	високий	46	44,4±5,5		11	33,2±4,1	
	середній	48	43,2±6,1		12	35,3±4,4	
	низький	36	45,1±6,4		7	35,1±4,1	
	дуже низький	12	47,2±5,7		7	34,1±4,8	
Витривалість	високий	25	44,7±4,6		2	35,9±3,4	
	середній	24	44,1±9,1		7	36,9±3,6	
	низький	65	44,5±6,6		16	33,5±4,9	
	дуже низький	23	43,7±7,7		11	34,3±6,1	
Загальна оцінка фізичної підготовленості	5	24	43,4±5,5		6	37,8±3,1	
	4	35	44,5±8,5		15	34,5±4,9	
	3	58	44,5±6,7		6	33,1±2,1	
	2	32	45,9±7,6		13	33,8±6,2	

Аналіз отриманих даних дозволив зробити попередні висновки щодо відсутності статистично достовірного взаємозв'язку між рівнями розвитку швидкості, сили, витривалості та показниками біологічного віку як у курсантів-юнаків так і у курсантів-дівчат. Різниця між середніми значеннями біологічного віку досліджуваного контингенту і чоловічої і жіночої статі також практично не залежить від наявного стану фізичної підготовленості. У юнаків, які отримали відмінну оцінку фізичної підготовленості середній біологічний вік склав 43,4±5,5 років, у юнаків, які отримали незадовільну оцінку – 45,9±7,6 років відповідно, а середній біологічний вік всієї групи дослідження дорівнює 44,6±7,2 роки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У досліджуваній групі курсантів-юнаків середній біологічний вік юнаків сягнув 44,6 років. Це на 15,7 років перевищує популяційний стандарт. Декілька краще ситуація у курсантів-дівчат: середній біологічний вік склав 34,4 роки, що на 8,4 роки більше ніж належний біологічний вік. На нашу думку, це пояснюється тим, що дотримання військовослужбовцями-жінками загальноприйнятих основ здорового способу життя носить більш вмотивований характер.

Можемо констатувати, що проведені нами дослідження не виявили статистично достовірного взаємозв'язку між показниками біологічного віку та фізичної підготовленості курсантів ВВНЗ на відміну від студентів цивільних закладів вищої освіти [15]. Систематичні фізичні навантаження не тільки з метою отримання позитивної оцінки, а засновані на усвідомленні потреби, і певного рівня освіченості щодо індивідуального здоров'я сприяють як фізичному, так й духовному вдосконаленню особистості.

Проведені дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми фізичної підготовки курсантів ВВНЗ.

- обсягу тижневого фізичного навантаження курсантів на динаміку показників біологічного віку;
- здоров'язбережувальних технологій оздоровчо-тренувальних програм на стан здоров'я, показники біологічного віку та рівень фізичної підготовленості курсантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамович С. Г. Биологический возраст человека. Сибирский медицинский журнал. 1999. 19(4). С. 4-7.
2. Баевский Р. М., Берсенева А. П. и др. Взаимосвязь показателей variability сердечного ритма с показателями дисперсионного картирования ЭКГ при различных функциональных состояниях организма. Функциональная диагностика. 2008. № 2. С. 31-35.
3. Боярська З. О. Порівняльна характеристика біологічного віку українських юнаків у залежності від країни проживання (Україна та Польща). Science Review. 2018. 3(10) Vol.3. С. 21-23.
4. Буліч Е. Г., Муравов І. В. Фізичне здоров'я молоді й прості методи його оцінки в процесі фізичного виховання. Молода спортивна наука України. Збірник наук. праць. Львів, 2006. Вип. 10. Т. 1. С. 402-407.
5. Вайсерман О. М. Трансгенераційне успадкування тривалості життя (огляд літератури) / О. М. Вайсерман, О. Г. Забуга. Проблемы старения и долголетия. 2015. Т. 24, № 3-4. С. 217-225.
6. Войтенко В. П. Здоровье здоровых. Введение в санологи. Киев, 1991. 245 с.
7. Гнатюк Т.М. Здоровий спосіб життя – основа фізичного і психічного здоров'я студентства. Збірник наукових праць учасників X міжнародної Інтернет науково – методичної конференції «Сучасні технології в сфері фізичного виховання, спорту та валеології». 2016. С.87-92.
8. Дубина Т., Минц А. Я., Жук Е. Биологический возраст и его оценка. Внесение поправки в модель множественной регрессии биологического возраста в поперечных и лонгитюдных исследованиях. Опыт Геронтола 1984; 19 (2): 133-143.
9. Карпова І. Б., Корчинський В. Л., Зотов А. В. Фізична культура та формування здорового способу життя : навч. посібник / за ред. І. Б. Карпової. Київ, 2005. 104 с.
10. Клатц Р., Голдман Р. Стратегии долголетия. Астрель-СПб, АСТ, ОСТ, 2007. 192 с.
11. Оленев Д. Г. Вплив активного відпочинку на стан м'язового тонусу при малорухливій поставі. Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія : педагогічні науки. 2019. Вип. СХХХХV(145). С. 243-248.
12. Оленев Д. Г. Фізична культура в режимі навчальної діяльності та активного відпочинку студентства. Наукова монографія за матеріалами міжнародної науково-методичної конференції. Київ : Редакційно-видавничий центр НУБіП України, 2016. С. 40-45.

13. Оленев Д. Г., Канішевський С. М. Аналіз рівня фізичної підготовленості студентів вищої освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2019. Вип. 3К (110). С. 410–413.
14. Оленев Д. Г., Присяжнюк С. І. Стан фізичного виховання у вищих навчальних закладах України. Научно-методическое обеспечение университетского образования. Материалы Международной научно-практической конференции. Минск, 2017. С. 94–100.
15. Присяжнюк С. І. Біологічний вік та здоров'я студентської молоді : монографія. Київ, 2010. 294 с.
16. Присяжнюк С. І., Оленев Д. Г., Краснов В. П. Фізичне виховання студентів як компонент професійної освіти : навч. посібник / за ред. С. І. Присяжнюка. Київ, 2019. – 571 с.
17. Наказ Міністерства оборони України від 05 серпня 2021 року № 225 «Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України»
18. Преамбула к Уставу (Конституции) Всемирной организации здравоохранения.
19. Рябникова Е. К. Біологічний вік та фактори, що уповільнюють темпи старіння.
20. Февилова И. Б. Стоп старение. Как вернуть молодость, здоровье и жизненные силы. Москва : Эксмо, 2013. 256 с.
21. Широков Б. П. Эффективность адаптации и военно-профессионального обучения курсантов училища вертолетной авиации с различным темпом биологического старения. автореф. дисс. канд. мед. наук. Саратов, 2000. 21 с.
22. A sporting chance: physical activity as part of everyday life. *The Lancet*. 2021. Vol.398. N.10298. p. 365-464.
23. Bae C. Y., Kang Y. G., Piao M. H., et al. Models for estimating the biological age of five organs using clinical biomarkers that are commonly measured in clinical practice settings. *Maturitas*. 2013. 75(3):253–260.
24. Belsky DW, Caspi A, Houts R, et al. Quantification of biological aging in young adults. *Proc Natl Acad Sci USA*. 2015. 11230:E4104 – E4110.
25. Benjamin E. J., Virani S. S., Callaway C. W., et al. Heart disease and stroke statistics-2018 update: a report from the American Heart Association *Circulation* 2018. 13712:e67–e492.
26. Blackburn E. H., Epel E. S., Lin J. Human telomere biology: a contributory and interactive factor in aging, disease risks, and protection. *Science*. 2015. 3506265: 1193–1198.
27. Esther M. F., Ekelund E., Crochemore-Silva I., et al. Physical activity behaviours in adolescence: current evidence and opportunities for intervention. *The Lancet*. 2021. Volume 398. Number 10298. p.429-442.
28. Comfort A. Test-battery to measure ageing-rate in man. *The Lancet* 1969 Dec;294(7635):1411-1415.
29. Goffaux J., Friesinger G. C., Lambert W., Shroyer L. W., Moritz T. E., McCarthy M., et al. Biological age—a concept whose time has come: a preliminary study. *South Med. J* 2005 Oct;98(10):985-993.
30. Hannum G., Guinney J., Zhao L., et al. Genome-wide methylation profiles reveal quantitative views of human aging rates. *Mol Cell*. 2013. 492:359–367.
31. Hayflick L., Moorhead P. S. The serial cultivation of human diploid cell strains. *Exp. Cell Res.*, 1961. V. 253. P. 585-621.
32. Hollingsworth J. W., Hashizume A., Jablon S. Correlations between tests of aging in Hiroshima subjects—an attempt to define "physiologic age". *Yale J Biol Med*. 1965 Aug;38(1):11-26.
33. Horvath S. DNA methylation age of human tissues and cell types. *Genome Biol*. 2013. 1410: R115.
34. Horvath S., Raj K. DNA methylation-based biomarkers and the epigenetic clock theory of ageing. *Nat Rev Genet*. 2018. 196:371–384.

35. Jamie DePolo. Older Biological Age Compared to Chronological Age Linked to Increased Breast Cancer Risk / Jamie DePolo. – <https://www.breastcancer.org/research-news/biological-vs-chronological-age-and-risk>.
36. Jazwinski S., Kim S. Metabolic and Genetic Markers of Biological Age. *Front Genet.* 8,64 (2017).
37. Jylhävä J., Pedersen N. L., Hägg S. Biological age predictors. *EBioMedicine.* 2017;21:29–36.
38. Klemmera P., Doubal S. A new approach to the concept and computation of biological age. *Mechanisms of Ageing and Development.* V. 127. 2006. P. 240-248
39. Linpei J, Weiguang Z., Xiangmei C.. Common methods of biological age estimation. *Clinical Interventions in Aging.* 2017. P.759-772.
40. Lowsky D., Olshansky S., Bhattacharya J., Goldman D. Heterogeneity in healthy aging. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci.* 2014 Jun;69(6):640-649.
41. Nakamura E., Miyao K. A Method for Identifying Biomarkers of Aging and Constructing an Index of Biological Age in Humans. *The Journals of Gerontology: Series A,* V. 62. 2007. P. 1096–1105.
42. Prysiashniuk S., Pryimakov O. et al. Influence of weekly physical exercises on indicators of biological age of student's youth. *Physical education of students,* 2021. Vol. 25(1). pp. 58-66.
43. Pyrkov T., Getmantsev E., Zhurov B., et al. Quantitative Characterization of Biological Age and Frailty Based on Locomotor Activity Records. *BioRxiv.* 2017. doi: <https://doi.org/10.1101/186569>.
44. Sahin E., DePinho R. A. Axis of ageing: telomeres, p53 and mitochondria. *Nat Rev Mol Cell Biol.* 2012. 136: 397–404.
45. Siegel R. L., Miller K. D., Jemal A. Cancer statistics, 2018. *CA Cancer J Clin.* 2018; 68:1:7–30.
46. Xu Z., Taylor J. A. Genome-wide age-related DNA methylation changes in blood and other tissues relate to histone modification, expression and cancer. *Carcinogenesis.* 2014. 35:356–364.

REFERENCES

1. Abramovych S. H. Byolohycheskyi vozrast cheloveka. *Sybyrskyi medytsynskyi zhurnal.* 1999. 19(4). S. 4-7.
2. Baevskiy R. M., Berseneva A. P. y dr. Vzaymosviaz pokazatelei varyabelnosti serdechnoho rytma s pokazateliamy dyspersyonnoho kartyrovaniya ЭКГ pry razlychnykh funktsionalnykh sostoianiyakh orhanyzma. *Funktsionalnaia dyahnostyka.* 2008. № 2. S. 31-35.
3. Boiarska Z. O. Porivnialna kharakterystyka biolohichnoho viku ukrainskykh yunakiv u zalezhnosti vid krainy prozhyvannia (Ukraina ta Polshcha). *Science Review.* 2018. 3(10) Vol.3. S. 21-23.
4. Bulich E. H., Muravov I. V. Fizychno zdorovia molodi y prosti metody yoho otsinky v protsesi fizychnoho vykhovannia. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy. Zbirnyk nauk. prats.* Lviv, 2006. Vyp. 10. T. 1. S. 402–407.
5. Vaiserman O. M. Transheneratsiine uspadkuvannia tryvalosti zhyttia (ohliad literatury) / O. M. Vaiserman, O. H. Zabuha. *Проблемы старения y dolholetyia.* 2015. T. 24, № 3-4. S. 217-225.
6. Voitenko V. P. Zdorove zdorovykh. Vvedenye v sanolohy. Kyev, 1991. 245 s.
7. Hnatiuk T.M. Zdorovyi sposib zhyttia – osnova fizychnoho i psykhychnoho zdorovia studentstva. *Zbirnyk naukovykh prats uchasnykiv X mizhnarodnoi Internet naukovy – metodychnoi konferentsii «Suchasni tekhnolohii v sferi fizychnoho vykhovannia, sportu ta valeolohii».* 2016. S.87-92.
8. Dubyna T., Mynts A. Ya., Zhuk E. Byolohycheskyi vozrast y eho otsenka. Vnesenye popravky v model mnozhestvennoi rehressyy byolohycheskoho vozrasta v poperechnykh y lonhytiudnykh yssledovaniyakh. *Opyt Herontola* 1984; 19 (2): 133-143.
9. Karpova I. B., Korchynskiy V. L., Zotov A. V. Fizychna kultura ta formuvannia

zdorovoho sposobu zhyttia : navch. posibnyk / za red. I. B. Karpovoi. Kyiv, 2005. 104 s.

10. Klatts R., Holdman R. Stratehyy dolholetyia. Astrel-SPb, AST, OST, 2007. 192 s.

11. Oleniev D. H. Vplyv aktyvnoho vidpochynku na stan miazovoho tonusu pry malorukhlyvii postavi. Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia : pedahohichni nauky. 2019. Vyp. CXXXXV(145).S. 243–248.

12. Oleniev D. H. Fizychna kultura v rezhymi navchalnoi diialnosti ta aktyvnoho vidpochynku studentstva. Naukova monohrafiia za materialamy mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii. Kyiv : Redaktsiino-vydavnychy tsestr NUBiP Ukrainy, 2016. S. 40–45.

13. Oleniev D. H., Kanishevskiy S. M. Analiz rivnia fizychnoi pidhotovlenosti studentiv vyshchoi osvity. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 15 : Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport). 2019. Vyp. 3K (110). S. 410–413.

14. Oleniev D. H., Prysiazhniuk S. I. Stan fizychnoho vykhovannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy. Nauchno-metodycheskoe obespechenye unyversytetskoho obrazovanyia. Materyaly Mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsyy. Mynsk, 2017. S. 94–100.

15. Prysiazhniuk S. I. Biolohichni vik ta zdorovia studentskoi molodi : monohrafiia. Kyiv, 2010. 294 s.

16. Prysiazhniuk S. I., Oleniev D. H., Krasnov V. P. Fizyчне vykhovannia studentiv yak komponent profesiinoi osvity : navch. posibnyk / za red. S. I. Prysiazhniuka. Kyiv, 2019. – 571 s.

17. Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 05 serpnia 2021 roku № 225 «Pro zatverdzhennia Instruksii z fizychnoi pidhotovky v systemi Ministerstva oborony Ukrainy»

18. Preambula k Ustavu (Konstytutsyy) Vsemyrnoi orhanyzatsyy zdavookhranenyia.

19. Riabnykova E. K. Biolohichni vik ta faktory, shcho upovilniuiut tempy starinnia.

20. Fevylova Y. B. Stop starenye. Kak vernut molodost, zdorove y zhyznennye syly. Moskva : Эksmo, 2013. 256 s.

21. Shyrovkov B. P. Effektyvnost adaptatsyy y voenno-professyonalnoho obuchenyia kursantov uchylshcha vertoletnoi avyatsyy s razlychnym tempom byolohycheskoho starenia. avtoref. dyss. kand. med. nauk. Saratov, 2000. 21 s.

22. A sporting chance: physical activity as part of everyday life. The Lancet. 2021. Vol.398. N.10298. p. 365-464.

23. Bae C. Y., Kang Y. G., Piao M. H., et al. Models for estimating the biological age of five organs using clinical biomarkers that are commonly measured in clinical practice settings. Maturitas. 2013. 75(3):253–260.

24. Belsky DW, Caspi A, Houts R, et al. Quantification of biological aging in young adults. Proc Natl Acad Sci USA. 2015. 11230:E4104 – E4110.

25. Benjamin E. J., Virani S. S., Callaway C. W., et al. Heart disease and stroke statistics-2018 update: a report from the American Heart Association Circulation 2018. 13712:e67–e492.

26. Blackburn E. H., Epel E. S., Lin J. Human telomere biology: a contributory and interactive factor in aging, disease risks, and protection. Science. 2015. 3506265: 1193–1198.

27. Esther M. F., Ekelund E., Crochemore-Silva I., et al. Physical activity behaviours in adolescence: current evidence and opportunities for intervention. The Lancet. 2021. Volume 398. Number 10298. p.429-442.

28. Comfort A. Test-battery to measure ageing-rate in man. The Lancet 1969 Dec;294(7635):1411-1415.

29. Goffaux J., Friesinger G. C., Lambert W., Shroyer L. W., Moritz T. E., McCarthy M., et al. Biological age-a concept whose time has come: a preliminary study. South Med. J 2005 Oct;98(10):985-993.

30. Hannum G., Guinney J., Zhao L., et al. Genome-wide methylation profiles reveal quantitative views of human aging rates. Mol Cell. 2013. 492:359–367.

31. Hayflick L., Moorhead P. S. The serial cultivation of human diploid cell strains. Exp.

Cell Res., 1961. V. 253. P. 585-621.

32. Hollingsworth J. W., Hashizume A., Jablon S. Correlations between tests of aging in Hiroshima subjects-an attempt to define "physiologic age". *Yale J Biol Med.* 1965 Aug;38(1):11-26.

33. Horvath S. DNA methylation age of human tissues and cell types. *Genome Biol.* 2013. 14(10): R115.

34. Horvath S., Raj K. DNA methylation-based biomarkers and the epigenetic clock theory of ageing. *Nat Rev Genet.* 2018. 19(6):371–384.

35. Jamie DePolo. Older Biological Age Compared to Chronological Age Linked to Increased Breast Cancer Risk / Jamie DePolo. – <https://www.breastcancer.org/research-news/biological-vs-chronological-age-and-risk>.

36. Jazwinski S., Kim S. Metabolic and Genetic Markers of Biological Age. *Front Genet.* 8,64 (2017).

37. Jylhävä J., Pedersen N. L., Hägg S. Biological age predictors. *EBioMedicine.* 2017;21:29–36.

38. Klemera R., Doubal S. A new approach to the concept and computation of biological age. *Mechanisms of Ageing and Development.* V. 127. 2006. P. 240-248

39. Linpei J, Weiguang Z., Xiangmei C.. Common methods of biological age estimation. *Clinical Interventions in Aging.* 2017. R.759-772.

40. Lowsky D., Olshansky S., Bhattacharya J., Goldman D. Heterogeneity in healthy aging. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci.* 2014 Jun;69(6):640-649.

41. Nakamura E., Miyao K. A Method for Identifying Biomarkers of Aging and Constructing an Index of Biological Age in Humans. *The Journals of Gerontology: Series A,* V. 62. 2007. P. 1096–1105.

42. Prysiashniuk S., Pryimakov O. et al. Influence of weekly physical exercises on indicators of biological age of students youth. *Physical education of students,* 2021. Vol. 25(1). pp. 58-66.

43. Pyrkov T., Getmantsev E., Zhurov B., et al. Quantitative Characterization of Biological Age and Frailty Based on Locomotor Activity Records. *BioRxiv.* 2017. doi: <https://doi.org/10.1101/186569>.

44. Sahin E., DePinho R. A. Axis of ageing: telomeres, p53 and mitochondria. *Nat Rev Mol Cell Biol.* 2012. 13(6): 397–404.

45. Siegel R. L., Miller K. D., Jemal A. Cancer statistics, 2018. *CA Cancer J Clin.* 2018; 68(1):7–30.

46. Xu Z., Taylor J. A. Genome-wide age-related DNA methylation changes in blood and other tissues relate to histone modification, expression and cancer. *Carcinogenesis.* 2014. 35(2):356–364.

РЕЗЮМЕ

Дмитрий Оленев,

доктор педагогических наук, доцент

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Станислав Присяжнюк,

доктор педагогических наук, профессор

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Вадим Шемчук,

кандидат педагогических наук, старший исследователь

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Оксана Юденко,

кандидат педагогических наук
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Александр Старчук
кандидат педагогических наук, доцент
Житомирский военный институт имени С. П. Корольова

Взаимосвязь между показателями биологического возраста и физической подготовленности курсантов ВВУЗ

В статье рассмотрены вопросы взаимосвязи показателей биологического возраста курсантов высших военных учебных заведений как одного из факторов, характеризующих состояние здоровья, с показателями уровня развития основных физических качеств как интегральной оценки их общей физической подготовленности. Выяснено, что большинство современных исследований диагностирования биологического возраста разных слоев населения направлено на определение количественной характеристики функциональных систем организма человека, что не отражает динамики его показателей в зависимости от уровня физической подготовленности. Результаты проведенного авторами исследования позволили сделать предварительные выводы о зависимости показателей биологического возраста от уровня физической подготовленности курсантов.

Ключевые слова: биологический возраст; уровень физической подготовленности; курсанты высших военных учебных заведений; физические качества.

SUMMARY

Dmytro Oleniev,
Doctor of pedagogical sciences, associate professor,
National defense University of Ukraine named
after Ivan Chernyakhovskiy
Stanislav Prysiazhniuk,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
National defense University of Ukraine named
after Ivan Chernyakhovskiy
Vadym Shemchuk,
PhD (pedagogical Sciences), Senior Researcher
National defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy
Oksana Yudenko,
PhD (pedagogical Sciences),
National defense University of Ukraine named
after Ivan Chernyakhovskiy
Oleksandr Starchyk,
PhD (pedagogical Sciences), associate professor,
Zhytomyr Military Institute named after S.P. Korolev

Relationship between indicators of biological age and physical fitness of cadets of HMEI

Introduction. *At the current stage of development of the Armed Forces of Ukraine, the problem of maintaining the health of servicemen, especially in a difficult military-political situation to curb the armed aggression of the Russian Federation in Donetsk and Luhansk regions is of paramount importance. To date, there are many practical ways and methods of diagnosing health under the auspices of the WHO. The basis of such methods are usually different test exercises and*

their corresponding numerical indicators. As one of the diagnostic criteria for assessing health is used and biological age, which is an integral indicator of health and characterizes the development, growth, maturation, aging, objectively reflects the decline in functional and adaptive capabilities of the organism, his ability to work, vitality.

The purpose of the article is to determine the influence of the level of development of the basic physical qualities of cadets on the indicators of their biological age.

Methods: *theoretical (analysis, systematization, comparison and generalization of scientific data in the field of pedagogy) and empirical (pedagogical observation, surveys, questionnaires, pedagogical and medical-biological testing).*

Results. *The set of tests to study the biological age of cadets included determination of: systolic, diastolic and pulse blood pressure, vital capacity, heart rate, duration of respiratory arrest after deep breathing – Stange test, and deep exhalation – Genchi test, static balance, self-esteem index, which was calculated on a special questionnaire. Additionally, body weight, height, dynamism of the left and right hands were measured and body mass index and strength index were calculated. The analysis of the study revealed significant deviations of the obtained values of biological age from the appropriate, or so-called population standard. The average biological age of young cadets was 44.6 years, the deviation from the proper biological age was 15.7 years, and that of female cadets was 34.4 years and 8.4 years, respectively.*

Originality. *Scientific novelty lies in the further development of scientific ideas about the organizational and pedagogical conditions for maintaining the health of servicemen. The obtained results will contribute to the formation of methodological recommendations to the organizers of physical training to improve its quality. Hence the practical significance of research results.*

Conclusion. *Studies have not found a statistically significant relationship between biological age and physical fitness of cadets at military schools. Systematic physical activity, not only to gain a positive assessment, but based on perceived needs and a certain level of education about individual health contributes to both physical and spiritual improvement of the individual.*

Key words: *biological age; level of physical fitness; cadets of higher military educational institutions; physical qualities.*

УДК 378.147

Микола Полторак

кандидат військових наук, доцент
Національний університет оборони України імені
Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7601-8317>

Сергій Горбачевський

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
Національний університет оборони України імені
Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-8890-1580>

Ганна Красота-Мороз

Національний університет оборони України імені
Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1990-3053>

Віктор Мацьовитий

ад'юнкт, Національний університет оборони
України імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-8122-5492>

Ігор Плохута

ад'юнкт, Національний університет оборони
України імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-6556-294X>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/168-178

ПОЛІТИКА НАТО У СФЕРІ ВОЄННОЇ НАУКИ: ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ

У статті розглянуто проблематику щодо сутності політики НАТО, стосовно організації наукової і науково-технічної діяльності (ННТД), перспектив законодавства та нормативного регулювання щодо стану організації наукових досліджень у сфері воєнної науки, а також стисло окреслені:

бачення Командування об'єднаних збройних сил НАТО щодо основних питань з організації ННТД, використання різновиду моделей організації та проведення досліджень за напрямом воєнної науки, питань контролю за якістю наукової продукції, її комплексного оцінювання та ступеню закритості наукової інформації;

деякі аспекти щодо особливостей функціонування систем управління суб'єктами ННТД, основні принципи та підходи до створення і розвитку національних систем наукових досліджень у сфері воєнної науки.

Ключові слова: *модель організації воєнно-наукових досліджень; організація наукової і науково-технічної діяльності (ННТД); система воєнно-наукових досліджень; політика, принципи, підходи до розв'язання організаційних завдань у сфері воєнної науки.*

Постановка проблеми. Відомо, що на сьогодні кожною окремою країною світу, системи наукових досліджень у воєнній сфері та системи наукової і науково-технічної діяльності (ННТД) загалом, формуються з урахуванням своїх національних особливостей, стану воєнної науки та необхідних потреб і можливостей щодо її забезпечення та подальшого розвитку.

На сьогодні, з найбільшими можливостями щодо організації ННТД та

ефективного функціонування національних систем ННТД, а також проведення наукових досліджень в інтересах воєнної науки, володіють найбільш розвинені держави-члени НАТО: США, Германия, Великобританія, Франція, Канада, Італія та ряд інших країн-членів Альянсу. Питання щодо організації ННТД та управління нею, знаходяться у відповідальності Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації [1,4].

Тому для нас набуття зарубіжного досвіду та усвідомлення сутності політик найбільш розвинених держав-членів НАТО, стосовно організації ННТД, питань управління нею, а також бачення вищого керівництва НАТО щодо використання різновиду моделей організації досліджень за напрямом воєнної науки та сучасних підходів до створення і розвитку національних систем наукових досліджень, на думку авторів даного дослідження, є справою актуальною і важливою.

Аналіз публікацій: Відомо, що на сьогодні дослідження проблематики у сфері воєнної науки проводяться у всіх країнах світу, у яких національні збройні сили використовуються для забезпечення їх цілісності та суверенітету.

На сьогодні, у вітчизняних наукових дослідженнях та науковій літературі у т. ч. зарубіжній, ця проблематика висвітлюється досить стисло та у невеликому обсязі. Основною причиною цього, слугує її закритість у більшості країн світу, у тому числі і в країнах-членах НАТО. Тому, “левоу частку” матеріалу щодо даної статті, взято з відкритих як зарубіжних періодичних видань та спеціальної літератури, так і вітчизняних джерел, а також джерел, що містяться в мережі Інтернет.

Разом з тим, певною часткою інформації щодо проблематики даної статті, являються результати наукових праць Г.Капосльоза, В.Невмержицького, С. Орлова, Ю. Буракова, О. Івахіва, та П. Русіло. У більшості праць зазначених авторів зазначається, що глобалізація світової політики провідних країн світу призвела до розділення світу на політичні об'єднання, військово-політичні і військові блоки, що вплинуло на їх національні системи наукових досліджень, як у цивільній так і у воєнній сфері. Також зазначається, що на теперішній час, рівень наукових досліджень у світі, визначається рядом найбільш впливових країн, а саме – США, Китай, Російська Федерація, Японія, Німеччина, Франція та Великобританія, а участь інших країн світу у подібних дослідженнях, це споживання отриманих наукових результатів, з метою подальшого розвитку власної національної науки, у т.ч. і воєнної.

Метою статті є аналіз основних принципів та підходів з боку вищого керівництва НАТО до основних питань з організації та управління науковою і науково-технічною діяльністю у збройних силах провідних держав-членів НАТО.

Методи дослідження. У статті використано систему загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного та емпіричного дослідження: аналіз наукових публікацій викладених у періодичних іноземних виданнях та відкритого матеріалу з досліджуваної проблематики в Інтернет, систематизація

наукових джерел, узагальнення та системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, на тлі “кроків” України та прагнення щодо вступу до НАТО, коли зміни в законодавчій базі з питань розвитку вітчизняної воєнної науки, з одного боку, та необхідність приведення сучасної науки у відповідність до стандартів НАТО, вимагають проведення відповідних змін як у існуючій системі воєнно-наукових досліджень так і у сучасній моделі організації наукової і науково-технічної діяльності (ННТД) в системі Міністерства оборони України. Тому, набуття військовою науковою спільнотою України досвіду щодо усвідомлення сутності політик найбільш розвинених держав-членів НАТО, стосовно організації ННТД, бачення підходів вищого керівництва НАТО щодо питань використання різновиду моделей воєнно-наукових досліджень, на думку авторів цієї статті, являється важливим, актуальним і та затребуваним.

Відомо, що системи наукових досліджень у т.ч. і воєнно-наукових, формується кожною країною з урахуванням національних особливостей, стану науки, потреб і можливостей із забезпечення її розвитку та обороноздатності країн. З урахуванням зазначеного, на сьогодні у більшості країн світу вже сформовані свої національні системи досліджень в інтересах воєнної науки за двома принципами:

перший – розвиток системи воєнної науки у національній системі досліджень;

другий – розвиток системи воєнної науки в кооперації (блоці).

При цьому, досить широко розвинута практика використання приватних фірм і організацій в інтересах проведення досліджень за воєнною тематикою. Ступінь закритості інформації про організацію наукових досліджень, науково-дослідні установи і їх наукові результати у всіх країнах висока і доступ до них обмежений на рівні кожної держави.

Стисло щодо типів, проблематики та моделей організації наукових досліджень за напрямком воєнної науки. Так на сьогодні, провідними державами-членами НАТО проводяться фундаментальні і прикладні дослідження за бюджетним і приватним фінансуванням, силами державних і приватних установ і організацій [1,2].

Аналіз свідчить, що наукові дослідження, що здійснюються мають свою певну побудову і спрямування. В першу чергу вирішуються проблеми, що потребують нагального інтелектуального та економічного вирішення та враховують існуючі загрози і виклики для НАТО та їх національних збройних сил. Для проведення воєнно-наукових досліджень у більшості країн-членів НАТО залучаються державні науково-дослідні установи і вищі навчальні заклади, приватні наукові установи, колективи і окремі вчені.

Державами-членами НАТО та країнами-партнерами з метою вирішення питань організації наукових досліджень за напрямком воєнної науки, використовуються низка типів (різновиду) моделей, основними із яких є:

військова модель – *Military model - (Germany, France, Italy, Spain and USA), research workplaces are parts of acquisition systems (Germany - BWB, France - DGA), or they are parts of arms of the service (USA);*

модель державного університету і державної науково-дослідної установи – *Model of state universities and state enterprises science and research are carried out in the framework of state enterprises and universities alongside decisive production programme (Belgium, Czech Republic, Denmark, Finland, Portugal, Austria, Greece, Ireland, Hungary, Slovakia, Slovenia);*

університетська модель – *University model - (Estonia, Lithuania, Latvia, Cyprus, Malta) [1,5]:*

При формуванні кожної (окремої) із зазначених моделей, враховані національні особливості та можливості держави щодо проведення наукових досліджень у т.ч. у сфері воєнної науки, при цьому кожною з держав-членів НАТО та країн-партнерів, виконується певна частка тих чи інших досліджень у загальній глобальній системі наукових досліджень. При цьому, найбільш широко використовується військова модель, вона є класичною, її складовими являються відповідні системи управління, науково-дослідних установ та дорадчих органів, що призводить до необхідності проведення відповідних досліджень у сфері воєнної науки.

У провідних країнах-членах НАТО (США, Німеччина, Франція та інш.) наукові установи розділені за рівнями та спроможностями щодо проведення воєнно-наукових досліджень. До їх повноважень (в плані тематики щодо проведення досліджень) віднесено:

дослідження оперативного середовища майбутніх війн і розробки стратегій і доктрин розвитку і застосування збройних сил та окремих видів збройних сил створені науково-дослідні установи (наукові центри), які проводять дослідження в інтересах органів управління стратегічного рівня, ці ж установи здійснюють наукове супроводження доктрин і стратегій від початку їх розробки до реалізації;

дослідження процесів (проблем) розвитку видів збройних сил створюються видові науково-дослідні установи та за окремими питаннями залучаються провідні університети (академії);

дослідження для створення сучасного і перспективного озброєння і військової техніки залучаються науково-дослідні установи, військово-технічні університети (академії), лабораторії і приватні організації.

Отже можемо констатувати, що:

системи ННТД більшості країн-членів НАТО створюються з урахуванням національних особливостей та спроможностей систем їх науково-дослідних установ;

координація наукових досліджень здійснюється відповідними міністерствами оборони цих країн через науково-організаційні підрозділи та науково-дослідні установи міністерства оборони;

всі роботи проводяться на конкурсних умовах при чітко регламентованому контролі робіт на усіх їх етапах.

питання стосовно управління науковою діяльністю знаходиться у відповідальності Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації.

На Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО з питань трансформації покладені наступні завдання:

участь у збереженні миру і безпеки та територіальної цілісності країн-членів НАТО, виконуючи на рівні стратегічного командування провідну роль в трансформації військових структур НАТО, ЗС, засобів і доктрин з метою вдосконалення військової ефективності НАТО;

проведення аналізу операцій на стратегічному рівні для виявлення типу і масштабу майбутніх вимог до спроможності і оперативної сумісності, встановлення їх пріоритетності і включення результатів цієї роботи в загальний процес оборонного планування в НАТО;

інтеграція і синхронізація спільно з АСТ трансформаційних зусиль НАТО з оперативною діяльністю та іншими елементами командної структури для підтримки процесу забезпечення збройних сил НАТО як сьогодні, так і в майбутньому ефективними об'єднаними або спільними військовими штабами, здатними забезпечити необхідні для виконання поставлених перед ними завдань засобами;

вивчення концепцій і сприяння розробці доктрини;

проведення експериментів і підтримка досліджень та придбання нових технологій; взаємодія у процесі цієї діяльності з відповідними установами НАТО та радами впровадження проектів з метою виявлення нових можливостей вдосконалення оперативної сумісності і стандартизації та забезпечення Альянсу якісно трансформованими засобами і можливостями;

управління спільно фінансованими ресурсами, що виділяються для програм трансформації НАТО з метою вчасного і економічно ефективного задоволення оперативних вимог;

запровадження навчальних і освітніх програм для забезпечення Альянсу керівниками, фахівцями і персоналом штабів, підготовленими за єдиними стандартами НАТО і здатними ефективно діяти у військовій обстановці, яка передбачає застосування об'єднаних і спільних збройних сил;

розробка і дотримання процедур, необхідних для постійної адаптації організацій, концепцій, ресурсів і освітніх програм, необхідних для підтримки трансформаційних зусиль НАТО;

задоволення вимог Оперативного командування об'єднаних ЗС НАТО до навчань, беручи участь в їх плануванні, виконанні й оцінці.

Крім того, на Верховних головнокомандувачів держав-членів НАТО покладені завдання з надання дорадчої допомоги Військовому комітету з питань, які входять в їх компетенцію [1,3].

Також відомо, що Верховні головнокомандувачі держав-членів НАТО беруть участь у засіданнях Військового комітету на рівні начальників Генеральних штабів, але в разі необхідності можуть бути запрошені виступити на засіданні Військового комітету в постійному складі. Кожен з них має свого представника в НАТО в ранзі генерала або адмірала, який забезпечує постійний зв'язок з політичними та військовими установами штаб-квартири і ефективний двосторонній обмін інформацією. Представники Верховних головнокомандувачів відвідують засідання Військового комітету і дають поради

з питань, які цікавлять Військовий комітет щодо їх командувань.

Аналіз завдань, які покладені на з Верховних головнокомандувачів показує, що Командування об'єднаних ЗС НАТО з питань трансформації відіграє провідну роль у науково-дослідній діяльності, хоча Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО проводить свій оперативний аналіз і забезпечує технічну підтримку командної структури і операцій.

Для наукового супроводження трансформаційних процесів у безпосередньому підпорядкуванні Командування об'єднаних сил НАТО з питань трансформації знаходяться провідні науково-дослідні центри та установи, а також європейський Об'єднаний центр військових досліджень (JWC) в Ставангері (Норвегія), який підтримує і виконує спільні й комплексні експерименти, аналіз і розробку доктрин з метою посилити до максимуму трансформаційні зусилля і вдосконалити можливості і засоби НАТО та оперативну сумісність в Альянсі. Центр працює над розробками нових технологій, моделюванням і відтворенням ситуацій, а також веде програми навчання і підвищення кваліфікації щодо нових концепцій і доктрини.

Щодо функціонування ряду інших центрів у структурі НАТО:

загальновійськовий навчальний центр у Бидгощі (Польща), впроваджує навчальні програми на допомогу обом стратегічним командуванням та допомагає Оперативному командуванню об'єднаних збройних сил НАТО виконати оцінку підготовки об'єднаних збройних сил. Він підтримує офіційні зв'язки з іншими агенціями і установами НАТО та з національними навчальними центрами і установами;

Оборонний коледж НАТО (Рим, Італія), Школа НАТО (Обераммергау, Німеччина), і Школа зв'язку та інформаційних систем НАТО (Латіно, Італія), які координують свою діяльність з Командуванням об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації та мають достатній науковий потенціал та експериментальну базу для проведення наукових досліджень з використанням новітніх технологій.

Отже, ми бачимо, що ряд центрів передового досвіду, які утримуються на національному або багатонаціональному рівнях, допомагають вдосконалити оперативну сумісність та можливості й засоби, перевіряти і розробляти доктрини, а також підтверджувати експериментальним шляхом нові концепції. Співпраця між центрами передового досвіду і Верховними головнокомандувачами ведеться на основі спеціальних Меморандумів про взаєморозуміння, які укладаються між відповідними країнами і стратегічним командуванням.

Крім того, для проведення наукових досліджень можуть залучатися провідні військові та цивільні науково-дослідні центри (установи) країн-учасниць альянсу, комітети, організації та агентства, що здійснюють науково-технічну діяльність.

Таким чином, можемо стверджувати, що організація з науково-технічних розробок НАТО, відповідає за інтеграцію керівництва та координацію науково-технічної діяльності НАТО в оборонній галузі, проведення та сприяння спільним воєнно-науковим дослідженням і обміну технічною інформацією на

міжнародному рівні, розробку довгострокової стратегії НАТО в цій галузі, надання загальних рекомендацій з питань науково-технічної діяльності. Також ця організація є такою, що розвиває співпрацю в галузі оборонних науково-технічних розробок, яка була розпочата Дорадчою групою з аерокосмічної науково-технічної діяльності та Оборонною дослідницькою групою, які об'єдналися і створили на сьогодні нову організацію, яка на теперішній час підпорядкована як Військовому комітету, так і Нараді національних керівників у галузі озброєнь, до якої на сьогодні входять Комісія з питань науково-технічної діяльності, яка відповідає за визначення політики НАТО в науково-технічній сфері, та допоміжне Управління науково-технічних розробок зі штаб-квартирою в Нейї (Франція).

Також слід відзначити, що увесь спектр питань щодо науково-технічної діяльності в зазначених наукових структурах, покладаються на відповідні комісії, а саме:

- комісія з проблем досліджень, аналізу та моделювання;
- комісія з проблем систем, концепцій та інтеграції;
- комісія з проблем сенсорної та електронної техніки;
- комісія з проблем інформаційних систем;
- комісія з проблем прикладної технології транспортних засобів;
- комісія з проблем людського фактора і медицини;
- комісія з проблем з моделювання та імітації.

Кожна комісія складається з національних представників, серед яких висококваліфіковані науковці. Комісії підтримують зв'язки з військовими користувачами та іншими органами НАТО. Науково-технічна робота здійснюється технічними групами, які створюються на певний період для виконання конкретних завдань.

Технічні групи зі складу цих комісій як правило організують семінари, симпозіуми, польові випробування, лекції та навчальні курси і забезпечують існування мережі експертів. Вони також відіграють важливу роль у довгостроковому плануванні.

Для полегшення контактів з військовими користувачами та іншими елементами НАТО частина персоналу з комісій розташована у відділах технологічних досліджень та зв'язків з промисловістю у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Цей штат забезпечує зв'язок з Міжнародним військовим штабом та підрозділом оборонного забезпечення Міжнародного секретаріату. Координація зусиль, спрямованих на співробітництво з партнерами, також здійснюється з Брюсселя.

Для координації дослідницької та технологічної діяльності з іншими елементами структури НАТО зазначені представники беруть участь у відповідних комісіях та у засіданнях керівних органів, таких як Рада консультацій, управління і командування НАТО та Науковий комітет НАТО. Координація науково-технологічної діяльності з країнами-членами НАТО, здійснюється через національних координаторів, які також допомагають в організації таких заходів, як симпозіуми, засідання комісії, цикли лекцій та

консультативні візити.

Підтримка і проведення взаємних досліджень та обмінів інформацією з метою ефективного використання національних науково-технічних досягнень в оборонній галузі є необхідним елементом забезпечення військових потреб Альянсу, технічного прогресу і надання рекомендацій відповідальним за прийняття рішень у НАТО і в країнах Альянсу. Ці завдання потребують активної праці національних експертів і координації діяльності різних установ НАТО, що працюють над питаннями науково-технічної діяльності у різних сферах знань.

Комісія з питань науково-технічної діяльності є найвищим (стратегічним) органом, якому завдання визначаються Північноатлантичною Радою через “Конференція національних керівників у галузі озброєнь (CNAD)” та Військовий комітет для керівництва та координації оборонних досліджень і технологій. Штат налічує близько 50 осіб цивільного і військового персоналу.

Управління науково-технічних розробок є виконавчою структурою, що призначена для спрощення досліджень шляхом організації та проведення симпозіумів, нарад, конференцій, форумів.

Для експертного оцінювання визначені науково-дослідні групи, які налічують на даний час майже 500 осіб. Це є висококласні фахівці які брали (беруть) активну участь у дослідженнях, розробці і управлінню в навчальних закладах, державних установах і промислових підприємствах, а саме:

- Група 1 - спрямована на довгострокові наукові дослідження;
- Група 3 - з фізики та електроніки;
- Група 4 - з оптики та інфрачервоної техніки;
- Група 7 на оперативні дослідження;
- Група 8 - по правам людини та медико-біологічним наукам;
- Група 9 - з радіоелектронної війни;
- Група 10 - з протиповітряної оборони;
- Група 11 - по інформаційним технологіям.

– Коротко, щодо найвищого керівного органу Організації НАТО з науки і технологій, а саме про Раду з науки і технологій. Цей орган являється політичним органом, що підпорядкований Північноатлантичній раді через Конференцію національних директорів з озброєння та Військовому комітету НАТО. На зазначену Раду покладається здійснення керівництва питаннями, пов'язаними із:

– Розробкою та переглядом довгострокової стратегії й середньострокових пріоритетів НАТО у сфері науки і технологій, у т.ч. в інтересах процесу оборонного планування НАТО;

– Сприянням реалізації довгострокової Стратегії й середньострокових пріоритетів НАТО, у сфері науки і технологій (за 10-тю пріоритетними напрямками);

– Координацією Плану діяльності Організації НАТО з науки і технологій і заходів, що стосуються науки і технологій, передбачених Планами діяльності інших органів НАТО, шляхом забезпечення їх

відповідності Стратегії та пріоритетам НАТО у сфері науки і технологій, а також шляхом виключення дублювань і досягнення синергії.[5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отримавши уявлення про сьогоdnішній стан існуючих систем організації ННТД у більшості країн-членів НАТО, які створюються з урахуванням національних особливостей та питань стосовно управління науковою діяльністю, можемо стверджувати про наступне:

сфера управління ННТД знаходиться у відповідальності Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації;

координація наукових досліджень здійснюється відповідними міністерствами оборони країн-членів НАТО через науково-організаційні підрозділи та науково-дослідні установи міністерств оборони.

всі наукові дослідження (роботи) проводяться на конкурсних умовах при чітко регламентованому контролі досліджень (робіт) на усіх їх етапах;

комісія з питань науково-технічної діяльності є найвищим (стратегічним) органом щодо науково-технічних розробок НАТО, вона організовує та проводить спільні наукові дослідження, обмін технічною інформацією серед всіх країн-членів Альянсу та іншими країнами-партнерами і є однією найпотужнішою організацією у світі з розробки наукової продукції військового призначення.

У подальших дослідженнях за вищезазначеною проблематикою передбачається проведення системного аналізу щодо основ організації наукової і науково-технічної діяльності у провідних країнах-членах і партнерах НАТО та загальних принципів планування і управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статут наукової і технологічної організації НАТО [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.sto.nato.int/Pages/default.aspx>
2. Капосльоз Г.В. Системи військово-наукових досліджень зарубіжних країн.– Київ: НУОУ, 2018.
3. Основний закон Федеративної республіки Німеччини. Бон: Відомство та інформація Федерального уряду.– С 136.
4. Слюсар В.І. Система досліджень НАТО щодо розвитку нелетальної зброї.–Київ,– С306–309.
5. Офіційний сайт МО США. [Електронний ресурс].Режим доступу <https://www.defense.gov/>
6. Заключний звіт про НДР шифр “Сирена-М” , м. Львів, АСВ, –С.74.

REFERENCES

1. Statut naukovoї i tekhnolohichnoi orhanizatsii NATO [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.sto.nato.int/Pages/default.aspx>
2. Kaposloz H.V. Systemy viiskovo-naukovykh doslidzhen zarubizhnykh krain.– Kyiv: NUOU, 2018.
3. Osnovnyi zakon Federatyvnoi respubliky Nimechchyny. Bon: Vidomstvo ta informatsiia Federalnoho uriadu.– S 136.
4. Sliusar V.I. Systema doslidzhen NATO shchodo rozvytku neletalnoi zbroi.–Kyiv,– S306–309.
5. Ofitsiynyi sait MO SShA. [Elektronnyi resurs].Rezhym dostupu <https://www.defense.gov/>

6. Zakliuchnyi zvit pro NDR shyfr "Syrena-M" , m. Lviv, ASV, –S.74.

РЕЗЮМЕ

Николай Полторак,
кандидат военных наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Сергей Горбачевский
кандидат технических наук, снс
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Анна Красота-Мороз
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Виктор Мацевитый
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского
Игорь Плохута
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Политика НАТО в сфере военной науки: организация научной и научно– технической деятельности, принципы и подходы

В статье рассмотрено проблематику сущности политики НАТО, относительно организации научной и научно-технической деятельности (ННТД), перспектив законодательства и нормативного регулирования состояния организации научных исследований в сфере военной науки, а также кратко рассмотрено:

видение Командования объединенных вооруженных сил НАТО относительно основных вопросов организации ННТД, использования различных видов моделей организации и проведения исследований в сфере военной науки, вопросов контроля за качеством научной продукции, ее комплексного оценивания и степени закрытости научной информации;

некоторые аспекты относительно особенностей функционирования систем управления субъектами ННТД, основных принципов и подходов к созданию и развитию национальных систем научных исследований в сфере военной науки.

Ключевые слова: модель организации военно-научных исследований; организация научной и научно-технической деятельности; система военно-научных исследований; политика, принципы, подходы к решению организационных задач в сфере военной науки.

SUMMARY

Mykola Poltorak,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy
Serhii Horbachevsky,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy
Anna Krasota-Moroz,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy
Vyktor Matsovytyi,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Plokhuta Igor,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Nato military science policy: organization of scientific and scientific and technical activities, principles and approaches

Introduction. *The article considers the issues related to the essence of NATO's policy regarding the organization of scientific and technical activities (NNTD), the prospects of legislation and regulations on the state of the organization of scientific research in the field of military science.*

Purpose. *analysis of the basic principles and approaches to the main issues on the organization and management of scientific and scientific-technical activities in the armed forces of the leading NATO member states*

Methods. *The article uses a system of general scientific and special methods of theoretical and empirical research: analysis of scientific publications presented in foreign periodicals and open material on the researched issues on the Internet, systematization of scientific sources, generalizations and systematic approach.*

Results. *The article analyzes the principles and approaches of NATO is top leadership to key issues in the organization and management of scientific and technical activities in NATO is armed forces.*

Conclusion. *Further research on the above issues requires a systematic analysis of the basics of the organization of scientific and technical activities in NATO's leading member and partner countries and the general principles of planning and governance.*

Key words: *model of organization of military scientific research; organization of scientific and scientific-technical activities; system of military scientific research; policy, principles, approaches to solving organizational problems in the field of military science.*

УДК 37.378.1;355/359.07

Юрій Приходько,

кандидат педагогічних наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0002-8782-383X>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/179-196

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТАНУ ТА ЯКОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

В статті розглядається проблема трансформації стану та якості системи вищої військової освіти. Показується актуальність дослідження даної проблеми, що зумовлена політикою держави з реформування сектору безпеки та оборони, освіти, зміцнення потужності Збройних Сил України в умовах війни Російської Федерації проти України. Визначаються світові сучасні особливості та тенденції розвитку цивільних і військових освітніх систем, суперечності, притаманні функціонуванню системи військової освіти, загрози розвитку системі військової освіти. Обґрунтовуються актуальні проблеми трансформації вищої військової освіти, підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах як важливих складових сектору безпеки і оборони держави та основні напрями їх вирішення.

Ключові слова: *система вищої військової освіти; підготовка військових фахівців; трансформація; концептуальні засади; кадрова політика; зміст освіти; технологія; якість освіти; моніторинг.*

Постановка проблеми. Стратегією національної безпеки України "Безпека людини – безпека країни" передбачено такий напрям як "розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки..." [2]. Напрямок надзвичайно важливий, комплексний і як ніколи, – актуальний для нашої держави. Людський капітал завжди був, є і назавжди залишиться головним чинником функціонування та продуктивного розвитку суспільства на всіх ієрархічних рівнях управління, в різних сферах діяльності. Розвиток та формування людського капіталу – пріоритетні завдання інституцій освіти та науки, де готуються кадри, здатні не тільки забезпечувати сталий поступальний розвиток держави, а й відтворювати їхній освітній і науковий потенціал більш високого рівня. Викладене в повній мірі стосується і військової освіти Місія системи військової освіти – забезпечення потужного, інноваційного розвитку сектору безпеки і оборони України через підготовку висококваліфікованих фахівців, продукування та поширення фундаментальних і прикладних знань, формування інтелектуального та духовного потенціалу військової сфери, готового до сучасних і майбутніх викликів.

Сучасна система військової освіти, як інтегрована інституція з розвитку кадрового потенціалу сфери безпеки і оборони держави, Збройних Сил (далі – ЗС) України, повинна *забезпечувати* підготовку, підвищення кваліфікації військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, лідерських якостей, загальної та військово-професійної культури; *спроможних* до розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби; *здатних*: з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони держави, участі в миротворчих та антитерористичних операціях; керувати військами в бою та навчанням особового складу у мирний

час; створювати, експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; супроводжувати і здійснювати фундаментальні та прикладні наукові дослідження; організовувати, проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджувального створення нових поколінь озброєнь, військової та спеціальної техніки.

В контексті викладеного трансформаційні процеси в системі військової освіти України на теперішній час мають бути спрямованими на врахування національного та кращого світового досвіду з підготовки військових фахівців, що має призвести до підвищення ефективності її діяльності, покращення якості підготовки офіцерських кадрів з вищою освітою.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми трансформаційних процесів у освіті знайшли ґрунтовне висвітлення в наукових публікаціях і монографіях вітчизняних і зарубіжних вчених – В. Андрущенко, С. Архангельського, Г. Балла, І. Бега, Г. Васяновича, В. Давидова, А. Долматова, І. Зязюна, Д. Кільдерова, С. Ніколаєнка, Г. Нойнера, А. Лігоцького, Г. Клімової, Ч. Купісевича, Т. Левченко, С. Максименка, А. Маслоу, Н. Ничкало, В. Оконя, О. Пехоти, С. Подмазіна, М. Пригодія, Л. Пуховської, В. Рибалки, К. Роджерса, В. Серікова, С. Сисоєвої, О. Скідіна, В. Сластеніна, І. Харламова, А. Хуторського та ін. До їх творчого доробку слід віднести дослідження теоретичних основ психології, педагогіки, дидактики, філософії освіти; сучасних освітніх концепцій; стану модернізації змісту, форм і методів навчання та виховання фахівців; якості освіти; гуманізації освіти; управління освітніми закладами інноваційного типу; професійно спрямовану підготовку фахівців з різних галузей знань; морально-психологічного забезпечення, підготовки та розвитку творчого потенціалу особистості; психології розвитку особистості, особистісно орієнтованого навчання та виховання.

Дидактичні основи та проблеми підготовки офіцерських кадрів в системі військової освіти України висвітлено в наукових працях А. Вітченка, О. Діденка, І. Козубцова, М. Нецадима, Ю. Приходька, В. Рахманова, В. Стасюка, В. Телелима, О. Торічного, Ю. Черниха, В. Шемчука, В. Ягупова та ін. (концептуальні основи розвитку військової освіти; військова освіта як система та її трансформація; історичні аспекти становлення системи військової освіти, компаративна педагогіка; психолого-педагогічні основи підготовки військових фахівців; морально-психологічне забезпечення освітнього процесу; формування змісту навчання; інформатизація військової освіти, застосування інформаційно-комунікаційних технологій; якість освіти та освітньої діяльності; розвиток матеріально-технічної бази; підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації; інноваційна діяльність; контроль-діагностичні процедури в освітньому процесі; моніторинг військової освіти як системи тощо).

Метою статті є обґрунтування актуальних проблем трансформації системи вищої військової освіти та основних напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження трансформаційних процесів в системі підготовки військових фахівців на теперішній час зумовлена такими чинниками:

– прийняттям протягом останніх років низки нормативно-правових актів з

безпекової, оборонної, освітньої політики держави, подальшого розвитку ЗС України [1; 2; 3; 7];

– міжнародними та внутрішніми воєнно-політичними факторами, війною Російської Федерації проти України, подальшим розвитком сектору безпеки та оборони, ЗС України;

– необхідністю вжиття дієвих заходів з підвищення рівня організаційно-мобілізаційних заходів щодо змісту, термінів підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах;

– реалізацією курсу на поглиблення партнерства з НАТО в питаннях підготовки офіцерських кадрів, проведення миротворчих, антитерористичних операцій, тренінгів, навчань, ведення збройної боротьби;

– необхідністю суттєвого покращення процесу відбору кандидатів на навчання, підготовки, підвищення кваліфікації та атестації персоналу системи військової освіти на всіх ієрархічних рівнях діяльності, управління, в першу чергу, – керівного складу, запровадження при цьому персональної відповідальності за виконання функціональних обов'язків і прийняті рішення;

– необхідністю коригування підготовки військових фахівців в напрямках ступневості, диференційованої фундаменталізації, професіоналізації, підвищення якості на основі компетентнісного підходу;

– зростанням значення формування та розвитку воєнних, інженерних, психолого-педагогічних наукових шкіл, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, професійної та мовної підготовки педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищенням рівня їх кваліфікації у комплексі із заходами ротації;

– потребою оптимізації структурних складових системи військової освіти та науки, замовлень на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт (внутрішні та зовнішні виконавці) за критерієм оцінки ефективності – "витрати – продуктивний результат", їх фінансування та матеріально-технічного забезпечення, посилення контрольних функцій.

Процес і результат реагування на зазначені чинники має *враховувати*: 1) світові сучасні особливості розвитку цивільних і військових освітніх систем; 2) суперечності, притаманні функціонуванню системи військової освіти; 3) загрози розвитку системі військової освіти; 4) національний і кращий світовий досвід з підготовки офіцерських кадрів, в першу чергу, – досвід військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО та *передбачати*: 1) значні інноваційні перетворення в системі військової освіти, науки, організації підготовки військових фахівців усіх ступенів вищої освіти відповідно до офіційно прийнятих поглядів на цілі, завдання, структуру, зміст, технології і розвиток освіти у руслі єдиної державної політики, вимог нормативно-правових документів з реформування та розвитку сектору безпеки та оборони держави; 2) адекватне кадрове, інформаційне, кібербезпекове, фінансове та всебічне матеріально-технічне забезпечення.

Світові сучасні особливості та тенденції розвитку цивільних і військових освітніх систем:

– розуміння діяльності освітніх систем із підготовки фахівців як важливої

інтелектуальної, інвестиційної складової соціально-економічного, гуманітарного та оборонного розвитку держав;

– ідентифікація освіти із системою безперервного накопичення знань, досвіду, зростаючим продукуванням нових знань і технологій;

– інтеграція освіти з фундаментальними, міждисциплінарними та прикладними дослідженнями, реальною соціально-економічною, гуманітарною оборонною діяльністю;

– зростання нових напрямів і спеціальностей підготовки фахівців;

– інформатизація, технологізація, фундаменталізація, роботизація, спеціалізація;

– глобалізаційне падіння якості освіти та відсутність універсального інструментарію її оцінки;

– спрямованість на всебічну підтримку та наукову обґрунтованість досліджень щодо розроблення та впровадження програм інтегрованого освітнього моніторингу як засобу ефективного управління видами освітньої діяльності.

Суперечності, притаманні функціонуванню системи військової освіти, доцільно розглядати в двох аспектах впливу: зовнішньому та внутрішньому, що дозволяє чітко визначити сферу повноважень, оцінити ефективність дій і відповідальність в системі підготовки військових фахівців [6].

Суперечності зовнішнього впливу – між:

– поглядами на кадрову політику в сфері військової освіти та потребами щодо підвищення її ефективності;

– діючими концептуальними поглядами на розвиток військової освіти та сучасними тенденціями, притаманними функціонуванню світових цивільних і військових освітніх систем;

– сучасним станом управління системою військової освіти, заходами та результатами контрольних-коригувальних дій і науковими поглядами на складові та сутність процесу управління;

– існуючою мережею вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі – ВВНЗ), навчальних центрів і системним підходом до формування державного замовлення на підготовку військових фахівців для ЗС України відповідно до Національної рамки кваліфікацій [4] і посадових призначень (ступені вищої освіти, оптимізація переліку спеціальностей (спеціалізацій), диверсифікація джерел поповнення тощо);

– нормативними засадами інтеграції військової освіти з цивільною освітою та вимогами щодо якості теоретичної і практичної підготовки військових фахівців з вищою освітою;

– передбаченим фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним забезпеченням, оснащенням ВВНЗ, навчальних центрів озброєнням, військовою технікою, тренажерами, засобами імітаційного моделювання, інтегрованими навчальними комплексами та сучасними вимогами й потребами щодо їх відповідності нормативним документам з підготовки офіцерських кадрів, спроможних виконувати поставлені завдання в динамічних умовах

застосування сучасних видів і систем озброєння.

Суперечності зовнішнього впливу в системі підготовки військових фахівців є домінуючими, багато в чому визначальними, тому вкрай негативно впливають на протиріччя внутрішнього впливу, суттєво їх загострюючи та поглиблюючи.

Суперечності внутрішнього впливу пов'язані з управлінськими та процесуальними чинниками функціонування ВВНЗ. Вони в цілому відбивають стан неповної відповідності складових процесу підготовки військових фахівців щодо виконання ними військових освітніх стандартів та якісного засвоєння освітньо-професійних програм.

Основними причинами суперечностей внутрішнього впливу є такі:

– недостатній рівень вимогливості щодо: організації військово-освітнього процесу, його інформаційного, науково-методичного, матеріального-технічного забезпечення, виховної роботи, повсякденної діяльності структурних підрозділів ВВНЗ; стану території, навчальних корпусів, аудиторій, містечок, спортивних споруд, музеїв, їдалень тощо;

– зниження мотивації і активності постійного та змінного складу на всіх рівнях навчальної, методичної, наукової, повсякденної діяльності, недостатнє вжиття заходів щодо надання цьому процесу позитивної, інноваційної спрямованості;

– відсутність системних засад у проектуванні та реалізації компетентнісної моделі військового фахівця за обраною спеціальністю (спеціалізацією), особливо її військово-професійної складової;

– спрямованість змісту оперативно-тактичних, тактичних, військово-технічних, загальноінженерних навчальних дисциплін на відносно застарілі зразки озброєння, військової техніки, на принципи їх побудови, умови експлуатації, бойового застосування, що не відповідають сучасному стану військово-технічної науки та практики, організації ведення збройної боротьби;

– низька ефективність застосовуваних технологій навчання, їх невідповідність вимогам формування та розвитку у військових фахівців компетентностей, системних знань, умінь, навичок;

– невизначеність з підходами щодо теоретичної та практичної підготовки військових фахівців за часом, формами та методами організації, місцем проведення, інформаційним і матеріально-технічним забезпеченням;

– низька об'єктивність оцінки педагогічними працівниками рівня знань, умінь, навичок курсантів (слухачів); нераціональність обраних при цьому методик та інструментарію;

– зниження в діяльності науково-педагогічних працівників рівня інноваційної, навчально-методичної, наукової роботи; якості викладання навчальних дисциплін, розроблення та вдосконалення дидактичного забезпечення освітнього процесу; вимогливості в процесі навчання; професійного зростання; наполегливості в підготовці науково-педагогічних працівників через ад'юнктуру та докторантуру.

З огляду на викладене, ряд суперечностей внутрішнього впливу не потребують додаткових фінансових чи інших ресурсів і в цілому могли б бути

усунені (або не допущені) засобами ефективного управління, сумлінністю виконання посадових обов'язків, активністю та спрямованістю різних категорій персоналу на досягнення в роботі позитивних результатів.

Загрози розвитку системі військової освіти:

– відсутність дієвого контролю з боку цивільних органів державного управління, інспекційних військових управлінських та фінансових органів за діяльністю системи військової освіти, її структурних складових, а за результатами контролю – вжиття адекватних службових, правових чи заохочувальних заходів;

– низька ефективність управлінської діяльності та кадрової політики, критичність рівня компетентного персоналу лідерського спрямування з високими ціннісними, моральними та вольовими якостями (особливо – керівного) в колективах різного функціонального призначення, що ускладнює вироблення і реалізацію ефективних дій щодо сталого поступального розвитку військової освіти;

– необґрунтованість обрання напрямів і шляхів розвитку військової освіти, зведення трансформаційних процесів до імітації діяльності, антуражності;

– демографічні показники, невідповідність рівня підготовки певної частини кандидатів на навчання вимогам, необхідним для успішного засвоєння освітньо-професійних програм;

– недоліки розроблення стандартів вищої військової освіти, освітньо-професійних програм, зорієнтованих на компетентнісний підхід, на підготовку фахівців відповідно до посадових призначень, узгоджених із новою структурою ступенів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;

– недостатня відповідність змісту підготовки фахівців вимогам інформатизації військової сфери, технологіям ведення сучасних видів збройної боротьби, кібербезпеки;

– консервативність поглядів щодо змін в організації освітньої діяльності на основі застосування інновацій, штучних інтелектуальних систем, інтеграції традиційних педагогічних та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, створення нового покоління підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів;

– застарілість озброєння та військової техніки;

– низький рівень залученості учасників освітнього процесу до наукової та інноваційної діяльності;

– занепад (втрата) воєнних, інженерних, психолого-педагогічних наукових шкіл,

– відсутність об'єктивної, валідної, надійної індикації якості освіти;

– недостатність ресурсного забезпечення практичної підготовки випускників;

– толерування недоброчесних академічних практик, різновидів лобізму, корупції та неправомірної вигоди як її складової;

– наявність неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів;

– недостатність фінансування, матеріально-технічного забезпечення.

Від ступеню врахування особливостей і тенденції розвитку національної військової освітньої системи, розв'язання суперечностей, оцінки та запобігання загроз залежить її стійкість, сталий поступальний розвиток. Продуктивним результатом цього багатовимірного процесу має стати якісна підготовка у ВВНЗ офіцерських кадрів усіх ступенів вищої освіти та рівнів військового управління для сектору безпеки і оборони. Адже якість підготовки фахівців *визначає* рівень обороноздатності держави, бойової готовності та боєздатності ЗС України, розвиток військової науки і техніки, озброєння та їх застосування, спроможність з високим ступенем ефективності виконувати завдання, які постають перед фахівцями у спільних навчаннях з підрозділами збройних сил країн-членів НАТО, у миротворчих операціях з підтримання миру; *сприяє* формуванню важливості й престижності військової служби, становленню військової еліти, загальної культури військового середовища та визначає їх позитивний вплив на суспільство і статус військовослужбовців у суспільстві, утвердженню авторитету нашої держави та її ЗС на міжнародній арені; *набуває* все більшого значення в забезпеченні конкурентоспроможності військової освіти нашої держави серед інших країн, де готуються офіцерські кадри.

ЗС України за чисельністю перші серед країн Європейського Союзу, треті – серед країн-членів НАТО. Подальше вдосконалення національної системи військової освіти має відбуватися з урахуванням позитивного досвіду функціонування військових освітніх систем провідних країн-членів НАТО, які мають надзвичайно розгалужені, диверсифіковані та чисельні мережі військових закладів, навчальних центрів з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців усіх ступенів освіти, рівнів військового управління.

З урахуванням викладеного вище розглянемо актуальні проблеми трансформації стану, якості вищої військової освіти, як важливої складової сектору безпеки і оборони держави, та основні напрями їх вирішення.

1. *Кадрова політика та кадрова діяльність у сфері військової освіти і науки.* Кадрова політика – система поглядів на підготовку персоналу, в основу якої покладаються цілі, закономірності, загальні принципи, єдині напрями. Кадрова діяльність – процес і результат реалізації кадрової політики на основі відповідної технології (прикладні принципи, організаційні форми, методи, діагностичні процедури тощо). Кадрова політика та кадрова діяльність, залежно від ієрархічних рівнів, здійснюється одними або різними суб'єктами управління, кожному з яких притаманні свої компетентності, особливості, суперечності. Спрямованість дій і взаємодії зазначених суб'єктів управління у поєднанні із суперечностями, характерними для кожного з них, по-перше, реалізують кадровий процес, по-друге, не дають однозначної відповіді щодо його якості, по-третє, знеособлюють ступінь відповідальності чи успішності суб'єктів управління та підпорядкованих структур. Продуктом кадрової політики та кадрової діяльності, здійснюваних на наукових, ціннісних засадах, має бути ефективне функціонування відповідних органів і структурних підрозділів системи військової освіти. Чи досягнуто в зазначеній царині на теперішній час суттєвих досягнень? Питання скоріше проблемне.

Основні напрями та шляхи трансформації кадрової політики та кадрової діяльності у сфері військової освіти і науки:

- подолання замкненого циклу корпоративного функціонування системи військової освіти і науки шляхом посилення цивільного контролю за її діяльністю, забезпеченням фінансовими та матеріально-технічними ресурсами;

- запровадження дієвої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу кадрових органів;

- активізація змін в освітній, науковій кадровій політиці та кадровій діяльності на всіх ієрархічних рівнях управління та функціонування військової освіти;

- підвищення дієвості системи конкурсного відбору, підготовки, підвищення кваліфікації керівних кадрів, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників; функціонування зазначеної системи має відповідати таким якостям кандидатів і вимогам: досконалість знань предмету, проблем і перспектив розвитку за сферою діяльності; управлінські, комунікативні навички, когнітивна гнучкість, методична майстерність; наполегливість в реалізації поставленої мети; системність, критичність, креативність мислення; інноваційна компетентність; лідерська, волева спрямованість; почуття відповідальності;

- періодична атестація керівних управлінських, наукових кадрів незалежними зовнішніми експертними комісіями;

- призначення на посади фахівців з науковими ступенями у відповідності з напрямками, спеціальностями здобуття ними цих ступенів (у разі невідповідності – залишати без передбачених процентних надбавок);

- посилення контрольних функцій у діяльності органів управління всіх рівнів щодо відповідальності підпорядкованих посадових осіб за належне виконання функціональних обов'язків і за наслідки з прийняття необґрунтованих рішень;

- надання закладам вищої освіти всіх форм власності права присудження наукових ступенів, присвоєння вчених звань з видачею дипломів відповідних закладів; ліквідація державних структур, що регулюють зазначені процеси, чим значною мірою будуть зняті питання щодо корупції, лобізму, так званої мобільності "науковців" та їх утримання за рахунок державних коштів.

2. *Розроблення проекту фундаментальних та прикладних концептуальних засад функціонування системи військової освіти* відповідно до сучасних нормативно-правових актів з безпекової та оборонної політики держави, стратегії розвитку освіти, новітніх досягнень психолого-педагогічної науки, запровадження кращого досвіду підготовки офіцерських кадрів у військових навчальних закладах провідних країн-членів НАТО. Залучення до цієї роботи провідних науковців системи військової освіти, кваліфікованих незалежних експертів з наступною дискусійною апробацією на конференціях, круглих столах тощо. Подальші процедури:

- затвердження розробленого проекту концептуальних засад встановленим порядком;

- розроблення плану дій щодо реалізації концептуальних засад з

визначенням конкретних термінів і виконавців;

– активна діяльність органів управління, персоналу ВВНЗ з реалізації плану дій;

– систематичний етапний контроль виконання плану дій і адекватне реагування за його результатами.

3. *Відбір кандидатів на навчання у ВВНЗ.* Комплектування ВВНЗ кандидатами на навчання зі стійкою мотивацією, достатнім ступенем психологічної, фізичної і загальноосвітньої підготовленості, спроможних успішно оволодіти професією офіцера за обраними спеціальностями – актуальна, комплексна проблема з елементами критичності, від вирішення якої значною мірою залежить якість підготовки майбутніх випускників. Зазначена проблема містить, на нашу думку такі складові: 1) мотивація кандидатів, сформована на основі їх особистісних якостей та передбачуваних соціальних гарантій; 2) підготовленість кандидатів; 3) заходи з організаційного та інформаційного забезпечення відбору кандидатів; 4) діяльність ВВНЗ з проведення вступних випробувань і подальшого навчання. Усі наведені складові на сучасному етапі не представляються втішними.

Конкурсні показники вступників до ВВНЗ на одне місце не є достатніми для відбору найбільш підготовленої частини молоді. За таких обставин якість та елітарність підготовки висококваліфікованих військових фахівців для ЗС України є проблемною. Однією з визначальних причин такого стану є незадоволення соціальними гарантіями проходження служби офіцерським складом і після її закінчення (грошове забезпечення, житлова проблема, пенсійне забезпечення тощо). Для порівняння, конкурс кандидатів до військової академії сухопутних військ США (Вест-Пойнт) складає більше 10 кандидатів з наступним відрахуванням до 30 % з них в процесі навчання. Досвід країн, де опікуються проблемами обороноздатності, наведені фактори вирішуються таким чином: пристойного грошового забезпечення; гарантування пакету соціального захисту після закінчення служби; надання службового житла тощо, а далі – в залежності від вислуги років і державного законодавства – виділення постійного житла або компенсації у грошовому еквіваленті; отримання вищої цивільної освіти у разі такої потреби тощо.

Друга складова витікає з першої і пов'язана з підготовленістю кандидатів. Адже низькі конкурсні показники обмежують можливості якісного відбору кандидатів на навчання.

Організаційне та інформаційне забезпечення відбору кандидатів на навчання залежить від неперервної, спланованої, цілеспрямованої і злагодженої роботи різних структур, що мають до цього як безпосереднє, так і опосередковане відношення, як до відповідального державного завдання: органи управління військовою освітою та гуманітарною сферою, військкомати, ВВНЗ, командири військових частин, Товариство сприяння обороні України, ліцеї військового підпорядкування, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, загальноосвітні середні та професійно-технічні навчальні заклади, ветерани ЗС України, учасники АТО, ООС, бойових дій, преса, телебачення, радіо тощо.

Що ж до діяльності ВВНЗ, то є необхідність покращення інформаційної роботи із залучення кандидатів на навчання, їх професійно-психологічного обстеження, забезпечення передбаченого стандартами вищої військової освіти рівня теоретичної і практичної підготовки майбутніх фахівців.

4. *Реалізація системного підходу до таких важливих завдань в структурі безпеки, оборони держави та її ЗС, як:* 1) визначення спеціальностей (особливо – спеціалізацій), за якими необхідно готувати військових фахівців; 2) формування державного замовлення на їх підготовку; 3) визначення мережі ВВНЗ, навчальних центрів. На теперішній час кожне з наведених вище завдань виконується в автономному режимі різними органами управління, що апріорі не може призвести до належної оптимальності як кожного з них, так і їх сукупності в цілому. Системоутворюючим чинником при цьому є цільова установка – задоволення потреб ЗС України у висококваліфікованих військових фахівцях усіх ступенів освіти, рівнів військового управління з такими оптимізованими спільними діями та складовими: воєнно-економічне обґрунтування; перелік спеціальностей (спеціалізацій) військових фахівців відповідно до посадових призначень у ЗС України; державне замовлення на їх підготовку; мережа ВВНЗ, навчальних центрів; фінансове та матеріально-технічне забезпечення. Перелік спеціальностей (спеціалізацій) відповідно до потреб ЗС України в сукупності з воєнно-економічними розрахунками – провідна складова зазначеної вище тріади завдань – є основою визначення державного замовлення на підготовку військових фахівців, мережі ВВНЗ, навчальних центрів і тому в кінцевому рахунку – суттєвим важелем оптимізації чисельності та бюджету системи військової освіти.

Важливою воєнно-економічною характеристикою державного замовлення є його категоризація, тобто замовлення на підготовку офіцерських кадрів зі ступенями вищої освіти "бакалавр", "магістр" та співвідношення між ними. Знання, уміння, комунікації, автономність і відповідальність зазначених фахівців визначені Національною рамкою кваліфікацій, затвердженою Кабінетом Міністрів України. У відповідності з викладеним підхід замовників до формування державного замовлення на підготовку військових фахівців переважно зі ступенем вищої освіти "магістр" не витримує критики, як з точки зору їх призначення у військах, так і тим більше – з економічної. Наприклад, кількість випускників зі ступенем вищої освіти "магістр" у цивільних закладах провідних країн світу складає 5-7 %. У США три провідні академії за видами збройних сил готують офіцерські кадри виключно зі ступенем вищої освіти "бакалавр". У збройних силах ФРН і Великої Британії на первинні офіцерські посади готують фахівців взагалі за програмами, що не передбачають отримання вищої освіти.

5. *Оптимізація організаційно-штатних структур і діяльності ВВНЗ, підпорядкованих їм підрозділів, наукових установ з дослідження проблем розвитку ЗС України, системи військової освіти і науки з метою:*

- приведення їх у відповідність з нагальними функціональними потребами теорії та практики військ;
- комплектування досвідченим, кваліфікованим персоналом.

– орієнтації системи замовлень на виконання оборонних, науково-технічних, науково-методичних досліджень, звітів на незалежну кваліфіковану зовнішню експертизу, на кінцевий продуктивний результат, співвіднесений до витрат, і критичність;

– виключення періодичних повторів і маніпуляцій з тематикою виконання науково-дослідних робіт зовнішніми та відомчими структурами;

– запобігання академічної недоброчесності, лобізму та корупції;

– застосування дієвого контролю та відповідальності керівників за оцінку наукової діяльності кожного з науковців.

6. Формування й визначення вимог до фахівців, змісту їх підготовки має розглядатись, виходячи з наступного:

– підготовка військових фахівців є загальнодержавною справою – важливою та відповідальною щодо обороноздатності держави, забезпечення її територіальної цілісності, національних інтересів;

– ВВНЗ повинні готувати фахівців, у першу чергу, в інтересах ЗС України, інших силових відомств: зорієнтованість стандартів вищої освіти на такі питання: відповідність спеціальностям (спеціалізаціям), кваліфікаціям; військово-професійна спрямованість; компетентнісний підхід; узгодженість з кваліфікаційними рівнями вищої освіти Національної рамки кваліфікацій;

– формування структури та змісту підготовки військових фахівців повинно спрямовуватись на розвиток професійної свідомості, відповідати принципам достатності, системності формування компетенцій, сферам їх діяльності за посадовим призначенням, в тому числі – в сумісних діях з підрозділами та частинами збройних сил країн-членів НАТО.

7. Перегляд організаційних, процесуальних засад і термінів підготовки військових фахівців, змісту теоретичної та практичної складових освітньо-професійних програм, програм навчальних дисциплін, що зумовлюється такими чинниками:

– інтелектуалізацією, інформатизацією, комп'ютеризацією та автоматизацією воєнної сфери;

– зміною поглядів на ведення сучасних бою та операції, на бойове застосування озброєння та військової техніки;

– можливостями динамічного моделювання будь-яких процесів, дій, ситуацій на основі здобуття потрібної для цього інформації сучасними засобами спостереження, зв'язку та розвідки;

– модульною побудовою сучасного озброєння, військової техніки та особливостями їх функціонування, бойового застосування, експлуатації й обслуговування;

– необхідністю уточнення освітньо-професійних програм у відповідності з виникаючими потребами щодо коригування вимог до підготовки фахівців;

– потребою розроблення теоретико-методологічних основ із забезпечення якості освіти як системної і технологічної категорії; створення та розвитку системи мотивуючих чинників в освітній і науковій діяльності для педагогічних, науково-педагогічних працівників, для тих, хто навчається; активізації здійснення в освітньому процесі діагностично-контрольних і

моніторингових процедур;

– актуальністю переходу від інформаційно-знаннєвої моделі підготовки фахівців до компетентнісної: застосування особистісно орієнтованих технологій навчання, формування та розвиток лідерських якостей; запровадженням інформаційних, інноваційних, кібербезпекових технологій і новітніх засобів навчання, елементів штучного інтелекту, інтегрованих навчальних середовищ; всебічне забезпечення військово-освітнього процесу матеріально-технічними та фінансовими ресурсами;

8. *Запровадження підготовки військових фахівців з вищою освітою з фундаментальних, військово-технічних знань за спеціальностями (спеціалізаціями) дослідницької, конструкторської діяльності* з акцентом на перспективні наукові технології з розроблення нових зразків озброєння та військової техніки. На теперішній час практично всі фахівці у ВВНЗ готуються в основному на базі застарілих та модернізованих зразків озброєння та військової техніки. Як тимчасовий вихід, – з цим можна погодитись. Щодо перспективи – це шлях в нікуди, адже збройні сили провідних країн світу засвоюють озброєння та військову техніку 4-5 поколінь на основі нових фізичних принципів, із використанням квантових, інформаційних, космічних, гіперзвукових, кібербезпекових, біологічних технологій, а також технологій у сфері штучного інтелекту, створення нових матеріалів, робототехніки та автономних безпілотних апаратів. Пройде небагато часу і ЗС України сягнуть такого стану, але до цього треба готуватись заздалегідь. Саме тому проблема підготовки зазначених вище фахівців у ВВНЗ видів ЗС України, родів військ, спеціальних військ потребує нагального вирішення, а саме: формування переліку спеціальностей (спеціалізацій); розроблення військових освітніх стандартів, освітньо-професійних програм, програм навчальних дисциплін; розроблення всебічного наукового, інформаційного, технологічного, навчально-методичного забезпечення; створення матеріально-технічної бази.

9. *Посилення інноваційної науково-методичної, наукової, науково-технічної діяльності в закладах вищої військової освіти.* Інноваційна політика та інноваційна діяльність є дієвими інструментами удосконалення та підвищення ефективності системи підготовки військових фахівців, визначальними чинниками її поступально зростаючого розвитку і, водночас мають сприяти розкриттю інтелектуального, інноваційного потенціалу ВВНЗ, створенню інноваційно активної діяльності учасників освітнього процесу щодо ідей, продуктів, змісту освіти, технологій, засобів навчання, форм і методів організації управління в освітній сфері.

До найважливіших напрямів продукування інновацій у сфері військової освіти на сучасному етапі можна віднести такі: концептуальні засади військової освіти (місія, мета, закономірності, принципи, основні напрями та шляхи реалізації); організаційне та інформаційне забезпечення відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ; підготовка та підвищення кваліфікації наукових, науково-педагогічних працівників; оптимізація інтеграційних процесів військової освіти з цивільною освітою; дидактичні основи підготовки військових фахівців; оновлення змісту навчання, підвищення якості освітніх стандартів; військово-

професійна спрямованість підготовки фахівців; інтеграція освітнього процесу ВВНЗ з наукою, з бойовою та повсякденною діяльністю військ (сил); підвищення якості освітньої діяльності та підготовки фахівців, особистісна орієнтованість навчання; запровадження нових педагогічних технологій в освітній процес; формування ефективної системи мотивації і стимулювання діяльності педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, курсантів, слухачів; удосконалення нормативно-правової бази військової освіти, що забезпечувала б її ефективне функціонування, реалізацію основних прав та обов'язків суб'єктів освітнього процесу; формування позитивного морально-психологічного стану у навчальних колективах і підрозділах; удосконалення системи управління військовою освітою.

10. *Запровадження системи моніторингу стану та якості вищої військової освіти* на засадах, що притаманні військовим освітнім системам країн-членів НАТО, як засобу оцінки відповідності управлінської та повсякденної діяльності ВВНЗ з підготовки військових фахівців, по-перше, цілям і завданням державної політики у сфері безпеки і оборони, освіти, по-друге, наскільки управлінські рішення сприяють продуктивному розвитку вищої військової освіти та адекватні результатам і рекомендаціям моніторингових досліджень. Пропонується створення системи моніторингу вищої військової освіти на базі одного з провідних ВВНЗ (рис. 1). Основою системи є інтегральний центр моніторингу вищої військової освіти, який здійснює свою діяльність у тісній координації з Міністерством освіти і науки України (МОН України), Національним агенством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), Міністерством оборони України (МО України) через Департамент військової освіти та науки, Генеральним штабом Збройних Сил України (ГШ ЗСУ), ВВНЗ.

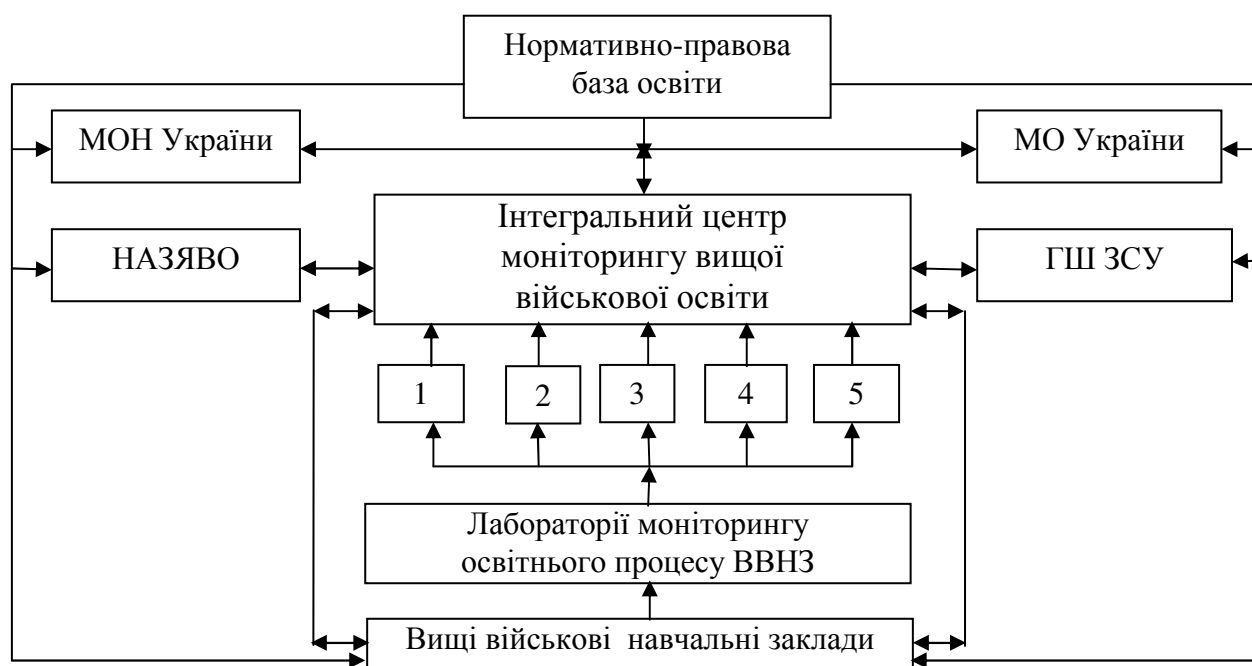

Рис. 1. Структурна схема системи моніторингу вищої військової освіти

Прийняті скорочення: відділи: 1 – розробки узагальненого інструментарію; 2 – формування узагальненої бази даних; 3 – аналізу даних, діагностики розвитку вищої військової освіти, розробки пропозицій щодо покращення якості вищої військової освіти; 4 – супроводу прийнятих рішень, методичних рекомендацій, оптимізації моніторингової діяльності; 5 – координації моніторингової діяльності з органами управління освітою, вищими військовими навчальними закладами, прогнозування розвитку системи вищої військової освіти.

Реалізація системи моніторингу вищої військової освіти дозволить динамічно координувати діяльність ВВНЗ з наступних питань:

- якості підготовки фахівців, якості освітньої діяльності;
- проектування освітніх стандартів, освітньо-професійних програм;
- інформатизації освітнього процесу;
- впровадження інформаційно-комунікативних технологій;
- розроблення та застосування інструментарію контролю навчальної діяльності майбутніх фахівців;
- тематики виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт;
- інноваційної діяльності;
- підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників;
- розвитку матеріально-технічної бази.

Створення центру моніторингу вищої військової освіти (далі – Центр) пропонується послідовністю таких дій:

1. Формування творчого колективу з-поміж фахівців, які мають досвід дослідження проблем вищої військової освіти.

2. Розробка нормативно-правової бази функціонування Центру (основні функції, завдання, принципи організації, основні напрямки діяльності, структура та організація роботи, ресурсне та інформаційне забезпечення тощо).

3. Розробка науково-методичного забезпечення діяльності Центру:

– узагальнення концептуальних засад розвитку системи вищої військової освіти, тенденцій, напрямів та шляхів її подальшого вдосконалення з урахуванням національного та світового досвіду функціонування освітніх систем;

– визначення загроз, протиріч, ризиків розвитку вищої військової освіти, джерел їх виникнення, ступеня впливу;

– визначення складу об'єктів (суб'єктів) моніторингу, що відображають наведені загрози, протиріччя, ризики, здійснення аналізу можливостей різних рівнів управлінського впливу на ці об'єкти (суб'єкти);

– формування переліку необхідних індикативних показників, що характеризують ефективність діяльності системи вищої військової освіти (освітня та виховна діяльність; зміст, технології навчання; науковий, педагогічний склад; матеріально-технічна база; фінансове, матеріально-технічне забезпечення; інноваційна, науково-педагогічна діяльність; супровід

службової діяльності випускників тощо);

– розробка інструментарію і методики діагностування стану системи вищої військової освіти та прогнозування її розвитку.

4. Формування бази даних, механізмів її отримання, збереження та постійного поповнення.

5. Наукова, аналітична обробка результатів моніторингу системи вищої військової освіти та їх доведення в цілому або частково, що стосуються окремих складових системи вищої військової освіти; підготовка пропозицій щодо усунення виявлених недоліків.

6. Розробка механізмів координації моніторингової діяльності з центральними та відомчими органами управління освітою, ВВНЗ.

7. Супровід прийнятих управлінських рішень, аналіз їх впливу на підвищення ефективності діяльності системи вищої військової освіти; розробка та застосування коригуючих дій.

8. Прогнозування розвитку системи вищої військової освіти на найближчу та віддалену перспективу.

Створення системи моніторингу вищої військової освіти повинно сприяти: координації моніторингової діяльності ВВНЗ з органами управління освітою, оптимізації їх повсякденної та перспективної діяльності; оновлення освітніх стандартів; впровадження системного, компетентісно орієнтованого підходу до формування змісту освіти; розроблення системи розвитку ключових компетенцій у майбутніх фахівців, впровадження дієвого контролю за їх набуттям; підвищенню рівня індивідуальної, диференційованої роботи з різними категоріями суб'єктів навчання; проектування та використання інноваційних, особистісно орієнтованих технологій у підготовці офіцерських кадрів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Трансформація вищої військової освіти, як системи, має відбуватися на засадах теорії та методології трансформації систем [5], *спрямовуватись* на реалізацію вимог основоположних нормативно-правових документів з безпекової та оборонної політики держави, освіти в умовах війни Російської Федерації проти України, *враховувати*: світові сучасні особливості та тенденції розвитку вищої цивільної та військової освіти; суперечності, загрози, притаманні функціонуванню військової освіти; національний і кращий світовий досвід з підготовки офіцерських кадрів.

Розглянуті актуальні проблеми трансформації стану та якості системи вищої військової освіти, основні напрями їх вирішення в сучасних умовах потребують досвідченого, компетентного, вольового персоналу за відповідними секторами діяльності, здатного вирішити низку складних, комплексних нормативно-правових, управлінських, структурно-організаційних, психолого-педагогічних, теоретико-методологічних, фінансово-економічних, матеріально-технічних задач, які мають реалізовуватися на принципах цілеспрямованості, системності, динамічності, адаптивності, еволюційності та поліфункціональності, що сприятиме зростанню якості військово-професійного, духовно-морального потенціалу офіцерських кадрів, подальшому динамічному

розвитку військової освіти, підвищенню її престижності в суспільстві, вагомому внеску в боєздатність і боєготовність ЗС України. Перспективні напрями подальших досліджень: оцінка ефективності напрямів реалізації актуальних проблем трансформації стану та якості системи вищої військової освіти, воєнно-економічні розрахунки та обґрунтування; аналіз діяльності випускників ВВНЗ у військах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про національну безпеку": Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної України. 2018, № 31. Ст.241 (Із змінами, внесеними згідно із Законами України 2020-2021 рр.).
2. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
3. Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
4. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 509 від 12.06.2019, № 519 від 25.06.2020).
5. Приходько Ю.І. Основи теорії трансформації систем. // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія "Філософія". 2018. № 1(3). С. 21–27.
6. Приходько Ю.І. Підготовка військових фахівців: системний підхід // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія": Зб. наук. пр. Мукачево: Вид-во МДУ, 2017. Випуск 1 (5). С. 34–37.
7. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. URL: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf.

REFERENCES

1. Pro nacionalnu bezpeku Ukrayiny [On National Security of Ukraine]: Zakon Ukrayiny vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII / Vidomosti Verhovnoyi Rady (VVR), 31 (Iz zminamy, vnesenymy` zgidno iz Zakonamy Ukrayiny 2020-2021 rr.). (in Ukrainian).
2. Pro Strategiyu nacionalnoyi bezpeky Ukrayiny: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 14 veresnya 2020 roku № 392/2020. URL: – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.
3. Pro Strategiyu voiennoi bezpeky Ukrainy [On the Strategy of Military Security of Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (in Ukrainian).
4. Pro zatverdzhennya Nacionalnoyi ramky kvalifikacij [On approval of the National Qualifications Framework]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23 ly`stopada 2011 roku № 1341 (Iz zminamy, vnesenymy zgidno z Postanovamy KM № 509 vid 12.06.2019 r., № 519 vid 25.06.2020 r.) (in Ukrainian).
5. Prykhod'ko, Yu.I. Osnovy teoriiy transformaciyi system [Fundamentals of systems transformation theory] . // Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu im. T. Shevchenka. Seriya "Filosofiya". 2018. № 1(3). S. 21–27 (in Ukrainian).
6. Prykhod'ko, Yu.I. Pidgotovka vijskovyi faxivciv: systemnyi pidhid [Training of military specialists: a systematic approach] // Naukovyi visnyk Mukachivskogo derzhavnogo universytetu. Seriya "Pedagogika ta psyhologiya": Zb. nauk. pr. Mukachevo: Vyd-vo MDU, 2017. Vypusk 1 (5). S. 34–37 (in Ukrainian).
7. Strategiya rozvytku vyishhoyi osvity v Ukrayini na 2021-2031 roky`. [Strategy for the development of higher education in Ukraine for the years 2021-2031]. URL: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf.

РЕЗЮМЕ

Юрій Приходько,

кандидат педагогических наук, доцент

Актуальные проблемы трансформации состояния и качества системы высшего военного образования

В статье рассматривается проблема трансформации состояния и качества высшего военного образования. Показывается актуальность исследования данной проблемы, что обусловлено политикой государства по реформированию сектора безопасности и обороны, образования, укрепления обороноспособности Вооруженных Сил Украины в условиях войны Российской Федерации против Украины. Определяются мировые современные особенности и тенденции развития гражданских и военных образовательных систем, противоречия, характерные для функционирования системы военного образования, угрозы развитию системы военного образования. Обосновываются актуальные проблемы трансформации высшего военного образования, подготовки военных специалистов в высших военных учебных заведениях как важных составляющих сектора безопасности и обороны государства и основные направления их решения.

Ключевые слова: система высшего военного образования; подготовка военных специалистов; трансформация; концептуальные основы; кадровая политика; содержание образования; технология; качество образования; мониторинг.

SUMMARY

Yuri Pryhod'ko,

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor
Global Union of Scientists for Peace**Actual problems of transformation of the state and quality of the higher military education system**

Introduction. *Recently, a number of important normative and legal documents on security and defense policy have been adopted in Ukraine, and the course of the state on European integration and rapprochement with NATO military structures has been defined. In the context of the above, the transformational processes in the system of military education of Ukraine at the present time have to be directed at considering the best world experience on the didactic basis of military specialists training.*

Purpose of the article. *The purpose of the article is to substantiate the urgent problems of the transformation of the system of higher military education and the main directions for their solution.*

Methods. *The results of the study were obtained by applying the following methods: analysis, synthesis, deduction, induction in determining mrt modern features, tendencies of development of educational systems, contradictions, threats in functioning of military education system; system method - in substantiation of actual problems of transformation of higher military education, training military specialists; modeling - in developing a system of monitoring of higher military education.*

Results. *The problem of transformation of the state and quality of higher military education is considered. The relevance of the study of this problem is shown, the world modern features and trends, contradictions in the development of educational systems are determined. Substantiated: actual problems of transformation of higher military education, training of specialists in higher military educational institutions; the main directions of their solution.*

Originality. *For the first time, the main trends, contradictions and threats in the development of higher military education are identified, its actual problems and practical directions for their solution are substantiated.*

Conclusion. *Transformation processes in the system of training of military specialists with higher education at the present time should be aimed at implementation of the requirements of the basic legal documents on the security and defense policy of the state, at introduction of the didactic basis in the system of officers training, inherent in the military educational systems of the leading NATO countries.*

Perspective directions for further research: assessment of the effectiveness of implemented didactic innovations; military-economic calculations and substantiation; analysis of the activity of the graduates of Military Higher Educational Institutions in the troops.

Key words: *system of higher military education; training of military specialists; transformation; conceptual foundations; personnel policy; content of education; technology; the quality of education; monitoring.*

УДК 378.14.014.13

Дар'я Проноза,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7286-1366>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/197-206

АНАЛІЗ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ СТАНДАРТИЗОВАНИХ МОВНИХ ТЕСТІВ НА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НАТО СТАНАГ 6001

В статті висвітлюється методика аналізу тестових завдань стандартизованих мовних тестів на визначення рівня володіння іноземною мовою, а саме визначення складності, індексу дискримінації тестового завдання та ефективності дистракторів. Аналіз дозволяє оцінити внесок кожного тестового завдання і якість тесту в цілому та вдосконалити їх.

Ключові слова: мовна підготовка; СТАНАГ 6001; мовне тестування; тестове завдання; дистракторний аналіз; складність; індекс дискримінації.

Постановка проблеми. Володіння іноземними мовами особовим складом Збройних Сил (ЗС) України є важливою складовою їхнього реформування та необхідною умовою для міжнародного військового співробітництва й досягнення взаємосумісності зі збройними силами країн-членів НАТО. У зв'язку з цим актуальності набуває мовна підготовка та стандартизованість процедури мовного тестування відповідно до вимог НАТО СТАНАГ 6001. Рівень володіння іноземними мовами військовослужбовцями ЗС України оцінюється за допомогою стандартизованих мовних тестів, що розробляються згідно з вимогами стандартів НАТО СТАНАГ 6001 (мовний тест НАТО СТАНАГ 6001) для визначення рівня володіння іноземною мовою за чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письма. Щоб мовний тест надав якісні відомості щодо дійсного рівня володіння іноземною мовою тестуємих, тест та тестові завдання мають пройти випробування. Одним з видів випробувань є аналіз якості тестових завдань, за якого на основі результатів апробації тесту розраховуються його статистичні характеристики. Апробація тесту – це пробне тестування, що передує офіційному та проводиться з метою усунення помилок і недоліків у завданнях. Своєю чергою, визначення статистичних характеристик є головним засобом діагностики тестових властивостей завдання [7].

З огляду на зазначене вище, в контексті політики ЗС України щодо інтеграції до НАТО стає актуальним питання мовної підготовки та мовного тестування, що також посилюється Дорожньою картою, в якій зазначено вплив знання іноземної мови на кар'єрне зростання офіцерів.

Метою статті є висвітлення методики аналізу тестових завдань стандартизованих мовних тестів на визначення рівня володіння іноземною мовою відповідно до вимог НАТО СТАНАГ 6001.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями тестового контролю в освітньому процесі займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців.

Теоретико-методологічні аспекти розроблення мовних тестів та проведення мовного тестування висвітлені в працях В. С. Аванесова, І. Є. Булах, О. Г. Квасової, Л. О. Кухар, В. М. Кухаренко, А. Г'юза, В. Д. Крикун, Ю. В. Грищук, публікаціях міжнародних екзаменаційних центрів з іноземних мов, рекомендаціях експертів Бюро міжнародної мовної координації НАТО та інших. Однак, проблема методики оцінки якості тестових завдань як необхідного етапу в процесі розроблення та забезпечення валідності мовного тесту недостатньо повно висвітлюється в науковій літературі й залишається актуальною й сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Стандартизовані мовні тести розробляються відповідно до визначених критеріїв, основними з яких є валідність та надійність. Українські дослідники розглядають валідність тесту як поняття, яке вказує на те, що тест вимірює і наскільки успішно він це вимірює. На думку науковців, поняття валідності використовується для загальної характеристики тесту щодо відповідності одержаних результатів меті та вимогам оцінювання.

Іншим критерієм, на який варто звернути увагу, є надійність методу вимірювання, що є мірою стійкості результатів, яка впливає на точність з якою можна виміряти ту чи іншу конкретну ознаку під час тестування. Перевірка надійності методу вимірювання стосується насамперед відновлення результатів при повторних вимірах. Тест вважається надійним, якщо він надає однакові показники для кожного тестуемого при повторному тестуванні [3].

Щоб тест був вдалим інструментом оцінювання, він має пройти апробацію, що є офіційним схваленням, винесеним на підставі випробування та перевірки з метою об'єктивної оцінки властивостей і якостей тестових завдань і тесту в цілому. Апробація є одним з важливих компонентів будь-якої системи тестування, зокрема тестування відповідно до вимог НАТО СТАНАГ 6001. Завдяки правильній організації апробації підвищуються показники якості тестування, а саме: валідність, надійність, об'єктивність та ефективність. Апробація тестових завдань проводиться, зокрема, для вирішення таких завдань: вхідний контроль коректності змісту тестових завдань; вхідний контроль наявності розрізнявальної здатності і вимірювальних властивостей тестових завдань; «калібрування» тестових завдань (класифікація завдань відповідно їх вимірювальних характеристик); перевірка та налагодження інструментарію оцінки [5; 9].

Аналіз якості тестових завдань на основі отриманих результатів апробації необхідний для вдосконалення як окремих тестових завдань, так і тесту в цілому. Аналіз дозволяє визначити складність тестового завдання (*facility value*), індекс дискримінації (*discrimination index*) тестового завдання та ефективність дистракторів (*distractor efficiency*) для завдань множинного вибору [8]. Аналіз тестових завдань емпіричними (статистичними, математичними) методами дозволяє одержати інформацію про їх приховані дефекти, що не можуть бути виявлені за допомогою аналітичних (експертних) методів.

Згідно з рекомендаціями експертів Бюро міжнародної мовної координації

НАТО [8], аналіз якості тестових завдань починається з підрахунку балів за виконання усіх тестових завдань тесту. Далі слід розташувати бали в порядку від найвищого до найнижчого та розділити їх на три рівні групи: найвищі бали, найнижчі бали та середні бали. Аналіз тестових завдань зазвичай включає тільки групи з найвищими та найнижчими балами. Для кожного тестового завдання необхідно створити таблицю, подібну до наведеної нижче, на якій позначається значення складності, значення індексу дискримінації, ефективність дистракторів тестового завдання та вказується ключ (правильна відповідь на завдання).

Значення складності тестового завдання (*facility value, FV*) – це відсоток тестуємих, які правильно відповіли на завдання. Чим більше відсоток, тим легше завдання. Пропорція для тестового завдання зазвичай позначається як p . Це відносна частота, з якою тестуємі вибрали правильну відповідь. Завдання, на яке правильно відповіли 85% тестуємих, має значення $p = 0,85$, а завдання, на яке правильно відповіли 20% тестуємих, відповідно має значення $p = 0,20$. Чим вище значення p , тим простіше завдання для даної вибірки тестуємих. Наприклад, якщо лише 20% тестуємих виконали завдання, його можна вважати складним для даної вибірки, якщо 80% – легким. Залежно від значення складності тестове завдання кваліфікується таким чином:

- $0,20 < p < 0,36$ – надто складне;
- $0,36 < p < 0,84$ – середньої складності;
- $0,84 < p$ – надто легке.

За цим показником просто диференціювати легке, середньої складності, складне або відгадане завдання [2]. Добір завдань за показниками складності важливий для успішного використання тестів. Так, при доборі надто складних тестових завдань валідність і надійність тесту різко зменшуються. Надто прості тестові завдання призведуть до одноманітності тесту та його неефективності [4]. Приклад аналізу складності завдання наведено в таблиці 1.

ЗАВДАННЯ № 10 - 35 тестуємих вибрали правильну відповідь (С).

Таблиця 1

	Варіанти відповідей					Індекси	
	А	В	С	Д	Пропущено	Складність	Дискримінація
Верхня група	2	0	17	1	0	58%	0,55
Середня група	4	1	12	3	0		
Нижня група	5	4	6	3	2		

35 з 60 тестуємих відповіли правильно. Це становить 58%. Це і є значення складності або p .

Чим вище відсоток тестуємих, що правильно відповіли на завдання, тим воно легше. Значення складності завдання характеризує як саме тестове завдання, так і рівень підготовки тестуємих. Тестове завдання, яке є легким для

тестуємих з високим рівнем знань, ймовірно, не буде легким для тестуємих з низьким рівнем знань. Значення складності сильно впливає як на варіативність результатів тестування, так і на точність, з якою тестові завдання диференціюють між тестуємими. Якщо завдання дуже легке, ви можете отримати p рівне 1,0 (всі відповіді правильно); якщо завдання занадто складне, ви можете отримати p рівне 0,00 (ніхто не відповів правильно). В обох випадках варіативність відсутня, що означає, що завдання не диференціює між тестуємими.

Індекс дискримінації (*discrimination value/discrimination index, DI*) або розподільна здатність тестового завдання – це коефіцієнт кореляції між балом за весь тест і балом за окреме тестове завдання. Якщо тест і окреме тестове завдання вимірюють одне й те саме, слід очікувати, що тестуємі, які добре склали тест, дадуть правильну відповідь на завдання, а ті, хто погано склали тест, дадуть неправильну відповідь на завдання. Хороше тестове завдання розрізняє між тестуємими, які набрали високі бали на тесті, і між тими, хто набрав низькі бали. Чим вище індекс дискримінації, тим краще тестове завдання, оскільки це значення вказує на те, що завдання диференціює верхню групу, яка має дати більше правильних відповідей на завдання, від нижньої групи. Якщо всі відповідають на питання правильно чи неправильно, завдання не диференціює між тестуємими, тому його слід вилучити або переробити. В цьому випадку, значення дискримінації становить 0,00. Якщо усі тестуємі в нижній групі і ніхто у верхній відповів правильно на завдання, то таке завдання поводить протилежно решті завдань тесту. Швидше за все, таке завдання є неоднозначним або має недоліки.

Критерії індексу дискримінації тестових завдань наведені в таблиці 2 [6].

Критерії індексу дискримінації тестових завдань

Таблиця 2

Значення індексу дискримінації, %	Висновок
Понад 50	Нормальна дискримінація
30-50	Можливе незначне коригування завдання
20-29	Завдання потрібно переглянути та переробити
0-19	Завдання потрібно вилучити або суттєво переробити
Від'ємне значення	Завдання потрібно вилучити з тесту

Дискримінація є важливим показником, оскільки чим краще завдання розрізняє між тестуємими, тим надійнішим буде тест.

Індекс дискримінації (*DI*) може бути розраховано різними способами. Ми пропонуємо використовувати такі формули:

1. Відніміть значення складності завдань для нижньої групи від значення складності завдань для верхньої групи:

$$DI = FV_{upper} - FV_{lower}$$

2. Відніміть кількість тестуємих в нижній групі, що вибрали правильну відповідь, від кількості тестуємих у верхній групі, що вибрали правильну відповідь, і розділіть на кількість тестуємих у верхній групі:

$$DI = \frac{N_{upper} - N_{lower}}{total N_{upper}}$$

Слід звернути увагу на те, що значення індексу дискримінації не свідчить про валідність завдання. Індекс дискримінації свідчить про внутрішню послідовність, тобто про те, наскільки кожне завдання вимірює те, що вимірює й весь тест. Такі дані аналізу тестових завдань можна інтерпретувати як доказ валідності тестових завдань лише в тому випадку, якщо валідність всього тесту була доведена або може бути обґрунтовано припущена. Також слід зазначити, що низький індекс дискримінації не обов'язково свідчить про дефекти завдання. Слід уважно проаналізувати завдання, щоб зрозуміти, чи воно не вимірює щось інше, аніж решта тесту.

Тестові завдання множинного вибору складаються з ключа (правильної відповіді) та дистракторів (неправильних варіантів відповідей). Дистрактор (від англ. to distract - відволікати) – це неправильна, але правдоподібна відповідь, що використовується в процесі тестування для відволікання уваги від правильної відповіді тих тестуємих, які або зовсім не знають правильну відповідь, або, маючи дуже туманні уявлення про предмет тестування, намагаються вгадати її під час тестування. Від дистракторів залежить якість окремого завдання та тесту в цілому. Чим більше неякісних дистракторів у завданнях, тим гірший тест. Зробити неправильні відповіді правдоподібними – одне з важливих завдань розробника тесту.

Дистракторним аналізом називається теоретико-емпіричне дослідження правильності та ефективності підбору всіх відповідей, що додаються до кожного завдання тесту. Теоретична частина аналізу стосується питань змісту та форми завдань. Емпірична частина стосується організації апробації з метою визначення властивостей завдань та властивостей відповідей. Дистракторний аналіз здійснюється для визначення відносної корисності або ефективності дистракторів у кожному завданні.

Якщо дистрактор не вибирає жоден тестуємий, це може означати, що він не має властивостей дистрактора. Тому його необхідно або переформулювати та випробувати наново, або замінити іншим дистрактором.

Дистрактор можна вважати ефективним, якщо його вибирає значна частина тестуємих, які мають низьку підготовленість. Це може означати, що він добре диференціює тестуємих за рівнем підготовленості. Якщо дистрактор виявляється привабливим для тестуємих з високим рівнем підготовленості, це небажана властивість дистрактора. Такий дистрактор може бути неоднозначним, тому його слід переробити, щоб він був більш однозначно неправильним.

Найнижчий поріг вибору для дистрактора зазвичай встановлюється в 5 відсотків. Якщо дистрактор нікого не привабив, він може бути занадто очевидно неправильним. Тому він є слабким і не виконує свою роль в процесі

тестування.

Якщо якийсь дистрактор притягує до себе дуже великий відсоток тестуємих, 80% і більше, то такий дистрактор також краще замінити, оскільки інші дистрактори при цьому фактично не працюють. [1]

Аналіз ефективності дистракторів проводиться шляхом визначення відсотка тестуємих, які вибрали кожен дистрактор:

$$D \text{ efficiency} = \frac{N_d}{N_t}$$

N_d = кількість тестуємих, які вибрали конкретний дистрактор

N_t = кількість тестуємих, які вирішували завдання

Слід звернути увагу на те, що вибірка учасників для апробації повинна бути якомога більш репрезентативною, оскільки дистракторний аналіз завдань на основі невеликих вибірок є досить умовним.

Приклади аналізу завдань наведені у таблиці 3, таблиці 4 та таблиці 5.

Завдання № 1 – правильна відповідь А

Таблиця 3

	Варіанти відповідей					Індекси	
	А	В	С	Д	Пропущено	Складність	Дискримінація
Верхня група	8	2	0	0	0	70%	0,20
Середня група	7	3	0	0	0		
Нижня група	6	3	0	0	1		

Давайте проаналізуємо вище зазначений приклад.

- Завдання досить просте, оскільки 70% тестуємих відповіли на нього правильно (0,70).

- Завдання погано розрізняє між верхньою та нижньою групами (значення індексу дискримінації = 0,20)

- З огляду на ефективність дистракторів, ми бачимо, що варіанти відповідей «С» і «Д» нікого не привабили, що свідчить про те, що дистрактори слабкі (можливо, занадто очевидно неправильні).

ЗАВДАННЯ № 2 – правильна відповідь В

Таблиця 4

	Варіанти відповідей					Індекси	
	А	В	С	Д	Пропущено	Складність	Дискримінація
Верхня група	0	7	1	2	0	47%	0,50
Середня група	1	5	2	2	0		
Нижня група	2	2	2	2	2		

Давайте проаналізуємо приклад з таблиці 4.

- Це завдання відповідає меті тесту. Значення складності завдання становить 0,47, що означає, що 47% учасників усієї групи відповіли правильно.
- Завдання добре розрізняє між тестуємими і має хорошу дискримінаційну здатність (0,50), що означає, що 50% тестуємих відповіли правильно, а 50% - неправильно. Це ідеальне завдання.
- З точки зору ефективності дистракторів, це також ідеальне завдання, оскільки дистрактори привабили однакову кількість тестуємих.

ЗАВДАННЯ №3 – правильна відповідь С

Таблиця 5

	Варіанти відповідей					Індекси	
	А	В	С	Д	Пропущено	Складність	Дискримінація
Верхня група	3	3	2	2	0	33%	0,30
Середня група	2	3	3	1	1		
Нижня група	1	2	5	1	1		

Давайте проаналізуємо цей приклад.

- Оскільки лише 33% учасників усієї групи правильно відповіли на це завдання, його значення складності не є високим.
- Однак ми бачимо, що завдання не поводитьсь так, як решта завдань тесту, тому що нижня група вибрала правильну відповідь, але не верхня.
- Усі дистрактори привабили однакову кількість тестуємих. Однак ключ (правильна відповідь) не привабив верхню групу, що свідчить про те, що правильна відповідь може бути неоднозначною [8].

Кожен вид завдання має власні особливості в аналізі. Проте, в будь-якому випадку можна проаналізувати відповіді, які дають тестуємі. Варіанти відповідей, які не вибирає ніхто, слід вилучати. В завданнях множинного вибору всі варіанти відповідей повинні бути схожими на правильну відповідь і не бути відверто неправильними. Якщо ж усі тестуємі вибирають лише правильну відповідь, то таке завдання є занадто легким і його необхідно вилучити або замінити всі дистрактори.

Висновки. У статті обґрунтовано і розкрито зміст показників якості тестових завдань, таких як складність тестового завдання, індекс дискримінації тестового завдання та ефективність дистракторів, які застосовуються для аналізу тестових завдань. Наведена методика дозволяє опрацьовувати результати апробації з можливістю аналізу, оцінки якості та удосконалення кожного тестового завдання, що є необхідною умовою для забезпечення валідності та надійності тесту.

Напрями подальших досліджень. Напрями подальших досліджень аналізу тестових завдань для стандартизованих мовних тестів на визначення рівня володіння іноземною мовою відповідно до вимог НАТО СТАНАГ 6001

ми вбачаємо у аналізі вбудованих систем аналізу завдань у програмах комп'ютерного мовного тестування та методиці статистичного аналізу та обробки результатів тестування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов В. Дистракторный анализ. – Режим доступу: <http://testolog.narod.ru/Theory46.html>
2. Булах І. Є. Створюємо якісний тест: навч. посіб. / І. Є. Булах, М. Р. Мруга. – К. : Майстер-клас, 2006. – 160 с.
3. Гришук Ю. В., Галкіна В. Д. Забезпечення валідності та надійності мовних тестів згідно вимог стандартів НАТО «STANAG 6001». - Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17374/1/17_Hryshchuk.pdf
4. Конструювання тестів. Курс лекцій: навч. посіб. / Л.О. Кухар, В.П. Сергієнко. – Луцьк, 2010. – 182 с.
5. Методика проведення апробації стандартизованого мовного тесту на визначення рівня володіння іноземною мовою: навчальний посібник / колектив авторів; за заг. ред. к. військ. н. С. С. Невгада. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2021. 38 с.
6. Мокрієв М. В. Аналіз тестових завдань засобами Moodle. – Режим доступу: <http://2017.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=83&lang=en>
7. Сергієнко В. П., Кухар Л. О., Галицький О. В., Микитенко П. В. Використання вбудованої системи аналізу тестових завдань в LCMS MOODLE. // Інформаційні технології і засоби навчання, 2014, Том 41, №3. - Режим доступу: https://ino.nau.edu.ua/files/repository/articles/ITZN_2014_41_3_21.pdf
8. BILC Language Testing Seminar, 3-14 June, 2019.
9. Gawliczek, P. ., Krykun, V., Tarasenko, N., Tyshchenko, M., & Shapran, O. (2021). Computer Adaptive Language Testing According to NATO STANAG 6001 Requirements. Advanced Education (2021): 19-26.

REFERENCES

1. Avanesov V. Distractor analysis. - Access mode: <http://testolog.narod.ru/Theory46.html>
2. Bulakh I. E. Creating a quality test: textbook./ I. E. Bulakh, M. R. Mruga. – K.: Master-class, 2006. - 160 p.
3. Grishchuk Y. V., Galkina V. D. Ensuring the validity and reliability of language tests in accordance with NATO standards STANAG 6001. - Access mode: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17374/1/17_Hryshchuk.pdf
4. Designing tests. Course of lectures: textbook. / L. O. Kukhar, V. P. Sergienko. - Lutsk, 2010. - 182 p.
5. Methods of piloting a standardized language proficiency test: textbook / team of authors; edited by S. S. Nevhad PhD. K.: NDU named after Ivan Chernyakhovsky, 2021. 38 p.
6. Mokriev M. V. Analysis of test tasks using Moodle. - Access mode: <http://2017.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=83&lang=en>
7. Sergienko V. P., Kukhar L. O., Galitsky O. V., Mykytenko P. V. Using the built-in system of analysis of test tasks in MOODLE. // Information technologies and teaching aids, 2014, Volume 41, №3. - Access mode: https://ino.nau.edu.ua/files/repository/articles/ITZN_2014_41_3_21.pdf
8. BILC Language Testing Seminar, 3-14 June, 2019.
9. Gawliczek, P. ., Krykun, V., Tarasenko, N., Tyshchenko, M., & Shapran, O. (2021). Computer Adaptive Language Testing According to NATO STANAG 6001 Requirements. Advanced Education (2021): 19-26.

РЕЗЮМЕ

Дарья Проноза,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Анализ тестовых заданий стандартизированных языковых тестов на определение уровня владения иностранным языком в соответствии с требованиями НАТО СТАНАГ 6001

В статье освещается методика анализа тестовых заданий стандартизированных языковых тестов на определение уровня владения иностранным языком, а именно определение сложности, индекса дискриминации тестового задания и эффективности дистракторов. Анализ позволяет оценить вклад каждого тестового задания и качество теста в целом и усовершенствовать их.

Ключевые слова: языковая подготовка; СТАНАГ 6001; языковое тестирование; тестовое задание; дистракторный анализ; сложность; индекс дискриминации.

SUMMARY

Daria Pronoza,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv

Analysis of test items of standardized language proficiency tests in accordance with NATO STANAG 6001

The article examines a methodology of analyzing test items of standardized language proficiency tests in accordance with the NATO STANAG 6001, namely the facility value, discrimination index and distractor efficiency of test items. Item analysis is conducted to evaluate the contribution of each item and the quality of the overall test. Results of item analysis are used to improve test items, which in turn ensures test validity and reliability.

In order for a language test to provide accurate information about the level of language proficiency of test takers, test items must be pre-tested and piloted. Piloting is a trial test the results of which are used to eliminate errors and inaccuracies in the test items. Calculation of statistical features is the primary means of diagnosing test item parameters.

The facility value of a test item is the percentage of test takers who answered the item correctly. The larger the percentage, the easier the item. The selection of items according to facility value is important for the successful use of tests. Selecting test items that are too difficult drastically reduces test validity and reliability. Items that are too easy will lead to test monotony and ineffectiveness.

If the test and a separate item measure the same thing, test takers who do well on the test are expected to answer that item correctly, and those who do not do well on the test are expected to answer the item incorrectly. A good item must discriminate between test takers who score high on the whole test and those who score low. If everybody answers the item correctly or incorrectly, the item does not discriminate and should be removed or rewritten.

Distractor is an incorrect alternative in a multiple choice item used in the testing process to divert attention from the correct answer of those test takers who either do not know the

correct answer at all or have very vague ideas about the subject of testing and try to guess the correct answer during testing. The quality of a separate item and of the overall test depends on distractors. Distractor analysis is important in determining the relative usefulness or efficiency of the decoys in each item. If nobody selects a particular distractor, it should be rewritten or changed altogether. Distractor analysis is done by looking at the percentage of test takers who choose each distractor.

The prospect of further research in the theoretical framework is determined by the authors in analyzing built-in systems of test item analysis in computer language testing programs and methods of estimating, describing, and analyzing the test results.

Key words: *language training; STANAG 6001; language testing; test item; distractor analysis; facility value; discrimination index.*

УДК 378.147(045)

Віталій Рахманов,

доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7180-4087>

Лариса Тимчук

доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-3122-8150>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/207-218

ОСНОВНІ ЕТАПИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються основні етапи системного підходу до навчання у вищому військовому навчальному закладі. У центрі уваги перебуває системність, яка за результатами навчання передбачає: критичне, раціональне мислення та вміння приймати оптимальні рішення в умовах бойових дій. Військова освіта ґрунтується на навчальних цілях, які можуть сформульовані з використанням системного підходу країн членів НАТО до навчання. В такий спосіб офіцерів готують до труднощів, які пов'язані з діяльністю у багатонаціональному, взаємосумісному середовищі НАТО.

У процесі навчання очікується, що офіцерам будуть надаватимуть такі знання, які пропорційні рівню виконання посадових обов'язків за посадою та відповідно до військового звання, що має бути основним критерієм оцінки досягнення результату системного підходу до військової освіти, оцінки якості навчальної діяльності і професійної підготовки майбутніх фахівців, а також оцінки ВВНЗ, які мають зосереджувати освітній процес на отримання слухачами професійних компетентностей у сфері професійної діяльності. Це вимагає застосування нових підходів до формування змісту військової освіти, яка має орієнтуватись та визначатись конкретними завданнями, що вирішуються у військах: планування й проведення спільних операцій (загальновійськових, спеціальних тощо), досягнення високого рівня операційної сумісності, забезпечення міжвідомчої взаємодії та координації планування і проведення операцій на рівні оперативно-тактичних угруповань тощо.

З точки зору виокремлення специфіки військової професії, важливо акцентувати увагу на тому, що офіцер має справу з невизначеністю, що у поєднанні з відповідальністю за прийняття службових рішень та невід'ємною особливістю професії військового формує вимоги до змісту, якості та рівня військової освіти: реалізація наявного потенціалу особистості шляхом надання широкого комплексу знань у різних сферах життєдіяльності людини і суспільства. Потреби Збройних Сил України у висококваліфікованих військових професіоналах визначають пріоритети військової освіти, професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Система військової освіти на сучасному етапі виступає водночас як об'єктом, так і суб'єктом реформування всього комплексу сил оборони. Саме висока якість підготовки військових фахівців є важливою умовою своєчасності, повноти та ефективності виконання заходів оборонної реформи в державі та є основою у формуванні політики професійної військової освіти держави.

Ключові слова: військова освіта; воєнна безпека; системний підхід; етапи навчання; навчальні дисципліни; навчальний процес; підготовка, професійна військова освіта.

Постановка проблеми. Стан воєнної безпеки держави, а також набутий

досвід участі військовослужбовців в оперативно-тактичному угрупованні на Сході України, виявили низку проблем функціонування сил оборони в умовах бойових дій, що дозволило визначити напрями, мету та механізми оборонної реформи в Україні. Крім того інтереси національної безпеки і оборони, які пов'язані із забезпеченням здатності протистояти зовнішній агресії, вимагають від Збройних Сил України постійно підтримувати та розширювати свої можливості, протидіяти наявним і потенційним загрозам і небезпекам, урахувати зміни, що відбуваються у противника, завчасно й адекватно реагувати на зміни форм і способів ведення збройної боротьби, її характеру, основних принципів, урахувати загальні зміни в безпековому, стратегічному й операційному середовищі [2, 15, 19, 20].

Ефективне вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням інтересів національної безпеки і оборони, не обмежується виключно застосуванням Збройних Сил держави, які мають співпрацювати, проводити спільні операції та заходи з іншими складовими сил безпеки й оборони. Це потребує розширення можливостей міжвідомчої взаємодії та координації з урахуванням забезпечення сумісності під час планування та проведення спільних операцій. Водночас мають бути створені умови для забезпечення сполучності видів та родів ЗС з підрозділами інших складових сил безпеки і оборони на всіх рівнях, що має на меті отримання якісної переваги, як основи успішного застосування військової сили, на підґрунті професіоналізації військової освіти. Сучасна система військової освіти має орієнтуватись на конкретні потреби і завдання функціональної сфери, забезпечувати постійне підвищення рівня навчання та кваліфікації офіцерів ЗС України, інших складових сил безпеки і оборони, що вимагає застосування нових підходів до формування змісту військової освіти з метою забезпечення досягнення високого рівня операційної сумісності, міжвідомчої взаємодії та координації під час планування і проведення спільних операцій на рівні об'єднаних штабів тощо за стандартами та процедурами НАТО [1, 12, 17, 21].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки офіцерських кадрів у системі військової освіти України висвітлені в наукових працях В. Артемова, В. Артамошенка, А. Вітченка, О. Діденка, А. Зельницького, Д. Іщенка, М. Нещадима, Б. Олексієнка, М. Полторака, С. Полторака, В. Стасюка, О. Торічного, В. Ягупова та ін. Аналіз публікацій показує багатоаспектність досліджень процесу трансформації системи підготовки фахівців з вищою освітою, висвітлення його в численних наукових працях філософів, педагогів, психологів тощо. Разом з тим, у проаналізованих дослідженнях і публікаціях створення системного підходу до навчання, що відбулися протягом останніх років у підготовки офіцерських кадрів для ЗС України, не розглядалися.

Мета статті полягає у створенні гнучкої системи навчання, яка здатна до швидкого реагування та дозволяє у короткі строки приймати оптимальні рішення.

Виклад основного матеріалу. Системний підхід до навчання у вищому військовому навчальному закладі – це основний елемент циклічних заходів на підставі якого здійснюється переоцінку початкових вимог, постійне

вдосконалення та уточнення рішення щодо освітньої діяльності вищого військового навчального закладу. Процес здійснення освітньої діяльності використовується для аналізу потреб щодо навчання та пошуку кращих способів проведення занять [7].

Стратегічний план освіти за результатами аналізу навчання визначає прогалини у здійсненні діяльності відносно початкових вимог навчального курсу. За результатами аналізу може створюватись робочі групи з аналізу діяльності щодо формулювання рішень з усунення прогалин в навчальній дисципліні. Ці робочі групи зосереджують свою увагу на тих рішеннях з усунення недоліків у навчанні, які є необхідними для подальшої роботи у вищому військовому навчальному закладі. Це необхідно для змін у тактиці бойових дій щодо спільних інтересів з країнами-партнерами НАТО тощо [3, 4].

Системний підхід до навчання полягає у встановленні зв'язку із основними функціональними обов'язками та завданнями посадових обов'язків особового складу структурних підрозділів ЗСУ, а за можливості із колективними задачами (задачами підрозділів) та цілями навчань. Стратегічний план навчання використовуються для попереднього оцінювання масштабу діяльності та подальшого встановлення загальної потреби, що дає можливість визначати та опрацьовувати ефективні рішення [6, 23, 24].

Обговорення на кафедрі основного змісту навчального курсу надає можливість переглянути робочі навчальні програми для удосконалення освітнього процесу. У робочій програмі визначається стан діяльності навчальної діяльності за дисципліною, а також з'ясовується та надається ефективні результати та вигідні рішення щодо освіти для подолання прогалин у практичній навчальній діяльності. Цей підхід передбачає наявність п'яти етапів і містить цикл зворотного зв'язку в кінці кожного етапу. Системний підхід до навчання є гнучким та адаптивним, який передбачає ряд характерних кроків та заходів, а саме:

1. *Етап аналізу.* Мета етапу аналізу полягає у формуванні визначених цільових кваліфікаційних характеристик — цілей навчання. Ці цілі визначають очікувані результати навчання, які можуть бути найкраще сформульовані основними групами посадових осіб особового складу командних структурах оперативно-тактичного управління (ОТУ), а також відповідно до вимог ООС. Результатом етапу даного етапу є розроблення курсу у якому окреслюється загальна структура аналізу навчання та намір застосування відповідного рішення щодо освіти у вищому військовому навчальному закладі.

Навчальні цілі окреслюють недоліки (прогалини) у виконанні завдань та визначають рівень компетентностей офіцерів. Етап аналізу покладається на робочу групу, яка складається з членів кафедри навчального закладу, з вивчення потреб до навчання у проведенні систематичного розгляду визначеної діяльності, а також вимог до навчання для вибору та організації конкретних задач. Успіх робочої групи з вивчення потреб щодо навчальної діяльності залежить від досвіду та професійності її членів, їхніх здібностей щодо опрацьовування обґрунтованих рішень протягом даного етапу. Робоча група пропонує пропозиції щодо проектування навчальної діяльності. На етапі

аналізу виконуються наступні кроки:

- 1) створення робочої групи з аналізу потреб у навчальній діяльності;
- 2) аналіз завдань;
- 3) формулювання цілей навчання;
- 4) уточнення цільової аудиторії;
- 5) визначення науково-педагогічного складу;
- 6) документування результатів.

У звіті про результати аналізу вимог щодо підготовки фіксуються всі задачі, для виконання яких потрібна освіта. Метою є перегляд вищезазначеного звіту та переконань тому, що він залишається актуальним. У разі потреби результати діяльності можуть бути змінені або доповнені додатковими формулюваннями і відповідними підзадачами. Після аналізу створюється етап проектування [18].

2. *Етап проектування.* Мета етапу проектування — це створення або визначення такого рішення навчальної діяльності, яке забезпечить досягнення офіцерами визначених цілей. Результатом етапу проектування є підготовка навчального плану, робочої навчальної програми до кожної дисципліни, у якому детально визначається стратегія проведення навчальної діяльності. Стратегія проведення навчання визначає, зміст навчання, в який спосіб він буде викладатися і, найголовніше, як викладання цього змісту буде контролюватись та оцінюватись [9].

Відповідальні за навчальний курс по кожній дисципліні готують робочі навчальні програми, які розглядаються на засідання кафедри. У процесі розгляду науково-педагогічними працівниками кафедри надаються пропозиції щодо змісту навчального курсу. Після обговорення вносяться зміни та затверджується начальником кафедри.

Протягом етапу проектування відбуваються наступні кроки:

- 1) визначається вхідний рівень знань офіцерів;
- 2) проводиться аналіз навчальних можливостей;
- 3) створюється допоміжні навчальні цілі;
- 4) визнаються навчальні стратегії;
- 5) уточняється зміст та вказівки.

Після етапу проектування відбуваються розробка навчального курсу.

3. *Етап розробки.* Метою етапу розробки є написання методичних рекомендацій, навчальних матеріалів, необхідних для забезпечення навчального курсу. Результатом етапу розробки є підручники, розроблення навчальних посібників, методичних рекомендацій, електронних навчальних курсів, тестових завдань, роздаткових матеріалів тощо за програмою курсу, зміст якої було визначено на етапі проектування [22]. Виконання етапу розробки залежить від плану заходів спрямованих на створення найкращих умов навчання. Послідовність дій важлива складова для реалізації рішень щодо навчальної діяльності, яка включає:

- 1) послідовність;
- 2) різноманітність;
- 3) динамічність;

- 4) достатність;
- 5) гнучкість.

Етап розробки включає навчання науково-педагогічного складу, яка є частиною загальної системи професійного розвитку наукових та науково-педагогічних працівників. Для цього створюються курси підвищення кваліфікації у вищому військовому навчальному закладі, які можуть проходити в аудиторії чи в умовах освітньо-інформаційного середовища. На етапі розробки можуть проводитись пробні заняття для виявлення недоліків в проектуванні чи проблем у запланованій навчальній діяльності з метою її вдосконалення. Пробні заняття слугують для подальшого уточнення потреб у ресурсах, а також часу необхідного для проведення навчальних занять. Ця експериментальна перевірка складається з повторювальних циклів розроблення, тестування та перегляду поки не буде прийнято рішення, що навчальний процес ефективний. У процесі продовження цих занять вносяться необхідні зміни до курсу, доки навчально-методичні матеріали не будуть готові до використання. Рівень та кількість переглядів залежить від досконалості навчально-методичних матеріалів курсу та зменшення помилок, спричинених низьким рівнем навчанням. Мета полягає у виявленні неточностей змісту, слабких сторін навчального плану та робочою навчальної програми. Відповідальний за курс повинен бути впевнений, що зміст за кожною дисципліною є технічно точним, а глибина охоплює сутність робочої навчальної програми, матеріал відповідає принципам, методам та технологіям навчання для цільової аудиторії. Під час перевірки готовності курсу до впровадження проводиться навчання в маленьких групах, а розробка навчальної програми апробує охоплений матеріал на основі невеликих сегментів. Ця апробація слугує підставою для впровадження мети курсу, а саме рівня отриманих компетентностей, розподілу часу та чіткості формулювання завдань та вказівок.

4. *Етап впровадження.* Метою етапу впровадження є виконання управлінських, допоміжних та адміністративних рішень які необхідні для успішної реалізації навчального курсу. Проведення навчання відповідно до цього рішення передбачає планування, підготовку, виконання та завершення діяльності. У навчальний курс вищого військового навчального закладу враховуються вимоги Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [11, 14, 16].

На етапі впровадження виконуються основні заходи та задачі, які необхідні для підтримки щоденної діяльності вищого військового навчального закладу. Впровадження курсу узгоджується з процесами його підтримання для забезпечення проведення у визначений час. Вимоги до курсу є унікальними та особливими, обладнання та навчально-методична література як складова частина навчального процесу розробляється відповідно до підходів стандартів країн-членів НАТО [12].

Навчальний процес вимагає чіткої структури курсу, яка інтегрується в систему менеджменту якості освіти. На етапі впровадження визначається готовність курсу до реалізації, а також розглядаються чи враховані недоліки, які були виявлені під час пілотної апробації та перегляду змісту курсу, а також

перевіряється чи правильно обрана навчальна стратегія. Курс може бути готовий, проте можуть виникнути умови, які негативно вплинуть на спосіб організації навчального процесу. Тому необхідно пересвідчитись у точності та правильності інформаційного пакету про курс, які будуть доступні та роздані офіцерам. Крім того питання щодо реалізації навчальної дисципліни містять:

- 1) завершення налаштування освітнього середовища аудиторно чи в онлайн режимі;
- 2) завершення підготовки до курсу викладацького складу та проведення круглих столів з метою моніторингу його проведення та вирішення будь-яких проблемних ситуацій, які можуть бути виконані;
- 3) підготовку та проведення інструктажів;
- 4) опрацювання та адміністрування відгуків (форми зворотного зв'язку від викладачів та слухачів);
- 5) виконання плану спостереження та доповнення про навчальні заходи для оцінювання технічних прийомів представлення навчального матеріалу, виконання навчального плану занять, а також ефективності розробленої дисципліни.

Мета етапу впровадження сформувати лідерів, а саме особистість яка вмie аналізувати та інтерпретувати інформацію, яку їм надають для прийняття правильних рішень щодо вибору належного способу дій. Підготовка ключових лідерів сприяє досягнення конкретних навчальних цілей, які забезпечують отримання у визначеному контексті певних базових знань, становлять зміст спеціальних вмінь та можуть бути необхідними для прийняття рішень в операціях оперативно-тактичних угруповань [5, 8, 10].

За підсумками роботи готується звіт про результати його проведення, який узагальнює структуру навчального курсу та цільовий компонент. Звіт є важливим документом для фази оцінювання [18].

5. *Етап оцінювання.* Мета етапу оцінювання — це результативність та економічна обґрунтованість рішення після його впровадження, а також визначення удосконалення в майбутньому педагогічних технологій навчання. Етап оцінювання є завершальним циклом зворотного зв'язку в рамках процесу системного підходу. Під час цього етапу визначається ухвалення, досягнення цілей навчання визначених на етапі аналізу. Результат етапу оцінювання дозволяє вдосконалювати рішення та надає важливу інформацію щодо відповідної навчальної дисципліни. На цьому етапі відбувається процес перегляду проведеного курсу, а саме збір та аналіз результативних даних щодо відповідності якості освіти, а також рівень готовності офіцерів до виконання завдань за призначенням.

Перегляд проведеного курсу включає зовнішнє та внутрішнє оцінювання. Зовнішнє оцінювання — це процес, який відбувається після здобуття компетентностей у професійній діяльності вищого військового навчального закладу, крім того, це перегляд навчального курсу після його проведення, який зосереджується на спостереженнях та відгуках. Основна увага приділяється результативності того наскільки вивчене під час курсу застосовується для ефективної роботи щодо досягнення результату. Підсумок зовнішнього

оцінювання порівнюється з початковими вимогами навчальної діяльності, яке було реалізовано на етапі впровадження в рамках системного підходу. Зовнішнє оцінювання проводиться після того, як випускники завершили навчальний курс і мали змогу застосовувати вивчене у професійній діяльності. Зібрані дані аналізуються для того, щоб визначити рівень компетентностей відповідно до освітньо-професійної програми. Внутрішнє оцінювання — це процес, який зосереджується за результатами відгуку, контролю знань та набуття практичних навичок офіцерами.

Діапазон внутрішнього та зовнішнього оцінювання може охоплювати моніторинг курсу, який визначає загальну відповідність навчального процесу та діяльність професорсько-викладацького складу. Крім того, можуть надаватися відгуки викладачів, в якому висвітлюються проблемні питання адміністрування, забезпечення якості освіти тощо [18].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, основа системного підходу до військової освіти, яка є одночасно й головною її відмінністю у порівнянні з іншими державами є фундаментальність навчання як загальнонаукової, так і військово-професійної. За результатами навчання офіцер здобуває наступні компетентності, як: вміння розуміти безпекове середовище в якому йому працювати та виконувати свої завдання; правильно оцінювати обстановку та бути готовим до виконання завдань в складних умовах повних несподіванок; розуміти, що умови можуть погіршуватися; працювати у військовому колективі на тлі довіри, відповідних повноважень та в рамках законодавчого поля; приймати швидкі рішення на підставі загальних норм та цінностей військової служби; критично та стратегічно мислити у питаннях застосування загальних воєнних принципів та концепцій спільних операцій.

Перспективи подальших досліджень полягає у формуванні військовослужбовця майбутнього, розвиток сучасного фахівця, за рахунок удосконаленні системи бойової готовності та мобілізаційної підготовки сектору безпеки і оборони держави, підвищення ефективності системи оперативної і бойової підготовки всіх категорій Збройних Сил України. Готовність до дій та оперативне застосування сил оборони передбачатиме визначення найбільш доцільних варіантів способів дій військ (сил) для недопущення просування противника в глибину території, обмеження маневру, виснаження (вимогування) його головних сил, нанесення вогневого ураження резервам, забезпечення проведення контрнаступальних (наступальних) дій на інших напрямках. Зазначене реалізуватиметься виконанням заходів з підготовки території держави до оборони, поєднанням оборонних і наступальних способів дій військ (сил), виконанням заходів територіальної оборони, а також діями сил спеціального призначення щодо організації руху опору на території, яка може бути тимчасово зайнятою противником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеєнко О.В. Особливості розвитку сфери інноваційної діяльності в закладах вищої освіти та наукових установах Збройних Сил України / О.В. Алексеєнко, Л.П.

- Наливайко // Збірник наукових праць “Військова освіта”, - К.: № 2 (42), НУОУ, 2020, С. 9 – 17.
2. Брижатиї Є.І. Військова освіта в контексті національної безпеки та оборони: сучасний підхід / Є.І. Брижатиї // Збірник наукових праць “Військова освіта”, - К.: № 1 (42), НУОУ, 2020, С. 35 – 45.
 3. Вавренюк С.А. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні / С.А. Вавренюк ; Нац. ун-т цив. захисту Україна. Харків , 2020. 285 с.
 4. Васильєв О.М. Сучасні тенденції управління змінами в системі вищої військової освіти / О.М. Васильєв //Збірник наукових праць “Військова освіта”, - К.: № 2 (42), НУОУ, 2020, С. 27 – 38.
 5. Вітренко А.О. Розвиток лідерських якостей майбутніх військових магістрів з використанням кейс-технології /А. О. Вітренко// Журнал "Наука і оборона" , - К.: № 4, НУОУ, 2018, С. 43 –48.
 6. Зельницький А.М. Системоутворюючі фактори педагогічної системи закладів вищої військової освіти / А.М. Зельницький // Збірник наукових праць “Військова освіта”, - К.: № 1 (42), НУОУ, 2020, С. 136 – 146.
 7. Іванченко С.І. Модернізаційні процеси в освіті та суспільстві: психотехнології супроводу : [монографія] / С. І. Іванченко, Г. М. Сергійчук, О. В. Петрунько, О. М. Плющ, Ю. Г. Романюк; ред.: П. Д. Фролов; НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – Кіровоград : Імекс, 2013. – 309 с.
 8. Карпенко В.С. Інноваційні підходи до підготовки офіцера-лідера / В.С. Карпенко // Збірник наукових праць “Військова освіта”, - К.: № 1 (42), НУОУ, 2020, С. 173 – 180.
 9. Лігоцький А. О. Методологічні ознаки проектування інноваційної моделі вищої освіти в контексті світового і національного розвитку / А.О. Лігоцький // Міжнар. наук. журн. Інтернаука. Серія : Юрид. науки. — 2019. — № 3 (17). — С. 62.
 10. Лютий М. Лідерські якості майбутніх викладачів закладів вищої освіти / М. Лютий // Теорія і практика упр. соц. системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. — 2020. — № 1. — С. 104-115.
 11. Наказ Міністерства освіти і науки України № 977 від 11.07.2019 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».
 12. Олійник Л.В. Теоретико-методичні засади навчання військово- спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління: експериментальне дослідження / Л.В. Олійник // Збірник наукових праць “Військова освіта”, - К.: № 2 (42), НУОУ, 2020, С. 204 – 214.
 13. Полторак С.Т. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО / С.Т. Полторак // Наука і оборона. – 2018. – № 2. – С. 3–10.
 14. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>).
 15. Про національну безпеку України : Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>).
 16. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).
 17. Пунда Ю.В. Освіта – головна інвестиція в розвиток людського капіталу сектору безпеки і оборони України / Ю.В. Пунда // Наука і оборона. – 2018. – № 1. – С. 34–40.
 18. Спільна директива стратегічних командувань НАТО «Освіта та індивідуальна підготовка» (E&ITD) 075-007, 10 вересня 2015 року // НУОУ, 2021, 170 с.
 19. Стратегічний оборонний бюлетень України, який затверджений указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021. Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>.
 20. Стратегія національної безпеки України, яка затверджена указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Режим доступу :

<https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

21. Цевельов О.Є Міжнародне безпекове середовище: вплив на формування політики професійної військової освіти в Україні//Стаття /Цевельов О.Є// Збірник наукових праць “Військова освіта”, – К.: НУОУ, 2021, № 1 (43), – С. 322-338.

22. Augier M. Innovative Thinking: The Role of Professional Military Education / Mie Augier, Wayne Hughes. – URL: <http://cimsec.org/innovative-thinking-the-role-of-professional-military-education/40280>.

23. The Canadian Forces Non-Commissioned Member in the 21st Century: Detailed Analysis and Strategy for Launching Implementation (NCM CORPS 2020). – 79 p.

24. Jalili Ed. by D. Professional Military Education: A Cross-Cultural Survey (Studies in Military Psychology and Pedagogy) / Ed. by D. Jalili and H. Annen. – Berlin, New York, Oxford, Wien: Piter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2019. – 234 p.

REFERENCES

1. Alekseienko O.V. Osoblyvosti rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti v zakladakh vyshchoi osvity ta naukovykh ustanovakh Zbroinykh Syl Ukrainy / O.V. Alekseienko, L.P. Nalyvaiko // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, - K.: № 2 (42), NUOU, 2020, C. 9 – 17.

2. Bryzhatyi Ye.I. Viiskova osvita v konteksti natsionalnoi bezpeky ta oborony: suchasnyi pidkhid / Ye.I. Bryzhatyi // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, - K.: № 1 (42), NUOU, 2020, C. 35 – 45.

3. Vavreniuk S.A. Derzhavne upravlinnia reformuvanniam vyshchoi osvity v Ukraini / S.A. Vavreniuk ; Nats. un-t tsyv. zakhystu Ukraina. Kharkiv , 2020. 285 s.

4. Vasyliiev O.M. Suchasni tendentsii upravlinnia zminamy v systemi vyshchoi viiskovoi osvity / O.M. Vasyliiev //Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, - K.: № 2 (42), NUOU, 2020, C. 27 – 38.

5. Vitrenko A.O. Rozvytok liderskykh yakosti maibutnykh viiskovykh mahistriv z vykorystanniam keis-tekhnolohii /A. O. Vitrenko// Zhurnal "Nauka i oborona" , - K.: № 4, NUOU, 2018, C. 43 –48.

6. Zelnytskyi A.M. Systemoutvoriuiuchi faktory pedahohichnoi systemy zakladiv vyshchoi viiskovoi osvity / A.M. Zelnytskyi // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, - K.: № 1 (42), NUOU, 2020, C. 136 – 146.

7. Ivanchenko S.I. Modernizatsiini protsesy v osviti ta suspilstvi: psykhotekhnolohii suprovodu : [monohrafiia] / S. I. Ivanchenko, H. M. Serhiichuk, O. V. Petrunko, O. M. Pliushch, Yu. H. Romaniuk; red.: P. D. Frolov; NAPN Ukrainy, In-t sots. ta polit. psykholohii. – Kirovohrad : Imeks, 2013. – 309 c.

8. Karpenko V.S. Innovatsiini pidkhody do pidhotovky ofitsera-lidera / V.S. Karpenko // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, - K.: № 1 (42), NUOU, 2020, C. 173 – 180.

9. Lihotskyi A. O. Metodolohichni oznaky proektuvannia innovatsiinoi modeli vyshchoi osvity v konteksti svitovoho i natsionalnoho rozvytku / A.O. Lihotskyi // Mizhnar. nauk. zhurn. Internauka. Seria : Yuryd. nauky. — 2019. — № 3 (17). — S. 62.

10. Liutyi M. Lidetski yakosti maibutnykh vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity / M. Liutyi // Teoriia i praktyka upr. sots. systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia. — 2020. — № 1. — S. 104-115.

11. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 977 vid 11.07.2019 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnykh prohram, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity».

12. Oliinyk L.V. Teoretyko-metodychni zasady navchannia viiskovo- spetsialnykh dystsyplin mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia: eksperymentalne doslidzhennia / L.V. Oliinyk // Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, - K.: № 2 (42), NUOU, 2020, C. 204 – 214.

13. Poltorak S.T. Transformatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy na shliakhu do dosiahnennia standartiv NATO / S.T. Poltorak // Nauka i oborona. – 2018. – № 2. – S. 3–10.

14. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII.

(<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>).

15. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy : Zakon Ukrainy № 2469-VIII vid 21 chervnia 2018 r. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>).

16. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).

17. Punda Yu.V. Osvita – holovna investytsiia v rozvytok liudskoho kapitalu sektoru bezpeky i oborony Ukrainy / Yu.V. Punda // Nauka i oborona. – 2018. – № 1. – S. 34–40.

18. Spilna dyrektyva stratehichnykh komanduvan NATO «Osvita ta individualna pidhotovka» (E&ITD) 075-007, 10 veresnia 2015 roku // NUOU, 2021, 170 s.

19. Stratehichniy oboronnyi biuletен Ukrainy, yakyi zatverdzeniі ukazom Prezydenta Ukrainy vid 17 veresnia 2021 roku № 473/2021. Rezhym dostupu : <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>.

20. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy, yaka zatverdzhena ukazom Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku № 392/2020. Rezhym dostupu : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

21. Tsevelov O.Ie Mizhnarodne bezpekove seredovyshe: vplyv na formuvannia polityky profesiinoi viiskovoi osvity v Ukraini//Stattia /Tsevelov O.Ie.// Zbirnyk naukovykh prats “Viiskova osvita”, – K.: NUOU, 2021, № 1 (43), – С. 322-338.

22. Augier M. Innovative Thinking: The Role of Professional Military Education / Mie Augier, Wayne Hughes. – URL: <http://cimsec.org/innovative-thinking-the-role-of-professional-military-education/40280>.

23. The Canadian Forces Non-Commissioned Member in the 21st Century: Detailed Analysis and Strategy for Launching Implementation (NCM CORPS 2020). – 79 p.

24. Jalili Ed. by D. Professional Military Education: A Cross-Cultural Survey (Studies in Military Psychology and Pedagogy) / Ed. by D. Jalili and H. Annen. – Berlin, New York, Oxford, Wien: Piter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2019. – 234 p.

РЕЗЮМЕ

Віталій Рахманов,

доктор педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Лариса Гимчук,

доктор педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Основные этапы системного подхода к обучению в высшем военном учебном заведении

В статье рассматриваются основные этапы системного подхода к обучению в высшем военном учебном заведении. В центре внимания находится системность, по результатам обучения предполагающая: критическое, рациональное мышление и умение принимать оптимальные решения. Военное образование основывается на учебных целях, которые могут быть сформулированы с использованием системного подхода стран-членов НАТО к обучению. В такой способ осуществляется подготовка офицеров к трудностям, связанными с деятельностью в многонациональной, взаимосовместимой среде НАТО.

В процессе обучения ожидается, что офицерам будут предоставлять такие знания, которые пропорциональны уровню выполнения должностных обязанностей и в соответствии с воинским званием, которое должно быть основным критерием оценки достижения результата системного подхода к военному образованию, оценки качества учебной деятельности и профессиональной подготовки будущих специалистов, а также

оценки ВВУЗ, которые должны сосредотачивать образовательный процесс на получение слушателями профессиональных компетентностей в сфере профессиональной деятельности. Это требует применения новых подходов к формированию содержания военного образования, которое должно ориентироваться и определяться конкретными задачами, решаемыми в войсках: планирование и проведение совместных операций (общевоеенных, специальных и т.п.), достижение высокого уровня операционной совместимости, обеспечение межведомственного взаимодействия, координации планирования и проведения операций на уровне объединенных штабов и т.п.

С точки зрения специфики военной профессии, важно акцентировать внимание на том, что офицер имеет дело с неопределенностью, что в сочетании с ответственностью за принятие служебных решений и неотъемлемой особенностью военной профессии формирует требования к содержанию, качеству и уровню военного образования: реализация существующего потенциала личности путем предоставления широкого комплекса знаний из разных сфер жизнедеятельности человека и общества. Потребности вооруженных сил в высококвалифицированных военных профессионалах определяют приоритеты военного образования, профессиональной подготовки, переподготовки и повышения квалификации. Система военного образования на современном этапе выступает как объектом, так и субъектом реформирования всего комплекса сил обороны. Высокое качество подготовки военных специалистов является важным условием своевременности, полноты и эффективности выполнения мероприятий оборонной реформы в государстве и является основой в формировании политики профессионального военного образования государства.

Ключевые слова: военное образование; военная безопасность; системный подход; этапы обучения; учебные дисциплины; учебный процесс; подготовка; профессиональное военное образование.

SUMMARY

Vitaliy Rakhmanov,

Dr. (Pedagogical Sciences), associate professor
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskii

Larysa Tymchuk,

Dr. (Pedagogical Sciences), associate professor
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskii

Main stages of a systematic approach to studying in a higher military educational institution

The article considers the main stages of a systematic approach to education in a higher military educational institution. The focus is on the system, which according to the learning outcomes includes: critical, rational thinking and the ability to make optimal decisions. Military education is based on learning objectives that can be articulated using NATO's systematic approach to training. In this way, officers are trained in the challenges of NATO's multinational, interoperable environment.

In the process of training, officers are expected to be provided with knowledge that is proportional to the level of performance of duties in accordance with the position and according to military rank, which should be the main criterion for assessing the achievement of a systematic approach to military education, training and training. future specialists, as well as evaluations of higher education institutions, which should focus the educational process on obtaining professional competencies in the field of professional activity. This requires the application of new approaches to shaping the content of military education, which should be oriented and determined by specific

tasks to be solved in the army: planning and conducting joint operations (military, special, etc.), achieving a high level of interoperability, interagency and coordination operations at the level of joint headquarters, etc.

From the point of view of distinguishing the specifics of the military profession, it is important to emphasize that the officer deals with uncertainty, which in combination with responsibility for decision-making and an integral feature of the military profession creates requirements for content, quality and level of military education. potential of the individual by providing a wide range of knowledge from various spheres of human life and society. The needs of the Armed Forces of Ukraine in highly qualified military professionals determine the priorities of military education, training, retraining and advanced training. At the present stage, the system of military education is both an object and a subject of reform of the whole complex of defense forces. The high quality of training of military specialists is an important condition for the timeliness, completeness and effectiveness of defense reform measures in the state and is the basis for shaping the policy of professional military education of the state.

Key words: *military education; military security; system approach; stages of training; academic disciplines; learning process; preparation; professional military education.*

УДК 004.9.005.95

Анатолій Рибидайло,

кандидат технічних наук,

старший науковий співробітник

<https://orcid.org/0000-0002-6156-469X>**Олександр Прокопенко,**<https://orcid.org/0000-0002-5482-0317>**Тетяна Уварова,**

кандидат технічних наук

<https://orcid.org/0000-0003-2388-4059>**Галина Руденська,**<https://orcid.org/0000-0002-4719-3765>**Ірина Цимбал,**<https://orcid.org/0000-0001-7294-3794>

Національний університет оборони України

імені Івана Черняхівського, м. Київ

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/219-233

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ СИСТЕМ ОЦІНЮВАННЯ ВІЙСЬКОВО-СЛУЖБОВЦІВ В АРМІЯХ ФРАНЦІЇ, ВЕЛИКОБРИТАНІЇ, США

Оцінювання (атестація) особового складу є невід'ємною процедурою формування кар'єри військовослужбовця. Підґрунтям для здійснення організаційно-штатних заходів є результати оцінювання військовослужбовців. У статті наведено аналіз існуючих систем оцінювання військовослужбовців в арміях Франції, Великобританії та США для визначення прийнятних практик щодо впровадження у діяльність кадрових органів Збройних Сил України.

Досліджено порядок, терміни і основні критерії оцінювання особового складу та проаналізовано особливості кадрового менеджменту стосовно прийняття військовослужбовців на службу, їх підготовки, призначення на посади (використання на посаді), подальшого розвитку, мотивації та виходу у відставку або завершення служби.

Ключові слова: система оцінювання; менеджмент людських ресурсів; критерії оцінювання; стандартні процедури оцінювання; основні принципи оцінювання.

Постановка проблеми. Ефективне управління військовослужбовцями вимагає періодичного їх оцінювання та атестування для вирішення питань:

- правильного добору, розстановки, планування потреб у залученні нових військовослужбовців та переміщення наявних всередині установи;
- підвищення кваліфікації персоналу, планування професійних кар'єр, створення резерву кадрів;
- забезпечення виховання і вдосконалення підготовки військових кадрів шляхом об'єктивного оцінювання професійного рівня, ділових та моральних якостей військовослужбовців, їх відповідності займаним посадам;
- оптимізації обміну інформацією між керівниками і підлеглими;
- здійснення обґрунтованих кадрових заходів.

Оцінювання дій військовослужбовців присутнє на всіх етапах проходження служби. Процес оцінювання є обов'язковим елементом системи контролю функціонування військового відомства, а також неодмінною функцією кожного керівника та працівників органів кадрового менеджменту збройних сил.

На сьогодні основне завдання кадрових органів ЗС України – це комплектування мотивованим, добре підготовленим особовим складом бойових підрозділів та військових частин, які беруть участь у бойових діях в зоні конфлікту. Необхідно постійно відслідковувати укомплектованість бойових військових частин, у тому числі й контрактниками. Саме вони формують ядро ЗС України. Це вмотивовані військовослужбовці, які добровільно вирішили вступити на військову службу.

Основним підґрунтям для здійснення організаційно-штатних заходів є результати оцінювання військовослужбовців.

Найважливішою вимогою до системи оцінювання результатів діяльності військовослужбовців є її дієвість. Система оцінки може вважатися дієвою, якщо в результаті її застосування буде забезпечено чіткий зв'язок результатів виконання службових обов'язків, високого рівня мотивації і максимальну віддачу від військовослужбовців.

Іншою вимогою є практичність використовуваної системи оцінки. Для того, щоб задовольнити вимогу практичності, система оцінювання результатів діяльності військовослужбовців повинна бути зручною для використання на практиці як персоналу, що проводять оцінку, так і тим, хто оцінюється. Якщо система оцінки не отримує загального визнання, якщо використовувані у процесі оцінки методи зайво складні, а оціночні показники викликають сумнів, то впровадження системи оцінки швидше за все наštтовхнеться на опір персоналу, і керівникам буде важко використовувати її результати на практиці.

Таким чином, *оцінювання результатів діяльності військовослужбовців* – це обов'язковий, безперервний, а в окремих випадках нормативно-врегульований процес визначення їх ділових, професійних та особистих якостей, освітньо-кваліфікаційного рівня, професійної підготовки за результатами якого робиться висновок про відповідність його діяльності встановленим вимогам функціонування установи.

Враховуючи викладене вище доцільно проаналізувати системи оцінювання військовослужбовців в арміях інших держав для подальшої адаптації і використання їх досвіду в системі управління персоналом Збройних Сил України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У провідних країнах світу за останні десятиліття робота кадрових служб інтенсивно реформувалась в напрямку перетворення кадрових органів структурних підрозділів до єдиних органів з метою створення інтегрованих кадрових служб в установах.

На погляди іноземних фахівців та HR менеджерів регулярна оцінка компетенції військовослужбовця та атестація є базовою процедурою, необхідною для ефективного функціонування технологій управління персоналом в збройних силах.

У процесі атестації персоналу проводиться інвентаризація відповідних компетенцій, необхідних для виконання вимог, передбачених посадою. Військовослужбовці, які “накопичили” значно більше компетенцій, ніж необхідно на їх посаді, в результаті атестації отримують найвищу оцінку і стають кандидатами до кадрового резерву.

Доступні дані в технічній літературі, Інтернеті щодо існуючих систем оцінювання військовослужбовців в арміях передових країн світу показує, що в цих системах є певні відмінності, які обумовлені особливостями комплектування; національного менталітету [1-4]. Більш детально системи оцінювання розглянуто при викладі основного матеріалу.

Мета статті – аналіз систем оцінювання військовослужбовців в арміях Франції, Великобританії та США для визначення прийнятних практик щодо їх впровадження у діяльність кадрових органів Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання (атестація) особового складу армій передових країн світу є невід’ємною основою формування кар’єри військовослужбовця. Аналіз даного процесу розглянемо у системі кадрового менеджменту збройних сил Великобританії, Сполучених Штатів Америки та Франції.

Система оцінювання військовослужбовців в збройних силах Франції.

Атестування у ЗС Франції проводиться щонайменше один раз на рік, ініціюється безпосереднім начальником, з підтвердженням вищого командування (наприклад, комбриг для командира полку, командир роти для командира взводу), та затвердженням найвищою інстанцією (командир корпусу).

Процес оцінювання військовослужбовців ЗС Франції автоматизований у рамках стандартної процедури оцінювання та призначений для:

надання щорічної оцінки ефективності та його вартості (показників мотивації та професійної компетенції);

оцінка потенціалу та навичок;

визначення моральних, інтелектуальних і професійних якостей, щоб оцінити потенціал і спланувати кар’єру ефективніше.

В результаті щорічного оцінювання офіцер отримує алфавітно-цифрову оцінку. Загалом налічується 29 критеріїв оцінювання, які в свою чергу поділяються на 3 основні групи:

якість служби протягом року, відповідно до поставлених завдань – офіцер як професіонал;

оцінка потенціалу офіцера в якості лідера і керівника;

особиста поведінка.

Основними критеріями оцінювання, що використовуються для здійснення оцінки службової діяльності військовослужбовців в збройних силах Франції, є: якість несення служби; виконання щоденних завдань; відповідність займаній посаді; результати виконання завдань, поставлених цілей; зовнішній вигляд; здатність працювати в колективі; моральні якості; кмітливість; мотивація на службу; здатність до ризику; авторитетність; самоконтроль.

Примітним є той факт, що велику роль в оцінці кожного військовослужбовця в збройних силах Франції відіграє оцінний блок, де визначаються та оцінюються завдання кожному військовослужбовцю на оцінний період (рік), але такий підхід є досить складним у практичному об’єктивному застосуванні на практиці, хоча поряд з цим – корисний та інформативний. Так, кожний військовослужбовець у вересні місяці отримує від

безпосереднього командира перелік завдань на наступний рік, виконання яких і оцінюється під час щорічної оцінки.

Процедура проведення оцінювання наведена на рис. 1.

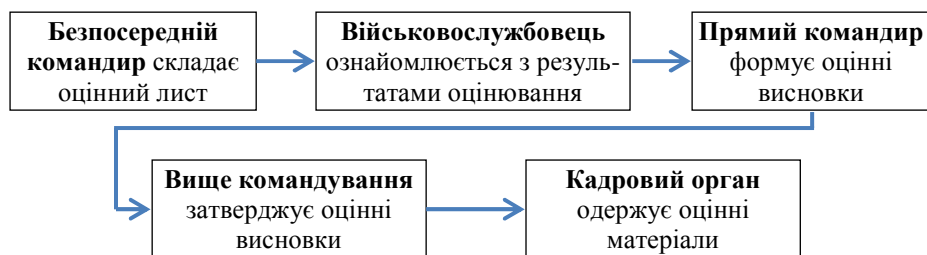

Рис. 1. Процедура проведення

Оцінювання здійснюється за 5-ти бальною шкалою: від “А” (дуже добре) до “Е” (дуже погано).

В листку оцінювання командир обов’язково зазначає своє ставлення до проходження служби військовослужбовцем у своєму підрозділі, а також, чи здатен військовослужбовець брати більшу відповідальність на себе, або йому потрібен ще деякий час, або не здатен взагалі.

Необхідно також зауважити стосовно складності оцінки моральних якостей. Раніше в оцінному листі військовослужбовця збройних сил Франції застосовували до 350 критеріїв характеристики, але на даний час їх використовують як найменше через складність об’єктивної оцінки та суб’єктивності процесу оцінювання.

Система атестування військовослужбовців у ЗС Франції складається з трьох підсистем, а саме:

- атестування офіцерів діючої армії та офіцерів резерву, кандидатів в офіцерів і офіцерів вільного найму сухопутних військ, військово-морських сил, військово-повітряних сил, військово-медичної служби, служби паливно-мастильних матеріалів, начальників військових оркестрів;

- атестування унтер-офіцерського складу дійсної служби сухопутних військ;

- оцінювання добровольців у сухопутних військах.

Для надання допомоги керівному складу при проведенні атестування розроблений “Порадник складання загально-видових матеріалів для атестування офіцерів”. Мета такого порадника полягає в наданні оцінювачам інформації необхідної для розробки атестаційних документів.

Щорічне атестування офіцера має на меті:

- визначити досягнуті службові показники атестаційного року;

- надати матеріали оцінки щодо видів придатності, видів компетентності, включаючи технічний потенціал застосування в тій чи в іншій галузі, та здатність виконувати обов’язки наступного вищого рівня.

Атестування має 2 рівні:

- рівень початкового підпорядкування (перша інстанція): командир частини (або посадова особа еквівалентного рівня);

- прикінцевий рівень підпорядкування (друга інстанція): безпосередній начальник, що акредитований на другому ступені у ланцюгу підлеглості. Він затверджує остаточну атестацію всіх офіцерів.

Під час проведення атестування після отримання можливих зауважень атестованого офіцера щодо його посади перший оцінювач ставить оцінку офіцеру, повідомляє зміст атестаційного бюлетеня та інформує його про аспекти його оцінювання.

Він нагадує йому, що ці різні аспекти оцінки набудуть остаточного характеру лише в той час, коли вони будуть затверджені оцінювачем другої і останньої інстанції. В будь-якому випадку увага атестованого офіцера звертається на той факт, що він має сформулювати свої зауваження щодо проведення його атестування в першій інстанції. Якщо атестований офіцер не подав жодного зауваження після отримання першого інформування атестаційний бюлетень передається на вищий атестаційний рівень.

У випадку зауважень зроблених атестованим у визначений термін атестований офіцер формулює їх, ставить число і підписує графу “зауваження атестованого офіцера” атестаційного бюлетеня.

У цьому випадку можуть бути 3 ситуації:

- а) повне врахування зауважень зроблених атестованим;
- б) часткове врахування зауважень зроблених атестованим;
- в) не врахування зауважень зроблених атестованим.

Перший оцінювач ставить число і обов'язково підписує атестаційний бюлетень у графі “зауваження атестованого офіцера” і відмічає там своє рішення щодо внесення змін до цього атестування.

В такому випадку готується новий атестаційний бюлетень, який підписується і який повідомляється першим оцінювачем. Перший атестаційний бюлетень і зауваження атестованого офіцера зберігаються впродовж одного року починаючи з дати інформування.

Перший оцінювач ставить дату і обов'язково підписує атестаційний бюлетень у графі “зауваження атестованого офіцера” атестаційного бюлетеня і відмічає там своє рішення про внесення часткових змін до цієї атестації. Він обов'язково мусить уточнити зауваження, які він бере до уваги і ті, які не будуть змінені.

В такому випадку складається новий атестаційний бюлетень, який підписує і повідомляє перший оцінювач. Новий атестаційний бюлетень і атестаційний бюлетень, до якого внесені зауваження, які обов'язково мають бути завізовані всіма атестаційними органами.

Перший оцінювач ставить число і обов'язково підписує атестаційний бюлетень у графі “зауваження атестованого офіцера” і формулює там своє рішення про не внесення змін до цієї атестації.

Ознайомившись з рішенням оцінювача, атестований офіцер знову підписує графу “зауваження атестованого офіцера”. Після цього атестаційний бюлетень передається посадовій особі, яка оцінює його в другій і останній інстанції.

Впевнившись, що атестування зроблене першим оцінювачем відповідає визначеним нормам, і, що перше повідомлення було зроблене, посадова особа, яка оцінює в останній інстанції, затверджує остаточно атестацію.

Беручи до уваги те, що атестація є остаточною атестований офіцер не може в такому випадку більше робити будь-якого зауваження.

В Додатку Б наведено форму Атестаційного бюлетеня офіцера.

Атестаційний бюлетень офіцера

Інформація адміністративного характеру (звання, ПП, в/ч, термін служби, посада)		
<i>Особливі види діяльності після останньої атестації: 200 знаків</i>		
<i>Зауваження атестованого офіцера щодо своєї нинішньої посади: 200 знаків</i>		
1. Отримані результати під час атестаційного року		
Загальна поведінка під час виконання обов'язків		
Опанування посади		
Результати і досягнення цілей		
Можливий коментар		
Загальна оцінка виконання обов'язків на рівні першого оцінювача		
Якщо б мені було знову запропоновано взяти цього офіцера до себе на службу:		
Бажав би взяти його	Згодний був би взяти його	Волів би не брати його
Загальноновидові спортивні заліки		
<i>Можливі зауваження: 200 знаків</i>		
2. Види придатності, компетентності і потенціалу застосування по галузях; здатність до виконання відповідальних обов'язків		
2.1. Види технічної компетентності 500 знаків		
2.2. Види придатності		
Аналіз і прогнозування	Розумова жвавість, швидке схоплювання змісту ситуації і присутнє середньо- і довготривале бачення	
Внесок і переконливість	Чуття ліктя, згуртування і зразковість. Сила переконання для передавання своїх думок і знань.	
Виконання і досягнення	Ініціативність та наполегливість в досягненні поставлених цілей	
2.3. Види компетентності пов'язані зі здійсненням командування/менеджменту		
Прийняття рішень	Наполегливо домагатися реалізації зробленого вибору, не відмовлятися від нього і досягати його відповідально. Іти на ризик, оцінивши його результат і наслідки.	
Здійснення управління	Організувати і керувати. Визначати реалістично цілі співробітників та службовців. Доручати, покладати відповідні завдання і контролювати їх виконання. Розвивати компетентність службовців.	
Надихати і вести за собою	Мотивувати, вести за собою, вдихати колективну динамічність. Демонструвати розсудливість і дипломатичність в конфліктних ситуаціях. Уміти працювати в команді і домовлятися.	
2.4. Потенціал застосування по галузях (оперативна, тилова, дієздатності, людських резервів, системи інформації і комунікації, розвідки, міжнародних відносин (1 – 5 балів, не атестовувався)		
2.5. Здатність до виконання відповідальних обов'язків наступного вищого рівня		
Так негайно	Так з часом	Треба підтвердити
3. Підсумок і зауваження (коментар: 700 знаків)		
Я засвідчую, що отримав цим числом повідомлення про своє атестування, і, що я був проінформований про моє право зробити зауваження впродовж повних восьми днів.		
Дата і підпис:		
Зауваження атестованого офіцера: 890 знаків		
Дата і підпис атестованого офіцера:		
4. Затвердження атестації останнім оцінювачем		
Рівень якості виконання обов'язків:		

Відмінн о	Відмінн о	Добре	Задовіль но	Необхідно підтвердити	Незадовільно
XX	A	B	C	D	E

Коментар: 700 знаків
 Дата: звання, прізвище, статус: _____ підпис: _____

Ця атестація може бути оскаржена в адміністративному порядку...
Я засвідчую, що ознайомився з усіма оцінками і характеристикою щодо мене, яка фігурує на всіх списках, що становлять цю річну атестаційну справу.
 Дата, підпис _____

Порядок атестування унтер-офіцерського складу дійсної служби та оцінювання добровольців у сухопутних військах здійснюється за аналогічними, але дещо спрощеними алгоритмами.

Підсумовуючи, не можна не зазначити те, що система оцінювання, яка застосовується в збройних силах Франції, є досить складною і успішне її функціонування має забезпечувати автоматизована система.

Система оцінювання військовослужбовців в збройних силах Великобританії.

На теперішній час фахівцями міністерства оборони Великобританії використана структура просування офіцерів по службі, в основу якої покладена ідея поетапної кар'єрної структури. Дана поетапна структура офіцерів сухопутних військ базується більше на досвіді військової служби, ніж на їх віковому цензі, та використовує політику послідовного збільшення повноважень і підвищення посади.

Тобто використовується принцип кар'єрного розвитку офіцерського складу. Його суть полягає в тому, що відлік різних кадрових дій (ротації, призначення на посади, присвоєння звань, тощо) проводиться не на підставі вікових показників, а на підставі вислуги (термінів) проходження військової служби. Існують три кар'єрних етапи в службі офіцерів:

- перший – від лейтенанта до капітана;
- другий – від майора до підполковника;
- третій – від полковника до виходу на пенсію.

Кожний кар'єрний етап характеризується тим, що на його протязі проводиться підвищення рівня освіти та фахової підготовки, набуття досвіду роботи на різних посадах [5,6].

Кожний етап військової служби офіцерів відслідковують та супроводжують за всіма показниками спеціальні підрозділи кадрового центру (ключовий орган системи управління кар'єрою у збройних силах Великобританії).

Базовою основою, на якій будується кар'єра військовослужбовців є система оцінювання та атестування. Оцінювання проводиться щорічно, відповідно до графіків. Щорічну оцінку на офіцерів здійснюють як мінімум два командири: безпосередній (перший), який робить детальну оцінку діяльності підлеглого та прямий (другий) командир, який також здійснює незалежну від першого командира власну оцінку. Головне завдання другого командира, це визначити потенціал розвитку особи, яка оцінюється в порівнянні з іншими офіцерами.

Призначення на посади (присвоєння військових звань) здійснюють комісії з призначення (далі – Комісії), які складаються з позаштатних членів, що не входять до складу кадрового центру. Комісії формуються з офіцерів різних військових профілів діяльності та спеціальностей (командири, інженери, штабні офіцери, юристи, тощо). Головою Комісії є представник кадрового центру. Два рази на рік зазначені Комісії збираються в кадровому центрі, розглядають всіх кандидатів для призначення на посади (присвоєння військових звань) і приймають відповідні рішення.

Кожний офіцер два рази на весь період військової служби проходить “огляд кар’єри” в кадровому центрі. Перший раз він проводиться напередодні отримання військового звання “майор”, другий раз – напередодні закінчення терміну перебування у військовому званні “підполковник”.

Для огляду кар’єри офіцер викликається в кадровий центр, де сумісно з ним проводиться детальний аналіз пройденої військової служби, напрацювання точок зору стосовно можливої оптимізації напрямків розвитку кар’єри в подальшому. Викликано це тим, що напрямки ротації по мірі кар’єрного росту звужуються, і, наприклад, якщо в званні “капітан” у офіцера може бути тричотири напрямки ротації (командна, штабна, інженерна, адміністративна), то у військовому званні “полковник” – їх кількість зменшується до одного.

Офіцери кадрового центру постійно уточнюють ротаційні схеми у відповідності до основних принципів формування кар’єри офіцерів, побажань військовослужбовців, врахування комплексу соціальних та психологічних чинників, а саме головне – принципу доцільності в інтересах збройних сил.

Основними принципами формування кар’єри офіцерського складу є:

- сумісна відповідальність за кар’єру військовослужбовця (як з боку командирів, представників кадрових центрів, так і самих військовослужбовців);
- постійне формування та супроводження кар’єри військовослужбовця;
- залежність кар’єрного росту від результатів оцінювання службової діяльності, здійснення призначення на посади на конкурсній основі;
- постійна фахова підготовка;
- відкритість та прозорість при прийнятті кадрових рішень.

Зміст, сутність принципи кадрової стратегії збройних сил Великобританії наведено в Табл. 1.1.

Принципи кадрової стратегії

Таблиця 1.1

МЕТА	ДІЇ
Обробляти	Готувати підґрунтя для укомплектування
Отримувати	залучати, набирати та тренувати висококваліфікований мотивований персонал
Утримувати	Надавати кадрам заохочувальну кар’єрну перспективу, яка стимулює та розвиває їх та забезпечує фундамент для можливості створення другої кар’єри після закінчення військової служби
Захищати	Забезпечувати сприятливу атмосферу для військовослужбовців та їхніх родин з метою заохочення їх до бездоганного виконання обов’язків
Пам’ятати	Надавати колишньому персоналу збройних сил та їхнім родинам допомогу та підтримку, особливо під час їхньої адаптації до умов цивільного життя [25]

Сержантський склад комплектується в основному з числа тих, хто закінчив армійські професійні коледжі і школи, спеціальні навчальні військові частини і підрозділи, а також з рядових, що прослужили у збройних силах не менше року. Найбільш підготовлені сержанти або цивільні особи, що мають технічну освіту, займають проміжне положення між офіцерами та сержантами – стають особливою категорією, уорент-офіцерами. До 85% уорент-офіцерів проходить службу у сухопутних військах

Система оцінювання військовослужбовців в збройних силах США.

У військовій системі Сполучених Штатів Америки військовий кадровий менеджмент визначається як процес планування, організації, управління, координації та контролю, пов'язаний з прийняттям військовослужбовців на службу, їх підготовкою (освітою), призначенням на посади (використанням на посаді), подальшим розвитком, мотивацією та виходом у відставку або завершенням служби, та спрямований на успішне виконання поставлених завдань [5-7].

Вся система просування офіцерів у збройних силах США по службі побудована на культивуванні духу змагальності за принципом: чим вище військове звання і посада, тим жорсткішими мають бути критерії відбору.

Система управління кар'єрою та оцінювання військовослужбовців базується на дотриманні таких принципів:

призначення здійснюється на основі відповідності кваліфікації, освіти (підготовки), набутого досвіду, відповідності вимогам посади;

забезпечення справедливого (конкурсного) підходу до розподілу посад на основі рівних можливостей для усіх військовослужбовців.

Алгоритм управління кар'єрою для кожної військової спеціальності є типовим та проводиться наступним чином:

визначаються посади, які потребують укомплектування;

формується повний список кандидатів до призначення на посади та визначаються особи, які згодні на переїзд до нового місця служби;

проводиться розподіл кандидатів за фахом, вмінням та досвідом;

проводиться відбір кандидатів з урахуванням рейтингу кожного кандидата та рівня посад, також враховується побажання військовослужбовця;

ведеться персональна робота з відібраними кандидатами (вивчення відібраних кандидатів за документами персонального обліку та шляхом особистого спілкування);

проводиться оцінювання військовослужбовців.

Оцінювання військовослужбовців проводиться відповідними комісіями два рази на рік. До складу комісії входять до 20 офіцерів з високим рейтингом, рівнем освіти та досвідом роботи на командних посадах в збройних силах Сполучених Штатів Америки. Звання голови комісії повинно бути на два ступеня вищим ніж звання військовослужбовців, що розглядаються. Термін підготовки та проведення комісії від одного до двох місяців. Спілкування членів комісії між собою заборонено. Особові справи військовослужбовців, що розглядаються, є конфіденціальними та членам комісії не видаються. Для них робляться електронні виписки з особових справ.

Командування збройних силах США вимагає від командирів і начальників неформального підходу до написання атестацій, уважної і об'єктивної оцінки ділових і людських якостей офіцера. Для цих цілей спеціально готуються списки слів і словосполучень, які можна використовувати в атестації, наприклад: загальне враження – хороші манери, енергійний, ввічливий, грубий, сором'язливий, урівноважений, привабливий, нічим не виділяється, ексцентричний і т. і.; характер – сміливий, твердий, (не) егоїстичний, терпимий, забобонний, заздрісний, впертий, боягузливий, полохливий, простий, нетерплячий тощо; склад розуму – багата уява, аналітичний розум, чутливий, швидко (повільно) схоплює, дотепний (ні), гнучкий і т. і. в частині, що їх стосується.

Реалізація кар'єри осіб офіцерського складу збройних сил залежить від: відповідності освітнього рівня (цивільна, військова освіта) кваліфікаційним вимогам посади;

наявності та якості практичного досвіду виконання функцій за посадами;

наявності потенціалу для кар'єрного росту;

обов'язкової фахової підготовки перед зайняттям нової посади (курсова підготовка);

врахування віку офіцера при управлінні його кар'єрою.

Основою для реалізації кар'єри є оцінка діяльності офіцера і його особисті претензії на зайняття посад більш високого рівня.

Головна особливість системи оцінювання офіцерів і сержантів армії США – це постійно-динамічна процедура збору інформації про діяльність військовослужбовця. В персональний банк даних військовослужбовця безпосереднім командиром заносяться всі поточні аспекти службової діяльності. Причому при здійсненні аналізу діяльність військовослужбовця оцінюється комплексно, не за якийсь період, а з початку проходження ним військової служби. Поряд із критеріальною оцінкою (10-бальна шкала) існує якісна оцінка діяльності військовослужбовця, його підготовленості (фахової та освітньої). Якісну оцінку, порівняння критеріїв службової діяльності

Особливе місце в збройних силах США займає сержантський склад.

В армії США військове керівництво розглядає кадрову політику по формуванню сержантського корпусу збройних сил як найважливішу складову частину військового будівництва, що має метою забезпечити потреби всіх видів військ у високопрофесійному навченому сержантському складі. Для сержантського корпусу американської армії характерна наявність різних професій, звань, національностей і полові приналежності.

В якості оцінювання діяльності сержантів є ради сержантів рот, батальйонів, полків, бригад, баз, дивізій, командувань. Не військкомати, а саме ради сержантів – перша й остання інстанція, яка визначає вийде з рядового сержант чи ні.

Після 1-2 років служби відбираються лідери із солдатів, рішенням ради сержантів роти направляють на навчання, і після піврічного навчання “молодий” сержант вертається у свою роту взводним сержантом. Через три — чотири роки на раді сержантів батальйону рекомендують відправити на

навчання ротного сержанта кращого із взводних сержантів, і після восьмимісячного навчання він вертається знову у свою частину.

Зміст постійно відбору за результатами оцінювання кращого протягом усієї сержантської служби радами сержантів вищої структури полягає в тому, що перед призначенням на вищу сержантську посаду від взводу до корпусу морської піхоти, наприклад, сержант проходить навчання для заняття вищої посади. І в результаті сержант — майор має незаперечний авторитет у всій сержантській ієрархії.

У збройних силах США інституту сержантів приділяється особливе місце. Сержанти є основними помічниками офіцерів в організації бойової підготовки і відіграють провідну роль в індивідуальному навчанні, вихованні, підтримці дисципліни та високого морального духу рядового складу. Тільки в регулярних компонентах американських збройних сил налічується близько 840 тис. сержантів, що становить близько 60 проц. загальної чисельності особового складу регулярних сил. Вони займають молодші командні (командири секцій, екіпажів, відділень, заступники командирів взводів, помічники командирів рот, батальйонів), штабні, адміністративні й технічні посади в підрозділах, частинах і штабах усіх рівнів.

У штабах видів збройних сил, об'єднань, з'єднань, частин і підрозділів (до батальйону включно) існують посади головних сержантів, що є основними консультантами й помічниками начальників штабів видів збройних сил, командуючих, командирів із усіх питань, пов'язаним з рядовим і сержантським складом.

Система професійно-посадової підготовки сержантського складу у всіх видах збройних сил ідентична та спрямована насамперед на навчання молодшої командної ланки командирським навичкам, необхідним для навчання та керівництва підлеглим особовим складом. Підготовка сержантів являє собою послідовний і строго регламентований процес протягом усієї служби і підрозділяється на чотири рівні. Кожний рівень підготовки має свою програму навчання, по закінченню якої проводиться оцінювання і у разі позитивного результату сержантам привласнюється відповідний ступінь професійної кваліфікації. Ступені кваліфікації сержантів тісним образом пов'язані із присвоєнням чергового військового звання й призначенням на вищу посаду.

В збройних силах США кожний випускник сержантських шкіл по своїх ділових і моральних якостях повинен відповідати посаді, до призначення на яку він планується.

По закінченню кожного з курсів підготовки сержантських шкіл кандидати складають кваліфікаційні іспити (тести), кожний з яких включає кілька вправ (завдань). Результати виконання вправ (завдань) іспиту оцінюються за 100-бальною шкалою [8].

Мистецтво в практичній роботі, теоретичні знання і ставлення до військової служби встановлені як головні критерії, що визначають професійний рівень сержанта та початку розгляду його кар'єрного зросту.

На думку американських військових фахівців, щоб стати повноцінним сержантом, підніматись по кар'єрній драбині, військовослужбовець за

результатами оцінювання повинен досягти необхідного рівня військової освіти, накопичити практичний досвід у сфері своєї військової спеціальності, постійно займатися самоосвітою та проходити курси у системі заочного навчання [9].

Висновки.

1. Метою оцінювання військовослужбовців є отримання об'єктивних оцінок їхньої праці, в яких концентруються знання і досвід, ставлення до військової служби. Система оцінювання військовослужбовців збройних сил передових країн світу – це система, яка динамічно розвивається та удосконалюється в залежності від умов функціонування збройних сил, що дозволяє їй успішно функціонувати.

2. Розгляд існуючих систем оцінювання військовослужбовців в арміях передових країн світу показує, що в цих системах є багато спільного. Система оцінювання військовослужбовців збройних сил передових країн світу базується на принципах: прозорості, відкритості, справедливості та рівності, відповідності вимогам посади.

3. Особливе значення має принцип сумісної відповідальності за кар'єру військовослужбовця як з боку командирів та кадрових менеджерів, так і самих військовослужбовців. Кожний офіцер два рази на весь період військової служби проходить “огляд кар'єри” в кадровому центрі. Для набуття потрібних знань і навичок широко використовується заочне навчання і фахової підготовка.

4. Вплив командира на кар'єру офіцера здійснюється через систему оцінки діяльності підлеглого (з правом можливого оскарження). Причому якість здійснення оцінки командирами (начальниками) жорстко контролюється. Порушення процедури оцінки, необ'єктивність мають надзвичайно негативні службові наслідки для тих командирів, які провели необ'єктивне оцінювання.

5. У збройних силах передових країн світу визначені чіткі пріоритети, які спонукають до служби за контрактом та бажанням робити кар'єру сержанта, до яких належать створення системи мотивацій, що дозволяє зробити вибір на користь військової служби за контрактом та існування відповідних сучасних умов для проходження служби. Основою для реалізації кар'єри військовослужбовця є оцінка його діяльності, особисті претензії на зайняття посад більш високого рівня.

6. Управління кар'єрою військовослужбовців ЗС України здійснюється а схожими, по суті, принципами. Проте, деякі з них не мають жорсткої регламентації – принцип сумісної відповідальності, право оскарження атестаційних висновків носить формальний характер, недосконала система мотивації контрактників.

Подальші дослідження доцільно зосередити на розробці та удосконаленні нормативних, регламентуючих і методичних документів. Крім цього важливе значення має автоматизація процесів кадрового менеджменту для поліпшення умов роботи кадрових органів ЗС України та скорочення рутинних штатних посад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранівський В.Ф. Поведінкові та етичні аспекти під час оцінки професійної діяльності офіцерського складу Збройних Сил. Науковий вісник НАОУ, №3, 2009. – С. 184-188.
2. Баранівський В.Ф. Професійна компетентність фахівців з виховної роботи для Збройних сил та критерії її оцінки/ Управлінські компетенції викладача вищої школи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 березня 2013 року) / ред. кол.: В.П. Андрущенко (голова), Г.О. Нестеренко, (заст.. голови) та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С.34-36.
3. Анцыферова Л.И. Личность в тяжелых жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуации и психологическая защита / Л.И. Анцыферова // Психологический журнал. – 1994. – Т. 15. - № 1. – С. 3-16.
4. Балашов Ю.К. Оценка персонала - основа кадровой политики зарубежных фирм / Ю.К. Балашов // Кадры предприятия. - 2003. - № 9. С.23-28.
5. Кінь О.В., Захаров О.Б. Аналіз підходів щодо організації оцінювання кадрової політики в арміях провідних країн світу [Текст] / О.В. Кінь, О.Б. Захаров / Зб. наук. пр. – Х. : ХУПС, 2010. – № 1(23). – С. 25–29.
6. А.Е. Калинин. Порядок прохождения военной службы в зарубежных государствах (США, Великобритания, Франция, ФРГ и др.) // Военно-правовое обозрение. 2002. № 2.
7. Крилов С.А. Аналіз системи кадрового менеджменту централізованого типу збройних сил США// Збірник наукових праць Національної академії оборони України. К.: НАОУ, 2008. – С. 320-332.
8. Ващенко В.М. Аналіз основних вимог до сержантів (старшин) та досвіду провідних країн світу щодо підготовки сержантів / Ващенко В.М. / Психологічні науки. – № 47/2. Частина II. – С. 71–74.
9. Колот, А.М. Мотивація персоналу : Підручник / А. М. Колот. - 2-ге вид., без змін. - К : КНЕУ, 2006. - 340с.

REFERENCES

1. Baranivskyi V.F. Povedinkovi ta etichni aspekty pid chas otsinky profesiynoyi diyal'nosti ofiterskoho skladu Zbroynykh Syl. Naukovyy visnyk NAOU, №3, 2009. – S. 184-188.
2. Baranivskyi V.F. Profesiyna kompetentnist' fakhivtsiv z vykhovnoyi roboty dlya Zbroynykh syl ta kryteriyi yiyi otsinky/ Upravlins'ki kompetentsiyi vykladacha vyshchoyi shkoly: Materialy Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi (14-15 bereznya 2013 roku) / red. kol.: V.P. Andrushchenko (holova), H.O. Nesterenko, (zast.. holovy) ta in. – K.: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2013. – S.34-36.
3. Antsyferova L.Y. Lychnost' v tyazhelykh zhyznennykh uslovyiyakh: pereosmyslenye, preobrazovanye sytuatsyy y psykholohycheskaya zashchyta / L.Y. Antsyferova // Psykholohycheskyy zhurnal. – 1994. – T. 15. - № 1. – S. 3-16.
4. Balashov Y.K. Otsenka personala - osnova kadrovoy polytyky zarubezhnykh fyrm / Y.K. Balashov // Kadry predpriyatyua. - 2003. - № 9. S.23-28.
5. Kin O.V., Zakharov O.B. Analiz pidkhodiv shchodo orhanizatsiyi otsinyuvannya kadrovoyi polityky v armiyakh providnykh krayin svitu [Tekst] / O.V. Kin, O.B. Zakharov / Zb. nauk. pr. – KH. : KHUPS, 2010. – № 1(23). – S. 25–29.
6. A.E. Kalynyn. Poryadok prokhozheniya voennoy sluzhby v zarubezhnykh hosudarstvakh (SSHA, Velykobrytaniya, Frantsyya, FRH y dr.) // Voенно-правовое obozrenye. 2002. № 2.
7. Krylov S.A. Analiz systemy kadrovoho menedzhmentu tsentralizovanoho typu zbroynykh syl SSHA// Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi oborony Ukrayiny. K.: NAOU, 2008. – S. 320-332.
8. Vashchenko V.M. Analiz osnovnykh vymoh do serzhantiv (starshyn) ta dosvidu providnykh krayin svitu shchodo pidhotovky serzhantiv / Vashchenko V.M. / Psykholohichni nauky. – № 47/2. Chastyna II. – S. 71–74.
9. Kolot A.M. Motyvatsiya personalu : Pidruchnyk / A.M. Kolot. - 2-he vyd., bez zmin. - K :

KNEU, 2006. - 340s.

РЕЗЮМЕ

Анатолий Рыбыдайло,
кандидат технических наук,
старший научный сотрудник
Александр Прокопенко,
Татьяна Уварова,
кандидат технических наук
Галина Руденская,
Ирина Цимбал
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Анализ существующих систем оценивания военнослужащих в армиях Франции, Великобритании, США

Оценивание (аттестация) личного состава является неотъемлемой процедурой формирования карьеры военнослужащего. Основной для осуществления организационно-штатных мероприятий являются результаты оценки военнослужащих. В статье представлен анализ существующих систем оценивания военнослужащих в армиях Франции, Великобритании и США для определения приемлемых практик в деятельности кадровых органов Вооруженных Сил Украины.

Исследованы порядок, сроки и основные критерии оценивания личного состава и проанализированы особенности кадрового менеджмента относительно принятия военнослужащих на службу, их подготовки, назначения на должности (использования в должности), дальнейшего развития, мотивации и ухода в отставку или завершения службы.

Ключевые слова: система оценивания; менеджмент человеческих ресурсов; критерии оценивания; стандартные процедуры оценивания; основные принципы оценивания.

SUMMARY

Anatolii Rybydajlo,
PhD (Technical), senior researcher
Alexander Prokopenko,
Tatyana Uvarova,
PhD (Technical)
Halyna Rudenska,
Irina Tsimbal
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv

Analysis of existing systems for evaluating military personnel in the armies of France, Great Britain and the USA

***Introduction.** Today, the main task of the personnel bodies of the Armed Forces of Ukraine is to recruit motivated, well-trained personnel of combat units and military units that take part in hostilities in the conflict zone. It is necessary to constantly monitor the staffing of military units, including contractors. They form the core of the Armed Forces of Ukraine. These are motivated servicemen who have voluntarily decided to enlist in the military.*

***The aim of the article** is to analyze the evaluation systems of servicemen in the armies of France, Great Britain and the United States to determine acceptable practices for their implementation in the activities of personnel bodies of the Armed Forces of Ukraine.*

***Results.** Examination of the existing systems of evaluation of servicemen in the armies of the advanced countries of the world shows that these systems have much in common. The system of*

evaluation of servicemen of the armed forces of the advanced countries of the world is based on the principles: transparency, openness, fairness and equality, compliance with the requirements of the position.

Of particular importance is the principle of joint responsibility for the career of the serviceman, both on the part of commanders and personnel managers, and the servicemen themselves. Each officer undergoes a "career review" at the personnel center twice during his or her military service. Distance learning and professional training are widely used to acquire the necessary knowledge and skills.

The influence of the commander on the career of the officer is carried out through the system of evaluation of the activities of the subordinate (with the right of possible appeal). Moreover, the quality of the assessment by commanders (supervisors) is strictly controlled. Violations of the evaluation procedure, bias have extremely negative consequences for those commanders who conducted a biased evaluation.

The career management of servicemen of the Armed Forces of Ukraine is carried out on similar, essentially, principles. However, some of them do not have strict regulations - the principle of joint responsibility, the right to appeal the attestation conclusions are formal, imperfect system of motivation of contractors.

***Further research** should focus on the development and improvement of regulatory, regulatory and methodological documents. In addition, the automation of personnel management processes is important to improve the working conditions of personnel bodies of the Armed Forces of Ukraine and reduce routine staff positions.*

***Key words:** evaluation system; human resource management; evaluation criteria; standard assessment procedures; basic principles of evaluation.*

УДК 355.232.22

Микола Саїнчук

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7706-0242>

Назарій Вербин

кандидат педагогічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1977-3471>

Анна Саїнчук

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-3472-829X>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/234-248

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: БАР'ЄРИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Розглянуто потенціал діджиталізації у фізичному вихованні та представлено форми цифрових технологій, які активно використовують зацікавлені викладачі фізичного виховання різних країн світу в своїй освітній діяльності. Встановлено, що пандемія COVID-19 прискорила імплементацію діджитал технологій у фізичне виховання. Окреслено переваги та недоліки онлайн фізичного виховання. Ознайомлено із двома можливими бар'єрами (правовим і гуманітарним) на шляху становлення діджиталізованого фізичного виховання.

Ключові слова: діджиталізація; цифрові технології; онлайн фізичне виховання; Інтернет.

Постановка проблеми. Використання цифрових технологій для сучасних людей – це і повсякденна звичка і необхідність, що забезпечує життєдіяльність як власну, так і багатьох інших. Звичний нам техно-цивілізований світ невпинно курсує в напрямі тотальної діджиталізації (цифровізацію), адже це зручно й переважно вигідна та окупна інвестиція. Сьогодні, здається, треба гарно постаратися, щоб знайти сферу, де б не робилися кроки із впровадження цифрових технологій.

Освітня галузь до пандемії COVID-19 повільно експериментувала із впровадженням цифрових технологій і дистанційних форм навчання, зазвичай, вони були доповненням до традиційних форм. Проте, локдауни кардинально переломили ситуацію, адже унеможливили звичні віч-на-віч комунікації педагогів і вихованців, тож онлайн освіта стала вимогою часу. У дещо виграшній ситуації перебували розвинені країни світу, де активно впроваджувалася діджиталізація у фізичне виховання, але з проблемами зіштовхнулися навіть там. Фізичне виховання як освітня дисципліна в системі різних типів закладів освіти України отримала фундаментальний виклик. За два роки пандемії українські фахівці фізкультурно-спортивної галузі виробили

обмалює реальних систематичних, а не одноразових вітринних дій щодо втілення ефективного фізичного виховання в дистанційному форматі. Тож, представлений у цій роботі зарубіжний досвід інтеграції діджитал технологій у фізичне виховання буде свого роду гідом для вітчизняного пулу фахівців фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діджитал компетенція вже не бажана, а обов'язкова вимога для сучасної людини. У 2018 р. Рада ЄС оновила Європейські довідкові рамки ключових компетенцій для навчання протягом життя. Діджитал компетентність є однією з восьми таких компетенцій, що передбачає впевнене, критичне та відповідальне використання цифрових технологій для навчання, праці й участі в суспільному житті. Вона включає в себе інформаційну грамотність і знання даних, комунікацію та співпрацю, медіаграмотність, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя та компетенції, пов'язані з кібербезпекою), питання, пов'язані з інтелектуальною власністю, вирішення проблем та критичне мислення. Люди повинні розуміти загальні принципи, механізми та логіку, що лежать в основі цифрових технологій, що розвиваються, і знати основні функції та використання різних пристроїв, програмного забезпечення та мереж [6]. Концепція НУШ (нової української школи) теж базується на цифровій компетентності, тож усі шкільні дисципліни мусять відображати в програмах кроки, спрямовані на імплементацію цієї компетентності. Фізичне виховання не виключення.

Останнє десятиліття соціальні медіа, вікі, блоги, послуги розміщення контенту, як от YouTube, подкасти, пошукові системи та усюдисущі мобільні медіа (смартфони та планшетні комп'ютери) із бездротовим підключенням до Інтернету, змінили концепцію користувачів. У той час як веб-сайти в епоху Web 1.0 часто створювалися просто для надання інформації глядачам і рідко оновлювалися, платформи та веб-сайти Web 2.0 – це вже сайти, на яких багато різних користувачів постійно оновлюють інформацію, позначають та обмінюються нею, активно коментують. Здоров'я та фітнес стали комерційною метою цифрових розробників і підприємців [21]. Цифрові технології, такі як веб-сайти, онлайн-форуми для дискусій, соціальні медіа, платформи для обміну вмістом, мобільні додатки та носимі девайси, тепер доступні як засіб для людей дізнатися про своє здоров'я, фізичну форму та благополуччя, тим самим сприяючи своєму розвитку [20].

Медіадослідження у сфері шкільних досліджень взагалі не цікавилися фізичним вихованням. Тим не менш, фізичне виховання іманентно пропонує багато можливостей для використання цифрових медіа, так само, як і інші шкільні предмети. Аналогічно Web 1.0 і Web 2.0, вчені представляють концепції «Фізичного виховання 2.0», що приходить на зміну старомодному «Фізичному вихованню 1.0». Цей зсув відображає перехід від методів навчання, орієнтованих на вчителя, як у концепції «Фізичне виховання 1.0», до «Фізичне виховання 2.0» з різними методами навчання та зміненою роллю вчителя. Застаріла концепція «Фізичне виховання 1.0» зазвичай асоціюється з фізичними вправами, спрямованими на певні рухові навички та їх тренування під

керівництвом фахівця, що більшість часу стоїть перед класом, даючи накази (поради), а там, де це необхідно може сам демонструвати техніку вправи. Вихованці повинні все виконувати та перебувати «в русі»: бути фізично активними протягом (майже) всього заняття. Застаріла концепція «Фізичне виховання 1.0» використовує ті самі методи навчання, накази та типовий організаційний дизайн кожного уроку протягом всього шкільного року. Кращі уроки зразка «Фізичне виховання 1.0» іноді супроводжується рисунками правильної техніки певного виду спорту або відео зразково проведеної гри. Відповідно, «фізичне виховання 2.0» є продуктом подальшого розвитку інтеграції засобів і технологій [18].

Зростання Інтернету та пов'язаних з ним технологій призвело до змін в освіті та суспільстві, які висували нові вимоги до вчителів. Онлайн-фізичне виховання представляє унікальний набір викликів щодо транслявання традиційних очних курсів у цифровому просторі. Серед фахівців онлайн-фізичне виховання сприймається скептично, враховуючи притаманну складність концептуалізації ефективного навчання та оцінки фізичної активності в онлайн-середовищі. Незважаючи на ці побоювання, воно продовжує ставати все більш поширеним [10]. Дистанційне навчання – це те, про що багато викладачів фізичної культури ніколи не думали, що їм доведеться робити, враховуючи практичні та філософські суперечності, притаманні викладанню та навчанню рухового змісту за допомогою комп'ютера. Проте пандемія COVID-19 змусила більшість вчителів фізичної культури перейти на дистанційне навчання [16].

Існує низка цифрових технологій, доступних для використання в освіті, і низка педагогічних підходів, які підтримують інтеграцію технологій та навчання учнів у контексті фізичного виховання. Проте використання технологій практиками в даний час далеко не повсюдно. Технології можуть сприяти навчанню, але шкільні обмеження та бажання вчителів використовувати технології можуть бути певним бар'єром. До того ж молодим людям потрібен час, щоб навчитися використовувати технологіями, які виходять за межі нульового уроку, а потім час, щоб навчитися використовувати технології у рамках фізичного виховання. Практики фізичного виховання повинні наважитися прийняти постійно мінливий ландшафт фізичного виховання в ХХІ ст., щоб мати відношення до технологічно обумовленого середовища, в яке діти занурені і йдуть в ногу з соціальними подіями [2]. Використання цифрових технологій у фізичному вихованні принципово відрізняється від використання в інших шкільних предметах. Це пов'язано з тим, що процес навчання в психомоторній сфері є безпосередньо спостережуваним і публічним (тобто його бачать як однолітки, так і вчитель) [17].

Незважаючи на те, що вчителі фізичного виховання зацікавлені в результатах рухового навчання, досягнутих за допомогою нових, інноваційних або інших методів навчання, інформаційно-комунікаційні технології все ще залишаються невикористаним ресурсом для підвищення здатності молодих людей брати участь у широкому спектрі спортивних та інших рухових заходів.

Технологічне середовище може сприяти підвищенню самовизначеної мотивації дітей до навчання і, таким чином, допомогти їм набути нових рухових навичок [19]. Однак, щоб досягнути виправданої для якісного фізичного виховання діджиталізації слід здійснити чимало аналітичної та технічної роботи, сформувавши та активізувати відповідне коло стейкхолдерів, довести вигоди від інвестицій в технічні пристрої тощо. Потенціал для діджиталізації фізичного виховання значний, але не все так просто в реалізації цікавої концепції «фізичне виховання 2.0».

Мета статті – окреслити можливості Digital-технологій для фізичного виховання та представити форми цифрових технологій, які активно використовують провідні зарубіжні вчителі фізичного виховання у своїй освітній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрові технології – це не просто вільно обране розширення наших людських можливостей чи бажань. Це не лише впровадження планшетного комп'ютера чи мобільного телефону (з їхніми можливостями створення зображень та відео) у процес фізичного виховання. Необхідно зрозуміти, як ми вибираємо з усіх інформаційних та цифрових технологій, не втрачаючи з поля зору наші основні педагогічні та виховні цілі. Викладачі фізичного виховання все більше цікавляться технологіями, але часто залишаються недостатньо оснащеними для ефективної інтеграції цих технологічних ресурсів у свою повсякденну практику або не мають практичних знань про потенціал цих цифрових інструментів. Намагаючись інтегрувати технології у фізичне виховання, викладачі повинні мати технологічні знання. Вчителі фізичного виховання, науковці та політики все частіше зіштовхуються з проблемою та потребою створити цифрову педагогіку для фізичного виховання. Вчителі фізичного виховання можуть і повинні відігравати важливу роль у адаптації цифрових технологій до стандартів практики фізичного виховання замість адаптації практики до наявних технологій [28].

В останні роки значне зростання доступності та використання DigiTech в освіті підняло питання про те, яке місце має займати DigiTech в різних предметних областях. Фізичне виховання не є винятком. Педагогіка технологій полягає не тільки в тому, що використовується або як використовується DigiTech, але й у тому, що конкретно досягається. Таким чином, фокус зміщується з викладачів, які використовують DigiTech, до навчання через DigiTech. Слід пам'ятати, що DigiTech варто розглядати як частину подорожі, а не кінцевий пункт призначення [25]. За кожним випадком впровадження технології має стояти здоровий і виправданий педагогічний намір. Важливо, не просто включити технологію чи інтегрувати технологію у фізичне виховання чи практику, а слід вивчити потенціал трансформаційної педагогіки, педагогіки, в якій технологія поширена та пронизує процес викладання та навчання. Тільки якщо це зробити, можна реалізувати справжній потенціал технологій в освіті [26].

Використання цифрових медіа не тільки відкриває нові можливості в контексті навчання та відчуттів руху (навчання за допомогою медіа), але також

означає, що вихованці повинні дізнатися щось про медіа та як поводитись із згенерованими особистими даними [14].

На додаток до компетенцій та навичок щодо виконання рухів та знань про спортивні процеси, актуальним стало володіння планшетним комп'ютером і програмою. Цифрові медіа можуть зробити значний внесок у рухову освіту дітей, але у той же час слід сприяти відповідальному поводженню із ними. Вихованці мають змогу спостерігати за своїми рухами, говорити про них, думати про них, оцінювати їх, видаляти записи, розвивати та змінювати ідеї та коригувати секвенції фільмів, зосереджуючи увагу на своєму медіа-продукті, повторюючи рухи та знімаючи їх. Метою використання цифрових медіа у фізичному вихованні не повинно бути те, щоб школярі могли повністю уникати руху, лише виконуючи завдання за допомогою планшета. Планшет слід розглядати як частину постановки уроку. Медіа-продукти можна зберегти, веселощі та насолоду можна відчути не лише під час руху, а й від перегляду власних рухів та інших. Створений продукт можуть разом переглянути учні та викладачі. Спільний перегляд і оцінка таких продуктів є вирішальними для медіаосвітнього компонента постановки уроку. Використовуючи різні функції та додатки, учні також можуть отримати додаткові навички медіаосвіти, наприклад, про зміни впливу рухів на глядача, напр. коли вони відтворюються в уповільненій зйомці або записуються з певного налаштування камери [14].

У центральному та східному регіонах Європи вчителі фізкультури мають недостатній досвід гібридного навчання з фізкультури та інших форм онлайн фізкультури. Неготовність до використання фізичного виховання в режимі онлайн очевидна, особливо в порівнянні з онлайн фізичним вихованням в інших країнах [9], таких як Південна Корея або США [15].

Дослідження ставлення вчителів фізичного виховання в Сінгапурі до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) показало, що воно залежить від віку (вчителі віком від 40 років мали більш позитивне ставлення до ІКТ порівняно з їхніми молодшими колегами, зокрема в областях, пов'язаних з управлінням і організацією класу, обладнанням, інноваційним та сучасним викладанням та соціальною взаємодією), *статі* (чоловіки мають більше позитивних поглядів на інтеграцію ІКТ у фізичне виховання, особливо в областях, пов'язаних з комп'ютерною грамотністю та інноваційним навчанням, ніж вчителі-жінки) та *педагогічного досвіду* (вчителі, які в професії вчителя фізичного виховання довше, мають більш позитивне ставлення до ІКТ порівняно з вчителями з меншим досвідом викладання). Хоча використання ІКТ дає потенціал для покращення освітнього досвіду учнів, відсутність використання ІКТ у фізичному вихованні все ще очевидна [27]. Ті вчителі, яким комфортно викладати лише те, що вони знають, як правило, не впроваджують інновацій і не використовують інтеграцію технологій у своїй навчальній практиці, оскільки це вимагає значних витрат часу та технологічних компетенцій [23].

У Нідерландах вчителі фізичного виховання використовують чимало інноваційних цифрових інструментів і додатків. Втім, дві популярні категорії програм зараз широко використовуються вчителями – це мультимедійні

інструкції (надають учням інформацію за допомогою планшета – це електронні книги, збагачені відео, 3D-графікою, анкетами, картинками тощо) та аналіз відео через тегування та затримку (призначені для точного, негайного та детального аналізу діяльності або рухових навичок шляхом відеозйомки, досягаючи автономного зворотного зв'язку. Як правило, вони включають такі функції, як уповільнений рух і відтворення, інструменти малювання, вимірювання кінематики (наприклад, швидкість руху, кути з'єднання тощо), а також параметри розділеного екрана для порівняння з моделями) [30].

У Новій Зеландії існує чимало Інтернет ресурсів пов'язаних із фізичним вихованням, які використовують Facebook, Twitter і ведення блогів (The PE GEEK, PE Gearshed, NZHPE Chat, PE CHAT, NZ PE Teacher, PE Office, World Class PE, PEPEPTALK, PhysEdMap, LovePhysEd, PE Scholar NZ PE Teacher і PE Review тощо). Вони слугують для спілкування вчителів, обміну онлайн-ресурсами та коментарями. Вчителі можуть знайти корисне посилання на ресурс, прокоментувати його придатність у фізичному вихованні та надати посилання, щоб інші могли отримати доступ до нього та використовували у своїй практиці. Деякі з сайтів соціальних мереж є комерційними, тоді як більшість з них залишаються безкоштовними для підписників через Інтернет. Такі сайти, як The PE GEEK, надають вчителям тестову версію, наприклад «3 способи фіксувати та відстежувати досягнення учнів», а потім заохочують читачів підписатися на онлайн-курси та загальнонаціональні семінари. PE GEEK зосереджується на педагогіці, використовуючи цифрові технології для підвищення відвідуваності учнями фізичного виховання і покращення результатів їх навчання. PE Gearshed – це безкоштовна онлайн-платформа «від і для вчителів фізкультури (використовуючи навчальну програму Нової Зеландії), створена для обміну ідеями, ресурсів, знайомства з новими людьми, співпраці, завдання та відповіді на запитання». Ці питання часто передбачають доступ до ресурсів, які досліджують багато соціально-критичних контекстів охорони здоров'я та фізичного виховання [3].

Зміни в освіті та суспільстві, викликані зростанням та легкістю доступу до Інтернету, висувають нові вимоги до професії вчителя. Інноваційні технології в освіті часто обіцяють зробити роботу в класі більш ефективною, безстрессовою та інтерактивною. Однак просте прийняття технології саме по собі не означає оптимальних та ефективних методів інтеграції. Оскільки онлайн фізичне виховання продовжує зростати, для нинішніх і майбутніх онлайн-викладачів стане дуже важливо розбиратися в таких технологіях як:

- трекери фізичної активності та фітнесу (пристрої для відстеження фізичної активності, такі як Fitbit, Jawbone Up, Movband 3, Polar Loop, Omron Activity Monitor і Apple Watch, відстежують фізичну активність за допомогою вбудованих датчиків активності (наприклад, акселерометра, гіроскопа, GPS). Ці пристрої записують і вимірюють різні параметри фізичної підготовки, такі як режим сну, витрати енергії, частоту серцевих скорочень, настрій і рух (тобто кроки, відстань і швидкість);

- мобільні фітнес-додатки (передові технологічні можливості сучасних мобільних пристроїв використовують мультимедіа (зображення, відео, аудіо,

доповнену реальність) для зйомки та зображення фізичних рухів і навичок, а також доповнюють демонстрацію навичок, які зазвичай виконуються наживо на традиційному уроці фізкультури. мобільні інструменти навчання в поєднанні з мобільними програмами для аналізу відео (наприклад, CoachMyVideo, Coach's Eye, Ubersense) надають учням візуальний зворотний зв'язок і впевненість у тому, що завдання виконуються правильно);

- онлайн-ігри – екзергейм (Exergaming – це тип інтерактивної відеоігри (наприклад, Xbox Ki-nect, Nintendo Wii, смартфони), яка вимагає кінестетичного руху гравця для проходження гри). Точні пристрої дозволяють викладачам онлайн фізичного виховання миттєво надавати учням персоналізований відгук за допомогою таблиць, діаграм і графіків і тим самим адаптувати зміст предмету до своїх цілей у фітнесі/здоров'ї [10].

У світі чимало викладачів фізичного виховання цілеспрямовано імплементують діджитал-технології в освітній процес, підвищуючи тим самим ефективність і привабливість занять фізичними вправами серед вихованців (табл.1).

Різні форми цифрових технологій, які використовують провідні зарубіжні вчителі фізичного виховання у своїй освітній діяльності [4, 5, 7, 24].

Таблиця 1

Пристрої та програми	Опис	Сфера використання
1	2	3
Microsoft Mail Merge	створює персоналізовані копії документа	виготовлення сертифікатів
PowerPoint	інструмент для презентацій, який використовується на комп'ютерах або iPad	показ відповідних фотографій та кадрів
iPad	новий портативний планшетний комп'ютер від Apple, Inc., який вперше був запущений у січні 2010 р.	аналіз рухових навичок, використовуючи програми на iPad
iPod Touch	<ul style="list-style-type: none"> • функція запису відео, • підключення до Інтернету через Wi-Fi, • використання та завантаження програм 	підключення до Інтернету, щоб ввести відповіді для оцінювання форми Google
iSwing app	запис відео у повільній зйомці використовується на iPod Touch	взаємодія та самооцінка розвитку навичок у повільному темпі
Scan.me; QR code reader	програма генератора QR-коду, яка використовується на iPod Touch; програма, яка перетворює код швидкого реагування (тип матричного штрих-коду) у якусь зручну форму	доступ до оцінювання форми Google без введення тексту та сканування коду за допомогою камери; сканувати плакати з навичками QR-коду та перетворювати вбудований код у відео
Dartfish	програмне забезпечення (або додаток) для аналізу руху та продуктивності на iPad	аналіз рухових навичок

Продовження табл. 1

1	2	3
Ubersense	програма для аналізу відео, яка включає інструменти для відеозйомки виступів, а потім відтворення, аналізу та порівняння виступів з іншими	аналіз рухових навичок
Video Delay	програма для уповільненої відеозйомки	аналіз рухових навичок
Scoreboard	додаток, який дозволяє записувати результати в іграх	відстеження результатів під час ігор
Xbox	ігрова консоль	для гри у відеоігри
Just Dance	вправа, доступна на різних ігрових консолях, Just Dance — це серія ритмічних ігор, у яких на екрані відображається аватар, щоб гравці могли копіювати рухи	навчання танцям; учні копіюють танцювальні рухи як представлено на відео
Kinect Sensor	датчик Xbox для відстеження руху	відстеження правильного копіювання вихованцями танцювальних рухів
Apple TV	цифровий медіаплеєр і мікроконсоль продаються компанією Apple. Це невеликий мережевий і розважальний пристрій	для потокової передачі цифрових даних з веб-сайтів, камер та iPad на телевизор для відтворення на екрані телевизора
Heart rate monitors	відстежує частоту серцевих скорочень під час діяльності	для перевірки частоти серцевих скорочень до, під час і після виконання фізичних навантажень
Google Docs	створення та редагування веб-документів, електронних таблиць та презентацій	для створення електронного портфоліо
Kidizoom camera	ручна відеокамера	інструктаж із розвитку навичок
Google Forms	створення та забезпечення онлайн-оцінювання	ведення онлайн-оцінювання, які можна негайно проаналізувати
Voice memo app	запис аудіофайлів	прес-конференції спортивних досягнень
GarageBand	створення музики, інтерв'ю	додавання музики, накладання аудіо
Fit Smart watch	Пристрій для носіння, який визначає частоту серцевих скорочень кожного учня, витрачені калорії, пройдену відстань та час активності	щоб ввести дані про фізичну форму в оцінку Google Form
iMovie	створення фільмів, монтаж	інтеграція зображення, відео, редагування
YouTube	онлайн-форум для обміну відео	перегляд відео
Dropbox A	безпечне місце для зберігання в Інтернеті	обмін відео та іншими артефактами
BaM Video Delay	програма затримки відео та зворотного зв'язку	відтворення запису з 8-секундною затримкою; транслюється на великому екрані спортзалу, дозволяючи студентам поміркувати про гру після того, як вона відбулася

Закінчення табл. Д 1.2

1	2	3
CoachNote	додаток, який працює як дошка тренера і дозволяє вам малювати план і створювати спортивні ігри та тактику	сприяти обговоренню тактики з класом під час і наприкінці уроку
GoPro Hero 4	маленька, легка, міцна камера, яку можна носити та монтувати	робить відеозапис і дає вчителю можливість побачити те, що бачать учні, і надати подальше уявлення про їхні рішення
VideoTagger Pro	інструмент для аналізу та оцінки відео	записування та надавання зворотного зв'язку, позначення успішності учнів

Досвід використання цифрових технологій у покращенні та прискоренні навчання у фізичному вихованні дозволив вченим сформулювати досить загальне розуміння щодо потенціалу та можливостей діджиталізованого фізичного виховання. Зокрема, варто розуміти наступне:

- Цифрові технології слід розглядати як інструменти, які потенційно допомагають ефективному навчанню, а не обов'язково як інструменти, що ефективні завдяки своїй наявності. Практики повинні активно використовувати цифрові технології, щоб зрозуміти переваги та ризики (всередині та поза аудиторією), перш ніж приймати рішення щодо їх використання чи невикористання.

- Додавання цифрових технологій не завжди є відповіддю на складні педагогічні питання та проблеми, з якими зустрічаються вчителі та учні в спортивних залах та аудиторіях. Самі по собі цифрові технології не обов'язково прискорюють навчання вихованців. Різні технології повинні бути розумно і змістовно інтегровані в практику фізичного виховання, щоб вони підтримували навчання. Знання вчителя та шкільний контекст відіграють важливу роль у тому, чи відбувається ця інтеграція та як саме.

- Швидко мінливий технологічний ландшафт означає, що вчителям і їх підопічним доведеться працювати разом і постійно досліджувати, як вони навчаються і як вони можуть допомогти іншим навчатися за допомогою цифрових технологій. Одним із потужних способів використання потенціалу цифрових технологій для покращення навчання вихованців є визнання досвіду учнів та залучення їх до узгодження навчальних програм з фізичного виховання.

- Цифрова справедливість – це більше, ніж доступ (хоча це може бути важливою проблемою); цифрова справедливість також є педагогічною проблемою, яка тісно пов'язана з цифровою та педагогічною експертизою вчителя. Щоб прискорити навчання студентів, вчителям фізичного виховання потрібно буде краще підтримувати їх у розвитку власного цифрового та педагогічного досвіду

- Будь-яке орієнтоване на прибуток втручання в школи, чи то цифрове чи ні, призводить до розмивання межі, яка може розділяти турботу про навчання вихованців і підприємницьку діяльність, яка цікавиться його інтересами.

Вчителі повинні критично ставитися до багатьох цифрових технологій, які орієнтовані на них та їхніх учнів, і працювати над тим, щоб цифрові технології, які вони вирішили використовувати, мали освітню цінність, а не просто приховували комерційні інтереси.

- Запровадження технологій аналізу рухів може змінити способи, якими молоді люди розуміють своє тіло, свої рухи та культуру руху. Цифрові технології підвищують актуальність і автентичність навчання, яке відбувається під час фізичного виховання.

- Спостереження, запис та порівняння свого тіла (рухової діяльності) з соціальними нормами може розширити форми самодисципліни та створити особливі способи буття та дій. Це може бути продуктивним у тому сенсі, що учні можуть стати більш ефективними у виконанні спортивних прийомів, які цінуються в певних контекстах. Крім того, і дещо альтернативно, використання цифрових технологій може надати можливість критикувати норми, які стосуються тіла та руху.

- Використання різних форм технологій може підвищити цифрову компетенцію учнів, оскільки це стосується фізичного виховання та руху. Тут слід звернути увагу на два моменти: (I) цифрова компетенція залежно від групи, ймовірно, буде сильно відрізнятися; і (II) вчителі фізичного виховання повинні розглянути, як цей вид навчання пов'язаний з цілями фізичного виховання в їх даному контексті.

- Цифрові технології діють як інструменти навчання, щоб покращити залучення вихованців до запланованих навчальних завдань.

- Цифрові технології можуть бути використані для посилення здатності вчителів просувати підхід до навчання, що орієнтований на індивіда.

- Цифрові технології можуть посилити здатність вчителя надавати своєчасний зворотний зв'язок, відповідний індивідуальному розвитку.

- Щоб прискорити навчання, вчителі повинні брати участь у процесі діагностики, реагування та оцінки, де технологія може бути використана, щоб допомогти та зміцнити здатність вчителів створювати ефективний досвід навчання [1, 7, 8, 13].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Онлайн фізичне виховання, хоча і здається оксюмороном, проте може розглядатися віхою майбутнього. Онлайн-навчання також називають кібернавчанням, електронним навчанням та віртуальним навчанням. Сьогодні онлайн фізичне виховання є альтернативою для фізичного виховання і знаходиться на стадії становлення. Фахівці постійно виявляють як переваги, так і недоліки онлайн фізичного виховання. До переваг зараховується, те, що вихованці можуть:

- виконувати курс навчання в зручний для них час;
- прогресувати у своєму власному темпі;
- проходити курс з будь-якого місця;
- легко спілкуватися з учителем;
- легко спілкуватися з іншими учнями, коли захочуть;
- краще обслуговуватися (для тих, хто проживає віддалено);
- отримувати негайний зворотній зв'язок;

- переглядати незрозумілий для них матеріал;
- вчителі можуть швидко та легко змінювати зміст;
- вчителі можуть персоналізувати навчання для кожного учня.

Щодо недоліків, то вони наступні:

- існує мало досліджень для підтримки онлайн-навчання з фізичного виховання;
- існують проблеми підзвітності щодо навчання та успішності вихованців;
- нинішня увага, здається, зосереджена на фітнесі; більшість видавців і розробників не звернулися до комплексного фізичного виховання;
- відсутня підзвітність рівня фізичної активності студентів [22];
- підготовка до уроку вимагає затрат часу в 2-3 рази більше, аніж у традиційних умовах;
- вихованці, які займаються онлайн-заняттями фізичного виховання, часто не можуть забезпечити достатньо місця для ефективної участі у фізичній активності, а також мають обмежений доступ до матеріалів та обладнання, необхідного для відвідування онлайн-занять з фізичного виховання [15].

Діджиталізація фізичного виховання породжує чимало гуманітарних і правових питань і чим більше буде руху в цьому напрямі, тим актуальнішими вони ставатимуть. Фахівці вже зараз обережно розмірковують і радять школам і вчителям добре подумати, які цифрові технології вони впроваджують у свої класи і що відбувається з часто дуже особистими даними про тіла учнів, які генеруються цими технологіями. Потрібно досліджувати й обмірковувати питання, хто може отримати доступ до цих даних і використовувати їх, як дані з різних наборів можуть бути згруповані та надати надзвичайно детальну інформацію (а іноді також ідентифікувати попередні анонімні деталі) про окремих осіб та кому ці дані можуть бути продані з метою отримання прибутку [21].

Гуманітарні питання теж не менш гострі й не факт, що ним можна буде знехтувати. До прикладу, іспанські фахівці дослідили сприйняття, переваги та недоліки віртуального викладання фізичного виховання майбутніми вчителями під час пандемії COVID-19 і виявили, що майбутні вчителі мають переконання, що викладання фізичного виховання має відбуватися віч-на-віч, щоб не втратити сенс. У моделі віртуального навчання є недоліки, а ще велика ймовірність страждати від стресу та розчарування в професії при дотриманні онлайн-методики навчання [11]. Цифрове спілкування нівелює як фізичну, так і розумову дистанцію між викладачем та учнем. Приватне, стає публічним, і вчителі зобов'язані змиритися з тим, щоб впустити студентів до своїх домівок у віртуальний спосіб [12]. Студенти розглядають «безконтактне» фізичне виховання як предмет, що втрачає свою ідентичність, адже відсутні тіла та наявний дефіцит дотику. До COVID-19 майбутні вчителі фізичного виховання були зацікавлені в особистому практичному досвіді з фізкультури, і вони представляли себе на малюнках з посмішкою та навчаючи групових занять. Під час COVID-19, вони представляли свій досвід онлайн-практикуму сірими

кольорами, показуючи себе сумними, перед екранами і майже без руху. Рух, групова діяльність та спортивний одяг були визначені як ключові результати, оскільки учасники пов'язували ці компоненти з ідентичністю галузі фізкультури. Крім того їм не вистачає фізичного та безпосереднього контакту з вихованцями, а також є занепокоєння щодо викладання «практичного» предмета, такого як фізичне виховання, за допомогою цифрових технологій. Суб'єктність учасників як майбутніх вчителів фізичного виховання змінюється, і це створює ряд ризиків і нових педагогічних викликів, які пов'язані з непередбачуваними наслідками [29].

ЛІТЕРАТУРА

1. Barker D., Nielsen J., Wahlström M., Barker-Ruchti N., Carlen U., Maivorsdotter N. (2017). Jacob and Martin: developing digital technology competence in physical education teacher education. In *Digital technologies and learning in physical education: pedagogical cases*. Ed. Casey A., Goodyear V.A., Armour K.M. Routledge, p. 231-246.
2. Bodsworth, H. & Goodyear, V. (2017). Barriers and facilitators to using digital technologies in the Cooperative Learning model in physical education. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 22. 10.1080/17408989.2017.1294672.
3. Bowes M., Swanwick C. (2018). ePE. Using connectivism to theorise developments in digital technology in physical education in Aotearoa/New Zealand. In *Digital technologies in Physical Education: Global Perspectives*. Ed. J. Koekoek, Van Hilvoorde I., Oxon, Routledge p.205-221.
4. Castelli D.M., Bryant L.J., Glowacki E.M., McGlone M.S., & Barcelona J. (2017). Lynne: persuading teens to reduce health risk through healthy messaging. In *Digital technologies and learning in physical education: pedagogical cases*. Ed. Casey A., Goodyear V.A., Armour K.M. Routledge, p. 137-153.
5. Chambers F. C., Sherry J., Murphy O., O'Brien W., & Breslin G. (2017). James: physical education teacher. In *Digital technologies and learning in physical education: pedagogical cases*. Ed. Casey A., Goodyear V.A., Armour K.M. Routledge, p. 49-68.
6. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
7. Enright E., Robinson J., Hogan A., Stylianou M., Hay J., Smith F., & Ball A. (2017). Jarrod: the promise and messy realities of digital technology in physical education. . In *Digital technologies and learning in physical education: pedagogical cases*. Ed. Casey A., Goodyear V.A., Armour K.M. Routledge, p. 174-190.
8. Fletcher T., Vasily A., Bullock S.M., Kosnik C., Nf Chroinf D. (2017). Andy: blogging with students. Educational visions and digital realities. In *Digital technologies and learning in physical education: pedagogical cases*. Ed. Casey A., Goodyear V.A., Armour K.M. Routledge, p. 104-120.
9. Frömel, K., Vašíčková, J., Skalík, K., Svozil, Z., Groffik, D., Mitáš, J. (2021). Physical Activity Recommendations in the Context of New Calls for Change in Physical Education. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1777. DOI: 10.3390/ijerph18031177.
10. Goad T., Towner B., Jones E. & Bulger S. (2019). Instructional Tools for Online Physical Education: Using Mobile Technologies to Enhance Learning, *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 90:6, 40-47, DOI: 10.1080/07303084.2019.1614118.
11. González-Calvo G., Barba-Martín R.A., Bores-García D., Hortigüela-Alcala D. (2021). The (virtual) teaching of physical education in times of pandemic. *European Physical Education Review*. doi.org/10.1177/1356336X211031533.

12. González-Calvo, G, Barba-Martín, R, Bores-García, D, et al. (2020) Learning to play a teacher without being in the classroom: COVID-19 as a threat to the professional development of future teachers. *RIMCIS International and Multidisciplinary, Journal of Social Sciences* 9(2): 152–177.
13. Goodyear V.A., Blain D., Quarmby T., Wainwright N. (2017). Dylan: the use of mobile apps within a tactical inquiry approach. In *Digital technologies and learning in physical education: pedagogical cases*. Ed. Casey A., Goodyear V.A., Armour K.M. Routledge, p. 13-30.
14. Greve S., Thumel M., Jastrow F., Krieger C., Schwedler A. & Süßenbach J. (2022) The use of digital media in primary school PE – student perspectives on product-oriented ways of lesson staging, *Physical Education and Sport Pedagogy*, 27:1, 43-58, DOI: 10.1080/17408989.2020.1849597.
15. Jeong, H.-C.; So, W.-Y. (2020). Difficulties of online physical education classes in middle and high school and an efficient operation plan to address them. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17, 7279; doi:10.3390/ijerph17197279.
16. Killian C.M., Daum D.N., Goad T., Brown R. & Lehman S. (2021) How Do We Do This? Distance Learning in Physical Education — Part 2, *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 92:4, 11-17, DOI: 10.1080/07303084.2021.1886838.
17. Koekoek Jeroen, Hans van der Mars, John van der Kamp, Wytse Walinga & Ivo van Hilvoorde (2018) Aligning Digital Video Technology with Game Pedagogy in Physical Education, *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 89:1, 12-22, DOI: 10.1080/07303084.2017.1390504.
18. Kretschmann, R. (2010). Physical Education 2.0. In M. Ebner & M. Schiefner (Eds.), *Looking Toward the Future of Technology-Enhanced Education: Ubiquitous Learning and the Digital Native* (pp. 432-454). Hershey, PA: IGI Publishing.
19. Legrain, P. & Gillet, N. & Gernigon, C. & Lafreniere, M. (2015). Integration of Information and Communication Technology and Pupils' Motivation in a Physical Education Setting. *Journal of Teaching in Physical Education*. 34. 384-401. 10.1123/jtpe.2014-0013.
20. Lupton D. (2018). 'Better understanding about what's going on': young Australians' use of digital technologies for health and fitness, *Sport, Education and Society*, DOI: 10.1080/13573322.2018.1555661.
21. Lupton D. (2015) Data assemblages, sentient schools and digitised health and physical education (response to Gard), *Sport, Education and Society*, 20:1, 122-132, DOI: 10.1080/13573322.2014.962496.
22. Mohnsen B. (2012). Implementing Online Physical Education, *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 83:2, 42-47, DOI: 10.1080/07303084.2012.10598727.
23. Palao, J. M., Hastie, P. A., Cruz, P. G., & Ortega, E. (2015). The impact of video technology on student performance in physical education. *Technology, Pedagogy and Education*, 24(1), 51-63. doi:10.1080/1475939X.2013.813404.
24. Parker M., Morrison J., Patton K., Stellino M. B., Hinchion C., & Hall K. (2017). Jaime: "I couldn't teach without technology" A teacher and student learning journey. In *Digital technologies and learning in physical education: pedagogical cases*. Ed. Casey A., Goodyear V.A., Armour K.M. Routledge, p. 32-48.
25. Sargent J., Casey A. (2018). Exploring pedagogies of digital technology in physical education through appreciative inquiry. In *Digital technologies in Physical Education: Global Perspectives*. Ed. J. Koekoek, Van Hilvoorde I., Oxon, Routledge p. 69-85.
26. Sinelnikov O.A. (2018). Technology in models-based practice A case of Sport Education. In *Digital technologies in Physical Education: Global Perspectives*. Ed. J. Koekoek, Van Hilvoorde I., Oxon, Routledge p. 89-105.
27. Tou N.X., Kee, Y.H.A., Koh, K.T., Camiré, M., & Chow, J.Y. (2020). Singapore teachers' attitudes towards the use of information and communication technologies in physical education. *European Physical Education Review*, 26(2), 481-496.

28. Van Hilvoorde I., Koekoek J. (2018) Next generation PE. Thoughtful integration of digital technologies. In Digital technologies in Physical Education: Global Perspectives. Ed. J. Koekoek, Van Hilvoorde I., Oxon, Routledge p. 1-15.

29. Varea V. & González-Calvo G. (2021). Touchless classes and absent bodies: teaching physical education in times of Covid-19, Sport, Education and Society, 26:8, 831-845, DOI: 10.1080/13573322.2020.1791814.

30. Walinga W., Consten A., Van Driel G., Van der Kamp J. (2018). Using digital technology in physical education tailored to students' learning phase. In Digital technologies in Physical Education: Global Perspectives. Ed. J. Koekoek, Van Hilvoorde I., Oxon, Routledge p.181-203.

РЕЗЮМЕ

Николай Саинчук

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Назарий Вербин

кандидат педагогических наук,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Анна Саинчук

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского, г. Киев

Диджитализация физического воспитания: барьеры и возможности

Рассмотрен потенциал диджитализации в физическом воспитании и представлены формы цифровых технологий, активно используемые заинтересованными преподавателями физического воспитания разных стран мира в своей учебной деятельности. Установлено, что пандемия COVID-19 ускорила имплементацию цифровых технологий в физическое воспитание. Обозначены преимущества и недостатки онлайн физического воспитания. Ознакомлено с двумя возможными барьерами (правовым и гуманитарным) на пути становления диджитализированного физического воспитания.

Ключевые слова: диджитализация; цифровые технологии; онлайн-физическое воспитание; Интернет.

SUMMARY

Mykola Sainchuk

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

Nazarii Verbyn,

Candidate of Pedagogical Sciences
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi, Kyiv

Anna Sainchuk

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
University of Defense of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

Digitalization of physical education: barriers and opportunities

Introduction. Education before the COVID-19 pandemic slowly experimented with the introduction of digital technologies and distance learning, usually in addition to traditional forms. However, COVID-19 lockdowns have radically changed the situation, as they have made it impossible for teachers and students to communicate face-to-face, so online education has become a matter of time.

Purpose. Outline the possibilities of digital technologies for physical education and present the forms that are actively used by leading physical education teachers in their educational work.

Methods. For the purposes of this study, we used a qualitative research methodology.

Results. The analysis showed that the COVID-19 pandemic accelerated the implementation of digital technologies in physical education. The use of digital technologies in physical education is a very promising area. Leading physical education teachers use different types and forms of digital technologies in their work. Every teacher who uses digital technology is a pioneer in the synergy of traditional and innovative. Most physical education teachers report the effectiveness of the implementation of technology in the educational process and advise to experiment in this direction. Digital technologies in physical education have both advantages and disadvantages.

Conclusion. The digitalization of physical education raises many humanitarian and legal issues, and the further they go, the more relevant they will become. Experts are already carefully considering and advising schools and teachers to think carefully about what digital technologies they are implementing in their classrooms and what is happening with often very personal data about the bodies of students generated by these technologies.

Key words: digitalization, digital technologies, online physical education, Internet.

УДК: 378.147:799.31:355 (043.3); 799.3

Юрій Самсонов,кандидат технічних наук, доцент,
Національна академія Національної
гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-5973-7988>**Євген Гарбар,**кандидат педагогічних наук,
Національна академія Національної
гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-1661-2290>**Євген Безбородов,**Національна академія Національної
гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-3449-6086>**Володимир Толокнєєв,**Національна академія Національної
гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-0872-6338>**Артем Литовченко,**Національна академія Національної
гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-1441-9860>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/249-264

ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ ВВНЗ, ЯКІ СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ В ПРАКТИЧНІЙ СТРІЛЬБІ ДО ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто актуальну проблему удосконалення системи вогневої (стрілецької) підготовки майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України із використанням засобів суміжного тренінгу. Проектна діяльність у напрямі розроблення ефективних та високофункціональних програм формування готовності курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ), які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності є перспективним напрямом наукової розвідки. Це сприятиме раціональній побудові їхнього навчально-тренувального процесу, підвищенню показників змагальної діяльності та стійкому формуванню у них військово-прикладних навичок стрільби із різних зразків вогнепальної зброї. Не дивлячись на значну кількість робіт з окресленої наукової проблематики, питанням проектної діяльності у напрямі розроблення програм формування готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності – присвячено недостатньо досліджень, що потребує подальших наукових розвідок. Головною метою теоретичного дослідження є розроблення програми формування готовності курсантів Національної академії Національної гвардії України (НАНГУ), які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності. В процесі проектної діяльності були використані наступні методи (на теоретичному рівні): аксіоматичні, історичні і логічні, ідеалізації, сходження від конкретного, формалізації тощо. Крім вище перелічених методів, членами науково-дослідної групи (НДГ) використано багаторічний досвід організації системи вогневої підготовки слухачів та курсантів вищих військових навчальних закладів інституцій СБОУ, а також досвід бойових дій. В результаті

дослідження нами розроблено «Програму формування готовності курсантів НАНГУ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності». Розроблена експериментальна «Програма» складається із трьох основних етапів: підготовчого (розподілений на: теоретичний та практичний блоки), основного та констатувального. До участі в тренуваннях відповідно до вимог «Програми» рекомендується залучати курсантів ВВНЗ (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання), які пройшли базовий курс вогневої (стрілецької) підготовки. Запропонована членами НДГ експериментальна «Програма» розрахована на 6 місяців і рекомендується як засіб суміжного тренінгу в системі секційної роботи майбутніх офіцерів інституцій СБОУ. Очікується, що впровадження у систему секційної роботи курсантів ВВНЗ (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) зазначеної вище експериментальної «Програми», сприятиме формуванню у них військово-прикладних навичок (професійних компетентностей), які необхідні для виконання завдань за призначенням із використанням стрілецької зброї у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності. Результати теоретичного дослідження впроваджені у систему вогневої підготовки (освітній процес) курсантів НАНГУ. Напрями подальших досліджень передбачають апробацію розробленого нами проекту «Програми формування готовності курсантів НАНГУ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності» в процесі секційної роботи майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Ключові слова: вогнева підготовка; готовність; змагальна діяльність; компетентності; курсанти; практична стрільба; проектна діяльність; програма; професійна освіта; система; спеціальна фізична підготовка.

Постановка проблеми. На сьогодні практична стрільба, як окремий вид спорту стрімко і динамічно розвивається в Україні та закордоном. Прикладний аспект практичної стрільби для майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України, які спеціалізуються у зазначеному вище виді спорту полягає у тому, що їхня змагальна діяльність є максимально наближеною до практичного застосування вогнепальної зброї у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

В Україні розвитком зазначеного вище виду спорту займається Національна федерація практичної стрільби України [1]. Варто зауважити, що на відміну від інших видів спорту, які передбачають використання спортсменами різних зразків стрілецької зброї, практична стрільба ґрунтується на концепції основних трьох складових: влучності, швидкості та напористості. Тобто у спортсмена, який спеціалізується в прикладній стрільбі повинні бути сформовані не лише прикладні навички ураження цілей (мішеней), але й навички швидкого та напористого (технічно та тактично вірного) виконання змагальних вправ, що для майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ) в реаліях сьогодення є важливим практичним завданням.

У свою чергу, проектна діяльність у напрямі розроблення ефективних та високофункціональних програм формування готовності курсантів вищих військових навчальних закладів інституцій СБОУ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності є перспективним напрямом наукової розвідки, що сприятиме раціональній побудові їхнього навчально-тренувального процесу, підвищенню показників змагальної діяльності та стійкому формуванню у них військово-прикладних навичок стрільби із різних зразків вогнепальної зброї.

Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри вогневої підготовки Національної академії Національної гвардії України, а також профільних кафедр вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) відповідно до договорів про міжкафедральну співпрацю (сумісний ініціативний проєкт «Практик», 2020-2022 р.р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій у напрямі формування готовності слухачів та курсантів вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) інституцій СБОУ до професійної діяльності, дозволив визначити низку наукових праць учених: С. Горбачевського [2], С. Жембровського, Д. Погребняка, І. Белікова [3], В. Шемчука, О. Хацаюка, В. Соколовського, А. Ковтуненка, О. Корнієнка, Ю. Муштатова [4], О. Khatsaiuk, М. Medvid, В. Maksymchuk, О. Kurok, Р. Dziuba, V. Tyurina [5] та інших фахівців (О. Маркова, Я. Павлова, П. Червоного, Д. Швеця, В. Ягупова). Необхідно підкреслити, що наукові концепції, а також результати низки емпіричних досліджень проведених зазначених вище ученими і практиками допомогли нам у вирішенні завдань передбачених планом дослідження.

Цікавими за своїм змістом, а також сутнісними характеристиками (науковою новизною) є роботи: В. Федорова, А. Бальви, П. Пістряка [6], В. Волошина [7], О. Моргунова, О. Ярещенка, О. Хацаюка [8], С. Шворова, С. Горбачевського, М. Орди [9], Ю. Самсонова, Н. Партико, К. Дяченка, М. Курилова, Б. Кушнарьова, А. Хоменко [10] та інших учених і практиків (Н. Бхіндера, І. Вознесенського, В. Дворецького, С. Романчука, В. Стахневича) – у яких окреслені основні напрями формування прикладних навичок стрільби із різних зразків стрілецької зброї майбутніми офіцерами інституцій СБОУ.

Заслуговують уваги також напрацювання: А. Biggs, М. Cain, S. Mitroff, [11], D. Sadowska, J. Krzepota, A. Klusiewicz [12], Ю. Литвиненка [13], І. Виноградського, Р. Грибовського [14], О. Марков., Ю. Самсонов, С. Бородін, В. Шемчук, І. Атаманенко [15] та інших учених і практиків (Р. Аббасова, Н. Алексакоса, Д. Купера, О. Мілюкова, В. Федорова) – у яких зосереджено увагу на особливостях розроблення, а також апробації сучасних педагогічних моделей, технологій, програми тощо, які забезпечують організацію збалансованої системи багаторічної підготовки спортсменів (військовослужбовців, правоохоронців інституцій СБОУ), які спеціалізуються в практичній стрільбі.

Не дивлячись на значну кількість робіт з окресленої наукової проблематики, питанням проєктної діяльності у напрямі розроблення програм формування готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності – присвячено недостатньо досліджень, що потребує подальших наукових розвідок.

Мета дослідження – розроблення програми формування готовності курсантів Національної академії Національної гвардії України, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності.

Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити наступні

завдання:

- провести аналіз науково-методичної та спеціальної літератури у напрямі формування готовності здобувачів вищої освіти вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) інституцій СБОУ до професійної діяльності;

- здійснити аналіз спеціальної науково-методичної і довідкової літератури у напрямі формування прикладних навичок стрільби із різних зразків стрілецької зброї майбутніми офіцерами інституцій СБОУ;

- визначити ефективні педагогічні моделі, технології, програми тощо, які забезпечують організацію системи багаторічної підготовки спортсменів (військовослужбовців, правоохоронців інституцій СБОУ), які спеціалізуються в практичній стрільбі.

Методи дослідження (на теоретичному рівні): аксіоматичні, історичні і логічні, ідеалізації, сходження від конкретного, формалізації тощо. В процесі дослідно-аналітичної роботи використано багаторічний досвід організації системи вогневої підготовки слухачів та курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) інституцій СБОУ, а також досвід бойових дій.

Виклад основного матеріалу. Дослідження організовано упродовж двох етапів (грудень 2020 – січень 2022 р.р.). В процесі дослідно-аналітичної роботи упродовж 1 етапу (грудень 2020 – березень 2021 р.р.) членами науково-дослідної групи (НДГ) визначені мета та основні завдання дослідження.

У подальшому, керуючись планом дослідження (1 блок, 1 етапу) нами здійснено визначення сутності та структури готовності курсантів (здобувачів вищої освіти) ВВНЗ інституцій СБОУ, які спеціалізуються у практичній стрільбі до змагальної діяльності. Надалі (2 блок, 1 етапу), членами НДГ визначені критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ, які спеціалізуються у практичній стрільбі до змагальної діяльності. В результаті моніторингу спеціалізованих Інтернет-джерел та аналізу науково-методичної (довідкової) літератури, а також відповідно до наявного рівня сформованості готовності майбутніх офіцерів досліджуваної категорії до змагальної діяльності (виконання завдань за призначенням, які передбачають використання табельної вогнепальної зброї) членами НДГ визначені наступні суперечності між:

6) потребою удосконалення системи вогневої (стрілецької) підготовки майбутніх офіцерів інституцій СБОУ та недостатнім рівнем комплексності, науковості, функціональності, матеріального забезпечення існуючої системи професійної освіти представників зазначеної вище категорії;

7) потребою формування військово-прикладних навичок (ключових компетентностей) стрільби із різних зразків стрілецької зброї та відсутністю ефективних та високофункціональних моделей, програм (технологій) тощо всебічної підготовки представників досліджуваної категорії у напрямі застосування стрілецької зброї (управління вогнем) у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності;

8) потребою впровадження засобів практичної стрільби (суміжного тренінгу) в систему вогневої, тактичної, а також спеціальної фізичної підготовки курсантів ВВНЗ (закладів вищої освіти зі специфічними умовами

навчання) інституцій СБОУ та відсутністю уніфікованих програм їхньої багаторічної підготовки (в системі факультативних занять, секційної роботи тощо) з різних дисциплін практичної стрільби.

У динаміці 2 етапу (липень 2021 – січень 2022 р.р.) відповідно до результатів моніторингу спеціалізованих Інтернет-ресурсів, а також аналізу науково-методичної (довідкової) літератури, беручи до уваги результати низки попередніх досліджень у обраному напрямі наукової розвідки [4-8, 12-14], членами НДГ розроблено проєкт програми формування готовності майбутніх офіцерів (на прикладі курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України (НАНГУ)), які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності (табл. 1.)

**Програма формування готовності курсантів НАНГУ,
які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності**

Таблиця 1

№ п/п	Заняття №, зміст навчальних питань (навчально-тренувальних завдань)	Тривалість (хв/акад. год.)
1	2	3
I. Підготовчий етап		
1.1 Теоретичний блок		
1	<p>Заняття № 1. Основні положення Правил спортивних змагань з практичної стрільби. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні положення, умови та учасники змагань. 2. Види та учасники змагань, судді змагань та інші офіційні особи. 3. Дисципліна офіційних осіб змагань. Призначення офіційних осіб. 4. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з пістолета ПМ із використанням засобів мультимедійного тиру. 	90/1
2	<p>Заняття № 2. Основні положення Правил спортивних змагань з практичної стрільби. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні вимоги безпеки при користуванні зброєю під час змагань з практичної стрільби. 2. Проектування вправ. Види вправ. 3. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з пістолета Форт-12 із використанням засобів мультимедійного тиру. 	90/1
3	<p>Заняття 3. Загальні вимоги щодо дизайну вправ, безпечного розташування мішеней та організації спеціальних зон на змаганнях (під час навчально-тренувального процесу). Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні правила. Критерії побудови вправ. 2. Внесення змін у конструкцію вправи. Зони безпеки. 3. Зони приведення зброї до нормального бою, особливості перевірки прицільних пристроїв. Інші зони. 4. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з автомата АК-74 (різних модифікацій) із використанням засобів мультимедійного тиру. 	90/1
4	<p>Заняття 4. Інформація про вправи. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні правила. Особливості організації письмових брифінгів до вправ. 2. Обладнання стрільбища. 	90/1

Продовження табл. 1

1	2	3
	<p>3. Види мішеней (паперові, металеві та тверді, крихкі та синтетичні, мішені).</p> <p>4. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з автомата АК-47 (різних моди-фікацій) із використанням засобів мультимедійного тиру.</p>	
5	<p>Заняття 5. Інформація про вправи. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Порядок внесення змін в обладнання, або поверхню вправи.</p> <p>2. Несправність обладнання вправи та інші форс-мажорні обставини.</p> <p>3. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з револьвера (різних модифікацій) із використанням засобів мультимедійного тиру.</p>	90/1
6	<p>Заняття 6. Вимоги до зброї та спорядження спортсмена. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Вимоги до зброї спортсмена.</p> <p>2. Вимоги до спорядження (одягу) спортсмена.</p> <p>3. Особливості організації перевезення, перенесення та зберігання зброї.</p> <p>4. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з рушниць (різних типів) із використанням засобів мультимедійного тиру.</p>	90/1
7	<p>Заняття 7. Вимоги до зброї та спорядження спортсмена. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Патрони (кульки для пневматичного пістолета) та супутнє спорядження.</p> <p>2. Хронограф та фактор потужності.</p> <p>3. Вимоги до патронів (набоїв) матчу (тренувань) та офіційного металюного газу.</p> <p>4. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з пневматичного пістолета (різних типів) із використанням засобів мультимедійного тиру.</p>	90/1
8	<p>Заняття 8. Загальна структура змагань та особливості організації системи багаторічної підготовки спортсменів. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Загальні принципи та класи у змаганнях.</p> <p>2. Категорії (ранги) змагань. Види команд. Умови допуску до змагань та тренувань.</p> <p>3. Особливості розподілу учасників на групи та складання розкладу.</p> <p>4. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з пневматичної рушниць (різних типів) із використанням засобів мультимедійного тиру.</p>	90/1
9	<p>Заняття 9. Вимоги до стрілецьких вправ. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Загальні положення готовності зброї.</p> <p>2. Вимоги до положення готовності спортсмена. Основні команди, які подаються на стрільбищі.</p> <p>3. Особливості заряджання, перезаряджання, або розряджання під час відпрацювання тренувальних (змагальних) вправ.</p> <p>4. Розвиток та удосконалення техніки стрільби з карабіна (різних типів) із використанням засобів мультимедійного тиру.</p>	90/1
10	<p>Заняття 10. Вимоги до стрілецьких вправ. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Тактичне пересування.</p> <p>2. Порядок сприяння, або втручання в дії спортсмена під час виконання вправи.</p> <p>3. Прицілювання та ознайомлення із вправою.</p> <p>4. Тренування техніки та тактики пересування стрільця озброєного пістолетом ПМ. Практичне відпрацювання техніки ураження рухомих мішеней.</p>	90/1

Продовження табл. 1

1	2	3
11	<p>Заняття 11. Підбиття підсумків (підрахунок очок). Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Загальні положення. Методологія підрахунку результатів. Нічийний результат.</p> <p>2. Підрахунок очок та штрафів. Рахункова політика. Протести, аудит результатів. Зразки залікових відомостей.</p> <p>3. Відповідальність за підрахунок результатів змагань.</p> <p>4. Тренування техніки та тактики пересування стрільця озброєного пістолетом Форт-12. Практичне відпрацювання техніки ураження рухомих мішеней.</p>	90/1
12	<p>Заняття 12. Підбиття підсумків (підрахунок очок). Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Особливості підрахунку очок на зникаючих мішенях.</p> <p>2. Офіційний (заліковий) час.</p> <p>3. Програми (науковий інструментарій) для підрахунку очок.</p> <p>4. Тренування техніки та тактики пересування стрільця озброєного автоматом АК-74 (різних модифікацій). Практичне відпрацювання техніки ураження рухомих мішеней.</p>	90/1
13	<p>Заняття 13. Види штрафів (процедура дискваліфікації). Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Процедурні штрафи.</p> <p>2. Процедура дискваліфікації спортсмена.</p> <p>3. Склад арбітражного комітету.</p> <p>4. Тренування техніки та тактики пересування стрільця озброєного пістолетом автоматом АК-47 (різних модифікацій). Практичне відпрацювання техніки ураження рухомих мішеней.</p>	90/1
14	<p>Заняття 14. Порядок організації змагань зі стрілецького багатоборства. Удосконалення техніки стрільби із різних зразків зброї.</p> <p>1. Загальні положення та структурні компоненти змагань зі стрілецького багатоборства.</p> <p>2. Підрахунок очок.</p> <p>3. Тренування техніки та тактики пересування стрільця озброєного пістолетом рушницею (різних модифікацій). Практичне відпрацювання техніки ураження рухомих мішеней.</p>	90/1
1.2 Практичний блок		
15	<p>Заняття 15. Фізична підготовка.</p> <p>1. Розвиток та удосконалення сили та силової витривалості.</p> <p>2. Розвиток та удосконалення швидкості і витривалості.</p> <p>3. Комплексне силове тренування.</p>	90/1
16	<p>Заняття 16. Фізична підготовка.</p> <p>1. Формування навичок самострахування. Розвиток та удосконалення координаційних здібностей.</p> <p>2. Розтягнення.</p> <p>3. Комплексне силове тренування.</p>	90/1

Продовження табл. 1

1	2	3
17	<p>Заняття 17. Фізична підготовка.</p> <p>1. Розвиток основних фізичних якостей: сили, швидкості, витривалості.</p> <p>2. Формування військово-прикладних навичок подолання штучних та природних перешкод.</p> <p>3. Комплексне силове тренування.</p>	90/1
18	<p>Заняття 18. Фізична підготовка.</p> <p>1. Розвиток швидкості та вестибулярної стійкості.</p> <p>2. Розвиток та удосконалення сили, силової витривалості (статодинамічної стійкості).</p> <p>3. Комплексне силове тренування.</p>	90/1
19	<p>Заняття 19. Спеціальна фізична підготовка.</p> <p>1. Вивчення основних положень «бойових стійок» зі зброєю.</p> <p>2. Вивчення та тренування техніки пересування різними способами зі зброєю та в екіпіровці.</p> <p>3. Комплексне силове тренування.</p>	90/1
20	<p>Заняття 20. Спеціальна фізична підготовка.</p> <p>1. Вивчення та тренування елементів самострахування зі зброєю.</p> <p>2. Вивчення та тренування акробатичних вправ (оберт вперед, назад) зі зброєю та в екіпіровці.</p> <p>3. Комплексне силове тренування.</p>	90/1
21	<p>Заняття 21. Спеціальна фізична підготовка.</p> <p>1. Вивчення та тренування елементів самострахування при падінні вперед, назад (в сторони) зі зброєю.</p> <p>2. Вивчення та тренування акробатичних вправ (оберти: через праве, ліве плече; через правий, лівий бік) зі зброєю та в екіпіровці. Удосконалення техніки метання гранат на влучність із різних положень.</p> <p>3. Комплексне силове тренування.</p>	90/1
22	<p>Заняття 22. Спеціальна фізична підготовка.</p> <p>1. Вивчення та тренування техніки подолання окремих штучних та природних перешкод зі зброєю та в екіпіровці.</p> <p>2. Функціональне тренування зі зброєю та в екіпіровці.</p> <p>3. Вивчення та тренування окремих зв'язок та комбінацій застосування заходів фізичного впливу (прийомів службово-прикладного рукопашного бою) із використанням зброї.</p>	90/1
23	<p>Заняття 23. Спеціальна фізична підготовка.</p> <p>1. Вивчення та тренування техніки метання гранат на дальність.</p> <p>2. Тренування акробатичних вправ із АК-74.</p> <p>3. Подолання окремих елементів штучних та природних перешкод.</p>	90/1
24	<p>Заняття 24. Спеціальна фізична підготовка.</p> <p>1. Залікова стрільба з ПМ, АК-74 із використанням засобів мультимедійних тирів.</p> <p>2. Вивчення та тренування техніки метання гранат на влучність.</p> <p>3. Воєнізовані естафети у екіпіровці та зі штатним озброєнням.</p>	90/1
Всього за підготовчий етап (акад. год):		48

Продовження табл. 1

1	2	3
II. Основний етап		
25	<p>Заняття 25. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням пістолетів різних типів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ пістолетів (відкритого, стандартного та класичного типів). 2. Вивчення та тренування техніки (тактики) пересування із пістолетом (різних типів). 3. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із пістолетом (різних типів). 	90/1
26	<p>Заняття 26. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням пістолетів різних типів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ пістолетів (типів: серійного та револьверу). 2. Вивчення та тренування техніки і тактики пересування із пістолетом (різних типів). 3. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із пістолетом різних типів. 	90/1
27	<p>Заняття 27. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням рушниць різних типів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ рушниць (відкритого, модифікованого та стандартного типів). 2. Вивчення та тренування техніки пересування із рушницею (різних типів). 3. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із рушницею (різних типів). 	90/1
28	<p>Заняття 28. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням рушниць різних типів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ рушниць (стандартного ручного перезаряджання типу). 2. Вивчення та тренування техніки пересування із рушницею (різних типів). 3. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із рушницею (різних типів). 	90/1
29	<p>Заняття 29. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням карабінів різних типів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ карабінів (стандартного ручного перезаряджання та напівавтоматичного стандартного типів). 2. Вивчення та тренування техніки (тактики) пересування із карабінами (різних типів). 3. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із карабінами (різних типів). 	90/1

Продовження табл. 1

1	2	3
30	<p>Заняття 30. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням карабінів різних типів.</p> <p>1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ карабінів (відкритого напівавтоматичного та ручного перезаряджання відкритого типів).</p> <p>2. Вивчення та тренування техніки і тактики пересування із карабінами (різних типів).</p> <p>3. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із карабінами (різних типів). Стрілецькі тренування із використанням засобів мультимедійного тиру.</p>	90/1
31	<p>Заняття 31. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням автомату АК-74 (та його модифікацій).</p> <p>1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ автомата АК-74 (та його модифікацій). Вивчення та тренування техніки і тактики пересування із АК-74 (різних модифікацій).</p> <p>2. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із автоматом АК-74 (різних модифікацій).</p>	90/1
32	<p>Заняття 32. Особливості підготовки спортсменів до змагань зі стрілецького багатоборства із використанням автомату АК-47.</p> <p>1. Вивчення призначення, будова, основні ТТХ автомату АК-47 (та його модифікацій).</p> <p>2. Вивчення та тренування техніки (тактики) пересування із автоматом АК-47 (різних модифікацій).</p> <p>3. Вивчення та відпрацювання навчальних вправ із автоматом АК-47 (різних модифікацій).</p>	90/1
Всього за основний етап (акад. год):		16
III. Константувальний етап		
33.	<p>Заняття 33. Удосконалення техніки та тактики стрільби з пістолетів різних типів.</p> <p>1. Удосконалення техніки і тактики пересування із пістолетом (різних типів).</p> <p>2. Відпрацювання навчальних вправ із пістолетом (різних типів).</p>	90/1
34.	<p>Заняття 34. Удосконалення техніки та тактики стрільби з пістолетів різних типів.</p> <p>1. Удосконалення техніки і тактики пересування із пістолетом (різних типів).</p> <p>2. Виконання контрольних вправ із пістолета (різних типів).</p>	90/1
35.	<p>Заняття 35. Удосконалення техніки та тактики стрільби з рушниць різних типів.</p> <p>1. Удосконалення техніки і тактики пересування із рушницею (різних типів).</p> <p>2. Відпрацювання навчальних вправ із рушниці (різних типів).</p>	90/1
36.	<p>Заняття 36. Удосконалення техніки та тактики стрільби з рушниць різних типів.</p> <p>1. Удосконалення техніки і тактики пересування із рушницями (різних типів).</p> <p>2. Виконання контрольних вправ із рушниці (різних типів).</p>	90/1

Закінчення табл. 1

1	2	3
37.	Заняття 37. Удосконалення техніки та тактики стрільби з АК-74 різних модифікацій. 1. Удосконалення техніки і тактики пересування із автоматом АК-74 (різних модифікацій). 2. Відпрацювання навчальних вправ із автомата АК-74 (різних модифікацій).	90/1
38.	Заняття 38. Удосконалення техніки та тактики стрільби з автомата АК-74 різних модифікацій. 1. Удосконалення техніки і тактики пересування із автоматом АК-74 (різних модифікацій). 2. Виконання контрольних вправ із автомата АК-74 (різних модифікацій).	90/1
39.	Заняття 39. Удосконалення техніки та тактики стрільби з АК-47 різних модифікацій. 1. Удосконалення техніки і тактики пересування із автоматом АК-47 (різних модифікацій). 2. Відпрацювання навчальних вправ із автомата АК-47 (різних модифікацій).	90/1
40.	Заняття 40. Удосконалення техніки та тактики стрільби з автомата АК-47 різних модифікацій. 1. Удосконалення техніки і тактики пересування із автоматом АК-47 (різних модифікацій). 2. Виконання контрольних вправ із автомата АК-47 (різних модифікацій).	90/1
Всього за константувальний етап (акад. год):		16
Всього за всі етапи (акад. год):		80

Нами очікується, що впровадження у систему секційної роботи курсантів ВВНЗ (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) зазначеної вище експериментальної «Програми» (табл. 1), сприятиме формуванню у них військово-прикладних навичок (професійних компетентностей), які необхідні для виконання завдань за призначенням із використанням стрілецької зброї у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті дослідження членами науково-дослідної групи розроблено програму формування готовності курсантів НАНГУ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності. Розроблена нами програма складається із трьох основних етапів: підготовчого (розподілений на: теоретичний та практичний блоки), основного та констатувального. До участі в тренуваннях відповідно до вимог «Програми» рекомендується залучати курсантів ВВНЗ (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання), які пройшли базовий курс вогневої (стрілецької) підготовки.

Запропонована членами науково-дослідної групи експериментальна «Програма» розрахована на 6 місяців і рекомендується як засіб суміжного тренінгу в системі секційної роботи майбутніх офіцерів інституцій СБОУ. Під час проектної діяльності нами використовувалися діючі «Правила спортивних

змагань з практичної стрільби» (<https://practical-shooting.org.ua/ipsc-rules/>).

Результати теоретичного дослідження впроваджені у систему вогневої підготовки (освітній процес) курсантів НАНГУ. Напрями подальших досліджень передбачають апробацію розробленого нами проєкту «Програми формування готовності курсантів НАНГУ, які спеціалізуються в практичній стрільбі до змагальної діяльності» в процесі секційної роботи майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Членами науково-дослідної групи планується розробити відповідний алгоритм проходження зазначеної вище експериментальної «Програми».

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна федерація практичної стрільби України. – Режим доступу: <https://practical-shooting.org.ua/about-us/>.
2. Горбачевський С. Інформаційна система оцінки професійних компетентностей офіцерів-випускників вищих військових навчальних закладів тактичного рівня / С. Горбачевський. – Київ : Військова освіта, 2020. № 2 (42). – С. 120-128.
3. Жембровський С. Використання технологій дистанційного навчання в процесі проведення занять з фізичної підготовки / С. Жембровський, Д. Погребняк, І. Беліков. – Київ : Військова освіта, 2021. № 2 (44). – С. 68-81.
4. Шемчук В. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки / В. Шемчук, О. Хацаюк, В. Соколовський, А. Ковтуненко, О. Корнієнко, Ю. Муштатов. – Київ : Військова освіта, 2021. № 1 (43). – С. 360-381.
5. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.
6. Федоров В. В. Вогнева підготовка : навч. посіб. / В. В. Федоров, А. Ф. Бальва, П. В. Пістряк. – Харків : ХНУВС, 2018. – 324 с.
7. Волошин В. Д. Формування умінь застосування спеціальних засобів і зброї майбутніми офіцерами-прикордонниками у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Волошин Володимир Дмитрович. – Хмельницький, 2018. – 217 с.
8. Моргунов О. А. Удосконалення прикладних навичок практичної стрільби в системі професійної освіти Національної поліції України / О. А. Моргунов, О. А. Ярещенко, О. В. Хацаюк – Харків : Честь і закон, 2016. № 1. – С. 49-56.
9. Шворов С. Методичні засади організації інтенсивної підготовки бойових обслуг КП у навчально-тренувальних центрах повітряних сил / С. Шворов, С. Горбачевський, М. Орда. – Київ : Військова освіта, 2020. № 1 (41). – С. 310-317.
10. Самсонов Ю. Результати дослідно-експериментальної перевірки педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до бойового застосування ПТРК «ФАГОТ» із використанням засобів СФП / Ю. Самсонов, Н. Партико, К. Дяченко, М. Курилов, Б. Кушнар'юв, А. Хоменко. – Київ : Військова освіта, 2021. № 2 (44). – С. 231-247.
11. Biggs, A. T., Cain, M. S., & Mitroff, S. R. (2015). Cognitive training can reduce civilian casualties in a simulated shooting environment. *Psychological Science*, 26, 1164 – 1176.
12. Sadowska D., Krzepota J. & Klusiewicz A. (2019). Postural balance and rifle stability in a standing shooting position after specific physical effort in biathletes, *Journal of Sports Sciences*, 37:16, 1892-1898, DOI: [10.1080/02640-41-4.2019.1603136](https://doi.org/10.1080/02640-41-4.2019.1603136).
13. Литвиненко Ю. В. Регуляція пози кваліфікованих спортсменів у різних умовах статодинамічної стійкості тіла : дис. ... докт. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.01 / Литвиненко Юрій Вікторович. – Київ, 2019. – 498 с.

14. Виноградський І. Теорія і методика стрільби стендової : навч. посіб. / І. Виноградський, Р. Грибовський. – Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. – 84 с.
15. Марков О.В. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій сектору безпеки і оборони України в системі вогневої підготовки із використанням сучасних технічних засобів навчання / О.В. Марков, Ю.В. Самсонов, С.В. Бородін, В.А. Шемчук, І.О. Атаманенко. Одеса : Інноваційна педагогіка, 2021. Вип. 32, Т. 2. – С. 194 – 198.

REFERENCES

1. Natsionalna federatsiia praktychnoi strilby Ukrainy [National Federation of Practical Shooting of Ukraine]. – Rezhim dostupu: <https://practical-shooting.org.ua/about-us/>.
2. Horbachevskiy S. (2020). Informatsiina systema otsinky profesiinykh kompetentnostei ofitseriv-vypusknikov vyshchikh viiskovykh navchalnykh zakladiv taktychnoho rivnia [Information system for assessment of professional competencies of officers-graduates of higher military educational institutions of tactical level]. *Viiskova osvita*, Vup. 2 (42), 120-128.
3. Zhembrovskiy S., Pohrebniak D., Bielikov I. (2021). Vykorystannia tekhnolohii dystantsiinoho navchannia v protsesi provedennia zaniat z fizychnoi pidhotovky [The use of distance learning technologies in the process of conducting physical training classes]. *Viiskova osvita*, Vup. 2 (44), 68-81.
4. Shemchuk, V., Khatsaiuk, O., Sokolovsky, V., Kovtunencko, A., Kornienko, O., Mushtatov, Yu. (2021). Formuvannia profesiinykh kompetentnostei maibutnykh ofitseriv do dii v umovakh radiatsiinoi, khimichnoi ta biolohichnoi nebezpeky [Formation of professional competencies of future officers to act in conditions of radiation, chemical and biological danger]. *Viiskova osvita*, Vup. 1 (43), 360-381.
5. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431>.
6. Fedorov, V. V., Balva, A. F., Pistriak, P. V. (2018). Vohneva pidhotovka [Fire (shooting) training]. *Tutorial*, 324.
7. Voloshyn, V. D. (2018). Formuvannia umin zastosuvannia spetsialnykh zasobiv i zbroi maibutnimy ofitseramy-prykordonnykamy u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of skills of use of special means and the weapon by future officers-frontier guards in the course of professional preparation]. (Abstract of PhD thesis), Khmelnytsky.
8. Morhunov, O. A., Yareschenko, O. A., Khatsaiuk, O. V. (2016). Udoskonalennia prykladnykh navychok praktychnoi strilby v systemi profesiinoi osvity Natsionalnoi politsii Ukrainy [Improving applied skills of practical shooting in the system of vocational education of the National Police of Ukraine]. *Chest i zakon*, № 1, 49-56.
9. Shvorov, S., Horbachevskiy, S., Orda, M. (2020). Metodychni zasady orhanizatsii intensyvnoi pidhotovky boiovykh obsluh KP u navchalno-trenuvalnykh tsentrah povitrianykh syl [Methodical bases of the organization of intensive preparation of combat services of KP in the educational and training centers of air forces]. *Viiskova osvita*, Vup. 1 (41), 310-317.
10. Samsonov, Yu., Partyko, N., Diachenko, K., Kurylov, M., Kushnarov, B., Khomenko, A. (2021). Rezultaty doslidno-eksperymentalnoi perevirky pedahohichnykh umov formuvannia hotovnosti maibutnykh ofitseriv do boiovoho zastosuvannia PTRK «FAHOT» iz vykorystanniam zasobiv SFP [The results of experimental testing of pedagogical conditions for the formation of readiness of future officers for combat use of anti-tank missile system "FAGOT" with the use of special physical training]. *Viiskova osvita*, Vup. 2 (44), 231-247.
11. Biggs, A. T., Cain, M. S., & Mitroff, S. R. (2015). Cognitive training can reduce civilian casualties in a simulated shooting environment. *Psychological Science*, 26, 1164 – 1176.

12. Sadowska D., Krzepota J. & Klusiewicz A. (2019). Postural balance and rifle stability in a standing shooting position after specific physical effort in biathletes, *Journal of Sports Sciences*, 37:16, 1892-1898, DOI: [10.1080/02640-41-4.2019.1603136](https://doi.org/10.1080/02640-41-4.2019.1603136).

13. Lytvynenko, Yu. V. (2019). *Rehuliatsiia pozy kvalifikovanykh sportsmeniv u riznykh umovakh statodynamichnoi stiikosti tila* [Posture regulation of qualified athletes in different conditions of statodynamic stability of the body]. (Abstract of PhD thesis), Lviv.

14. Vynohradskyi, I., Hrybovskyi R. (2020). *Teoriia i metodyka strilby stendovoi* [Theory and methods of bench shooting]. Tutorial, 84.

15. Markov, O. V. *Formuvannia profesiinykh kompetentnosti maibutnikh ofitseriv riznykh instytutsii sektoru bezpeky i oborony Ukrainy v systemi vohnevoi pidhotovky iz vykorystanniam suchasnykh tekhnichnykh zasobiv navchannia* / [O. V. Markov, Yu. V. Samsonov, S. V. Borodin, V. A. Shemchuk, I. O. Atamanenko. Odesa : Innovatsiina pedahohika, 2021. Vup. 32, T. 2. – S. 194 – 198.](#)

РЕЗЮМЕ

Юрий Самсонов,

кандидат технических наук, доцент
Национальная академия Национальной
гвардии Украины

Евгений Гарбар,

кандидат педагогических наук
Национальная академия Национальной
гвардии Украины

Евгений Безбородов,

Национальная академия Национальной
гвардии Украины

Владимир Толокнеев,

Национальная академия Национальной
гвардии Украины

Артем Литовченко,

Национальная академия Национальной
гвардии Украины

Программа формирования готовности курсантов ВВУЗ, специализирующихся в практической стрельбе к соревновательной деятельности

Рассмотрена актуальная проблема усовершенствования системы огневой (стрелковой) подготовки будущих офицеров институций сектора безопасности и обороны Украины с использованием средств смежного тренинга. Проектная деятельность в направлении разработки эффективных и высоко функциональных программ формирования готовности курсантов высших военных учебных заведений (ВВУЗ) институций сектора безопасности и обороны Украины (СБОУ), специализирующихся в практической стрельбе к соревновательной деятельности, является перспективным направлением научной разведки. В свою очередь, это будет способствовать рациональному построению их учебно-тренировочного процесса, повышению показателей соревновательной деятельности и устойчивому формированию военно-прикладных навыков стрельбы из разных образцов огнестрельного оружия. Несмотря на значительное количество работ по обозначенной научной проблематике, вопросам проектной деятельности в направлении разработки программ формирования готовности будущих офицеров институций СБОУ, специализирующихся в практической стрельбе к соревновательной деятельности – посвящено недостаточно исследований, которые требуют дальнейших научных изысканий. Главной целью теоретического исследования есть разработка программы формирования готовности курсантов Национальной академии Национальной гвардии Украины (НАНГУ),

спеціалізуються в практичній стрільбі к соревновательній діяльності. В процесі проектної діяльності були використані наступні методи (на теоретичному рівні): аксіоматическіе, історическіе і логіческіе, ідеалізаціи, востхожденія от конкретного, формалізаціи і т.д. Крім вищеперечисленних методів, членами науко-исследовательської групи (НИГ) використан многолетній опыт організації системи огневий підготовки слухачів і курсантів вищих воєнних учейних заведень інституцій СБОУ, а також опыт боєвих дійствій. В результаті дослідження нами розробтана «Програма формірованія готовності курсантів НАНГУ, спеціалізуються в практичній стрільбі к соревновательній діяльності». Розробтанна експериментальна «Програма» состоїт із трех основних етапів: підготовительного (розподілен на теоретическій і практическій блокі), основного і констатуючого. К участію в треніровках в соотвествії с требованіями «Програми» рекомендується привлекать курсантів ВВУЗ (заведень вищого образования со специфическими условиями обучения), которіе прошли базовий курс огневий підготовки. Предлагаемая членами НИГ експериментальна «Програма» рассчитана на 6 місяців і рекомендується як средство смежного тренінга в системі секційної роботи будучих офіцерів інституцій СБОУ. Ожидается, что внедрение в систему секційної роботи курсантів ВВУЗ (заведень вищого образования со специфическими условиями обучения) указанной вище експериментальной «Програми», будет способствовать формірованію у них воєнно-прикладних навиків (професіональних компетентностей), необходимых для выполнения задач по назначению с использованием стрелкового оружия в разных условиях служебно-боевой (оперативной) діяльності. Результаты теоретического исследования внедрены в систему огневий підготовки (образовательный процесс) курсантів НАНГУ. Направления дальнейших исследований предусматривают апробацию разработанного нами проекта «Програми формірованія готовності курсантів НАНГУ, спеціалізуються в практичній стрільбі к соревновательній діяльності» в процесі секційної роботи будучих офіцерів Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: огневая подготовка; готовность; соревновательная деятельность; компетентности; курсанты; практическая стрільба; проектная діяльність; програма; професіональное образование; система; специальная физическая подготовка.

SUMMARY

Yuri Samsonov,
Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor,
National Academy of the National
Guard of Ukraine

Eugene Garbar,
Candidate of pedagogical sciences,
National Academy of the National
Guard of Ukraine

Eugene Bezborodov,
National Academy of the National
Guard of Ukraine

Volodymyr Tolokneev,
National Academy of the National
Guard of Ukraine

Artem Litovchenko,
National Academy of the National
Guard of Ukraine

The program of formation of readiness of cadets of higher military educational institutions specializing in practical shooting for competitive activity

Introduction. The topical problem of improving the system of fire (shooting) training of future officers of institutions of the security and defense sector of Ukraine with the use of related training is considered. Project activities in the direction of developing effective and highly functional readiness programs for cadets of higher military educational institutions (HMEI) of security and defense institutions of Ukraine (SDIU), which specialize in practical shooting for competitive activities is a promising area of scientific research. This will contribute to the rational construction of their educational and training process, increase the performance of competitive activities and the sustainable formation of their military-applied skills of shooting from different types of firearms. Despite the significant amount of work on the outlined scientific issues, the issue of project activities in the direction of developing training programs for future officers of SDIU institutions specializing in practical shooting for competitive activities – is insufficient research that requires further research.

Purpose. The purpose of the research is to development of a program for the formation of readiness of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine, who specialize in practical shooting for competitive activities.

Methods. Research methods (at the theoretical level): axiomatic, historical and logical, idealization, ascent from the concrete, formalization, etc. In the process of research and analytical work used many years of experience in organizing a system of fire training of cadets of higher military educational institutions of the security and defense sector of Ukraine, as well as experience of combat operations.

Results. As a result of the research, the members of the research group developed a program for the formation of readiness of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine, who specialize in practical shooting for competitive activities. The program developed by us consists of three main stages: preparatory (divided into: theoretical and practical blocks), basic and ascertaining. It is recommended to involve cadets of higher military educational institutions (institutions of higher education with specific training conditions) who have passed the basic course of fire (shooting) training to participate in trainings in accordance with the requirements of the "Program".

Originality. The results of the theoretical research are introduced into the system of fire training (educational process) of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine. Areas of further research include approbation of our project "Programs for the readiness of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine who specialize in practical shooting for competitive activities" in the process of sectional work of future officers of the National Guard of Ukraine. Members of the research group plan to develop an appropriate algorithm for the above experimental "Program".

Conclusion. Thus, the tasks set before us are fulfilled, and the main goal of the research is achieved. The experimental "Program" proposed by the members of the research group is designed for 6 months and is recommended as a means of related training in the system of sectional work of future officers of the SDIU institutions. During the project activity we used the current "Rules of sports competitions in practical shooting" (<https://practical-shooting.org.ua/ipsc-rules/>).

Key words: shooting training; readiness; competitive activity; competencies; cadets; practical shooting; project activity; program; vocational education; system; special physical training.

УДК351.86:355.457>(477)

Олег Цевельов

кандидат наук з державного управління,
Департамент воєнної політики
та стратегічного планування
Міністерства оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-4549-5505>

Дмитро Вітер

доктор філософських наук,
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7330-1280>

Олег Мітягін

кандидат історичних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-4549-5505>

Надія Шабатіна

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-5066-9517>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/265-273

TALENT MANAGEMENT В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Успіх розвитку військового колективу значною мірою залежить не тільки від високого рівня готовності й умінь діяти в бойовій обстановці, а й від ефективності використання особистих якостей військовослужбовців, які є рушійною силою будь-якого військового підрозділу та важливим складником досягнення їм високих позицій з виконання поставлених завдань та результативності підрозділу і військового колективу у цілому.

У сучасному світі, коли захист держави потребує нових підходів, процес прийняття рішення становиться динамічним і в органах військового управління виникає постійна потреба в пошуках нових рішень і підвищенні ефективності її процесів, виграють ті військові підрозділи, які формують новий вектор розвитку кадрової політики та зміцнюють свою конкурентну позицію за рахунок пошуку, залучення й утримання найбільш талановитих спеціалістів у військовому колективі.

Талановиті люди мають змогу переміщатися як усередині одного військового колективу, так і функціонувати в рамках збройних сил, а також проявляти більше можливостей розпочати кар'єру та зріст по службовій сходінці, що, своєю чергою, призводить до виникнення дефіциту необхідних спеціалістів, тому пошук, залучення та утримання справжніх лідерів є достатньо складною проблемою, у зв'язку з чим з'являється посилення конкурентної боротьби за талановитих співробітників. Отже, виникає потреба побудови нової системи управління персоналом, основою якої стане орієнтація на таланти.

Ключові слова: військова освіта; управління персоналом; компетенції; лідерство; ефективність; професіоналізм; Talent management.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток сучасних технологій фактично в усіх сферах суспільства, прискорення темпів науково-технічного прогресу і підвищення уваги до оснащення збройних сил та їх підготовки, свідчать що процеси управління особовим складом вимагають принципово нового й

особливого ставлення до використання людського ресурсу. У сучасних підходах до формування нового обліку збройних сил та інших військових формувань зростає роль інтелектуального людського капіталу, який володіє потенціалом інноваційних ідей, ініціатив та особливими індивідуальними якостями (талантами). Ця тенденція потребує ефективного управління талановитим персоналом та формування якісно нової системи управління талантами в органах військового управління та військових колективах, де одним із головних завдань стає залучення талантів, які володіють арсеналом цінних для армії знань, що підкріплені професійним досвідом.

Аналіз досліджень і публікацій. Тематика наукових досліджень у галузі управління талантами є відносно новим напрямом у вітчизняній науці та розкрита недостатньо глибоко, тому залишається актуальною. Теоретичним та практичним питанням управління талантами в організаціях та військових колективах присвячено праці вітчизняних та зарубіжних учених, таких як Р.О. Винничук [1], О.А. Гавриш [2], Є. Майклз [4], Д. Салліван, М. Кінсі [6], Н.О. Задорожнюк [7]. Дослідники звертають увагу на те, що сучасні умови розвитку збройних сил та перспектива подальшої зміни збройної боротьби зумовлюють високу конкуренцію на рівні колективних нестандартних рішень та новітніх підходів до підготовки висококваліфікованих військових кадрів. Проте багато питань щодо управління талантами у військовій сфері вимагають подальших досліджень, адже талановиті спеціалісти у воєнній сфері є вирішальним чинником успіху військових колективів та мають велике значення для підтримки якості й цілісності потенціалу особового складу.

Метою статті є аналіз поняття “управління талантами” у контексті сучасних завдань вітчизняної військової науки, обґрунтування необхідності запровадження системи управління талантами та вироблення нових підходів до управління персоналом Збройних Сил України.

Методи дослідження: системний аналіз, індукція і дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. Термін Talent Management вперше використаний у 1997 р. Маком Кінсі та, в основному, присвяченій формуванню концепту “війні за таланти”, який у подальшому набув актуальності з огляду на потребу розроблення та ведення стратегічних дій з придбання талантів водночас із застосуванням нових технологій, зокрема кадрового менеджменту. Спочатку це поняття включало лише основні положення рекрутингу, але згодом А. Робертсон запропонував розуміння Talent Management не тільки як винаймання кращих працівників, але й їх ефективне використання і планування, включаючи індивідуальне кар’єрне зростання [4].

У свою чергу, П. Еванс стверджує, що таланти розвиваються через виклик та управління ризиками. Вони повинні зіштовхуватись з певними проблемами, які розташовані за межами їх компетенцій та комфорту. Відтак, чим більшою є проблема або виклик, тим більшим є ризик невдачі. До такого ж розуміння наближається Дж. Фостер, який зазначає, що творча складова, невідемна від поняття Talent management, передбачає, що творчі особистості “за визначенням та призначенням є свобідними людьми, яким важко адаптуватись. Всі вони

відрізняються оригінальним мислення, заперечуючи догму і владу” [3]. Тому єдиним способом для керівника, особливо вищого рівня управління, є вплив на них не через накази або повчання, але через провокування, тобто створення умов, за яких вони здатні продукувати нові ідеї.

Дж. Салліван, досліджуючи питання управління талантами у контексті розвитку кадрового рекрутингу, запропонував чотири фактори, що відрізняють управління талантами від традиційних HR – підходів, а саме: 1) комплексний підхід до підготовки та створення талантів; 2) інтеграція людських процесів у стандартні процеси виробництва та інших сферах життя; 3) зміна відповідальності керівників (начальників); 4) вимірювання успіху та продуктивності персоналу [6].

Враховуючи сучасні зміни у системі військової освіти та тенденції у сфері управління людським капіталом або талантами, Talent Management доцільно розглядати як процеси управління вивчення та підготовки майбутніх висококваліфікованих спеціалістів у воєнній сфері для задоволення попиту на талантів (лідерів) військових колективів (органів військового управління) з метою досягнення оптимальної ефективності в прямій ув’язці з реформами у воєнній сфері та змінами в застосуванні Збройних Сил України та інших військових формувань у сучасній збройній боротьбі [7]. Відповідно, визначення талантів (лідерів) постійно акцентує увагу на інтеграції ключових процесів, а саме:

- планування наступності, враховуючі накопичений досвід;
- виявлення та розвиток високого потенціалу серед військовослужбовців;
- оцінка їх навченості, здібностей та потенціалу військовослужбовців і організація зворотного зв’язку між органами військового управління та навчальними закладами;
- планування кар’єри та розвиток особистих якостей військовослужбовців.

Рис. 1. Філософія розвитку воєнної організації через управління талантами

Поява нових засобів, форм і методів ведення війни (збройних конфліктів), роботизація та технологізація процесів постійно змушує розвивати технології управління талантами. Швидкій та на сьогодні вже легкій доступ до технологій

у воєнній сфері, допомагає збройним силам рухатися вперед до ідей інтегрованого управління талантами. Тому на сучасному етапі для підготовки військовослужбовців нового покоління потрібні інтегровані, автоматизовані процеси підготовки та практичного виконання особовим складом своїх обов'язків, орієнтовані на виявлення талантів, управління ефективністю, розвиток та наступництво. Отже суть управління талантами визначає автоматизацію ключових процесів виявлення, підготовки та управління талантами (рис. 1). Фактично йдеться про модель автоматизованих процесів управління талантами, які знаходяться між стратегічними цілями та досяганням результатів. Основна ідея укладається в узгодженні ключових процесів для досягнення певного результату за допомогою підготовлених талантів.

Рух в напрямку до ефективного управління талантами опирається на три компоненти, а саме:

по-перше – талант-показники – основа системи обліку в управлінні талантами. З метою підвищення ефективності управління талантами необхідно створювати систему обліку висококваліфікованих військовослужбовців, яка включає в себе перевірені та надійні таланти (професіоналів), що взаємопов'язані з їх успішною повсякденною діяльністю. На сьогодні існує проблема з управлінням людським капіталом, а тому в кадрових органах не має контентів чи даних, які б визначали хто кращий із військовослужбовців та чому. Для створення такої системи обліку необхідно узагальнити широкій спектр повністю інтегрованих оцінок та інструментів виміру якості, необхідних у талант-рішеннях (визначення кращого чи професіонала) (рис 2);

по-друге – аналітика – звітність для підтримання прийняття рішення керівниками та кадровими органами. Після того, як талант-система була сформована, дуже важливо використовувати ці вимірювання за допомогою продуманої аналітики, що управляє та інформує керівників для прийняття талант-рішень (наприклад, розстановка професіоналів на посади у військовому підрозділі для досягнення більшого успіху).

Рис. 2. Типи талант-показників, які необхідні для створення обліку талант-системи, що підтримує ефективне управління талантами.

Ефективне управління талантами потребує виходу за рамки автоматизованих чи застарілих процесів, що набули постійного змісту, які надають кадровим органам достовірну інформацію в форматі, підтримуючого достовірними даними як основа для прийняття відповідного рішення. За ідеєю, система обліку повинна допомогти керівникам відповісти на чотири основних талант-питання, що повинні бути задані для будь-якого ключового кадрового резерву:

- хто головні виконавці з точки зору досягнутих результатів та як були досягнуті ці результати;
- де керівник може зосередити зусилля за індивідуальним та груповим розвитком, щоб добутися максимальної ефективності та рентабельності;
- хто з головних виконавців колективу також володіє високим потенціалом просування по службі та де кожний з військовослужбовця повинен зосередити зусилля в області розвитку кар'єри;
- які військовослужбовці цього колективу готові до більш високого рівня відповідальності.

Аналітика використовується, щоб впливати та посилювати основні показники, необхідні для відповіді на ці питання;

по-третє – вихід за рамки компетенцій – компетентності моделі є важливим компонентом комплексного рішення по управлінню талантами. Вони забезпечують спільні дії, що використовуються в ключових талантах – процесах і описують поведінку, пов'язану з успіхом будь-якої даної позиції в організації. Ефективні рішення з управління талантами повинні мати можливість підтримувати і розробляти власні моделі компетенцій, а також запропонувати розгорнутий зміст провідної компетенції для всіх рівнів позиції всередині організації. Ефективна модель компетенцій матиме такі основні компоненти змісту: назва компетенції; визначення; ключова поведінка; стандарти діяльності; питання для інтерв'ю (співбесіди чи відповіді на запитання); керівництво по розвитку особового складу [9].

Водночас, оскільки компетенції є важливим компонентом комплексної стратегії управління талантами, успішні профілі позиції мають бути більш ґрунтовними, ніж компетенції. Також необхідно визначити основні вимоги до досвіду, головних якостей, мотивації, а також технічних/функціональних компетенцій. Це також дозволяє органам військового управління створювати профіль позиції, який може бути описаний з наукової точки зору для системи обліку талант – системи, щоб кількісно оцінити ступінь відмінності між конкретним військовослужбовцем і вимогами до даної посади. Виходячи з цього, управління талантами повинно включати в себе наступні напрями:

1. Комплексний підхід у підготовці воєнних кадрів на основі єдиної програми для визначення та профілювання успіху (наприклад, компетентність, досвід, поведінкові схильності, робочі уподобання, зацікавленість до зброї, техніці тощо).

2. Інтеграція людських процесів у військовому побуті та під час ведення бойових дій.

3. Створення системи обліку талантів (професіоналів), що містить ключові показники особистості кожного військовослужбовця.

4. Посилення відповідальності кадрових апаратів та керівників, оснащення їх всебічними можливостями аналітики для прийняття зважених рішень з метою просування талантів (професіоналів, лідерів) по службі.

5. Вимірювання ефективності успіху кожного з лідерів (професіоналів).

Ці напрямки включають три ключові доповнення до вимірювання талантів, а саме: аналітика, облік та розгорнутий основний контент, необхідний, щоб управління талантами було завершеним. Фактично, Talent Management – це залучення висококваліфікованих спеціалістів у військовій сфері та утримання їх у військових колективах для передачі певного досвіду та виховування інших талантів (професіоналів). Виходячи з цього, у процесі управління талантами маються три основні вирішальні сили: незворотний перехід від індустріального віку до інформаційного; активізація попиту на управлінські таланти високого класу; та зростаюча схильність людей міняти місце роботи. Тому, управління талантами полягає в утриманні високоєфективних, висококваліфікованих військовослужбовців (професіоналів), створюючи їм умови для того, щоб вони відчували задоволеність своєю службою та діяльністю. Основними складовими в цьому процесі є оцінка, метод навчання, наставництво та планування правонаступності.

Вказані питання розкриваються у межах декількох основних підходів до аналізу та практичного використання Talent Management. Перший підхід зорієнтований на оцінку, тобто виявлення високого потенціалу як у процесі відбору на військову службу чи навчання у військовому навчальному закладі, так і у процесі навчання чи проходження служби у військах. Для реалізації цього підходу зазвичай використовується декілька методів визначення високого потенціалу військовослужбовців, але найбільш поширеним є вимірювання ефективності поточної діяльності. Водночас, існує низка проблем, пов'язаних із цим підходом. Найбільшою проблемою є те, що компетенції та проблеми, з якими військовослужбовці стикаються на вищих рівнях, помітно відрізняються від компетенцій та проблем, з якими вони стикаються на нижчих посадах. Оскільки ці компетенції та проблеми майже не співпадають, то поточна ефективність на нижчому рівні зовсім не означає таку ж високу ефективність на вищих посадах. При цьому ефективність є найлегшим вимірним показником. У той же час, оскільки продуктивність не дорівнює потенціалу, вона може сприяти виявленню військовослужбовців з високим потенціалом до військової служби взагалі. Тому це лише гранична умова і малоімовірно, що військовослужбовець, якій має високий потенціал, буде розглядатися на вищі посади у випадку, якщо він не ефективний у своїй сьогоdnішній ролі (не відповідає посаді на якій знаходиться за проведеним вимірюванням).

Другий підхід полягає в розгорнутому опитуванні та вільній бесіді з метою виробити судження про потенціал кандидата з урахуванням набору стандартних елементів, запитань чи завдань. Основні з них:

1. виконавчі здібності, які відповідають на питання:

– наскільки високою є ефективність військовослужбовця під час

виконання завдань різного роду та тривалих термінів ефективного виконання обов'язків;

– чи спроможний діяти військовослужбовець у надзвичайних ситуаціях та наскільки успішно;

2. побудова взаємовідносин – вплив/комунікативні навички:

– чи може військовослужбовець своїми здібностями формувати вагомі доводи, щоб впливати на колег, їхні позиції та погляди;

– як інші його колеги думають про нього;

– яке враження вони справляють, коли військовослужбовець взаємодіє з колегами в різних умовах обстановки.

3. ентузіазм та амбіції:

– почуття відповідальності за отриману справу, виявлення важливості та терміновості у поставлених справах та вміння швидко приймати рішення.

4. пристрасть до навчання:

– відкритість та пристрасть до навчання;

– високо вмотивованість до постійного навчання.

Для ефективного управління талантами на основі наведених підходів доцільно будувати модель вищого рівня компетенцій, в межах якої оцінка військовослужбовців (кандидатів до висунення на вищу посаду чи визначення кожного на відповідну посаду) нижчого рівня здійснюється за допомогою компетенцій, які необхідні для вищого рівня знань чи спроможностей. Як правило, така оцінка проводиться за допомогою “Оцінки 360” або мультірівного дослідження. Слабкі місця в цьому визначенні полягають в тому, що, наприклад, важко отримати надійну оцінку в “організаційних питаннях або вмінні керувати”, якщо людина немає можливості здійснювати такі обов'язки, що належать даною компетенцією. Отож, коли немає практики виконання тих чи інших обов'язків, заснованої на досвіді, ніхто не має права давати кінцеві висновки [6]. Така модель дозволить розробити комплексний підхід до оптимізації вивчення кандидатів до військової служби та військовослужбовців, які бажають кар'єрного зростання по службі. Комплексний підхід до оптимізації вивчення кандидатів до військової служби дозволить Збройним Силам України збільшити короткострокові та довгострокові результати, створюючи нову культуру військових колективів, взаємодію, можливості, спроможності та потенціал за рахунок інтегрованих процесів пошуку, виявлення та розвитку талантів (лідерів), спрямованих на досягнення конкретних цілей.

Висновки. У сучасних військових підрозділах Збройних Сил України та інших військових формуваннях доцільно створювати систему управління талантами, враховуючи принципи управління, що задають основний напрям досягнення необхідного рівня ефективності застосування талантів у військовій сфері, яка буде відповідати індивідуальним та специфічним потребам сил безпеки і оборони України, компенсувати її недоліки та посилювати сильні сторони, оптимізувати діяльність наявних людських ресурсів. Послідовна реалізація складових системи управління талантами створює для Збройних Сил України та інших військових формувань сприятливе підґрунтя для формування

цілісної стратегії розвитку та управління талантами у військовій та безпековій сферах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винничук Р.О., Худоба Н.В. Особливості управління талантами в Україні в умовах інтелектуалізації економіки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 11. Ч. 2. С. 68–71.
2. Гавриш О.А. Технології управління персоналом : монографія / О.А. Гавриш та ін. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 528 с.
3. Фостер Д. Бьди идеяист. ИК «Рой Комюникейшън», 2009. 320 с.
4. Майклз Э., Хэндфилд-Джонс Х., Экселрод Э. Война за таланты / пер. с англ. Ю.Е. Корнилович. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2012. 280 с.
5. Пенева Б. Търсете таланта: статъя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.karieri.bg/karieri/management/548551_tursete_talanta/.
6. Салливан Дж. Интегрированная система приобретения талантов – пора собирать из кусочков мозаики целое: статъя от 14 септ. 2009 г. : URL: <http://www.hrm.ru/integrirrovannaja-sistema-priobretenija-talantov--pora-sobirat-iz-kusochkov-mozaikiceloe>.
7. Щьокіна Є.Ю., Задорожнюк Н.О. Система управління талантами в сучасних організаціях. Науковий вісник Одеського національного політехнічного університету. Інфраструктура ринку. Серія: «Демографія, Економіка Праці, Соціальна економіка і політика». 2020. Вип. 43. С. 347–351.
8. Управление талантами – западня блажь : URL: http://originaltm._com/upravlenie-talantami-zapadnaya-blazh
9. Управление талантами: опыт государства и бизнеса // Talent Equity Special Edition : URL: www.wardhowell.com

REFERENCES

1. Vinnichyk R.O. Xydoba N.V. Osoblivosti upravlinia talantami v Ukraini v umovach intelektualizatsii ekonomiki. Naykovui visnuk Xersonskogo derdgavnogo yuniversitety. Seria “Economichni nayki”. 2015. Vup. 11. Ch. 2. С. 68–71 .
2. Gavrish O.A. Tekhnologii upravlinia personalom : monografia / O.A. Gavrish ta in. Kyiv : KPI im. Igora Sikorskogo, 2017. 528 с.
3. Foster D. Bidy ydeiayst. YK «Roi Komiunykeishyn», 2009.320 s.
4. Maikls E., Xendfild-Dgons X., Ekselrod E. Voina za talantu / per. s angl. U.E. Kornilovich. Moskva : Mann, Ivanov i Ferber, 2012. 280 с.
5. Peneva B. Tyrsete talanta: statia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.karieri.bg/karieri/management/548551_tursete_talanta/.
6. Sallivan Dg. Integrovannai sistema priobritenia talantov – пора sobirat iz kysochkov [mozaiki tseloe: statia ot 14 serp. 2009 r.](http://www.hrm.ru/integrirrovannaja-sistema-priobretenija-talantov--pora-sobirat-iz-kusochkov-mozaikiceloe) : URL: <http://www.hrm.ru/integrirrovannaja-sistema-priobretenija-talantov--pora-sobirat-iz-kusochkov-mozaikiceloe>.
7. Shokina E.U., Zadorognuk N.O. Sistema upravlinia talantami v sychasnux organizatsiax. Naykovui visnuk Odeskogo natsionalnogo politexnichnogo yuniversitety. Ifrastruktura runky. Seria: “Demografia, Ekonomika pratsi, Sotsialnai ekonomika i politika”. 2020. Vup. 43. С. 347–351.
8. Ypravlenie talantami – zapadnaya blazh : URL: http://originaltm._com/upravlenie-talantami-zapadnaya-blazh
9. Ypravlenie talantami: oput gosydarstva i bissnesa // Talent Equity Special Edition : URL: www.wardhowell.com

SUMMARY

Oleg Tsevelyov

Candidate of Sciences in Public Administration,
Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv

Dmitry Viter

Doctor of Philosophy, Senior Researcher
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

Oleh Mitiagin,

PhD (historical sciences), Senior Researcher
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

Nadiya Shabatina,

National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv

Talent management in the system professional military education

Introduction. *Talented people have the opportunity to move both within one military team and to function within the armed forces, as well as to show more opportunities to start a career and rise in the career, which, in turn, leads to a shortage of necessary specialists. and retaining real leaders is a rather difficult problem, which intensifies the competition for talented employees. Thus, there is a need to build a new system of personnel management, which will be based on talent orientation.*

Purpose. *Consideration of the essence of the concept of "talent management" and its introduction to the military sphere, substantiation of the need to introduce a talent management system during the reform of the armed forces and other military formations and disclosure of the essence of the system of search, education, support and development Of the Armed Forces of Ukraine.*

Methods: *system analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results. *To make servicemen in units more productive and combat-ready, in other words - the commander (manager) to get the most out of his talent or hard work.*

To achieve the ultimate goal, a Talent Management strategy needs to be developed in order to manage the processes and develop a system of education, training and promotion of talents (leaders) of military teams.

Conclusion. *In modern military teams of the Armed Forces of Ukraine and other military teams it is advisable to create a talent management system, taking into account management principles that set the main direction of achieving the required level of talent efficiency in the military sphere, which will meet individual and specific needs. shortcomings and strengthen strengths, optimize the availability of available human resources. Consistent implementation of the components of the talent management system creates a favorable basis for the Armed Forces of Ukraine and other military formations to form a holistic strategy for the development and management of talent in the military and security spheres.*

Key words: *talent management; personnel management; competencies; leadership; military education; efficiency; professionalism.*

УДК351.86:355.457>(477)

Олег Цевельов

кандидат наук з державного управління,
Міністерство оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-4549-5505>

Володимир Оліферук,

кандидат технічних наук,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-0722-7561>

Олег Кігура,

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-0434-8277>

DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/274-282

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ TALENT MANAGEMENT У СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Система управління талантами (Talent management system, TMS) – це інтегрований програмний продукт, який представляє автоматизовані інструменти для вирішення завдань в чотирьох ключових областях: підбор и залучення; управління ефективністю; навчання та розвиток; а також формування заходів заохочення та популяризації. У цій системі під час планування кар'єри потрібно враховувати наступне, а саме – які навички та вміння потрібні кандидату в майбутньому, а не лише зараз. Адже успіх розвитку військового колективу значною мірою залежить не тільки від високого рівня готовності й умінь діяти в бойовій обстановці, а й від ефективності використання особистих якостей військовослужбовців, які є рушійною силою будь-якого військового підрозділу та важливим складником досягнення їм високих позицій з виконання поставлених завдань та результативності підрозділу і військового колективу у цілому.

На сьогодні існують масштабні автоматизовані продукти для планування кар'єри, розроблені з урахуванням необхідності постійного моніторингу та оцінки кандидатів на ключові позиції на проміжних етапах. Але таку систему потрібно побудувати самостійно саме для Збройних Сил України та інших військових формувань враховуючи їх досвід формування, підготовки, оснащеності та внутрішньої культури військових колективів й укладу життя. Отже, виникає потреба побудови нової системи управління персоналом, основою якої стане орієнтація на таланти, оскільки управління талантами (Talent Management) – це повний спектр кадрових процесів для залучення, адаптації, розвитку, мотивації та утримання високоефективних спеціалістів у військовій сфері. Управління талантами спрямоване на підвищення ефективності військових процесів за допомогою тренувань і практики (навчань), які роблять особовий склад підрозділу більш продуктивним та цілісним.

Ключові слова: талант; управління персоналом; компетенції; лідерство; ефективність; професіоналізм; спеціаліст.

Постановка проблеми. Для того, щоб отримувати стійкі та передбачувані результати, таку систему потрібно створити заново або формалізувати вже готові рішення та пов'язати безпосередньо із системою розвитку кар'єри військовослужбовця. Ця тенденція потребує ефективного управління талановитим персоналом та формування якісно нової системи управління талантами в органах військового управління та військових колективах, де

одним із головних завдань керівництва військових підрозділів (частин, органів) стає залучення, розвиток та утримання талановитих людей, які володіють арсеналом цінних для армії знань та підкріплені професійним досвідом.

Аналіз досліджень і публікацій. Тематика наукових досліджень у галузі управління талантами є відносно новим напрямом та розкрита недостатньо глибоко, тому залишається актуальною. Теоретичним та практичним питанням управління талантами в організаціях та військових колективах присвячено праці вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: Р.О. Винничук [1], О.А. Гавриш [2], Майклз [3], Д. Салліван, М. Кінсі [4], Н.О. Задорожнюк [5] та ін. Проте багато питань щодо управління талантами у військовій сфері вимагають більш поглибленого вивчення та подальших досліджень. Сучасні умови розвитку збройних сил та перспектива подальшої зміни збройної боротьби зумовлюють високу конкуренцію на рівні колективних нестандартних рішень та новітніх підходів до підготовки висококваліфікованих військових кадрів. Талановиті спеціалісти у воєнній сфері є вирішальним чинником успіху військових колективів та мають велике значення для підтримки якості й цілісності потенціалу особового складу з'єднань та частин, тому питання щодо управління талановитими спеціалістами залишається відкритим і потребує відповідного розгляду у даному дослідженні.

Мета статті є розгляд основних підходів та методів Talent management у контексті стратегії управління людськими ресурсами у Збройних Силах України.

Методи дослідження: системний аналіз, індукція і дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. У системі Talent Management активно застосовується метод навчання – тренування або коучинг. Коучинг – метод навчання, в процесі якого особа, яка називається «коуч» (тренер), допомагає навчаемому досягати певної життєвої чи професійної мети. Також, коучинг – це мистецтво ставити хитрі питання та надавати конструктивний і розвиваючий зворотний зв'язок. Цьому треба навчитися та цей спосіб спілкування з підлеглими надасть позитивних результатів у розвитку військових колективів. Жоден керівник вище стоячого штабу чи офіцер з персоналу не замінить щоденне спілкування командирів усіх рівнів зі своїми підлеглими. Тому, що командири щодня планують, ставлять завдання та контролюють їх виконання. Водночас, під час надання допомоги кваліфікованими спеціалістами вищих штабів (коучи), які працюють з перспективними військовослужбовцями, це розглядається як подвійний позитивний результат.

Також слід урахувати, що щоденне спілкування з командиром не повинно носити негативний характер в питаннях підвищення та розвитку підлеглим своїх навиків. Сучасна ідея побудови нових відносин у військових колективах складає в тому, щоб навчити командирів всіх рівнів до постійного тренування підлеглих під їх управлінням. Це завдання вимагає часу та зусиль, але воно має позитивні результати для кожного військовослужбовця та військового

колективу в цілому.

Також, активно в системі Talent Management використовується наставництво чи менторінг – спосіб передати специфічних навиків та вмінь досвідченої людині до підлеглого чи новопризначеної посадової особи. Фактично наставництво у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, як спосіб передачі унікальних знань, вмінь та навичок, розглядається, водночас цьому не надають особливого значення, а іноді здійснюють формально. Все залежить від того, наскільки існує специфічна область та які можливості до цього є в залученні готових спеціалістів ззовні.

В управлінні талантами наставництво грає важливу роль. Для практичного використання наставництва потрібно розробити та запустити систему прийняття рішень та процедур того, за якими критеріями призначається наставник, хто бере участь у призначенні, як визначається ефективність наставництва, які терміни та результати роботи наставника. Іноді всі ці процеси вже організовані у військових колективах як частина системи адаптації до військової служби чи під час призначення на посаду. Водночас вони недостатньо формалізовані або їм взагалі не надають вагомого значення. При цьому від правильного підходу до наставництва йде процес планування наступності. Планування наступності або розвиток кар'єри це послідовне виконання серії різних переміщень військовослужбовця для того, щоб він опанував всі навички, необхідні для його ролі керівника військового колективу.

Планування наступності чи розвиток кар'єри формується зі стратегічних цілей збройних сил і міцно пов'язується із системою підбору та підготовки воєнних кадрів. Це робиться для того, щоб мінімізувати ризики від втрати лідерства на ключових посадах у всіх ланках військових колективів. Найправильніше в цьому випадку необхідно спиратися на внутрішні резерви тому, що їм відомо про порядок, уклад військової служби та основні завдання збройної боротьби. Водночас, через багато причин, що виникають у військових колективах, іноді виникає потреба наймати нових кандидатів на військову службу, яким теж потрібно створювати умови для кар'єрного росту. При цьому важливо ретельно розробити профіль кандидата з урахуванням його особистого та професійного потенціалу. Потрібно пам'ятати, що дуже ризиковано відразу призивати чи брати людину зі сторони на одну з ключових посад у військовому колективі, безпечніше спланувати поступове просування кандидата по службі за рахунок своїх внутрішніх резервів. Також важливими складовими управління талантами є залучення талантів та управління інноваціями у новій парадигмі лідерства. Так, залучення талантів – це пошук та залучення до військової служби осіб з високим потенціалом, їх навчання та прагнення до досягнень успіху під час кар'єрного росту.

У ході залучення талантів ключовим моментом є оцінка потенціалу держави та бажання громадян України будувати свою кар'єру в рядах Збройних Сил України та інших військових формуваннях. Водночас, досить складно робити таку оцінку тому, що якщо ментальний та/або емоційний потенціал ще можна виміряти тим чи іншим способом, наприклад, із застосуванням психометричних тестів, то залучення чи прагнення до досягнень під час служби

у разі відбору та прийняття на службу виміряти нереально. Навіть якщо кандидат має достатні успіхи в його минулому досвіді навчання чи роботі, розбіжності між очікуванням результатів та реальністю під час служби у виконанні поставлених складних завдань може виявитися фатальним для розвитку кар'єри військовослужбовця. Тому стандартні методи пошуку та призову на службу не дадуть потрібного результату [7].

У цьому випадку потрібно створювати власний підхід до пошуку, підбору та оцінки кандидатів до служби, який підходить до Збройних Сил України та інших військових формувань з урахуванням тих особливостей, які притаманні військовій службі чи виконанні інших завдань служби. Це може бути серія тестових завдань різної складності та структура поетапних кроків, або узгоджений з кадровими органами набір питань та бажаних відповідей для співбесіди, яка максимально і докладно прояснює необхідні компетенції. Важливо, щоб при формуванні інструментів оцінки кандидатів на службу враховувалися особливості відносин та поведінки у військових колективах – здоров'я, швидкість у прийнятті рішень, ступінь взаємовідносин у колективі, відповідальності за доручену справу тощо. Важливо враховувати перспективи розвитку кандидата під час проходження військової служби. Можна створити власні інструменти для перевірки необхідних компетенцій – головне, щоб у цьому брали участь командири та кадрові органи військової частини (навчального закладу), до якої відбирається кандидат.

Ще однією складовою Talent Management слід вважати управління інноваціями у новій парадигмі лідерства – це створення середовища, де військовослужбовці обмінюються ідеями, пропозиціями та виробляють принципово нові рішення як в повсякденному житті, так й під час ведення бойових дій. Нова парадигма лідерства передбачає, що талант – це продукт колективної творчості, а не індивідуальної, як це розглядалось раніше. От же для того щоб виховати та навчити дійсно лідера військового колективу, потрібно створити такий простір, де реалізовано творчість всієї команди. Це означає, що головне завдання лідера не вести за собою, а створювати середовище для обміну ідеями, думками, пропозиціями та спільно виробляти доцільні рішення й спільно їх вирішувати.

Така стратегія управління дозволяє домінувати одній групі чи особі у колективі, навіть якщо це начальник чи спеціаліст високого класу. Натомість лідери вживають заходів з розроблення докладного процесу прийняття рішень, щоб розглянути кілька варіантів, а не один із них. Таким чином, розроблені варіанти рішення не відкидаються, а синтезуються, що дозволяє створювати якісно нові підходи до вирішення поставлених завдань.

Така частина управління талантами найскладніша, оскільки потребує зміни мислення лідерів військового колективу, тому потребує виділення певного часу на навчання й підготовку до цієї діяльності. Потрібно крок за кроком вживати нових форм управління спираючись на процеси, що діяли та були успішними у військових колективах, отримуючи при цьому ще й додаткову вигоду, яка вимірюється в реальних діях. Йдеться про те, щоб створювати у військових колективах можливість для обміну знаннями, використовуючи наявну базу,

сили й вміння для навчання, адаптування та тренування військовослужбовців, не залучаючи до цього додаткових зайвих витрат або сил зі сторони.

Способи та програми навчання й підготовки військовослужбовців такого роду набагато цінніше ніж ті, що створені зі сторони чи запозичені, тому, що містять тільки свої, необхідні специфічні та унікальні знання про свій особовий склад, свої програми навчання та свої цінності. Співробітники, що беруть участь у процесах створення різних продуктів знань та вмінь, набувають унікального досвіду спільної роботи над виробленням рішень у процесі колективної командної творчості. Командири (начальники) військових колективів, навчаючись організовувати таку роботу, накопичують досвід створення середовища, в якому люди зможуть обмінюватися ідеями, пропозиціями та створювати колективні рішення для досягнення спільної мети. Отже необхідно дати волю таланту та ентузіазму багатьох військовослужбовцям і зуміти направити їх у потрібне русло. У деяких аспектах це вимагає зміни способів мислення та способів керування підрозділами, частинами та органами військового управління [4].

Ураховуючи та підсумовуюче вищесказане можна зробити висновок, що управління талантами (Talent Management) – це повний спектр кадрових процесів для залучення, адаптації, розвитку, мотивації та утримання високоєфективних спеціалістів у військовій сфері. Управління талантами спрямоване на підвищення ефективності військових процесів за допомогою тренувань і практики (навчань), які роблять особовий склад підрозділу більш продуктивним та цілісним.

Процес управління талантами – це процедура керування роботою військовослужбовцями підрозділу (частини). Все починається з того, як військова служба чи рід військ приваблює особу для будування своєї подальшої кар'єри, і продовжується, коли вона рухається по ній, проходжуючи всі етапи військової служби. Поширені методи управління талантами включають відбір і призов кандидата, навчання та розвиток військовослужбовця, залучення та формування професійних навиків й спроможностей військовослужбовця, а також планування просування його по службі (рис. 1).

Зазвичай процес управління талантами охоплює всіх військовослужбовців підрозділу, часті та органу управління. Проте ствердження про те, що кожен військовослужбовець у військовому колективі кваліфікується як «талант», це зовсім не так та потребує уточнення в тому, що серед колективу завжди знаходяться лідери, від яких залежить набагато більше.

Управління талантами відноситься до процесу управління особовим складом всього колективу. У рамках цього процесу управління талантами часто також застосовується програма «високого потенціалу». Такі програми стосуються «справжніх» найкращих талантів (лідерів) військового колективу [6].

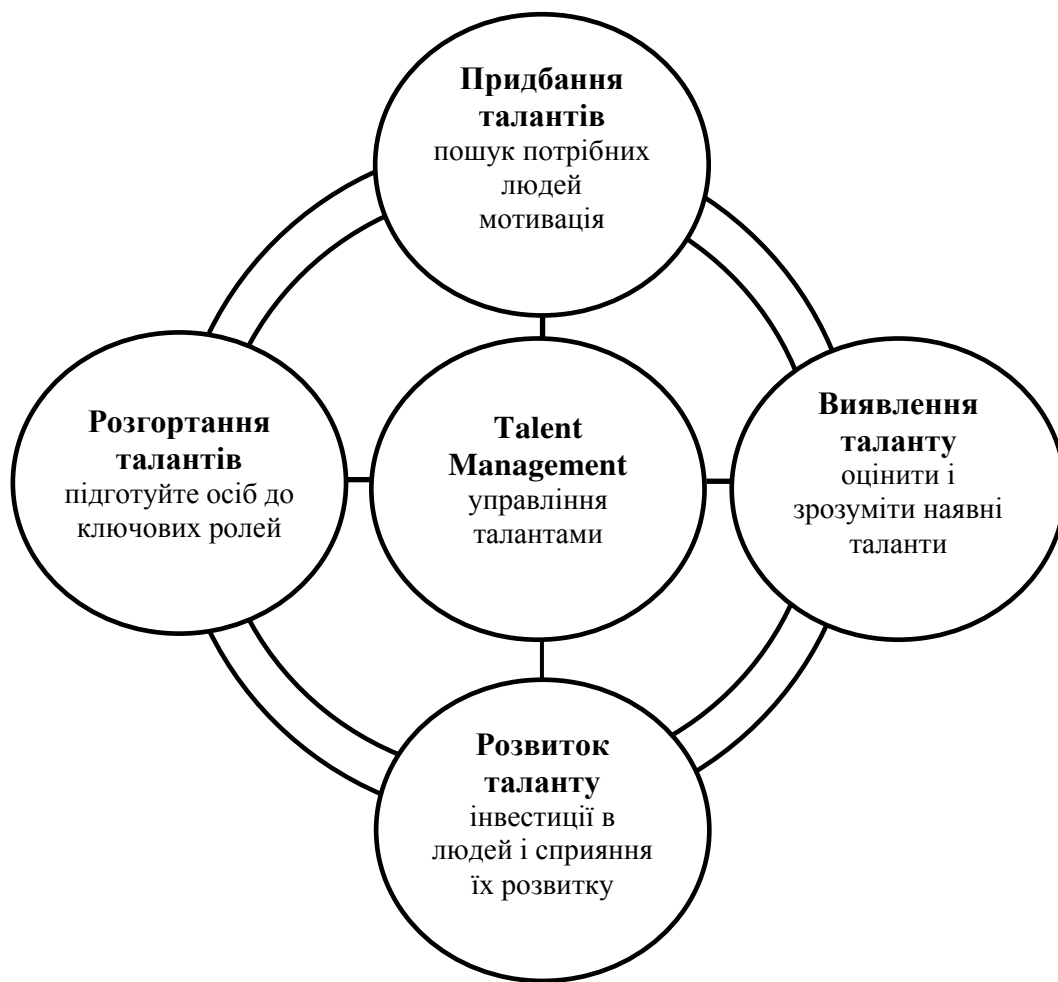

Рис. 1. Процес управління талантами

Така модель є однією з ілюстрацій процесу управління талантами. Талант потрібно залучати за допомогою правильних критеріїв відбору (заінтересованості до військової служби) та підготовки кваліфікованих спеціалістів, в подальшому талант повинен ставати все більш цінним для збройних сил чи іншого військового формування. Водночас талант потрібно зберегти, і через направленців чи наставників ви отримаєте нові таланти (нових спеціалістів).

Кінцева мета – зробити військовослужбовців в підрозділах більш продуктивними та боєздатними, іншими словами – командирів (керівників) отримати максимальну користь від свого таланту чи вкладеної праці. Для досягнення кінцевої мети потрібно розробляти стратегію Talent Management для того, щоб керувати процесами та розвивати систему виховання, підготовки й просування по службі талантів (лідерів) військових колективів.

Щоб визначити цілі управління талантами та створити стратегію потрібно враховувати наступне, а саме: конкретні та вимірювані цілі (показники управління талантами); визначити конкретні види діяльності, на яких необхідно зосередити головну увагу (модель управління кадрами); заходи подолання конкуренції (утримання та заохочення талантів, їх постійний службовий ріст); отримання максимальної віддачі від підлеглих (створення умов привабливості

військової служби); відстеження прогресу розвитку та забезпечення подальшого вдосконалення процесів управління талантами (панель керування талантами).

У практичній площині це потрібно працювати в наступному порядку:

1. *Популяризація та реклама військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях*: наявність сильного бренду приваблює навіть найкращих кандидатів.

2. *Репутація військової служби та Збройних Сил України в загалом*: репутація пов'язана з культурою та поведінкою військовослужбовця. Водночас на репутацію більше впливають засоби медіа, над якими Збройні Сили та інші військові формування мають меншого контролю.

3. *Особистість кандидата*: кандидат впливає на репутацію військової частини (навчального закладу).

4. *Відбір кандидати*: визначення та відбір найкращих є важливою частиною управління талантами.

5. *Наставництво*. Талант виховує талант. Впровадження реферальних програм для допомоги швидкого підбору кандидатів, які адаптуються і працюють краще.

6. *Адаптування та правила ведення в колектив*: якнайшвидше знайомство з персоналом допомагає зробити їх більш продуктивними та збільшує шанси на створення боєздатних колективів.

7. *Просування по службі*. Коли людей просувають по службі, вони також потребують підтримки, щоб досягти максимальної продуктивності.

8. *Зацікавленість в службі*: постійно затребувані військовослужбовці мотивовані, добре працюють і, швидше за все, залишаються на службі.

9. *Утримання*: стратегії утримання допомагають зберігати найкращих спеціалістів.

10. *Планування наступності*: Ключовим елементом у цьому є наявність кадрового потенціалу, який забезпечує планування наступності.

11. *Навчання та розвиток*: це не лише звичайна практика управління талантами, це також найкраща практика з персоналу. Навчання співробітників допомагає підвищити продуктивність і злагодженість.

12. *Управління продуктивністю*: важливою частиною управління талантами є відстеження та покращення їхньої ефективності.

13. *Кадрова аналітика*: використовуючи дані, можна переконатися, що досягаєте правильних результатів, які впливають процес проходження служби кожним кандидатом.

Звичайно, це не вичерпний список, існує багато інших видів діяльності, які допомагають створити та зберегти ефективну діяльність військового колективу, а отже й необхідно звертати увагу на вироблення нових принципів та підходів до управління кадровим потенціалом, зокрема на основі підходів та методів Talent management.

Висновок. Система управління талантами (Talent management system, TMS) – це інтегрований програмний продукт, який представляє автоматизовані інструменти для вирішення завдань в чотирьох ключових областях: підбор и

залучення; управління ефективністю; навчання та розвиток; а також формування заходів заохочення та популяризації. У цій системі під час планування кар'єри потрібно враховувати наступне, а саме – які навички та вміння потрібні кандидату в майбутньому, а не лише зараз. Фактично, необхідно розробити модель із завданнями для кожної посади, яке планується для претендента – поведінка, ставлення, навички, знання, досвід, що дозволяє досягти успіху на цієї посаді та наміри досягнення більшого. Така модель допомагає кандидату зрозуміти, що від нього потрібно зараз і що потрібно зробити, щоб рухатися далі. На сьогодні існують масштабні автоматизовані продукти для планування кар'єри, розроблені з урахуванням необхідності постійного моніторингу та оцінки кандидатів на ключові позиції на проміжних етапах. Але таку систему потрібно побудувати самостійно саме для Збройних Сил України та інших військових формувань враховуючи їх досвід формування, підготовки, оснащеності та внутрішньої культури військових колективів й укладу життя. Для цього необхідна повна участь перших осіб та провідних спеціалістів, які визначатиме роль і місце Збройних Сил України та інших військових формувань, їх розвиток, порядок оснащення та підготовку до захисту держави у майбутньому виходячи з нових підходів до побудови сучасних Збройних Сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винничук Р.О., Худоба Н.В. Особливості управління талантами в Україні в умовах інтелектуалізації економіки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 11. Ч. 2. С. 68–71.
2. Гавриш О.А. Технології управління персоналом : монографія / О.А. Гавриш та ін. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 528 с.
3. Майклз Э., Хэндфилд-Джонс Х., Экселрод Э. Война за таланты / пер. с англ. Ю.Е. Корнилович. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2012. 280 с.
4. Салливан Дж. Интегрированная система приобретения талантов – пора собирать из кусочков мозаики целое: статья от 14 септ. 2009 г. : URL: <http://www.hrm.ru/integrirrovannaja-sistema-priobretenija-talantov--pora-sobirat-iz-kusochkov-mozaikiceloe>.
5. Щьокіна Є.Ю., Задорожнюк Н.О. Система управління талантами в сучасних організаціях. Науковий вісник Одеського національного політехнічного університету. Інфраструктура ринку. Серія: «Демографія, Економіка Праці, Соціальна економіка і політика». 2020. Вип. 43. С. 347–351.
6. Управление талантами – западня блажь : URL: http://originaltm._com/upravlenie-talantami-zapadnaya-blazh
7. Управление талантами: опыт государства и бизнеса // Talent Equity Special Edition : URL: www.wardhowell.com

REFERENCES

1. Vinnichyk R.O. Hxdoba N.V. Osobluvosti upravlinia talantami v Ukraini v umovach intelektualizatsii ekonomiki. Naykovui visnuk Xersonskogo derdgavnogo universitetu. Seria "Economichni nayki". 2015. Vup. 11. Ch. 2. C. 68–71 .
2. Gavrish O.A. Texnologii upravlinia personalom : monografia / O.A. Gavrish ta in. Kyiv : KPI im. Igora Sikorskogo, 2017. 528 s.
3. Maikls E., Xendfild-Dgons X., Ekselrod E. Voina za talantu / per. s angl. U.E. Kornilovich. Moskva : Mann, Ivanov i Ferber, 2012. 280 s.
4. Sallivan Dg. Integrovannai sistema priobritenia talantov – pora sobirat iz kysochkov [mozaiki tseloe: statia ot 14 serp. 2009 r.](http://www.hrm.ru/integrirrovannaja-sistema-priobretenija-talantov--pora-sobirat-iz-kusochkov-mozaikiceloe) : URL: <http://www.hrm.ru/integrirrovannaja-sistema-priobretenija-talantov--pora-sobirat-iz-kusochkov-mozaikiceloe>.

5. Shokina E.U., Zadorognuk N.O. Sistema upravlinia talantami v suchasnux organizatsiakh. Naykovui visnuk Odeskogo natsionalnogo politexnichnogo yuniversitetu. Ifrastruktura runky. Seria: "Demografia, Ekonomika pratsi, Sotsialnai ekonomika i politika". 2020. Vup. 43. C. 347–351.

6. Ypravlenie talantami – zapadnaya blazh : URL: http://originaltm._com/upravlenie-talantami-zapadnaya-blazh

7. Ypravlenie talantami: oput gosydarstva i bissnesa // Talent Equity Special Edition : URL: www.wardhowell.com

SUMMURY

Oleh Tsevelyov

Candidate of Sciences in Public Administration,
Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv

Volodymyr Oliferuk,

PhD (Technical science),
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv

Oleh Kitura

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv

Approaches and methods of talent management in the strategy of the armed forces of ukraine' personel management

Introduction. *Talented people have the opportunity to move both within one military team and to function within the armed forces, as well as to show more opportunities to start a career and rise in the career, which, in turn, leads to a shortage of necessary specialists. and retaining real leaders is a rather difficult problem, which intensifies the competition for talented employees. Thus, there is a need to build a new system of personnel management, which will be based on talent orientation.*

Purpose. *Consideration of the essence of the concept of "talent management" and its introduction to the military sphere, substantiation of the need to introduce a talent management system during the reform of the armed forces and other military formations and disclosure of the essence of the system of search, education, support and development Of the Armed Forces of Ukraine.*

Methods: *system analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results. *To make servicemen in units more productive and combat-ready, in other words - the commander (manager) to get the most out of his talent or hard work.*

To achieve the ultimate goal, a Talent Management strategy needs to be developed in order to manage the processes and develop a system of education, training and promotion of talents (leaders) of military teams.

Conclusion. *In modern military teams of the Armed Forces of Ukraine and other military teams it is advisable to create a talent management system, taking into account management principles that set the main direction of achieving the required level of talent efficiency in the military sphere, which will meet individual and specific needs. shortcomings and strengthen strengths, optimize the availability of available human resources. Consistent implementation of the components of the talent management system creates a favorable basis for the Armed Forces of Ukraine and other military formations to form a holistic strategy for the development and management of talent in the military and security spheres.*

Key words: *talent; personel management; competencies; leadership; efficiency; professionalism; specialist.*

УДК 378.311

Василь Ягулов,

доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-8956-3170>

Денис Коновалов,

Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-8563-1121>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/283-294

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано сутність і зміст фізичної готовності майбутніх офіцерів Сухопутних військ до професійної діяльності. Проведено аналіз теоретичних праць фахівців із фізичного виховання, в яких формування фізичної готовності розуміється як процес переходу їх організму з одного стану в інший, що відбувається за рахунок прогресивних функціональних, морфологічних і біохімічних змін в їх організмі. Наголошено про відмінність фізичної готовності офіцерів різних видів і родів військ, а також різних спеціальностей.

Обґрунтовано, що фізична готовність майбутнього офіцера Сухопутних військ – це його фізичний стан як військового професіонала, який дозволяє йому успішно виконувати бойові та інші військово-професійні завдання за призначенням відповідно до вимог сучасного бою та стійко переносити фізичні навантаження військово-професійної, у тому числі й безпосередньо управлінської діяльності.

З урахуванням цілей, сутності та специфіки військово-професійної діяльності майбутніх офіцерів, сутності та змісту їх фізичної готовності згідно зі вимогами суб'єктно-діяльнісного, контекстного, системного та компетентнісного методологічних підходів, результатів узагальнення основних наукових джерел до визначення структурних компонентів психологічної, професійної та особистісної видів готовності майбутніх військових фахівців до професійної діяльності виокремлено ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний, індивідуально-психічний і суб'єктний компоненти фізичної готовності офіцерів Сухопутних військ Збройних сил України до військово-професійної діяльності.

Ключові слова: *фізична готовність; компоненти; майбутні офіцери Сухопутних військ Збройних сил України; професійна діяльність.*

Постановка проблеми. Збройні сили (далі – ЗС) України – військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються завдання з оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Сьогодні вони забезпечують стримування збройної російської агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України. 24 лютого 2022 року Росія атакувала Україну на землі і в повітрі. Безпосередньо тягар цієї війни несуть на собі Сухопутні війська (далі – СВ) ЗС України – найчисленніший самостійний їх вид, головний носій бойової могутності. Вони призначені для ведення бойових дій переважно на суходолі та для вирішення таких бойових завдань: запобігання, нейтралізації (ліквідації) потенційних загроз національним інтересам України; посилення охорони державного кордону та найнебезпечніших ділянок морського узбережжя на загрозливих

напрямах; прикриття ділянок державного кордону, які прилягають до району збройного конфлікту; ведення розвідки; здійснення оперативного розгортання військ; проведення демонстративних дій; участь у протидесантних та спеціальних операціях; участь у протиповітряній обороні держави; ведення територіальної оборони у визначених зонах; участь у заходах з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру; участь у прикритті визначених важливих державних об'єктів від можливих терористичних атак із використанням літальних апаратів та інших засобів повітряного нападу; забезпечення захисту об'єктів СВ ЗС України від терористичних посягань; участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах; захист громадян України від терористичної загрози від будь-якої країни.

Для вирішення цих відповідальних завдань у всіх військовослужбовців СВ ЗС України мають бути сформовані відповідні види готовності, що представляють такий конкретний психічний, фізичний, особистісний і професійний види їх стану, що дозволяє їм успішно виконувати будь-які бойові завдання за призначенням. Складовою професійної готовності військовослужбовців до бойової діяльності є, на наше переконання, їх фізична готовність, що представляє фізичний стан, який дозволяє успішно виконувати бойові та інші завдання за призначенням відповідно до вимог сучасного бою та стійко переносити фізичні навантаження військово-професійної, у тому числі й безпосередньо управлінської діяльності. Її підвалини складає фізична підготовленість військовослужбовців як військових професіоналів.

Водночас на сучасному етапі розвитку ЗС України та виконання ними бойових завдань у війні зі російськими загарбниками викликає все більшу занепокоєність стан здоров'я, фізичної підготовленості та готовності офіцерів до професійної діяльності в екстремальних умовах функціонування військових підрозділів (частин). У зв'язку з цим науковці, викладачі та фахівці з фізичної культури і спорту ведуть інтенсивні пошуки сучасного змісту, форм, методів і засобів підвищення якості професійної підготовки фахівців із фізичного виховання, діяльність яких безпосередньо впливає на фізичне, психічне і духовне здоров'я майбутніх офіцерів. Актуальність статті зумовлена тим, що проблема професійної підготовки майбутніх офіцерів СВ ЗС України (далі – майбутніх офіцерів) і формування у них основних видів готовності до професійної діяльності залишається до нині в педагогічній теорії і практиці недостатньо науковцями усвідомленою та дослідженою. Період їх військово-професійної підготовки в ВВНЗ є важливим етапом становлення як військових фахівців, у тому числі й формування їх фізичної готовності до успішної діяльності за посадовим призначенням. У цей час також відбувається процес їх фізичної адаптації до умов майбутньої військової служби, нового режиму військово-професійного буття, діяльності, відпочинку, психічного та фізичного видів навантажень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що фізична готовність майбутніх офіцерів, практично, не досліджується науковцями, оскільки є тільки поодинокі наукові напрацювання з цієї проблеми

(В. Пронтенко, О. Старчук та ін.). Науковцями формування фізичної готовності майбутніх фахівців розуміється як процес переходу їх організму з одного стану в інший, що відбувається за рахунок прогресивних функціональних, морфологічних і біохімічних змін в організмі. Але такий підхід вважаємо суто надто вузьким, утилітарним і примітивним. При цьому науковці слушно наголошують про відмінність фізичної готовності офіцерів різних видів і родів військ, а також різних спеціальностей. Наприклад, вони наголошують, що «...фізична готовність фахівців технічного профілю передбачає не максимально високий рівень розвитку переважно однієї якої-небудь фізичної якості або рухової навички, а їх всебічність та оптимальність стосовно специфіки військово-професійного навчання курсантів та їх майбутньої професійної діяльності» [8, с. 93]. Результати досліджень цих та інших дослідників [8; 9; 10; 11] стали науковим підґрунтям для визначення компонентів фізичної готовності майбутніх офіцерів.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності і визначенні змісту фізичної готовності майбутніх офіцерів Сухопутних військ ЗС України до професійної діяльності.

Виклад основного дослідницького матеріалу. Вважаємо, що *фізична готовність майбутніх офіцерів* – це їх фізичний стан як військових професіоналів, який дозволяє їм успішно виконувати бойові та інші військово-професійні функції за призначенням відповідно до вимог сучасного бою та стійко переносити фізичні навантаження військово-професійної, у тому числі й безпосередньо управлінської діяльності.

Водночас із урахуванням змісту фізичного навантаження майбутніх офіцерів в умовах бойової та інших видів службової діяльності згідно зі вимогами суб'єктно-діяльнісного [1; 2], компетентнісного [4] і контекстного [3] методологічних підходів, результатів аналізу та узагальнення основних наукових підходів науковців до визначення структурних компонентів психологічної, професійної та особистісної видів готовності майбутніх військових фахівців до професійної діяльності вважаємо, що вона має складатися з певних компонентів – від ціннісного до суб'єктного. Власне врахування ціннісного та суб'єктного аспектів фізичної готовності майбутніх офіцерів дозволяє її системно та комплексно розуміти, а також акцентувати увагу на цінностях їх військово-професійної діяльності як її творчих суб'єктів. Наприклад, героїчний і мужній приклад оборонців Азовсталі в Маріуполі, а також Северодонецьку є яскравим прикладом необхідності та актуальності власне ціннісного та суб'єктного аспектів їх всебічної стійкості та готовності мужньо виконувати свій військовий обов'язок на межі надлюдських можливостей. Власне ціннісний і суб'єктний аспекти фізичної готовності офіцерів виступають її морально-духовним підґрунтям і забезпечують цілісність усіх компонентів фізичної готовності офіцерів до військово-професійної діяльності. А досвід російсько-української війни засвідчило, що основні види підготовленості та готовності всіх категорій військовослужбовців ЗС України, у тому числі й безпосередньо фізичної, є надійною підвалиною успішного виконання ними бойових завдань.

З урахуванням вимог і принципів вищевикладених методологічних підходів щодо розуміння фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності виокремлюємо *ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний, індивідуально-психічний і суб'єктний її компоненти*. Вони важливі для всебічного, контекстного та комплексного формування фізичної готовності майбутніх офіцерів як суб'єктів військово-професійної діяльності, для їх становлення військовими професіоналами та фахівцями, які водночас необхідні для успішного виконання ними функціональних обов'язків за посадою. Наприклад, відсутність у курсантів мотивації досягти високого рівня фізичної готовності до професійної діяльності негативно позначається на результативності виконання ними в майбутньому спеціальних, у тому числі й бойових завдань, особливо в складних і суперечливих умовах бойової діяльності протягом довгого часу, коли від них насамперед вимагається професійна та інші різновиди витривалості (Н. Вербин [5], С. Костів [6] тощо) як підвалини їх фізичної готовності до професійної діяльності в сучасних умовах.

Перший – «стартовий» – компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів – це *ціннісно-мотиваційний*, що є одним із головних в її змісті, роль якого більшість науковців недостатньо усвідомлює: «суттєва частина науковців не усвідомлює роль цінностей в поведінці та діяльності особи, бо вони на перше місце ставлять мотивацію, а не цінності, наприклад, набуття освіти. Це свідчить про те, що вони не усвідомлюють того факту, що цінності формують мотивацію набуття освіти, а не мотивація – цінності» [7, с. 52]. Зміст цього компонента відображає насамперед ціннісне ставлення майбутнього офіцера до обраного військового фаху, до ЗС України та до сприйняття самого себе суб'єктом військово-професійної діяльності, що насамперед визначають його потреби, мотиви і мотивацію військово-професійної діяльності, а все разом складає підвалину формування професійної компетентності, у тому числі й формування основних видів готовності до майбутньої професійної діяльності, у тому числі й безпосередньо й фізичної готовності.

Вважаємо, що основними складовими цього компонента є цінності, потреби та мотиви формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності як її суб'єкта, тобто військового професіонала. Ключову роль в формуванні їх фізичної готовності відіграє ціннісна складова, яка власне визначає смисл їх цілеспрямованого, системного, систематичного, послідовного, контекстного та наполегливого зайняття фізичною культурою і спортом як майбутніх військових професіоналів, викарбовує однозначно позитивне ставлення до формування своєї фізичної готовності як суб'єкта екстремального – військово-професійного – виду діяльності.

Власне такі цінності формують і наповнюють позитивним смислом потреби майбутнього офіцера цілеспрямовано забезпечувати свою фізичну підготовленість і формувати фізичну готовність до майбутньої військово-професійної, у тому числі й безпосередньо до управлінської діяльності. Усвідомлені потреби формують мотиви формування своєї фізичної готовності

як суб'єкта екстремального виду діяльності. Такі цінності та мотиви відображають усвідомлення офіцером основних цінностей і потреб військово-професійної діяльності, що допомагають актуалізувати їх позитивну настанову до неї, свідомо осмислювати важливість формування фізичної готовності як необхідної складової професійної готовності до військово-професійної діяльності, яка насамперед необхідна для результативного виконання функціональних обов'язків за посадою та успішного перенесення різних труднощів сучасної гібридної війни.

Мотивація являє собою складне сполучення, «сплав» рушійних сил поведінки та діяльності суб'єкта у вигляді його потреб, інтересів, потягів, цілей і мотивів, які безпосередньо детермінують різні види його діяльності, у тому числі й курсантів до формування фізичної готовності як майбутніх офіцерів у процесі набуття військово-професійної освіти в ВВНЗ.

А ціннісно-мотиваційний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів розуміємо як духовний стрижень їх постаті як військового професіонала – фізично досконалого та готового до військово-професійної діяльності, до якого «стягуються» такі її прояви, як ціннісні орієнтації та настанови на дотримання здорового способу життя та активного зайняття фізичною культурою та спортом, спрямованість на здоровий спосіб життя та набуття фізичної досконалості, соціальні та професійні очікування щодо сформованості своїх фізичної готовності, що складають духовну підвалину формування їх фізичної готовності до військово-професійної діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що мотивація – це сукупність, система психічно різнорідних чинників поведінки та діяльності курсанта, що детермінує його поведінку і діяльність як майбутнього офіцера – суб'єкта військово-професійної діяльності, у тому числі й формування своєї фізичної готовності як військового професіонала. Система цінностей і мотивів щодо формування фізичної готовності виконує регулятивну функцію в процесі формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності. Відсутність у них цінностей і мотивації досягти високого рівня своєї фізичної готовності до військово-професійної діяльності негативно позначається, з одного боку, на результативності її формування, фізичного розвитку та вдосконалення, а з іншого – на формуванні всіх інших її компонентів.

Когнітивний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів містить професійні контекстні знання про свою майбутню військово-професійну діяльність, особливо в нестандартних ситуаціях, вплив її несприятливих чинників на фізичний стан офіцера та його практичні знання щодо різних прикладних форм, методів і засобів формування своєї фізичної здатності та готовності до військово-професійної діяльності як її суб'єкта.

Необхідність когнітивного компонента для формування їх фізичної готовності зумовлена впливом інформації про фізичну підготовленість і готовність та їх набуття й формування на процес становлення їх військово-професійного світогляду як суб'єктів екстремального виду діяльності, морально-етичних та естетичних поглядів і переконань, емоційно-ціннісного сприйняття сутності своєї фізичної готовності до військово-професійної

діяльності як військового професіонала та члена бойової команди. Цей компонент об'єднує сукупність їх знань про суть і специфіку впливу військово-професійної діяльності на свій фізичний стан і навпаки. Сформованість цього компонента є результатом активної розумової діяльності майбутніх офіцерів, що містить певний обсяг знань (ширина, глибина, система) щодо своєї фізичної готовності й необхідності її цілеспрямованого формування в ВВНЗ, стиль практичного мислення щодо своєї фізичної підготовленості до майбутньої військово-професійної діяльності.

Отже, під когнітивним компонентом фізичної готовності майбутніх офіцерів розуміємо сукупність знань, які розкривають, з одного боку, сутність і специфіку військово-професійної діяльності та її вимоги до їх фізичної здатності та готовності до служби за фахом, а з іншого – цілі, методи, способи та засоби формування фізичної готовності в процесі набуття військово-професійної освіти в ВВНЗ. Ці два аспекти взаємозумовлені та взаємовпливають один на одного.

Поведінково-діяльнісний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів демонструє їх фізичну здатність до успішної реалізації посадових компетенцій у складних умовах військово-професійної діяльності, успішно застосовувати на практиці здобуті знання зі фізичної підготовки, сформовані практичні фізичні навички та вміння, здатність підтримувати свою фізичну працездатність і готовність в екстремальних умовах діяльності, здійснювати самоаналіз її сформованості, стійко переносити фізичні навантаження та їх контролювати та корегувати. Контекстний, компетентнісний і суб'єктно-діяльнісний підходи до формування їх фізичної готовності вимагають спеціальних фізичних зусиль, спрямованих на активізацію фізичних дій майбутніх офіцерів, що включає, з одного боку, фізичні навички, уміння та здатності, які необхідні для успішної військово-професійної діяльності, а з іншого – планувати свою діяльність по формуванню, розвитку та вдосконаленню своєї фізичної готовності та її організувати, виконувати, регулювати, контролювати, аналізувати, оцінювати та корегувати.

Зміст цього компонента фізичної готовності майбутніх офіцерів складають професійна витривалість, сила, силова витривалість, спритність, швидкість.

Професійна витривалість – це цілісна інтегративна професійна важлива фізична якість майбутнього офіцера, яка охоплює його фізіологічну та фізичну сфери, сприяє результативній конкретній військово-професійній діяльності, наприклад, як командира підрозділу та його заступника в конкретному виді та роді військ, офіцера різних видів забезпечення, у тому числі й надскладних, непередбачуваних умовах за рахунок подолання різновидів фізичної втоми, стресу, напружень та інших несприятливих фізичних, фізіологічних і психічних чинників військово-професійної діяльності та сучасного бою. Для цього у них мають бути сформовані, з одного боку, сила, швидкість і спритність, а з іншого – конкретні універсальні фізичні навички, уміння та здатності підтримання та розвитку своєї фізичної готовності як офіцера.

Сила – це здатність майбутнього офіцера переборювати зовнішній опір або протидіяти йому завдяки м'язовим напруженням організму.

Спритність – це його здатність виконувати складні за координацією рухи при зміні динаміки їх виконання та в швидкоплинних умовах військово-професійної діяльності.

Швидкість (швидкісні здатності) – це його здатність як військового професіонала здійснювати рухові дії за мінімальний час. Фізіологічною основою цієї якості є його координаційно-рефлекторні механізми, сформовані в умовах постійних корекцій у зв'язку із впливом умов виконання тих чи інших фізичних вправ. Ця якість розладнується у зв'язку з професійним і фізичним стомленням і, відповідно, її підтримання та вдосконалення є важливим його завданням.

Фізичні навички, уміння та здатності формування, підтримання та розвитку фізичної готовності майбутнього офіцера, такі: військово-прикладне плавання; загальна контрольна вправа на єдиній смузі перешкод (ЗКВ (400 м); прийоми з рукопашного бою, у тому числі й сутички (спаринги); стійкість до заколихування; марш-кидки на 10 км. Власне сформованість цих фізичних навичок, умінь і здатностей, які мають відповідну силу, швидкість і спритність, свідчить про прикладну практичну фізичну готовність до майбутньої професійної діяльності як суб'єкта екстремального виду діяльності.

Індивідуально-психічний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів є вкрай необхідним, бо він безпосередньо зміцнює, а інколи й частково компенсує недостатню сформованість її поведінково-діяльнісного компонента. Природною передумовою індивідуальних особливостей фізичної сформованості та розвиненості кожного офіцера є, з одного боку, спадкові та природжені біологічні особливості будови та функцій організму, а з іншого – фізичні якості як військового професіонала, які підсилюють або зменшують як загальну, так і прикладну фізичну готовність офіцера до військово-професійної діяльності в фізично складних умовах специфічного професійного буття. Кожен офіцер як людина народжується з властивими їй конкретними фізичними задатками, на основі яких він упродовж життя залежно від умов фізичного виховання та самовиховання, заняття фізичною культурою та спортом формує та розвиває притаманні йому будову та функції організму, визначає особистісне психічне та фізичне буття, психічні та фізичні якості, у тому числі й як професіонала певного виду діяльності. У зв'язку з цим він має цілеспрямовано формувати та розвивати в процесі набуття військово-професійної освіти свої професійно важливі фізичні якості, які допомагають йому стійко переносити тягар військової служби, особливо в екстремальних умовах військово-професійної діяльності.

Індивідуально-психічний компонент фізичної готовності містить професійно-прикладні фізичні якості офіцерів конкретних родів СВ ЗС України, зокрема різні види витривалості – загальну фізичну, психофізичну, а також статичну, види витривалості м'язів тулуба та сила м'язів спини й ніг.

Силова витривалість – це здатність військовослужбовця підтримувати високий рівень працездатності досить тривалий час. Все це забезпечує можливість переносити великі обсяги навантажень в ході виконання бойового завдання. Систематичне виконання вправ на силову витривалість в процесі

бойової підготовки особового складу, підрозділів дає змогу забезпечувати результативність діяльності, особливо в бойовій обстановці.

Про актуальність і необхідність цих якостей наголошують Н. Вербин, С. Костів, В. Пронтенко тощо. Наприклад, для офіцерів технічного профілю основними фізичними якостями, які визначають їх фізичну готовність та є базовими для розвитку професійно-прикладних якостей як фахівців технічного профілю, є, на думку науковців, загальна витривалість, статична витривалість м'язів тулуба та сила м'язів спини, ніг, плечового поясу [12; 13].

Суб'єктний компонент фізичної готовності відображає професійне ставлення майбутніх офіцерів, як суб'єктів військово-професійної діяльності, до свого військового фаху, розуміння ними фізичних труднощів у військово-професійній діяльності, свідомо орієнтованість на формування і підтримання своєї фізичної готовності до військово-професійної діяльності як її суб'єкта. Для цього він самого себе має сприймати, з одного боку, суб'єктом військово-професійної діяльності, а з іншого – цілеспрямовано та свідомо формувати свою фізичну готовність як офіцера СВ ЗС України. Так, Науковці вважають, що професійна суб'єктність фахівця полягає в його залученні, як суб'єкта професійного буття, у військово-професійну діяльність, що пояснюється активною суб'єктною позицією, коли фахівець знає та усвідомлює свої посадові компетенції і здатний усвідомлено їх реалізовувати [11]. Професійна самосвідомість майбутніх офіцерів дає можливість їм оцінювати власні фізичні знання, зрозуміти самих себе як військового професіонала та визначати напрям подальшого фізичного розвитку та самовдосконалення як військового професіонала конкретного виду та роду військ. Цей компонент характеризується усвідомленням майбутніми офіцерами необхідності формування та підтримання своєї фізичної готовності, здатності до об'єктивного її самооцінювання, самодетермінації та саморефлексії в процесі формування та розвитку фізичної готовності, а також здатності визначати та підтримувати свій фізичний стан як військового професіонала і враховувати його у процесі формування своєї фізичної готовності. Усе це знаходить своє відображення в самостійності, автономності, суб'єктності та активності в формуванні своєї фізичної готовності як конкретної посадової особи в СВ ЗС України.

Отже, необхідно цілеспрямовано формувати в майбутніх офіцерів фізичну готовність як важливий компонент їх професійної готовності до професійної діяльності та орієнтувати їх на її постійний розвиток і вдосконалення як в процесі набуття військово-професійної освіти, так і в майбутньому в процесі військово-професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З'ясовано, що фізична готовність майбутнього офіцера – це його фізичний стан як військовослужбовця та офіцера-управлінця, який дозволяє йому успішно виконувати бойові та інші військово-професійні завдання за призначенням відповідно до вимог сучасного бою та стійко переносити фізичні навантаження військово-професійної, у тому числі й безпосередньо управлінської діяльності.

З урахуванням сутності та змісту фізичної готовності майбутніх офіцерів

згідно зі вимогами суб'єктно-діяльнісного, контекстного та компетентнісного підходів, результатів аналізу основних наукових підходів науковців до визначення структурних компонентів психологічної, професійної та особистісної готовності майбутніх військових фахівців до професійної діяльності виокремлено ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний, індивідуально-психічний і суб'єктний компоненти їх фізичної готовності.

Доведено, що необхідно цілеспрямовано формувати в майбутніх офіцерів фізичну готовність як важливий компонент їх професійної готовності до військово-професійної діяльності як військових професіоналів СВ ЗС України.

Перспективні напрями подальших наукових пошуків: обґрунтування педагогічних умов формування фізичної готовності майбутніх офіцерів сухопутних військ; розроблення критеріїв і показників діагностування сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів сухопутних військ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ягупов В.В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів. Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: монографія / за заг ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 223-233. <http://lib.iitta.gov.ua/705111/1/>

2. Ягупов В.В. Суб'єктно-діяльнісний підхід як ефективна методологічна основа формування готовності військового керівника до управлінської діяльності. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : [зб. наук. пр. / за ред. Л.Л. Товажнянського та О.Г. Романовського]. 2008. Вип. 17 (21). С. 101-111.

3. Вербицкий А.А. Теория и технологии контекстного образования. М. : МПГУ, 2017. 268 с.

4. Ягупов В.В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. Проблеми освіти. 2019. №92. С. 239-245.

5. Вербин Н. Б. Розвиток професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління у процесі оперативно-тактичної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2019. 299 с.

6. Kostiv Serhii, Oderov Artur, Klymovych Volodymyr, Yagupov Vasyl, Romanchuk Serhii, Matveiko Oksana, Baidala Vasyl, Lesko Orest, Ostrovskyi Marian, Kuprinenko Olha. Experimental results of the psychophysical endurance development of military professionals. Journal of Physical Education and Sport ®(JPES), Vol 21 (Suppl. issue 2), Art 135. pp 1076–1083, Apr. 2021. DOI:10.7752/jpes.2021.s2135 <https://efsupit.ro/images/stories/aprilie2021/Art%20135.pdf>

7. Ягупов В. В. Аксіологічний вимір європейського освітнього простору та методологічні проблеми українських дослідників у педагогіці. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції : матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш та ін. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 51-53. https://drive.google.com/file/d/1ri7rvY_i7d-gk9xPHYi5BWZlqrq-IdmX/view Дата звернення: Квітень 21, 2021.

8. Пронтенко В. В., Федченко О. С., Корнійчук Ю. М., Крук О. М., Запорожанов О. М., Сіваков В. П., Костюшко І. А., Плющакова О. В. Формування фізичної готовності курсантів до професійної діяльності у процесі спеціальної фізичної підготовки. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2021. №6(137). С. 92-96. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.6\(137\).22](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.6(137).22)

9. Інструкція з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України. К. : Міністерство оборони України, 2021. 158 с.

10. Ягупов В.В., Керницький О.М. Теоретичний аналіз проблеми формування готовності фахівців до професійної діяльності: підходи та аспекти. Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. [Серія: Педагогіка та психологія / гол. ред. Г.Г. Філіпчук]. 2007. Вип. 327. С. 180-190.

11. Ягупов В.В. Суб'єктно-діяльнісний підхід як ефективна методологічна основа формування готовності військового керівника до управлінської діяльності. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : [зб. наук. пр. / за ред. Л.Л. Товажнянського та О.Г. Романовського]. 2008. Вип. 17 (21). С. 101-111.

12. Yahodzynskyi, V., Kisiliuk, O., Sydoruk, N., Sokolovskyi, O., Kobetiak, A., Pushkar, T., Lyvar, V., Diutsa, I., Vorok, S., & Nikitin, A. Interrelation of physical, professional and combat performance of the future officers engaged in strength sports during studying. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. № 9(11). P. 215-221. Retrieved from <http://www.ijaep.com/index.php/IJAE/article/view/1196>

13. Особливості організації навчально-тренувальних занять у військових підрозділах : методичні рекомендації / В. В. Пронтенко, К. В. Пронтенко, А. О. Хабчук та ін. Житомир, 2016. 48 с.

REFERENCES

1. Iahupov V.V. Profesiina subiektnist, subiekt viiskovo-profesiinoi diialnosti yak intehralnyi rezultat profesiinoi pidhotovky ofitseriv. *Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilozhyttievoho navchannia: monohrafiia / za zah red. O.A. Dubaseniuk. Zhytomyr: Vyd-vo Ruta, 2016. S. 223-233. ISBN 978-617-581-300-3* <http://lib.iitta.gov.ua/705111/1/>

2. Iahupov V.V. Subiektno-diiialnisnyi pidkhid yak efektyvna metodolohichna osnova formuvannia hotovnosti viiskovoho kerivnyka do upravlinskoii diialnosti. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity : [zb. nauk. pr. / za red. L.L. Tovazhnianskoho ta O.H. Romanovskoho]. 2008. Vyp. 17 (21). S. 101-111.*

3. Verbytskyi A.A. *Teoriia yu tekhnolohyy kontekstnoho obrazovaniia. M. : MPHU, 2017. 268 s.*

4. Iahupov V.V. Metodolohichni osnovy kompetentnisnoho pidkhotu do profesiinoi pidhotovky ofitseriv zapasu. *Problemy osvity. 2019. №92. S. 239-245.*

5. Verbyn N. B. Rozvytok profesiinoi vytryvalosti maibutnikh mahistriv viiskovoho upravlinnia u protsesi operatyvno-taktychnoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. Kyiv, 2019. 299 s.

6. Kostiv Serhii, Oderov Artur, Klymovych Volodymyr, Yagupov Vasyl, Romanchuk Serhii, Matveiko Oksana, Baidala Vasyl, Lesko Orest, Ostrovskyi Marian, Kuprinenko Olha. Experimental results of the psychophysical endurance development of military professionals. *Journal of Physical Education and Sport @JPES*, Vol 21 (Suppl. issue 2), Art 135. pp 1076–1083, Apr. 2021. DOI:10.7752/jpes.2021.s2135 <https://efsupit.ro/images/stories/aprilie2021/Art%20135.pdf>

7. Iahupov V. V. Aksiolohichni vymir yevropeiskoho osvitnoho prostoru ta metodolohichni problemy ukrainskykh doslidnykiv u pedahohitsi. *Tsinnisno-orientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii : materialy mizhnar. nauk.-metod. konf. (Sumy, 29-30 travnia 2020 r.) / red. kolehiia : V.M. Zavhorodnia, A.M. Kulish ta in. Sumy : Sumskiy derzhavnyi universytet, 2020. S. 51-53. https://drive.google.com/file/d/1ri7rvY_i7d-gk9xPHYi5BWZlqrq-IdmX/view* Data zvernennia: Kviten 21, 2021.

8. Prontenko V. V., Fedchenko O. S., Korniiichuk Yu. M., Kruk O. M., Zaporozhanov O. M., Sivakov V. P., Kostiusko I. A., Pliushchakova O. V. Formuvannia fizychnoi hotovnosti kursantiv do profesiinoi diialnosti u protsesi spetsialnoi fizychnoi pidhotovky. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport). 2021. №6(137). S. 92-96. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.6(137).22*

9. *Instruktsiia z fizychnoi pidhotovky v systemi Ministerstva oborony Ukrainy. K. : Ministerstvo oborony Ukrainy, 2021. 158 s.*

10. Iahupov V.V., Kernytskyi O.M. Teoretychnyi analiz problemy formuvannia hotovnosti fakhivtsiv do profesiinoi diialnosti: pidkhody ta aspekty. Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu im. Yuriiia Fedkovycha. [Serii: Pedagogika ta psykholohiia / hol. red. H.H. Filipchuk]. 2007. Vyp. 327. S. 180-190.

11. Iahupov V.V. Subiektno-diialnisnyi pidkhid yak efektyvna metodolohichna osnova formuvannia hotovnosti viiskovoho kerivnyka do upravlinskoi diialnosti. Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity : [zb. nauk. pr. / za red. L.L. Tovazhnianskoho ta O.H. Romanovskoho]. 2008. Vyp. 17 (21). S. 101-111.

12. Yahodzynskyi, V., Kisiliuk, O., Sydoruk, N., Sokolovskyi, O., Kobetiak, A., Pushkar, T., Lyvar, V., Diutsa, I., Vorok, S., & Nikitin, A. Interrelation of physical, professional and combat performance of the future officers engaged in strength sports during studying. International Journal of Applied Exercise Physiology. 2020. № 9(11). R. 215-221. Retrieved from <http://www.ijaep.com/index.php/IJAE/article/view/1196>

13. Osoblyvosti orhanizatsii navchalno-trenuvalnykh zaniat u viiskovykh pidrozdilakh : metodychni rekomendatsii / V. V. Prontenko, K. V. Prontenko, A. O. Khabchuk ta in. Zhytomyr, 2016. 48 s.

РЕЗЮМЕ

Василий Ягулов,

доктор педагогических наук, профессор,
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

Денис Коновалов,

Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

Сущность и содержание физической готовности будущих офицеров Сухопутный войск к профессиональной деятельности

В статье проанализированы сущность и содержание физической готовности будущих офицеров Сухопутный войск к профессиональной деятельности. Проведён анализ теоретических работ специалистов по физическому воспитанию, в которых формирование физической готовности понимается как процесс перехода их организма из одного состояния в другое, что происходит за счёт прогрессивных функциональных, морфологических и биохимических изменений в их организме. Отмечено различие физической готовности офицеров разных видов и родов войск, а также разных специальностей.

Обосновано, что физическая готовность будущего офицера Сухопутных войск – это его физическое состояние как военного профессионала, позволяющего ему успешно выполнять боевые и другие военно-профессиональные задачи по назначению в соответствии с требованиями современного боя и устойчиво переносить физические нагрузки военно-профессиональной, в том числе и непосредственно управленческой деятельности.

С учетом целей, сущности и специфики военно-профессиональной деятельности будущих офицеров, сущности и содержания их физической готовности согласно требованиям субъектно-деятельностного, контекстного, системного и компетентного методологических подходов, результатов обобщения основных научных источников к определению структурных компонентов психологической, профессиональной и личностных видов готовности будущих военных специалистов к профессиональной деятельности выделен ценностно-мотивационный, когнитивный, поведенческо-деятельностный, индивидуально-психический и субъектный компоненты физической готовности офицеров Сухопутных войск Вооруженных сил Украины к военно-профессиональной деятельности.

Ключевые слова: физическая готовность; компоненты; будущие офицеры Сухопутных войск Вооруженных Сил Украины; профессиональная деятельность.

SUMMARY

Vasiliy Yahupov,The National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky**Denys Konovalov,**The National Defense University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovsky**Essence and content of physical readiness of future officers of land forces for professional activity**

Introduction. *The article analyzes the essence and content of physical readiness of future officers of the Ground Forces to professional activity. The analysis of theoretical works of specialists in physical education, in which the formation of physical readiness of future specialists is understood as the process of their body transition from one state to another, which occurs due to progressive functional, morphological and biochemical changes in their bodies. There is a difference in the physical readiness of officers of different types and branches of troops, as well as different specialties.*

Purpose. *The article analyzes the essence and content of physical readiness of future officers of the Ground Forces to professional activity*

Results. *It is substantiated that the physical readiness of the future officer is his physical condition as a military professional, allowing him to successfully perform combat and other military professional tasks to be assigned in accordance with the requirements of modern combat and sustainably carry the physical activity of military-professional, including managerial activities.*

Originality. *The scientific novelty lies in the further development of scientific ideas about the physical fitness of future officers of the Land Forces. The value-motivational, cognitive, behavioral-activity, individual-mental and subjective components of physical readiness of officers of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine for military-professional activity are singled out.*

Conclusion. *Taking into account the objectives, essence and specifics of military-professional activity of future officers, the essence and content of physical readiness of future officers in accordance with the requirements of subjective, contextual, systemic and competence methodological approaches the results of the generalization of the main scientific sources to determine the structural components of the psychological, professional and personal readiness of future military specialists to professional activity have been allocated value-motivational, cognitive, behavioural-activity, individual-psychic and subjective component of the physical readiness of officers of the ground forces of the Armed Forces of Ukraine to military professional activity.*

Key words: *physical readiness; components; future officers of the ground forces of the Armed Forces of Ukraine; professional activity.*

**Порядок оформлення та подання статей до збірника наукових праць
«Військова освіта» Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ**

1. Статус збірника та його тематика

Збірник наукових праць "Військова освіта" Національного університету оборони України" (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 21.02.2014 р, серія КВ, № 20600-10400 ПР) планується до випуску два рази на рік (червень, грудень поточного року) з такими термінами подання статей до редакційної колегії:

до 10 квітня (термін видання – червень);

до 10 жовтня (термін видання – грудень).

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 14 лютого 2014 р. № 153).

Основні тематичні напрями збірника:

проблеми та перспективи розвитку військової освіти;
стандартизація військової освіти;
удосконалення змісту військової освіти;
інноваційні технології підготовки військових фахівців;
науково-методичне та організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу;
психолого-педагогічне супроводження освітнього процесу;
виховна робота у вищих військових навчальних закладах;
якість освітнього процесу;
управління якістю підготовки військових фахівців;
інноваційна діяльність у військових навчальних закладах;
підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
підготовка студентів за програмою офіцерів запасу;
напрями покращення професійної орієнтації молоді, військово-патріотичної роботи, організації довузівської підготовки;
контроль, моніторинг, та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

Призначення збірника:

опублікування результатів наукової діяльності наукових працівників;
опублікування основних наукових результатів дисертацій здобувачами наукових ступенів;
опублікування наукових результатів досліджень претендентів на присвоєння вчених звань;
оцінювання результатів наукової діяльності наукових, науково-педагогічних працівників за опублікованими статтями.

2. Критерії відбору статей редакційною колегією

До видання приймаються наукові статті, які мають такі необхідні елементи:
постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями;

аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;

формулювання цілей статті (мета статті/ постановка завдання);

методи дослідження;

виклад основного матеріалу дослідження (наукова новизна, обґрунтуванням отриманих наукових результатів, практичне значення);

висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку.

З метою дотримання зазначених вище вимог слід жирним шрифтом виділити такі елементи статті: **постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, мета статті, методи дослідження, виклад основного матеріалу, висновки та перспективи подальших досліджень**. У статтях, що написані англійською мовою, необхідно виділити такі елементи: **Introduction, Analysis of relevant research, Aim of the Study, Research Methods, Results, Conclusions**.

3. Вимоги до технічного оформлення статей

Оформлення статей здійснюється з дотриманням таких основних правил:

відповідність Держстандарту ДСТУ 8302: 2015;

мова статті – українська, англійська;

на першій сторінці тексту у лівому верхньому куті без абзацного відступу – УДК (шрифт 12); після пропуску в один інтервал у правому верхньому куті друкуються (шрифтом 12, вирівнювання справа): ім'я та прізвище автора; науковий ступінь; вчене звання; назва організації, в якій працює автор; ID ORCID;

заголовок статті (після пропуску в один інтервал друкується великими літерами (шрифт 14, жирно, вирівнювання посередині);

під заголовком статті подаються: анотація українською мовою (8 – 10 рядків). ключові слова (6-8); для статей англійською мовою – відповідна анотація та ключові слова – англійською мовою (шрифт 12, курсив, вирівнювання по ширині, відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою (слово1; слово2; слово3);

текст статті виконується у форматі А4 шрифтом 14 (Times New Roman), в редакторі Microsoft Word, через один інтервал, з відступами на початках абзаців 1,0 см, з полями: верхнє – 2 см, нижнє – 2 см, ліве – 2 см, праве – 2 см; обсяг статті – 7-8 сторінок, як правило, повністю заповнених; рисунки і таблиці повинні мати номери і назви, на які у тексті статті мають бути посилання (у круглих дужках). Кількість математичних співвідношень (формул) не обмежується; якщо їх кількість дві і більше, то вони повинні мати порядкові номери (у круглих дужках), на які у тексті статті можуть бути посилання (набір формул здійснюється в редакторі формул Microsoft Equations. Символи у формулах набираються курсивом). Одиниці фізичних величин указуються в системі СІ. Загальноприйняті терміни, які часто зустрічаються в тексті, наводяться у вигляді аббревіатури; якщо аббревіатура наводиться вперше, то її необхідно розшифрувати (у круглих дужках);

після тексту статті шрифтом 12 подається список літератури (ЛІТЕРАТУРА) в алфавітному порядку; у списку літератури наводяться лише ті першоджерела, на які у тексті статті є посилання; посилання на наукову літературу

в тексті подаються за таким зразком: [5, с. 87], де 5 – номер джерела за списком літератури, 87 – сторінка; посилання на декілька наукових видань одночасно подаються таким чином: [3, с. 156; 4; 8, с. 22–23]; вимоги до оформлення бібліографічного опису списку джерел подані в журналі «Бюлетень ВАК України» № 3 за 2008 р.;

після списку ЛІТЕРАТУРИ наводиться (відповідно) REFERENCES;

після REFERENCES наводиться РЕЗЮМЕ. У правому верхньому куті (вирівнювання справа, шрифт 12): ім'я, фамилия автора; научная степень, ученое звание; название организации, в которой работает автор; название статьи (прописними буквами); аннотация (курсив) на русском языке (8-10 строк); ключевые слова (6-8);

після РЕЗЮМЕ наводиться SUMMARY. У правому верхньому куті (вирівнювання справа, шрифт 12) англійською мовою: ім'я, прізвище автора; науковий ступінь, вчене звання; назва організації, в якій працює автор; назва статті (прописними літерами); анотація (курсив) – 1850-1900 знаків; ключові слова (6-8) відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою (слово1; слово2; слово3).

У анотаціях згідно з вимогами міжнародних наукометричних баз необхідно відобразити такі елементи: мета статті, методи дослідження, результати дослідження, наукова новизна, практичне значення дослідження, висновки та перспективи подальших наукових досліджень [8–10 рядків українською та російською мовами та 1850-1900 знаків англійською мовою].

При поданні статті до редакційної колегії авторам слід дотримуватися таких вимог:

не здійснювати ущільнення або розрідження інтервалів між літерами;

не відбивати абзаци табуляціями або багаторазовими пробілами;

використовувати лапки формату « »;

між ініціалами та прізвищем ставиться нерозривний пробіл (Ctrl+Shift+пробіл);

використовувати лише графічні елементи, виконані у графічних редакторах із високою якістю деталей;

використовувати формат файлу для відправки в редакцію DOC.

Процедура експертної оцінки статей (перевірка на плагіат, здійснення редколегією внутрішнього рецензування статей, що готуються до опублікування, та організація нею проведення зовнішнього незалежного рецензування).

Редакційна колегія залишає за собою право не розглядати статтю за таких умов:

не відповідає вимогам до оформлення та до наукового стилю викладу матеріалу;

не має наукової новизни та практичної значущості;

не відповідає тематиці збірника;

виконана з використанням автоматичного комп'ютерного перекладача;

не відредагована (містить граматичні та стилістичні помилки);

порушено етику наукових досліджень, зокрема, якщо у статті виявлено плагіат.

Додаткова інформація

1. Кожній статті збірника присвоюється DOI – цифровий ідентифікатор об'єкта, англ. – Digital object identifier (DOI) – серійний номер, що використовується для постійної та унікальної ідентифікації об'єктів будь-якого типу. DOI використовується для «сталого ідентифікації зразків інтелектуальної власності в цифровій мережі та асоціювання структурованих даних в розширюваний спосіб». Реєстрація ID ORCID здійснюється на сайті orcid.org

2. REFERENCES (список використаних джерел інформації) оформляється згідно з вимогами стандарту APA (<http://www.apastyle.org>), де всі кириличні **назви статей та книг** транслітеруються латинськими літерами та перекладаються англійською мовою.

3. Порядок рецензування статей, що подаються до редакційної колегії (рецензент – фахівець у галузі наук, за якою підготовлена стаття):

статті, підготовлені кандидатами наук, подаються з рецензією доктора наук;

статті здобувачів наукових ступенів подаються з рецензією доктора (кандидата) наук.

Рецензії на статті мають відповідати структурі наведеного зразка.

На адресу редакційної колегії (03048, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 28, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ. Редколегії збірника наукових праць "Військова освіта") мають бути надіслані такі матеріали:

стаття, оформлена згідно з наведеними вимогами та відредагована (див. зразок);

електронний варіант статті у вигляді файлу (прізвище автора, наприклад, Petrenko) формату Microsoft Word 97 (або пізніша версія) на CD-R (CD–RW);

рецензія на статтю за підписом рецензента, де він працює, завірена печаткою (див. зразок);

відомості про автора: 1) прізвище, ім'я, по-батькові; 2) науковий ступінь; 3) вчене звання; 4) організація, посада (повністю, без скорочень); 5) домашня адреса, індекс чи інша адреса; 6) телефони (мобільний, домашній); 7) e-mail (обов'язково).

Статті, що не відповідають будь-якій з перелічених вимог, **до розгляду** не приймаються.

Контактні телефони редакційної колегії, електронна пошта: (044) 271–09–76; 063–463–09–27; e-mail: nuou_str@ukr.net

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

УДК 371.315.6:51

Богдан Петренко,
доктор педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID 0000-0001-8020-4721

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація українською мовою (8 – 10 рядків).

Ключові слова (6-8).

Текст статті

Постановка проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Мета статті

Методи дослідження

Виклад основного матеріалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко О. Структура готовності вчителя фізичного виховання до інноваційної навчальної діяльності / О. Антоненко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2006. – № 2. – С. 120–122.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» // «Голос України», 6 серпня 2014 р.
4. Кравчук Т. М. Педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у вищих педагогічних закладах України (20–80 рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Тетяна Миколаївна Кравчук. – Харків, 2004. – 20 с.
5. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.

REFERENCES

1. Antonenko, O. (2006). Struktura hotovnosti vchytelia fizychnoho vykhovannia do innovatsiinoi navchalnoi diialnosti [Structure of physical training teachers' readiness for innovation teaching activity]. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia, 2, 120–122 (in Ukrainian).
2. Busel, V. T. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoï movy [Big Ukrainian explanatory dictionary]. Kyiv: Perun. 4 (in Ukrainian).
3. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [The Law of Ukraine "On Higher Education"]. "Holos Ukrainy", 6 serpnia 2014 r. (in Ukrainian).
4. Kravchuk, T. M. (2004). Pedahohichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannia u vyshchych pedahohichnykh zakladakh Ukrainy (20–80 rr. XX st.) [Future physical education teachers' training in the higher education institutions (20–80 of the XX century)] Kharkiv (in Ukrainian).
5. Ziazun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F. (2004). Pedahohichna maisternist [Pedagogical skill]. K.: Vyshcha shk. 9 (in Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Богдан Петренко,
доктор педагогических наук, профессор
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Трансформація вищого образования в Україні

Резюме на руському мові (8 – 10 рядків).

Ключевые слова (6-8).

SUMMARY

Bogdan Petrenko,
doctor of pedagogical sciences, professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Transformation of higher education in Ukraine...*Summary (1850-1900 знаків).***Key words** (6-8).*Структура Summary з абзацними відступами:***Introduction** (проблема)**Purpose** (мета статті)**Methods** (методи дослідження)**Results** (основні результати дослідження)**Originality**(наукова новизна та практичне значення результатів дослідження)**Conclusion** (висновки та перспективи подальших досліджень)**ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ РЕЦЕНЗІЇ****РЕЦЕНЗІЯ**

На статтю _____
 (прізвище, ініціали автора та назва статті)

Текст рецензії _____

Рецензент: _____
 (науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ініціали)

_____ (підпис)

“__” _____ 20__ р.

Рецензія на статтю пишеться в довільній формі. Обов'язково висвітлюється:

1. Відповідність вимогам, що ставляться до наукових статей.
2. Актуальність дослідження.
3. Відповідність назви статті її змісту.
4. Наукова новизна, авторські здобутки.
5. Практичне значення,
6. Науковість стилю, аналітичність викладеного в статті матеріалу.
7. Відсутність плагіату.
8. Висновок (рекомендації).

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА

Збірник наукових праць
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ

№ 1 (45)

Відповідальний за випуск *С.К. Горбачевський*
Коректор *Н.О.Шабатіна*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 2205 від 02.06.2005

Підписано до друку 20. 12. 21. Формат 60x84 1/16
Зам. 444. Обл-вид.арк. 10,064. Друк. арк. 22,5. Тираж 100 прим.
Друкарня НУОУ імені Івана Черняхівського
